

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

Jókai Rita

A NAPÓLEON-KÉP AVAGY KORZIKA FRANCIA INTEGRÁCIÓJA?

PhD értekezés

L'Ogre Dévorateur du Genre humain

Témavezető:
Prof. Dr. J. Nagy László
Tanszékvezető egyetemi tanár

Szeged, 2006

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
Első rész	
A sziget története 1769-ig	
1. A sziget korai története	7
2. Genova és Korzika	8
3. A 18-ik század függetlenségi kísérletei	14
3.1. A kezdetek	14
3.2. Pascal Paoli	16
3.3. A Bonaparte-család és Paoli	19
Második rész	
Korzika, Franciaország és a Bonaparték (1769-1814)	
1. Korzika és az Ancien Régime	22
1.1. Az Ancien Régime berendezkedése a szigeten	22
1.2. Charles Bonaparte és Napóleon	25
2. Napóleon és a Forradalom : Korzika vagy Franciaország?	36
2.1. A Forradalom korzikai vonatkozásai	36
2.2. A Bonaparte-klán és Paoli szerepe a Forradalom éveit alatt	37
2.3. Az Angol-Korzikai királyság	46
3. Napóleon és Korzika a Konzulátus és a Császárság alatt	48
Harmadik rész	
A Bourbon-adminisztráció egy születő legenda ellenében	
1. A sorsdöntő évek: 1814-től 1816-ig	55
1.1. Napóleon lemondása 1814-ben és ennek korzikai visszhangja	55
1.2. A bastiai lázadás	56
1.3. A bastiai események kihatása a sziget egészére	61
1.4. A Bourbon Restauráció és a politikai erőviszonyok 1814 végén	64
1.5. Korzika és a Száz nap	68
1.6. Waterloo és korzikai következményei	74
1.7. Murat korzikai kalandja	75
1.8. Fehérterror és a fiumorbói háború	79
2. Korzika politikai és adminisztratív újjászervezése a Restauráció alatt	86
2.1. 1816-tól 1818-ig: A Bourbon elnyomás éveit Korzikán	87
2.2. 1818-tól 1830-ig : Korzika helyzete a Júliusi Forradalomig	104
Negyedik rész	
A korzikai glorifikáció	
1. A Korzika ellenes irodalmi kampány: a Gonosz birodalma	118
2. Napóleonnak és szülőföldjének a rehabilitációjára irányuló kísérlet a Restauráció alatt.	124
3. A Napóleon-kép győzelme a sajtóban	129

Kitekintés: A Napóleon-kép korzikai jelene	147
Összegzés	153
Függelék	158
Bibliográfia	180

Bevezetés

Ha valaki napjainkban Ajaccioba látogat, Korzika déli központjába, akarva-akaratlan is a Császárt idéző műemlékekbe botlik. Nemhiába nevezik Ajacciót a „Császári Városnak” (Ville impériale). Azonban nem csupán Napóleonról neveztek el szülővárosában utcákat, épületeket, hanem a Bonaparte-család majdnem minden tagjáról megemlékeztek az ajaccióiak. Ajaccio az évek során zarándokhellyé vált, Napóleon mindenkori tisztelői lelkiismeretesen végigjárják az emlékműveket, felidézve egyben a Császár gyermekkorának és ifjúságának legfontosabb epizódjait.

A városka szívében, a Saint-Charles utca és a Laetitia utca sarkán található, tipikus 18-ik századi, három emeletes épületben látta meg a napvilágot a jövődő uralkodó. Joseph – Napóleon legidősebb fivére - kivételével Napóleon valamennyi testvére ebben a házban született. A Bonaparte-család 1799-ben hagyta el örökre a házat, amely 1852-ben került Napóleon-Lajos tulajdonába, aki császárrá koronázása után felújíttatta és átalakíttatta, majd 1869-ben – Napóleon születésének századik évfordulóján – ünnepélyesen megnyitotta a nagyközönség előtt. A ház 1823-tól a francia állam tulajdona és 1967-től Nemzeti Múzeumként működik.

Napóleon szülőházától nem messze, egy utcányira található az ajacciói katedrális. Ez a XVI. századi épület a Bonaparte család kultuszhelyének számít, hiszen itt érték Laeticiát Napóleonnal a szülési fájdalmak, Napóleont itt tartotta nagybátyja, Lucien, a keresztség alá. A várostól kissé távolabb, az Alata felé vezető úton a Bonaparte-család olajfaligetekkel körülvett vidéki birtokát lehet megtekinteni, amely a fiatal Napóleon egyik kedvenc tartózkodási helye volt. Szintén a városból kivezető úton található az úgynevezett Napóleon-barlang egy szikla mélyében, ahová sokszor elrejtőzött gyermekkorában a jövődő császár.

Ezenkívül, a városka majdnem minden terét Napóleon - szobor díszíti: a Foch tábornok téren egy gránit szökőkútról Napóleon, mint első konzul tekint le a látogatókra, a De Gaulle tábornok téren egy Napóleont és testvéreit megőrkítő hatalmas szobor együttest lehet megcsodálni, míg az Austerlitz téren egy monumentális, Napóleon dicsőségére emelt emlékmű tornyosul elénk. Az emlékmű talapzatán Napóleon győztes csatáinak felsorolása található, míg a tetején, egy piramison, Napóleon bronz szobra magasodik Ajaccio fölé.

Természetesen van Napóleon-utca és tér is, az ajacciói városházán Napóleon-szalon várja az érdeklődőket a Bonaparte-családtagokról készített festménygyűjteménnyel, Madame Mere-ről a Laetitia utca emlékezik meg, az utcában pedig, a Római király szobrát lehet megcsodálni. Fesch bíborosról utcát neveztek el, illetve Ajaccio legszebb palotáját, ahol a

bíboros által a városnak adományozott felbecsülhetetlen értékű olasz reneszánsz festményekben gyönyörködhet a látogató. Fesch végakarátának megfelelően építették meg az ajacciói „Császári kápolnát” (Chapelle Impériale): a bíboros családtagjaival egyetemben ajacciói földben akart nyugodni.

Bár felsorolásunk csupán a legismertebb Napóleon-emlékműveket, emlékhelyeket említette, a kultusz létezése tagadhatatlan. Ajaccio mindent elkövetett és elkövet a mai napig, hogy a francia Császár korzikai származását evidenciába tartsa.

Felvetődik a kérdés, hogy a többi korzikai város ugyanígy viszonyul-e Napóleonhoz. Amennyiben megnézzük a Császárról elnevezett műemlékeket, utcákat, sem Cortiban (a sziget belsejében található, egyetemi város) sem pedig Bastiában (a sziget északi részének legnagyobb városa) nem találkozunk az ajaccióihoz hasonló jelenséggel. Bár Cortiban emléktábla került a házra, ahol Napóleon bátyja, Joseph született, Bastiában pedig 1853-ban Napóleon szobrot avattak, amely az uralkodót római császárként ábrázolja, mindkét város inkább Paoli emlékének adózik tisztelettel. Mindez jól mutatja a Napóleon-kultusz földrajzi megosztottságát, behatároltságát.

Dolgozatunk fő célkitűzése a korzikai Napóleon-kultusz kialakulásának és fejlődésének a nyomon követése, 1814-től az 1840-es évekig. A kultusz nagyban különbözik a Franciaország többi részén kialakult Napóleon-kultustól és 1815 után nem áll kapcsolatban a Napóleon névvel fémjelzett, politikai mozgalommal, a bonapartizmussal.

A korzikai Napóleon-kép idealizálásának megértéséhez azonban mindenekelőtt szükségeltetik egyfajta áttekintés a sziget történelméről, ezen belül pedig, a Bonaparte-családnak az Ancien Régime évei alatt illetve korzikai szabadságharc idején betöltött szerepéről, felemelkedéséről. Írunk kell természetesen arról is: milyen szerepet játszott Napóleon Bonaparte a Forradalom idején. Bemutatjuk a Konzulátus és a Császárság Korzika-politikáját. Végezetül részletezni fogjuk a Bourbon restauráció azon szerencsétlen intézkedéseit, amelyek jelentős részben hozzájárultak Korzikán Napóleon glorifikációjához. Dolgozatunk függelékében pedig, Chateaubriand Napóleonról 1814-ben megjelentetett broszúrájának magyar fordítását közöljük.

A források és a szakirodalom kapcsán a dolgozat megírásához szükséges „muníciót” a dél-korzikai megyei levéltár (Archives Départementales de la Corse du Sud), az ajacciói városi könyvtár (Bibliothèque Municipale d'Ajaccio), a párizsi nemzeti könyvtár (Bibliothèque Nationale de France) és a nemzeti levéltár (Archives Nationales) szolgáltatta.

Forrásainkat és a felhasznált szakirodalmat az alábbi csoportosításban mutatjuk be:

I. FORRÁSOK

A/ A Bourbon-adminisztrációhoz kapcsolódó források

A korszakra vonatkozó és a Bourbon-adminisztrációhoz kapcsolódó, nem publikált forrásokat a párizsi nemzeti levéltárban (série 7) találhatja a kutató. Dolgozatunkban idézzük a rendőrség és a megyei adminisztráció központi igazgatóságának a jelentéseit az 1821-es év vonatkozásában (*Bulletins de la direction Générale de l'Administration Départementale et de la Police*). Ami a publikált forrásokat illeti, a restauráció koráról Emil Franceschini hihetetlenül gazdag forrásanyagot publikált a XIX. század végén alapított, korzikai folyóiratba, a Bulletin de la Société des Sciences Historiques et Naturelles de la Corse-ba (a továbbiakban: BSSHNC): *Un préfet de la Corse sous la Restauration: M. De Saint-Genest 1815-1818, M. de Vignolle, préfet de la Corse en 1819, La Corse sous l'administration de M. de Vignolles, l'élection du général Sebastiani en Corse 1819, Situation morale et judiciaire de la Corse dans les années 1817-1821*. Az alapvetően a prefektusok levelezésére és intézkedéseire alapozott tanulmányokon kívül döntő fontosságú a korszak vonatkozásában az ugyancsak Franceschini által publikált, ún. *Constant-jelentések*, amelyek a különleges rendőri megbízott által, 1816 és 1818 között írt, valamennyi jelentést tartalmazzák. Constant 1818 után maga írta meg jelentéseinek összefoglalóját „*Tableau sur la Corse*” címmel, és munkáját Franceschini szintén publikálta a BSSHNC-ben. Fontos forrásnak tekinthető még a Napóleon lemondását követő, sorsdöntő hónapokkal kapcsolatban Vérard, grenobli származású hivatalnok 4 kötetes munkája „*La Corse ou Résumé des divers écrits relatifs à cette île et à ces habitants depuis leur origine jusqu'à la fin de 1815*” címmel, amely csupán 1985-ben jelent meg. E mű, Vérard naplójára támaszkodva, a legnagyobb hűséggel számol be azokról a következményekről, melyeket Napóleon bukása okozott a szigeten és objektív képet fest a korzikaiak reakcióiról. Nem utolsósorban pedig, fennmaradt Poli kapitány visszaemlékezése, amelyet az Etudes Corses folyóiratban publikáltak 1954-ben. A memoár arról a korzikai, bonapartista tömegmozgalomról közöl értékes információkat, amely a fiumorbói háború néven vonult be a korzikai történelembe.

B/ Visszaemlékezések, memoárok, irodalmi alkotások

A forrásaink következő csoportját azoknak a korzikai íróknak, a sziget és közvetve vagy közvetlenül Napóleon védelmében írt művei jelentik, melyekhez az ajacciói megyei levéltárban lehet hozzájutni. E munkákat a restauráció időszaka alatt jelentették meg és kronológiai áttekintésük segítségével, rekonstruálhattuk a Napóleon-kép fokozatos változását. Míg Ange di Pietri, 1814-ben megjelent, „*Réflexions sur le peuple corse et sur quelques-uns*

de ses grands hommes”-című munkája még csak említést sem mert tenni Napóleonnól, addig Pascal Pompei, 1821-ben napvilágot látó, „*Etat actuel de la Corse, Caractère et moeurs de ses habitants*”, című műve és egy névtelen, korzikai polgárnak 1825-ben, „*La vérité sur les Cent Jours*” címmel megjelentetett munkája már vitathatatlanul a Napoleon-kultusz előhírnökének tekinthető. Az 1820-as évek végétől megjelenő munkák (gondolunk itt Francesco Ottaviano Renucci, Toussaint Nasica vagy Forcioli-Conti gróf munkáira) Napóleont már, mint egy egyetemes zsenit ábrázolják.

C/ Korzikai sajtó

Nem utolsósorban pedig, forrásként használtuk fel az első, hivatalos korzikai újságot. Az először 1817-ben, olaszul és franciául megjelent Korzikai Megyei Újság (Le Journal Départementale de la Corse) előbb havi majd hetilap volt, és bár többször megváltoztatták a címét (1831-ben felvette a Journal libre de la Corse, 1837-től pedig Journal de la Corse címet), a tény, hogy teljesen a prefektúra ellenőrzése alatt állt, mit sem változott. A Napoleon-kultusz hihetetlen népszerűségét pedig, semmi sem bizonyítja ékebben, minthogy e hivatalos újság is szinte kampányt folytatott előbb Napoleon rehabilitálása, később pedig, kultuszának népszerűsítése érdekében.

II. SZAKIRODALOM

A/ Korzika általános története

Dolgozatunk alapvetően a Francis Pomponi által szerkesztett, 6 kötetes „*Le Mémorial des Corses*” című munkára épül. Ez a könyv, amely Korzika történetét egészen napjainkig nyomon követi, a legnevesebb korzikai történészek munkája. Az általunk taglalt kor eseménytörténetét tekintve ez a mű a leggazdagabb a részletekben. Az 1815-től 1848-ig terjedő periódust bemutató rész az idézett forrásanyag miatt nélkülözhetetlen volt dolgozatunkhoz. A Paul Arrighi és az Antoine Oliveri által szerkesztett „*Histoire de la Corse*” (Toulouse, Edition Privat, Toulouse, 1986) tömörebb, rövidebb összefoglaló a sziget történelméről, azonban csak Napoleon hatalomra kerüléséig követi nyomon az eseményeket. Ellenben sok adatot közöl a genovai uralomról és a sziget helyzetéről az Ancien Régime alatt. E két munkán kívül három másik Korzika történetet említünk meg részletességük és objektivitásuk miatt: Pierre Antonetti: „*Histoire de la Corse*” (Paris, Edition Robert Lafont, 1973 és 1990), Francis Pomponi: „*Histoire de la Corse*” (Paris, 1973), Roger Caratini: „*Histoire du peuple corse*” (Paris, Editions Criterion, 1995) és Vergé-Franceschi, M.: *Histoire de la Corse du XVIIe siècle à nos jours* (Félin, 1996).

B/ A fiatal Napoleon és Korzika

Az általunk legérdekesebbnek és leghasznosabbnak tartott munka Napóleon gyermekéveiről, családjáról és fiatakoráról a Dorothy Carrington által írt „*Napoléon et ses parents au seuil de l'histoire*” (Ajaccio, Editions Alain Piazzola & La Marge, 1986). A mű – szigorúan levéltári kutatásokat alapul véve – feltárja a Bonaparték származását, illetve a legnagyobb alaposággal rekonstruálja a Bonaparte-család életét a Napóleon születését megelőző években. A történészek többsége nem szentel elegendő figyelmet az 1769 előtti időszaknak és műveikben Charles Bonaparte személye is gyakran elmosódik, Napóleon árnyékában. Carrington rehabilitálja Charles Bonaparte személyét és leszámol komikus, gyakran karikatúra-szerű ábrázolásával is. Napóleon és apja viszonyának mélyreható, pszichológiai elemzését is Carringtonnak köszönhetjük. Francois Poli „*La jeunesse de Napoléon*” (Paris, Editions Tallendier, 2005) című munkája a legújabb tanulmány Napóleon gyermek és fiatakoráról. A könyv sokban egyetért Carrington megállapításaival, objektív és a legenda későbbi hatásától is elvonatkoztató mű. Ezen kívül természetesen felhasználtuk a ma már meghaladottnak tartott, az alábbiakban felsorolt klasszikus munkákat is. Frédéric Masson műve, amely a „*Napoléon dans sa jeunesse (1769-1793)*” (Paris, 1907) címet viseli, a legnagyobb pontossággal rekonstruálja Napóleon fiatakorának eseményeit. Azonban egyértelműen a kontinensen lezajló eseményekre koncentrál, a korzikai eseménytörténet pedig, háttérbe szorul. Így az általa felhasznált korzikai forrásanyag is hiányosnak mondható. Arthur Chuquet munkájára – „*La jeunesse de Napoléon*” (Paris, 1897-1899) - ugyanez a hiányosság a jellemző: Napóleon Korzikán töltött évei háttérbe szorulnak a franciaországi eseményekkel szemben. J.-B. Marcaggi, korzikai szerző által írt, „*La genèse de Napoléon*” (Paris, 1902) szintén alapműnek számít, mivel a szerző olyan forrásmunkákkal konzultálhatott, melyek sajnos napjainkra megsemmisültek.

Lorenzo di Bradi „*La vraie figure de Bonaparte en Corse*” (Paris, 1946) című munkája – bár az idézett forrásanyag hiányos – meggyőző képet fest Korzikáról és Napóleon gyerekkoráról. Nem utolsósorban pedig, meg kell említenünk Marcel Mirtil „*Napoléon d'Ajaccio*” (Paris, 1947) című munkáját, amely Napóleon kisgyermekkoráról közöl sok érdekes információt.

C/ Napóleon biográfiák

A Napóleonról megjelent számtalan munka közül – napjainkig csupán Franciaországban százezer, Napóleonnal foglalkozó művet számoltak össze - párat említünk meg. Jean Tulard „*Napoléon ou le mythe du sauveur*” (Paris, Fayard, 1977) és Georges Lefebvre „*Napoléon*” (Paris, 1936, PUF, collection „Peuples et Civilisations” 1969) című munkája nélkülözhetetlen volt dolgozatunkhoz. Szintén érdemes megemlíteni Luigi Mascilli Migliorini „*Napoléon*” (Paris, Perrin, 2004) biográfiáját, amely érdekes adatokat közöl az Itáliában kialakult

Napóleon-képről 1815 után. Auguste Fournier „*I. Napóleon életrajza*” (Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1916, 4 kötet) bár mára elavultnak tekinthető, elég részletesen elemzi Napóleon Korzikán játszott szerepét 1793-ig. A szintén magyarul is megjelent, Manfred, orosz szerző, „*Napóleon*” biográfiája (Budapest, Gondolat kiadó, 1974) ellenben ideológiai szempontból teljesen meghaladottnak számít.

A Napóleonnal foglalkozó történészek számára nagy segítséget jelent a Jean Tulard szerkesztette „*Dictionnaire Napoléon*” (Paris, Fayard, 1987, 2 kötet) és a szintén Tulard és Louis Garros által írt, „*Napoléon au jour le jour*” (Paris, Tallandier, 1992).

D/ A Napóleon-kép: legenda és mítosz

Bár dolgozatunk alapvetően a Napóleon-legendát elemzi, ez utóbbi jelentős hatással volt a bonapartizmusnak, mint politikai mozgalomnak a kialakulására illetve fejlődésére, így az alábbi művek megemléztetését hasznosnak tartjuk. A bonapartizmus XIX-ik századi történelméről a legátfogóbb mű Frédéric Bluche, „*Le Bonapartisme: aux origines de la droite autoritaire, 1800-1850*” (Paris, Nouvelles Editions latines, 1980) című munkája. Bernard Ménager a „népi bonapartizmus” jelenségét vizsgálja a „*Les Napoléons du peuple*” (Paris, Aubier, „Collection Historique”1988) című művében. François Furet pedig, összefoglaló munkájában „*La Révolution*” (Paris, Hachette, coll. „Pluriel”, 2. kötet) címmel, szintén elemzi a bonapartizmust, és kitér a legenda hatására a politikai mozgalom vonatkozásában.

A Napóleon-kép francia, illetve a nemzetközi, irodalmi vonatkozásairól a következő munkák adnak érdekes információkat: Maurice Descotes, „*La légende de Napoléon et les écrivains français du XIXe siècle*” (Paris, Lettres Modernes, 1967) és Saint-Paulien, „*Napoléon, Balzac et l'Empire de la „Comédie humaine*” (Paris, Albin Michel, 1979).

A Napóleon-legándáról és kultuszról a legérdekesebb és forrásokban a leggazdagabb munkák: Jean Lucas-Dubreton, „*Le Culte de Napoléon, 1815-1848*” (Paris, Albin Michel, 1959), Jules Dechamps, „*Sur la légende de Napoléon*” (Paris, Champion, 1931), Natalie Petiteau, „*Napoléon, de la mythologie à l'histoire*” (Paris, Editions du Seuil, coll. „L'Univers historique”, 1999), Luigi Mascilli Migliorini, „*Le mythe du héros, France et Italie après la chute de Napoléon*” (Paris, Nouveau Monde Editions, 2002) és nem utolsósorban, a 2005-ben megjelent, Sudhir Hazareesingh által írt és forrásokban hihetetlenül gazdag, „*La légende de Napoléon*” (Paris, Editions Tallandier, 2005) című munka.

A sziget története 1769-ig

Bár Napóleon és szülőföldje közötti kapcsolattal, a Napóleon-kultusz és legenda megszületésével, a Császár idealizált figurájának rendkívüli népszerűségével és az ezt kiváltó okokkal kívánunk elsősorban foglalkozni, először röviden ismertetjük a sziget történelmét 1769-ig, Napóleon születési évéig.

E viharos évszázadok alatt alakultak ki a szigetre nagyon jellemző antagonizmusok – a társadalom gazdasági megosztottsága, a politika és a klánszellem elválaszthatatlansága, a pártszellem győzelme a közszellem felett – melyek, jóval később, döntően befolyásolták a szigetlakók Napóleonhoz való viszonyulását. A sziget az ókortól kezdve tehát más-más nagyhatalom fennhatósága alatt állt: azonban csak nagy harcok árán tudták a szigetlakókat igába kényszeríteni. Genova uralma alatt szerveződött meg a sziget közigazgatása, igazságszolgáltatása, bizonyos fejlődés is megindult, azonban kizsákmányoló politikája miatt, a társadalom többségét maga ellen hangolta. A korzikai nép fellázadt, szabaddá vált és Pascal Paoli vezetésével önálló állammá alakult: így jóval a Francia Forradalom előtt a korzikaiak megismerkedtek a „szabadság”, „demokrácia” és „népszuverenitás” fogalmakkal (legalábbis elvben).

E tiszavirág életű önállóságot az Ancien Régime Franciaországa semmisítette meg és próbálta a szigetet francia régióvá változtatni, a nélkül azonban, hogy hagyományaitól, sajátos kultúrájától megfosztotta volna.

1. A sziget korai története¹

Az i.e. VI. században a perzsák elől menekülő phókaiak görögök telepedtek le a szigeten.² Csupán pár évet tölthettek Korzikán, mivel az etruszokkal összefogott karthágóiak elűzték őket. A karthágói fennhatóságot a római követte: i.e. 259-ben hódították meg a pun háborúk során, és uralmukat hét évszázadon át sikerült is fenntartaniuk. A római birodalom felbomlása után előbb a vandálok, majd az osztrogótok pusztították végig, s ezután Róma

¹ Korzika korai történetéről lásd bővebben: Poli, Xavier: *La Corse dans l'Antiquité et le Haut Moyen Age*, Paris, 1970 és Jehasse, J. és L.: *La Corse antique*, in *Le Mémorial des Corses*, I. kötet, /dir. de Francis Pomponi, Ajaccio, 1981.

² Megjelenésükről Hérodotosz így tudósít: "A phókaiak szerették volna megvásárolni a khiosziaktól az úgynevezett Oinusszai szigetet, a khiosziak azonban tartottak tőle, hogy ha a phókaiak itt kereskedelmi központot teremtenek, azt saját szigetük kereskedelme sínyli meg, ezért nem adták el. Így a phókaiak elhajóztak Kürnoszba (Korzika) ahol egy jóslat sugallatára már húsz évvel korábban várost alapítottak, amelynek Alalia volt a neve." In: *A görög perzsa háború*, Budapest, Európa, 1989, 83.

örököséként a Szentszék vette "pártfogásába" a szigetet. A pápaság azonban képtelen volt hatékonyan megvédelmezni Korzikát a szaracénok támadásaitól, s ezért mind védelmét, mind igazgatását a toszkán grófokra bízta. A XI. század végén viszont VII. Gergely pápa -- a pápaság világhatalmi törekvéseinek legfőbb szorgalmazója -- újra közvetlen egyházi irányítás alá kívánta vonni a Szentszék birtokait, s ezért a pisai püspököt bízta meg a sziget kormányzásával.³ A pisai hegemonia viszonylag rövid ideig tartott, mivel a XIII. századra a Genovai Köztársaság vált a Földközi-tenger Nyugati-medencéjének vezető hatalmává, és a pisaiakat végérvényesen kiszorította a szigetről. A pápaság pedig, mivel nem volt sem megfelelő hadserege, sem pedig olyan hajóhada, ami felvehetné volna a versenyt a genovaival, hiába hangoztatta, hogy jogos és kizárólagos tulajdonosa Korzikának. Az 1420-as évektől miután megfékeztek az aragóniai terjeszkedést, Genova hatalma végképp megszilárdult, s egészen a XVIII. századig összefonódott a Köztársaság és a korzikaiak sorsa.

2. Genova és Korzika

Genova uralmáról nemcsak azért kell részletesebben írni, mert az ellene vívott szabadságharcra került be Korzika az európai politikai köztudatba, hanem azért is, mert döntő hatással volt a sziget egész további fejlődésére.⁴ A genovai fennhatóságot nem lehet pusztán gyarmatosításként definiálni, hiszen a korzikaiak Genovának köszönhetik közigazgatási, igazságszolgáltatási rendszerük alapjait, gazdasági életük megszervezését. Ugyanakkor semmit sem tettek a szigetért, ami nem saját érdekeiket szolgálta volna. A XVI. században a genovai fennhatóság még nem volt elviselhetetlen a szigetlakók számára, így nem is törekedtek a függetlenségre. Ezt a felfogást tükrözi a korzikaiak azon magatartása, amit az I. Ferenc, francia király és V. Károly, német-római császár között kirobbant háborúskodás során tanúsítottak. A harcok nagy része az itáliai félszigeten folyt, és Genova a császár szövetségeseiként lépett be a háborúba. A francia csapatok pedig, hogy így meggyengítsék a Köztársaságot, 1553 folyamán, Korzikán is partra szálltak, de felszabadítók helyett csupán az ellenséget látták bennük a szigetlakók.⁵ 1559-ben fejeződtek be a harcok, a

³ Korzika és az Egyház kapcsolatáról a XI. és XII. században lásd: Taviani Carozzi, H.: La tutelle de la Corse aux XIe-XIIe siècles, in Le Mémorial des Corses, I. kötet, Ajaccio, 1981.

⁴ A genovai hódításról és a Köztársaság korzikai berendezkedéséről lásd: Cancellieri, J.: Les premiers siècles de l'emprise génoise, Le Mémorial des Corses, I. kötet, 1981.

⁵ Caratini, Roger: Histoire du peuple corse, Paris, Editions Criterion, 1995, a továbbiakban Histoire...166, illetve a francia hódításról lásd bővebben: Joly, H.: La Corse française au XVIe siècle, La première occupation 1553-1559, Lyon, 1942.

franciák kivonulásával. Az 1559. április 3-án, Cateau-Cambrésis-ben megkötött békében,⁶II. Henrik, I. Ferenc utóda, visszavonta a Korzikára vonatkozó francia igényt.

Szintén visszhang nélkül maradt a korzikai nép körében, Sampieru D'Ornano-nak⁷ (1497-1567), a korzikai függetlenség első hirdetőjének és Napóleon egyik példaképének a kísérlete. A korzikai származású, 1536-tól francia szolgálatban álló condottiére,⁸Korzikra felszabadításáról álmodozott, remélte, hogy rövidesen egy, szabadságát újonnan visszanyert, szabad és független nép vezére lesz.

Medici Katalinnak - Franciaország régensének - segítségét maga mögött tudván, 1563-ban pár száz zsoldossal partra szállt Korzikán. Bár eleinte sikereket ért el, a sziget lakossága nem sorakozott fel Sampieru mögött. Csak a belső, hegyvidéki települések lakosságát, a szegény pásztorokat tudta maga mögé állítani, ugyanis a tengerpart viszonylag gazdag városai szilárdan kitartottak Genova mellett. A szigeten Sampieru kisszámú hívei és Genova-pártiak közötti gerillaharc 1567-ben ért véget. A harcokban a zsoldosvezér is életét vesztette.⁹ Sampieru elsődleges célja tehát a sziget feletti uralom megszerzése volt. Személye majd csak a XVIII. században válik a függetlenségi törekvések első megtestesítőjévé.

Az 1570-es évektől egészen 1729-ig tartott az ún. genovai béke korszaka: a szigetet elkerülték az európai konfliktusok, a válságok és a járványok. A nyugalom, a társadalmi béke ideje volt ez, bár a felszín alatt éles ellentétek alakultak ki. Szerény gazdasági és demográfiai fejlődés vette kezdetét, amit sem belháborúk, sem éhséglázadások nem tarkítottak.

A szigetet közigazgatási rendszere is megszilárdult, a piéve - tradicionális, korzikai közigazgatási egység - alapján, ami nagyjából a svájci kantonnak felel meg. Összesen 66 piévé létezett, amit 10 tartományba soroltak be: Bastia, Cap Corse, Aléria, Corte, Calvi, Balagne, Ajaccio, Vico, Sartene és Bonifacio. E tartományok igazgatását vagy a kormányzó maga látta el, mint Bastia esetében, vagy megbízottai intézkedtek (ez főleg a tengerparti, többségében ligúriaiak – genovai származású telepések - által lakott városok esetében volt igaz, mint Calvi, Ajaccio vagy Bonifacio) illetve kinevezett helytartók voltak az illetékesek

⁶ A Cateau-Cambrésis-ben megkötött béke: lezárta a Császárság és Franciaország 1519-től tartó vetélkedését Itália birtoklásáért. A békében Franciaország lemondott itáliai területi követeléseiről, ugyanakkor északi és északkeleti határait sikerült megerősítenie.

⁷ Sampieru d'Ornano szerepéről összefoglalóan lásd: Antonetti, P.: Etudes sur Sampiero et la guerre de Corse, in. B.S.S.H.N.C, N°s 602, 604-605.

⁸ Korzikra mindig is híres volt kiváló zsoldosairól. A francia szolgálatban álló korzikai katonákról lásd bővebben: Poli, Xavier: L'Histoire militaire des Corses au service de la France, Ajaccio, 1898

⁹ A Genova zsoldjában álló korzikai csapatokat Sampiero feleségének rokonai vezették. Sampieru 1563 augusztusában meggyilkolta a feleségét, Vanninát, mivel az asszony férje vagyonának jelentős részét „elsikkasztotta”, utána pedig, Genovába akart menekülni. A vendettától hajtott rokonok így a csatamezőn szó szerint feldarabolták Sampieru holttestét. Sampieru és felesége tragédiájáról lásd: Boissieu, J.: Sampiero Corso, Paris, 1979 és Bocognano J.: Vanina d'Ornano, Pessac, 1980.

(mint Aléria, Algajola, Corte, Rogliano vagy Sartene esetében). Az így létrejött új hierarchia, és a központosított közigazgatás mindenképp a fejlődés irányába mutat.

A vidék közigazgatása helyi szinten nem sokat változott, a korzikaiak maguk döntöttek az esetek többségében. Minden egyházközség maga választotta meg előjáróit: a podesztát (podesta), a bírót („ragioniere”) és a két közösségi előjárót (padri di commune). Éves választások voltak, a szavazás kötelező volt, és ami nem kevésbé meglepő, gyakran a nőkre is vonatkozott. Ugyanakkor bármennyire is demokratikusnak tűnik e rendszer, sokszor csupán a kormányzó rendeleteinek végrehajtóivá váltak a választott előjárók és így hatalmuk névlegesnek bizonyult. Elvileg a podeszta tisztség egyesítette magában a békebíró, az adószedő és a rendőri előjáró funkcióit, de sem jogi, sem pedig pénzügyi téren nem volt kezdeményezési joga: az igazságszolgáltatásban, a pénzügyekben szigorúan Genova volt az úr.

Összefoglalva tehát helyi ügyekben, bizonyos megszorításokkal, a Korzikaiak intézkedhettek a saját sorsukról. Választottak és eltartottak közösségekként egy mezőőrt, egy borbélyt, egy orvost (kuruzslót inkább), egy kovácsot és egy patkolókovácsot, ami az erős közösségi szellem meglétét mutatja.

A városok tekintetében eltérő szisztémával találkozunk. A Városi Tanács (Magnifica Comunita) változó taglétszámmal bírt a különböző városokban (Bastiában 30 tagú, Ajaccioban 27, míg Cortéban 11 tagú volt), a tagok közül pedig, szintén eltérő számú „Öreget” (anziani / szenátor) választottak ki (3, 6 és 8), akik maguk közt osztották fel a városi élet bizonyos szektorait: piac, rendőrség, útügyi hivatal...stb.

A városok elbírálása azért volt kedvezőbb (nagyfokú kedvezményekkel és privilégiumokkal bírtak), mivel vagy teljesen, vagy csupán részben ligúr közösségekről van szó, melyek vérségi és gazdasági kötelékekkel kapcsolódtak az anyaországhoz. Főleg Calvi és Bonifacio mutatkozott mindig hűségesnek Genovához, s ezt privilégiumaik nagy mennyisége is tanúsítja. Ellenben Ajaccio és Bastia gyanús volt a Köztársaság szemében, így közigazgatási autonómiájuk csupán látszólagosnak és nevetségesnek minősülhetett: minden a kormányzónak volt alárendelve.

Tartományi, regionális szinten a korzikaiak érdekérvényesítése a „Tizenkét Nemes”-re volt bízva: őket a harminc év feletti, régi, nemesi családok leszármazottai közül választották, akik így megalakítván a Szenátust, csupán saját önbecsülésüket öregbítették. Feladatuk abban állt, hogy a két, közülük választott és Genovában székelő Szónokon keresztül tolmácsolják honfitársaik panaszait. Semmilyen jogi hatalommal nem rendelkeztek, perújrafelvételt sem indíthattak, gyakorlatilag tehetetlenek voltak a genovai visszaélésekkel szemben. Ezen a

szinten már nyoma sincs a községi szinten még fellelhető, demokratikus alapoknak, a kommunális közigazgatást felváltja a „nemesi köztársaság” intézménye.

A közigazgatás csúcsán természetesen a kormányzó állt, akinek szava mindenhatónak bizonyult a közigazgatás bármely területén. Kötelező volt genovai állampolgárnak és nemesnek lennie, 18 hónapra, később pedig, két évre nevezték ki, és csak a Köztársaságnak tartozott felelősséggel, tehát a Dózsának, a Nagy Tanácsnak és a Korzikai Hivatalnak. Szuverén hatalomnak volt tekinthető, mivel még elszámolnia is csak a mandátuma lejártakor volt köteles.

Az igazságszolgáltatás terén is változások történtek: az 1572-től hatályba lépő un. Korzikai-törvénykönyvben először foglalták írásba a minden korzikaira egyaránt kötelező törvényeket, s szintén rögzítették benne a sziget közigazgatásának és igazságszolgáltatásának kereteit is. Az adók nagyságát fixálták, és fizetését mindenkire egyaránt kötelezővé tették (a korzikai nemesek állandó felkeléseik és lázadásaik miatt fokozatosan elvesztették az adómentesség jogát), a falusi közösségek helyi önzorgatását meghagyták, s ezt a kormányzónak is - elvben - tiszteletben kellett tartania, s ez éppúgy vonatkozott az egyházi jogra illetve közigazgatásra.

Ugyanakkor, bár ezek az alapok törvényben lettek rögzítve, nagyon távol voltak a teljes összhangtól: a törvényhozók, bár elvileg választották őket, mindig a nemesség soraiból kerültek ki, amely szorosán kötődött Genovához. E nemesség pedig, saját érdekei védelmében a Köztársaság abszolút hatalmának kedvezett. A jogrendszerben teljes káosz lett úrrá: a kormányzó önkéntes intézkedései, a genovai jogrendszer és a helyi, korzikai szokások egymás ellenében hatottak, s a hatalommal való ügérkedések, visszaélések, a jogszerűtlen egyezkedések, kompromisszumok hatása a mai napig kihat a korzikai igazságszolgáltatás szellemére. Bizonyos területeken tehát elmondható, hogy az általunk taglalt időszakban, bizony továbbra is a vendetta helyettesítette a genovaiak által megszervezett - nagyon rosszul megszervezett - igazságszolgáltatást.

A létrejött közigazgatási rendszer legnagyobb hibája azonban nem más, mint a genovai uralom mindenhol jelenlevő, korzikaiakat „kizsákmányoló” jellege: a szigetlakókat lassan minden hivatalból, állasból eltávolították a genovaiak javára (még adószedő, jegyző vagy káplán sem válhatott belőlük). E megkülönböztetést azzal magyarázták, hogy így nem nyílik módjuk a vendettára, illetve a befolyással való ügérkedésre. A katonaként mindig jól bevált, híresen hírhedt korzikaiak előtt a katonai pályát is teljesen elzárták. Karrierre, jól fizető állásra tehát semmilyen lehetőségük sem maradt. Elvben a vendetta megszüntetése érdekében tiltották be teljesen a fegyverviselést is. Ez az intézkedés alapjaiban lázította fel a

korzikai társadalmat, mivel az elvi tiltással párhuzamosan mindenki kaphatott fegyverviselési engedélyt, aki kifizette az igencsak borsos árú illetéket. Az adók, bár nem voltak magasabbak, mint a korban általában, jobban megviselték a korzikaiakat, akik körében a gazdagodás mértéke nagyon egyenlőtlen volt, és így a látens elégedetlenséget csak szították. A különböző, korzikaiakkal szemben ellenséges monopóliumok, engedélyek is ebbe az irányba hatottak. Genova mindent elkövetett, hogy a sziget valamennyi gazdasági forrását a saját javára kamatoztassa: az erdők hasznosítása, a korall-halászat egyedül Genova monopóliuma volt, a sziget búzát, olívaolajat és bort csak Genovába exportálhatott...stb. Ennek az elkeserítő protekcionizmusnak az lett az eredménye, hogy Korzika semmilyen téren nem konkurálhatott Genovával. Még a sziget védelmére sem volt hajlandó Genova pénzt áldozni, Korzika védelméhez nélkülözhetetlen tornyokat, figyelő állomásokat és utakat a korzikaiak költségén építették meg.

Ami a gazdaságpolitikát illeti, mint már említettük, Genova csak saját érdekeit nézte, s ezért Korzikát búzatermelő területté akarta tenni. Így ugyanis saját gabonaigényének egy részét is fedezni tudta. Ennek szellemében az alapvetően állattenyésztésen nyugvó korzikai gazdaságot egy mezőgazdasági termelésen alapuló gazdasággá kellett átalakítani.¹⁰ Ez az átalakulás értelemszerűen hátrányosan hatott a sziget pásztoraira, hiszen nyájukat fokozatosan kiszorították a mezőgazdasági termelésre is alkalmas területekről. Nem véletlen, hogy, száz évvel később, ezek a pásztorok váltak a Genova elleni felkelés bázisává.

Ugyanakkor --bármennyire is saját érdeke szerint szervezte meg a korzikai gazdaságot a Köztársaság -- a mezőgazdaságnak köszönhetően Korzika önellátóvá vált. Sőt a városok is fejlődésnek indultak. Bastia és Ajaccio, melyeknek a lakossága 1531 és 1758 között több mint háromszorosára nőtt, a sziget közigazgatási és kereskedelmi központjává vált. Bastia gyors felvirágzásához nagyban hozzájárult az is, hogy a genovai kormányzó ezt a várost választotta székhelyéül. Azonban a hirtelen virágzás főleg a bevándorló, genovai származású lakosságnak volt köszönhető. Egy bizonyos, limitált fejlődés tehát megfigyelhető, de hangsúlyozni kell, hogy Genova csupán ott és annyiban investált be a szigeten, ahol saját, jövődöbeli hasznát látta megvalósulni.

A korzikai népesség ebben az időben úgy 100-120 ezer fő körül mozgott. A szigetet tehát nehezen nevezhetnénk sűrűn lakottnak, a kivándorlók aránya is magas volt, így állandó volt a munkaerőhiány. Bár Genovának sikerült pár száz bevándorlót a szigetre telepítenie, a malária és a szigetlakók ellenségessége hamar elvette a kedvüket a tartós beilleszkedéstől. Kizárólag a ligúr, tengerparti városokba érkező genovaiak maradtak meg Korzikán.

¹⁰ Histoire...186-187.

A lakosság letelepülése tekintetében három alapszoportra osztható. A vidék (falvak) és a város két, ellentétes életmódot képvisel: míg az előbbi a kizárólagosan korzikaiakból álló, földműveléssel és pásztorkodással foglalkozó közösségeket foglalja magába, addig az utóbbi a genovai származású, gazdagabb kereskedő polgárságot egyesíti. A harmadik csoport a sziget jól védett, sziklás belsejében megbúvó, kisebb városokban élt: e városok jelentették a genovai uralom adminisztratív és katonai központjait, illetve kapcsolódási pontokat a hegyvidék falusi közösségei és a síkság urbanizálódott lakossága között. A XVI. században indult meg az etnikai keveredés a genovaiak és a szigetlakók között.

A korzikai társadalom sajátossága, hogy a szerteágazó klánok képezték alapegységeit (e témát a későbbiekben még kifejtjük). A XVII. század folyamán az lesz a jellemző, hogy e társadalom feudális vonásai majdnem teljesen eltűnnek. A hűbéres a földdel, melyet maga művel meg, szabadon rendelkezik. A földesúrnak (hűbérúrnak) tartozik bizonyos szolgáltatásokkal, természetben járó juttatásokkal, a földesúr földjén elvégezendő munkával, de ezek inkább csak szimbolikusak. A valódi, a kontinensen is ismert földesúri privilégiumokat a korzikai nemesség, mint már utaltunk rá, lázadásai miatt elvesztette. Címeire, csekély privilégiumaira azonban nagyon vigyázott ez a nemesség, de hangsúlyozzuk megint, hogy ezek gyakorlati jelentőséggel nem bírtak. Így e tény alapvetően megkülönbözteti őket a kontinensen élő, feudális előjogaikat büszkén érvényesítő, európai nemességtől.

A korzikai polgárság viszont, amely minden létező szállal Genovához kötődött, halmozta a különböző előjogokat, és ők képezték ennek a lassan átalakuló és expanzív társadalomnak a privilegizált és egyre gazdagodó rétegét. A földtulajdon nagy része is lassan az ő kezükbe került, a közigazgatási funkciókkal, pedig mint saját tulajdonukkal üzérkedtek. Természetesen nem csupán genovai családokról van szó, sok korzikai is, a kedvezmények fejében, Genova szolgálatába állt. A parasztságról és a korzikai pásztorokról már ejtettünk néhány szót, földjüket saját tulajdonnak tekintették és földesúri hatalomnak nem voltak alávetve.

Ugyanakkor a városi népesség körében sem alakult ki egy éhező proletár réteg, a polgárság elegendő munkát tudott adni számukra (cselédek, kereskedő segédek stb. váltak belőlük).

3. A 18. század függetlenségi kísérletei

Az eddig taglalt, ellentétektől feszülő, ambivalens fejlődési periódus 1729-re véget ért. Bozio térségében december hónapban felkelés tört ki,¹¹ melyet a Köztársaság képtelen volt megfékezni, s így fokozatosan lángba borította az egész szigetet. A Genova elleni küzdelem majdnem 40 évig tartott, egészen 1769 június 13-ig, mikoris Pascal Paoli a ponte-novu-i vereség után a sziget elhagyására kényszerült.

Ezt a hosszú időszakot a történészek két szakaszra szokták felbontani. Az első szakasz 1729-től 1755-ig tart, ez a korzikai szabadságharc eseményekben rendkívül gazdag és eléggé anarchisztikus szakasza. A második szakaszt, amely 1755-től 1769-ig tart, egyértelműen Pascal Paoli neve fémjelzi, akinek sikerült - igaz rövid időre - önálló állammá alakítania Korzikát.

3. 1. A kezdetek

A felkelést a pásztorok robbantották ki, akik a túl magas adóterhek és a mezőgazdaság kizárólagos támogatása miatt végleg szembefordultak Genovával. Azonban a spontán és szervezetlen megmozdulás vezetését gyorsan átvette a nemesség. A Köztársaság előbb tárgyalni próbált a felkelőkkel, majd miután kezdeményezése kudarcba fulladt, a fegyveres beavatkozás mellett döntött. Ehhez azonban saját katonai ereje kevésnek bizonyult, ezért VI. Károly császárhoz fordult segítségért.

A Wachtendonck majd Würtemberg vezette császári csapatok 1732 májusára megfékeztek a megmozdulást, ám kivonulásuk után a mozgolódás azonnal újjáéledt. Ennek élén ekkorra már a politikai ambícióktól fűtött nemesi elit állt.¹² Köztük találjuk Hiacinto Paolit, akinek fiában, Pasqualban később a "Haza Atyját" és nemzeti hősüket fogják tisztelni a korzikaiak. 1735-ben Consultát (Általános Gyűlést) hívtak össze Orezza-ban, s itt a kantonok képviselői, egybehangzóan megszavazták Korzika Genovától való függetlenségét. Ennek az átalakulásnak köszönhetően Korzika király nélküli királysággá vált, és az előkelők 1736-ban Theodor von Neuhoftot (1694-1756), német bárót és egyben hírhedt kalandort hívták meg a trónra. 1736. április 14-én I. Theodor néven királlyá is koronázták. Uralkodása csupán rövid ideig tartott, mert hét hónap múlva -- segítségszerzés ürügyén -- örökre elhagyta a szigetet. Helyét előbb egy Régenstanács, majd pedig egy választott Direktórium töltötte be.

¹¹ Renucci, Janine: La Corse, Paris, Presses Universitaires de France, 1982, 14.

¹² A mozgalom kezdeti szakaszáról bővebben lásd: Histoire de la Corse, /dir. de Paul Arrighi et Antoine Olivesi, Editions Privat, Toulouse, 1986, 307-332. és Etti, F.: La Révolution corse, in Le Mémorial des Corses, II. kötet

1735-től, a függetlenség kikiáltásától már nem csupán korzikai lázadásról, hanem a korzikai királyság és a Genovai Köztársaság háborújáról kell beszélünk. E háború Európa érdeklődését is felkeltette. A felvilágosult elmék a szabadságharcot éltették, ám a politikusokat a sziget stratégiai lehetőségei izgatták. Chauvelin,¹³ XV. Lajos külügyminisztere, Korzikát fontos láncszemnek tekintette a franciák levantei kereskedelme szempontjából. A sziget megkaparintását célzó ravasz tervének lényege abban állt, hogy rádöbbsentse a genovaiakat: francia támogatással sem tudják már sokáig megtartani a sziget feletti uralmat. Chauvelin kettős játékot űzött. Genovát főképp azért támogatta, hogy a mindinkább eladósodjon Franciaország felé. E folyamat meggyorsítása végett Versailles ügynökei titokban támogatták a korzikaiak mozgalmát is, és rövidesen megszervezték a Francia Pártot. Ám amikor a genovaiak sikereket értek el, száműzték a felkelés vezetőit, köztük Hiacinto Paoilt is, aki fiaival Nápolyban telepedett le. A francia seregek ezt követően elhagyták a szigetet, melyet azonban a rövidesen kiújuló harcok újfent lángba borítottak.

Az 1750-es évek derekán teljes volt az anarchia. Genova immár végképp nem ura a helyzetnek, ám a korzikai klánok is képtelenek az összefogásra. Clément Paoli, a direktórium elnöke, ekkor hazahívta öccsét, Pasqualt,¹⁴ Nápolyból, hogy segítsen az eluralkodó zűrzavar megfékezésében. Az 1755 júliusában összehívott Consulta -- ahol a 66 kanton közül mindössze 16 volt képviseltetve -- megválasztotta Pasqualt a Nemzet Tábornokává (Général de la Nation), aki ezzel rövidesen a főhatalom birtokosává lett. A külső veszély azonban nem múlt el, hisz Genova nem akart lemondani a szigetről, így újra a franciákhoz fordult segítségért. A franciák, akiket a hétéves háborúban Genova támogatott, a Köztársaság oldalán újfent beavatkoztak a korzikai konfliktusba. 1756-ban megkötötték az ún. első compiégne-i szerződést, amelyben XV. Lajos csapatokat és anyagi támogatást bocsátott a Köztársaság rendelkezésére. A franciák három éven át (1756-1759) tartották megszállva San Fiorenzo, Calvi, Ajaccio kikötőit, s miközben a két fél "kibékítésével" próbálkoztak, a franciapárti propagandától sem riadtak vissza. 1759-ben végül kivonultak, így Korzika függetlensége még pár évnyi haladékot kapott.

¹³ Chauvelin, Germain Louis de, (1685-1762): 1727-ben nevezik ki külügyminiszterré. Külpolitikájában a Habsburg-ellenesség dominált: az ő kezdeményezésére avatkozott be Franciaország a lengyel örökösödési háborúba. 1737-ben kegyvesztetté vált, és kénytelen volt elhagyni hivatalát.

¹⁴ Pascal Paoli 1725 április 6-án született Morosagliában, egy jelentős kapcsolatokkal rendelkező, nemesi származású klánvezér, Hyacinto Paoli másodszülött fiaként. 1739-ben követte apját nápolyi száműzetésébe, bátyja, Clément pedig Morosagliában maradt, hogy a család érdekeire ügyeljen. Pascal Nápolyban katonai pályára lépett, előbb a „Corsica,” később pedig, a „Real Farnese” alakulatnál szolgált, mint tüzértiszt. Katonai tapasztalatai, családi kapcsolatai, műveltsége és becsvágya mind predesztinálták későbbi, korzikai szerepvállalására.

3. 2. Pascal Paoli kormányzata

Ez a pár évnyi függetlenség volt Korzika "aranykora": Bár Genova nem szorult ki teljesen a szigetről, a korzikaiak -- Paoli vezetése alatt -- valóban szabadnak hitték magukat. Ezt az időszakot fogja Napóleon is történelmi írásaiban dicsőíteni, illetve visszasírni. Napóleon apja, Charles Bonaparte ekkor egyike volt Paoli bizalmi embereinek és tagja a nemzeti kormánynak. A család a lehető legszorosabb kapcsolatban volt Paoli-klánjával és őszintén hitt a tábornok hosszú távú győzelmében.

Ekkor fonódott össze a felvilágosodás egyik leghíresebb írójának neve Korzikáéval: 1764-ben az egyik korzikai nemes, bizonyos Matteo Buttafoco, Paoli későbbi ellensége, a Francia párt feje, felkérte Rousseau-t, hogy adjon alkotmányt a szigetnek. (Egyébként Buttafoco "magánakciójáról" volt szó, Paolitól természetesen semmiféle felhatalmazást nem kapott.) Rousseau vállalta a "bölcstörvényhozó" szerepét, s ez azzal magyarázható, hogy így alkalma nyílt a Társadalmi szerződés elveinek gyakorlati alkalmazására. Megalkothatta a tökéletes kormányzati módot egy konkrét állam számára, a Szabadság és Egyenlőség elvei alapján. Miután tekintetbe vette a sziget természeti adottságait (tehát, hogy Korzika agrár ország, kis kiterjedésű, el van vágva a szárazföldről, lakói viszonylag szegények, de ragaszkodnak a függetlenséghez) egy demokratikus állami berendezkedés mellett döntött, melynek gazdasági alapja a földművelés. A Társadalmi szerződésben részletesen leírja, hogy mit tétel fel a demokratikus állam, s ez teljes mértékben alkalmazható Korzikára.¹⁵

Rousseau tehát paraszti demokráciát, kis, agrár köztársaságot akar, s a példát a svájci kantonok szolgáltatták elképzeléséhez. Azonban, mivel a XVIII. században Rousseau tanúja a helvét erkölcsök meglazulásának, felhívja a korzikaiak figyelmét a fenyegető veszélyekre. Szerinte a lakosság városokba áramlása, az idegenben való szolgálat, az ipar, kereskedelem fejlesztése, a fényűzés és az idegen erkölcsök majmolása nem vezethet máshoz, csak hanyatláshoz, így ezeket mindenképp kerülni kell. Korzikának agrárországnak kell maradnia, s ezt indokolja is alkotmány-tervezetében: *"az egyenlőség, a paraszti élet egyszerűsége olyan vonzerővel bír azok számára, akik nem ismernek másmilyet, hogy soha nem kívánnak változtatni rajta..."*¹⁶ Szerinte *"Az egyetlen eszköz, amellyel megóvhatjuk egy állam függetlenségét, a mezőgazdaság... A kereskedelem gazdagságot teremt, de a földművelés*

¹⁵ Rousseau, J.-J.: A társadalmi szerződés, in J.-J. Rousseau: Értekezések és filozófiai levelek, Budapest, Magyar Helikon, 1978, 515.

¹⁶ Rousseau, J.-J.: Projet de constitution pour la Corse, in J.-J. Rousseau: Oeuvres Politiques, Paris, Bordas, 1989. a továbbiakban Projet... 369.

biztosítja a szabadságot."¹⁷. A lakosságnak önellátásra kell berendezkednie: mindenki egy személyben földműves, katona és mesterember, s így elkerülhető a nagyhatalmaktól való függés. A pénzgazdálkodást - mivel az erkölcsök megrontója - egy központi elosztási rendszerrel kell felcserélni, a javak felhalmozását meg kell akadályozni (se szegények, se gazdagok ne legyenek), a magántulajdon csak minimális lehet, épp annyi, amennyiből egy család meg tud élni. Ez a szigorúan önellátó agrár ország a maga tökéletes demokráciájával azonban csak Rousseau álmaiban létezett, s terveze 1768-ban - mivel Korzika francia fennhatóság alá került - elvesztette aktualitását.¹⁸

A sziget kormányzati felépítését tekintve, Paoli elképzelései¹⁹ valósultak meg: bár ő hangoztatta a demokratikus berendezkedés melletti elkötelezettségét, a valóságban "egyszemélyes" hatalomra tett szert. Alkotmánya szerint a szuverenitás egyedüli letéteményese a korzikai nép, de mindenben a tisztségeket, pozíciókat halmozó, Paolinak elkötelezett nemesi réteg (ide tartozik a meggazdagodott polgárság is) döntött. A végrehajtó hatalmat - bár elméletileg a kilencfős Államtanács birtokolta - egyedül Paoli gyakorolta, mint a sziget élethossziglan megválasztott kormányzója, a törvényhozó hatalom pedig, a Diéta, az Általános Gyűlés kezébe került. Szerepét azonban nem kell túlértékelni: egyszerűen csak elfogadta a vezetők által előre meghozott döntéseket. Az igazságszolgáltatás terén Paoli rendkívüli szigorral lépett fel, ennek emlékét a „Giustizia Paolina” máig fennmaradó fogalma őrzi.

Ami a „Babbu” további intézkedéseit illeti, ezek sem elhanyagolhatóak a sziget fejlődése szempontjából. Gazdaságpolitikáját illetően genovai mintát tekintette irányadónak, tehát a mezőgazdaság fejlesztését segítette elő törvényeivel. A kereskedelem fellendítése céljából új kikötővárost alapított- L'Ile Rousse-t, amely Bastia után a sziget második legforgalmasabb kikötőjévé vált. Szintén az ő nevéhez fűződik Korzika kereskedelmi flottájának a megszervezése. Fővárosnak Corti-tette meg, ahol 1765-ben megalapította a sziget első egyetemét, amely Korzika kulturális függetlenségének szimbólumává vált.²⁰

Azonban intézkedéseit, s magát az Alkotmányt is lehetetlen volt érvényesíteni a sziget egészén, az általános megosztottság miatt. Paolinak egyszerre kellett küzdenie a Genova és a Francia-párt ellen, s ráadásul megjelent egy ún. nacionalista - párt is, amely a kormányzó

¹⁷ Projet... 370.

¹⁸ Rousseau korzikai alkotmányáról lásd még: Castellin P. et Arrighi J.-M.: Projets de constitution pour la Corse, Ajaccio, 1980.

¹⁹ Paoli alkotmányáról lásd: Carrington, D.: Le texte original de la constitution de Pasquale Paoli, in B.S.S.H.N.C, 1976, N°s 619-620, életéről, politikai karrierjéről pedig lásd: Letteron, abbé: Pascal Paoli avant son élection au Généralat, in B.S.S.H.N.C, 1913, Colonna, D.: Le vrai visage de Pascal Paoli en Angleterre, Nice, 1969, Emmanuelli, R.: Vie de Pascal Paoli, Lumio, 1978.

²⁰ Histoire...283.

személyével kapcsolatban emelt kifogásokat. Talán ez a fajta megosztottság a kulcsa a korzikai történelem fekete lapjainak: sosem voltak képesek tartósan, együtt fellépni egy idegen hatalommal szemben.

Csupán 1764-re sorakoztak fel a korzikaiak Paoli mögött, azonban ebben az évben újra beavatkozott Franciaország a sziget sorsába. A francia külügy élén ekkor már Choiseul²¹ állt, a Mediterráneumra koncentráló francia politika szorgalmazója és Chauvelin méltó utódja. 1764-ben Franciaország és Genova megkötötte a második Compiègne-i szerződést, amely a második lépés volt a Chauvelin által kijelölt úton. A szerződésben a francia király kötelezte magát, hogy négy éven át megszállás alatt tartja Bastia, Calvi, Ajaccio és Bonifazió kikötőit, a Köztársaság számára.

E segítség természetesen kevés volt a genovai uralom visszaállításához; 1768-ra Paoli a sziget egészen győzedelmeskedett, s úgy tűnt, hogy Korzika valóban szabaddá válik. Ebben a helyzetben Choiseul könnyen el tudta fogadtatni Genovával a sziget átadását, s 1768 május 15-én megkötötték a Versailles-i szerződést. A szerződés kimondta, hogy amíg Genova nem tudja kifizetni a franciáknak korzikai beavatkozásaik költségeit, addig a sziget francia fennhatóság alá kerül, s kötelezte a franciákat egy meghatározott évjáradék fizetésére a Köztársaságnak. Bár elvileg nem a sziget eladásáról, hanem csak időszakos átengedéséről történt rendelkezés, mindkét fél tudta, hogy Korzika végérvényesen is gazdát cserélt.

1768 május 22-én Paoli megüzente a háborút a franciáknak, s ekkorra a korzikaiak már egy emberként támogatták. Azonban minden erőfeszítés hiábavaló volt, s az egyenlőtlen harcnak az 1769 május 8-i, ponte novui csata vetett véget, amelyben csaknem az egész korzikai sereg megsemmisült. Paoli néhány hívével elhagyta a szigetet, s Angliában telepedett le. Korzikán az ellenállás, főleg a belső területeken, még fel-fellángolt a katonai vereség után, de lényegében 1769 nyarára a francia uralom megszilárdult.

²¹ Choiseul, Etienne François duc de, (1719-1785) tehetséges diplomata volt, Bécsben majd Rómában teljesített fontos megbízatásokat. 1758-tól 1770-ig töltötte be a külügyminiszeri posztot. Fő feladatának azt tartotta, hogy helyreállítsa Franciaország megtépázott tekintélyét: a hétéves háborút (1756-1763) lezáró, Párizsi - szerződésben hazája elveszítette gyarmatait. Korzika megszerzése nemcsak e veszteség kompenzálására irányult, hanem az angolok terjeszkedését is ellensúlyozni próbálta a Mediterráneumban.

3. 3. A Bonaparte család és Paoli

Mint már korábban említettük, Paoli kormányzása idején a Bonaparte család egyike volt a „Babbu” bizalmasainak. Mit is lehet tudni erről a családról? Honnan származnak? Milyen társadalmi pozíciót töltöttek be a sziget életében? E kérdések megválaszolása nélkül Napóleon későbbi, politikai pályafutását, szerepét nehezen lehetne megérteni a sziget adta keretek között.

A Buonaparte-család a XVI. század elején telepedett le itt, 250 évvel a sziget francia kormányzása előtt. A családfő, Francesco Buonaparte (1490-1540)- a Mór – családfáját a legújabb kutatások egészen a XII. századig vezették vissza.²² A család Sarzana városából származik, amely ma Toszkánában található. A XVI. században ellenben Genova és Toszkána határán terült el, és állandó vetélkedésre adott okot a két hatalom között. Sarzana híres volt zsoldosairól, így nem véletlen, hogy Francesco Buonaparte és fia, Gabriele (1512-1590)²³ is ezt a foglalkozást űzte.

Maga a Buonaparte név valószínűleg egy középkori ragadványnév, mely a Guelfek és a Gibbellinek harcai idején kapott a család. A Buonaparte-ék (a jó oldalon állók) a pápa szövetségesei voltak, míg a Malaparte-ék (a rossz oldalon állók) a Császár mellett kötelezték el magukat.²⁴

Francesco Buonaparte tehát egyszerű zsoldos katona volt, nem származott nemesi családból. Miután 1514-ben családjával együtt letelepedett Ajaccióban, fokozatosan kivívta a szigetlakók tiszteletét. A következő generációk pedig, egyre magasabb pozíciókat töltöttek be a korzikai hierarchiában, ügyvédek, jegyzők váltak belőlük, majd pedig elismert városi méltóságokként beleszólást nyertek a korzikai közélet irányításába is.

A család hatalma nemcsak Ajaccióra terjedt ki. Mivel a család férfitagjai a sziget belső területeiről, falvaiból választottak feleséget, a Buonaparte-klán befolyása a XVIII. századra jelentősnek volt mondható.²⁵ Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy nem tartoztak a sziget vezető családjai közé, nem volt döntő súlyuk az ajacciói közéletben és a genovaiak által

²² A Buonaparte-család eredetéről bővebben lásd: Maestrati, L.: Généalogie des Bonaparte en Corse, in. *Corse Historique*, N°s 5-7, 1962, Carrington, D.: *Napoléon et ses parents au seuil de l'histoire*, Editions Alain Piazzola et La Marge, Ajaccio, 1989 illetve Demartini, F. és Graziani, A.-M.: *Les Bonaparte en Corse*, Ajaccio, Alain Piazzola, 2001.

²³ Gabriele Buonaparte bár katonaként kezdte pályafutását, később jelentős közéleti személyiséggé vált és többször beválasztották az ajacciói Öregek Tanácsába is. 1578-ban, miután megözvegyült, pappá szentelték, és mint San Rocco kanonokja hunyt el 1590-ben, 6 gyermeket hátrahagyva.

²⁴ A Buonaparte családnév eredetéről lásd: Paoli, F.: *La Jeunesse de Napoléon*, Editions Tallandier, Paris, 2005

²⁵ A Buonapartéknak rokonaik és egyben szövetségeseik voltak az Ajaccióhoz közeli Bocognanóban, Alatában, Appietóban, Cauróban és Bastelicában.

meghonosított, közigazgatási intézményekben sem volt főszerepük. 1768-ig a klán szilárdan kitartott Paoli mellett. A klán feje ekkor Lucien Buonaparte²⁶ volt, Napóleon nagyapjának testvére. 1763-ban vált Charles Buonaparte – Napóleon apjának – a gyámjává és a család vezetőjévé. Befolyása jelentős volt Ajaccióban és a város környékén: a korzikai tradícióknak megfelelően békebíró tisztséget is betöltött, hiteleket folyósított a rászorulóknak (bár jelentős kamat ellenében), a család jövedelmeit, földjeit pedig, rendkívüli gonddal és szigorral kezelte.

Luciano finanszírozta unokaöccse, Charles Buonaparte²⁷ jogi tanulmányait. Charles egyike volt az elsőeknek, akik Cortiban, a Paoli által alapított egyetemen tanulhattak. Charles a végsőig kitartott Paoli mellett. A ponte novu-i csatában Paoli testvére, Clément oldalán harcolt hősiiesen, majd mikor a vereség egyértelművé vált, Laetiziával, a feleségével menekülni kényszerült.²⁸ Azonban még ekkor sem adta fel és amerre csak megfordult a szigeten, lázadásra próbálta szítani a lakosságot. Azonban mikor Paoli az angliai száműzetés mellett döntött, hívei is csak két lehetőség között választhattak: vagy követik a „Babbut” a száműzetésbe vagy leteszik a fegyvert, és új életet kezdenek a francia kormányzat alatt.

1768-ban Charles Bonaparte 23 éves volt, jól beszélt franciául, jogi diplomával rendelkezett és családja befolyásosnak számított a szigeten. Így minden lehetőség adott volt számára, hogy karriert fusson be szülőföldjén. Miután mérlegelte a tényeket, Charles úgy döntött, hogy Korzikán marad és nem követi példaképét, Paolit a száműzetésbe. Ennek a döntésnek köszönhető a Buonaparte-klán korzikai felemelkedése.

²⁶ Lucien 1718 január 8-án született és 1791 október 17-én hunyt el Ajaccióban. Két testvére volt, Giuseppe-Maria Buonaparte (1713-1763), Napóleon nagyapja és Napoleone Buonaparte (1717-1767). A három testvér közül Luciano vitte a legtöbbre. 1779-től az ajacciói katedrális főesperese volt és Giuseppe-Maria halála után a Buonaparte-klán feje.

²⁷ Charles 1746 március 27-én született Ajaccióban és 1785 február 24-én hunyt el Montpellier-ben, gyomorrákban. 1750 augusztus 24-én, 18 évesen vette feleségül az akkor 15 éves Laetizia Ramolinót, a házasság érdekházasság volt, a két klán így akarta befolyását, kapcsolatait bővíteni. Charles Buonaparte-ról lásd bővebben: Versini, X.: *M. de Buonaparte ou le livre inachevé*, Paris, 1977.

²⁸ Orsini, Louis, *Les arrêts Miot*, La Marge édition, 1990, 14. A továbbiakban: *Les arrêts...*

Korzikai, Franciaország és a Bonaparték

Dolgozatunknak ebben a részében Korzika történelmét követjük nyomon az Ancien Régime berendezkedésétől egészen a Császárság bukásáig. Szintén elemezzük a Bonaparte-család – előbb Charles, majd Napóleon – politikai szerepvállalását a taglalt periódus alatt.

1768 után az Ancien Régime ugyan bizonyos rétegeket megnyert magának a szigeten, uralma sosem volt népszerű a szigetlakók körében. A Forradalom illetve az általa nyújtotta elvek és ideológiák nagyon is visszautaltak a Paoli-kormányzása alatt töltött évekre, s így 1789-ben a társadalom egy része a változások mellett voksolt. A korzikai népnek a napóleoni kormányzás alatt is jellemző megosztottsága ezekben a forradalmi években kristályosodott ki: az Ancien Régime-nek éppúgy voltak hívei, mint a korzikai vezérnek, Paolinak, aki a Forradalomnak köszönhetően visszatérhetett szülőföldre. Ellenben a „Babbu” fokozatosan eltávolodott a Forradalomtól annak jakobinus fordulata után. A korzikai jakobinusok elszánt ellenségeivé váltak tehát a „Babbu”-nak, s ez utóbbi 1793-ban Angliától kért segítséget. E megosztottságot csak súlyosbították a klánok ellentétei, akik képtelenek voltak felülemelkedni tradicionális ellentéteiken és ideológiai meggyőződésük szerint cselekedni. Napóleon és klánja a jakobinusok mellett foglalt állást, és mikor a sziget (1794-től 1796-ig) Angol-Korzikai királysággá alakult, „hazaárulók”-ká nyilvánították őket, és örökre elhagyták a szigetet. Az új államforma sem bizonyult életképesnek: Paolit az angolok távolították el a hatalomból, s így az angol-párt (Pozzo di Borgo, Paoli eddigi első emberének vezetése alatt) elvált a paolistáktól. Így mikor 1796-ban a Köztársaság csapatai visszafoglalták a szigetet, a politikai és kláni megosztottság szinte átláthatatlan volt.

A Direktórium és a Konzulátus évei sem hoztak változásokat, a Császárság megszületése pedig, nem váltott ki lelkesedést a szigetlakókból. Napóleon neve egyáltalán nem jelentett sem társadalmi, sem pedig politikai konszenzust, még sokan emlékeztek a kis jakobinusra, aki Paoli katonái elől bujkálva, titokban hagyta el szülőföldjét. Uralkodása nem sokat enyhített a korzikaiak gondjain, sőt, az elnyomó katonai igazgatás, az egyre gyakoribbá váló sorozás csak elkeserítette Napóleon honfitársait. Úgy érezték, a Császár elhanyagolta Korzikát, sőt, egyesek bosszúról is beszéltek. Valójában azonban nem volt ideje Korzikára, bár szándékában állt a francia régiók szintjére emelni. Így 1814-re a korzikai társadalom korántsem volt Napóleon-párti, kimerítette a folyamatos háborúkkal egyet jelentő Császárság és nem lázadott a Bourbon-restauráció ellen. Inkább üdvözölte azt!

Azonban pár hónapra van csupán szükség, hogy ez a pártokra, klánokra tagolt, rendkívül megosztott nép egy emberként üdvözölje Napóleon visszatérését Elba szigetéről, és ettől kezdve, lélekben legalábbis, kitartson ideálja mellett.

1. Korzika és az Ancien Régime

1. 1. Az Ancien Régime berendezkedése a szigeten

A ponte novu-i vereség után érkezett a szigetre De Vaux, katonai kormányzó. A kormányzó kezdettől fogva sürgette Versailles-t, hogy a lehető legerőteljesebben lépjen fel az ellenállókkal szemben. A korzikaiak nem voltak hajlandók fegyvereiket beszolgáltatni, illetve sokan választották a „maquis”-t, a korzikai bozót nyújtotta szabadságot, ahol banditaként bujdostak. A francia kormány drasztikusan lépett fel velük szemben: házaikat lerombolták, családtagjaikat túsul ejtették...stb.

1770-ben vette át a kormányzói tisztséget Marbeuf gróf és az elnyomó politikát tovább súlyosbította. A közönséges banditák, rablók és a paolisták közt egyáltalán nem tett különbséget, ha fegyvert talált a letartóztatottnál, kötél általi halállal vagy kerékbetöréssel büntette őket. Börtönbe jutott bárki, ha segítette a „banditákat”. Ezt jól mutatja a fionurbói pásztorok példája, akik lázadásuk miatt paolistának minősültek, és bár ezt megbánták és amnesztiát nyertek, ennek ellenére legyilkoltatta őket. A teljes korzikai társadalom behódolását akarta elérni: a sziget pacifikálása tehát rengeteg kivégzéssel járt.²⁹

Ugyanakkor a franciák megkezdték a sziget életének újjászervezését is, úgy, hogy nem törekedtek Korzika partikuláris jegyeinek, tradícióinak és hagyományainak a felszámolására. Annyira akarták „franciává” tenni, amennyire ezt a sziget egyedi, a franciától annyira különböző történelme lehetővé tette számukra. A sziget a francia állam keretein belül a „pays d'état” státuszt kapta, melyet Bretagne, Provence vagy Bourgogne is élvezett, mivel partikularitásuk tagadhatatlan volt. A korzikaiak maguk választották meg a Tartományi Rendi Gyűlésbe képviselőiket, a tíz tartomány rendenként 23 főt. A gyűlés csak tanácsadói szereppel bírt és csupán kétfévente ülésezett. Az ülések között a Tanácsot egy 12 tagú bizottság helyettesítette.³⁰

²⁹ A francia katonai visszaélésekről lásd: P. Arrighi – Olivesi A.: Histoire de la Corse, Editions Privat, Toulouse, 1971, 370, illetve bővebben: Emmanuelli, Fr.-X.: Déportation, Francisation, Colonisation, Bulletin, 1969.

³⁰ Uo. 371.

E bizottság foglalkozott a folyamatban lévő ügyekkel, de szavuk mit sem ért Versailles ellenében. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy Korzikának sem több, sem kevesebb szabadsága nem volt, mint a királyság más tartományainak. Helyi szinten a tradicionális struktúrák változatlanok maradtak, a falvakban továbbra is megválasztották a podesztát, a két előljárót stb. Csupán a legfelsőbb szintet alakították át: az eddig is létező kormányzói tisztség mellé létrehozták az intendánsi szerepkört. Míg az előbbi a katonai főhatalom birtokosa és a csapatok főparancsnoka volt, az utóbbi teljhatalommal bírt a pénzügyek terén. A két főhatalom állandóan szemben állt egymással és rivalizálásuk nagyban súlyosbította az alapjaiban sem egyszerű, korzikai alaphelyzetet.

Azonban Genovával ellentétben a francia kormány célja volt, hogy bevonja a szigetlakókat a közigazgatásba, s az így juttatott állásokkal megnyerje, és a Monarchiához kösse őket (viszont az egy bizonyos pozícióba kerülő korzikai mindig kevesebbet keresett, mint a kontinensről érkező, francia megfelelője). A korzikai nemességet is elismerte a francia kormány, nem vitatta, sőt megkönnyítette a nemesi címek megerősítését számukra.³¹ Arra törekedett, hogy a korzikaiak maguktól beolvadjanak a francia közösségbe, nem állt szándékában rájuk kényszeríteni egy erőszakos, francia nemzeti kultúrát. A nemesség megnyerésének másik eszköze volt, hogy lehetővé tették számukra, hogy gyermekeiket a francia állam költségén, különböző franciaországi iskolákban, intézetekben taníttathassák. Sok nemesi család élt ezzel a lehetőséggel, főleg miután a franciák nemcsak a Cortiban működő egyetemet, de a katonai és papi szemináriumokat is bezáratták a szigeten. A fiatal korzikaiak ezentúl Brienne-ben végezhettek katonatiszti tanulmányokat, illetve Aix-en-Provence-ban válhattak pappá.

A francia kormány a mezőgazdaság és az ipar terén is fejlődést kívánt elérni. Közmunkákat vettek tervbe, útépítésbe fogtak, mocsarakat csapoltak le, támogatták a szigeten eddig ismeretlen növénykultúrák meghonosítását. Nagyobb ipari létesítményeket is szerettek volna létrehozni, azonban ennek még a gondolatával is ellenségesek voltak a szigetlakók, veszélyben érezvén saját, tradicionális kézműiparukat.

A francia vámpolitika ellenben már egyáltalán nem Korzika érdekeit tartotta szem előtt. Franciaország átvette Genova helyét a szigettel való kereskedelembe, legalábbis ami a francia importot illeti. Ugyanakkor Franciaország nem szorult rá a tradicionális, korzikai exporttermékekre (bor, gabona, olívaolaj...stb.), amelyek emiatt nehezen jutottak piachoz. Az így kialakult aránytalanság rendkívül hátrányosan hatott a sziget kereskedelmi életére.

³¹ Több ezer korzikainak sikerült elismertetnie a nemesi címét, csak Sartène településen 300 ilyen családról tudunk. Uo. 372.

Az új, franciák által kivetett adók miatt nem lázongtak a szigetlakók: igazságosnak és mindenki által kifizethetőnek ítélték őket. Semmilyen adómentesség nem létezett, mindenkire egyaránt kötelező volt (tehát a nemesség és papság számára is!). A francia uralom alatt lassú, de jelentékeny demográfiai fejlődés vette kezdetét, az életkörülmények egyértelműen javultak. Míg 1740-ben 120 000 lakosról vannak adataink, addig 1770-ben 130 000-ről, illetve pedig 1786-ban 150 000-ről.

Így tehát a Forradalom előtti időkben egy nagyon összetett képpel találkozunk a szigeten. A nemesség nagy része csatlakozott a rezsimhez: Franciaország karriert, állami funkciókat, gazdasági privilégiumokat, biztos meggazdagodást ígért számukra, fiaik előtt pedig, megnyílt az út, hogy a kontinensen is boldoguljanak. A papság viszont végig ellenségesen viselkedett az Ancien Régime Franciaországával: megalázottnak és elnyomottnak érezte magát, szemben a XVIII. századi francia gallikanizmussal és a mindig megnyilvánuló antiklerikalizmussal. A lakosság nagy többségét képező, szegényebb földművesek és pásztorok saját érdekeiket látták veszélyben, mikor a franciák megpróbálták a korzikai gazdaságot egy ipari termelésen alapuló, illetve egy iparilag fejlettebb gazdaság felé elmozdítani. Ráadásul a korzikai, fiatal értelmiség körében egyre népszerűbbé váltak az 1789-et megelőző, forradalmian új gondolatok, s természetesen ezek is az Ancien Régime ellenében hatottak.

Ezt az amúgy is ambivalens helyzetet csak tovább súlyosbította, hogy időről időre felröppent a hír a szigeten, hogy Genova kifizette adósságait és újra igényt tart Korzikára. Franciaország pedig, mivel a sziget inkább kiadásokat jelentett számára és nem hasznot, beleegyezett a status quo visszaállításába. Bár Franciaország nem kívánt lemondani a szigetről, Genova pedig képtelen volt törleszteni az adósságát, a sziget visszacsatolásának lehetősége bizonytalanságban tartotta a korzikaiakat és növelte a francia uralommal szembeni elégedetlenséget.

1. 2. Charles Bonaparte és Napóleon

Napóleon apjáról a történészek többsége csak nagy vonalakban emlékezik meg. Általában jelentéktelen, kis ügyvédként ábrázolják, aki főleg gáláns kalandjai révén vált ismertté és korai halála miatt családját nehéz anyagi körülmények között hagyta.

Dorothy Carrington „Napoléon et ses parents” című műve illetve a Francois Poli, 2005-ben megjelent – és Carrington megállapításaival messzemenően egyetértő – munkája, mely a „La jeunesse de Napoléon” címet viseli, ezt a képet kívánja gyökeresen megváltoztatni. Charles Bonaparte-ot igazi karrieristaként ábrázolják, aki megragadta az Ancien Régime nyújtotta lehetőségeket és megtett mindent, hogy családja társadalmi és anyagi előmenetelét biztosítsa Korzikán.

Napóleont egész életében ambivalens érzelmek fűzték apjához: egyrészt elismerte, hogy a család szerepe, tekintélye jelentősen megnőtt Ajaccióban apjának köszönhetően, ugyanakkor Charles mélységes francia - pártiságát nehezen tudta megemészteni.

A ponte-novui csatavesztés után Charles Bonaparte feleségével, Laeticiával és elsőszülött fiukkal, Joseph-fel visszatért Ajaccióba. Itt született Napóleon 1769 augusztus 15-én³². Nevét – a korzikai tradícióknak megfelelően - nagyapja testvére, Napoleone³³ után kapta, míg bátyját, Josephe-et, másik nagybátyjuk, Carlo-Maria után nevezték el.

1769 december 11-én Charles Bonaparte-ot ügyvédnek nevezték ki a Bastiai Legfelsőbb Tanácsnál. E Tanács, amely Bíróság is volt egyben, szorosan együttműködött a kormánnyal és a feladatai közé tartozott az új kormányzat által adományozott jegyzői, békebírói kinevezések, nemesi címek érvényesítése.

Charles ekkorra teljesen leszámolt paolista múltjával és csak saját és családja boldogulását tartotta szem előtt. Paoli bukása után így fogalmazta meg az általa követett politikai irányvonalat:

”Jó hazafi és elkötelezett „paolista” voltam mindaddig, míg a nemzeti kormány hatalmon volt, e kormány azonban nincs többé, és mi franciákká váltunk, tehát éljen a Király és a francia kormány!”³⁴

³² Augusztus 15-e kettős ünnep Korzikán: egyrészt Nagyboldogasszony ünnepe, másrészt Szűz Mária, Korzika védőszentjének az ünnepe.

³³ A Napóleon-név a régi toszkán Napoleone franciásított változata. E névnek nem volt naptári ünnepe egészen 1804-ig, Napóleon császárrá koronázásáig. Ekkor a Pápa augusztus 15-ét Napóleon névnapjává nyilvánította.

³⁴ Idézve: Antonetti, Pierre: Histoire de la Corse, Paris, Edition Robert Lafont, 1973 és 1990, 377.

Bastiában került jó viszonyba a sziget francia kormányzójával, Marbeuf gróffal.³⁵ Marbeuf grófot 1770 május 10-én nevezték ki a sziget kormányzójának. Amint megkapta a kinevezését, drasztikus intézkedéseket hozott az ellenállás teljes felszámolására³⁶ illetve megkezdte saját „pártja” megszervezését, amelyre minden körülmények között számíthatott. Charles Bonaparte egyike lett Marbeuf bizalmasainak és a kormányzó gondoskodott arról, hogy bizalmi embere karrierje a legjobb úton haladjon. 1770 végén a királyi ügyészt, Lorenzo Giubegát, helyettesítette Ajaccióban, majd 1771 május 10-én egy versailles-i kinevezés alapján az ajacciói bírói tanács ülnöki tagjává vált.³⁷

A kormányzó többször ellátogatott a Bonaparte-család ajacciói házába, ami nagy feltűnést keltett a városban. Marbeuf jelenléte sok féltékenységre és pletykára³⁸ adott okot, de ezt sem Charles Bonaparte, sem Lucien Bonaparte, a család feje, nem bánta, hiszen egyértelműen megnőtt a befolyásuk a városban.

Charles Bonaparte ekkor a nemesi cím megszerzését tűzte ki maga elé: az Ancien Régime Franciaországában – ellentétben Korzika eddigi történelmével – a nemesi cím értéket jelentett. Charles-nak így lehetősége nyílt egy nagyobb szabású politikai karrier építésére, másrészt gyermekei állami ösztöndíjak segítségével Franciaországban tanulhattak.

A nemesi cím megszerzéséhez apai ágon kellett négy nemes őst felmutatni, kétszáz évre visszamenően. A Bonaparte család negyedikként kérte nemességének elismerését Ajaccióban és 1771 szeptember 13-án megkapták a nemességüket igazoló iratot³⁹.

Nemesi származásának és Marbeuf segítségével köszönhetően 1771 szeptember 24-én Charles-t megválasztották az ajacciói nemesség képviselőjének a korzikai rendi gyűlésbe, illetve 1772 május 1-én tagja lett a Bastiában ülésező Tizenkét Nemes Bizottságának.

A ponte-novui csata után alig 3 évvel tehát az ajacciói ügyvéd nemessé vált, fontos köztisztviselői állást töltött be és politikai karrierje is felszálló ágba volt. E felemelkedés azonban elképzelhetetlen lett volna Marbeuf kormányzó segítségével nélkül. A kormányzó teljhatalommal rendelkezett, és bár voltak választások, valójában ő döntött a megfelelő személy kilétéről, ezzel is gerjesztve a klánok közötti harcokat, érdekellentéteket.

³⁵ Marbeuf, Louis René, comte de, (1712-1786): 1764-től szolgált a szigeten, a ponte-novui csata egyik győzelmes hadvezére volt, 1770-től egészen haláláig pedig, a sziget kormányzója volt.

³⁶ 1770 június 24-én elrendelte a gyanús személyek azonnali felakasztását, augusztus 1-én a korzikai „maquis” (bozót) felégetését és szeptember 24-én száműzte a szigetről azokat a családokat, akiknek a feje követte Paolit a száműzetésbe. E családoknak egy hónap állt a rendelkezésére, hogy elhagyják a szigetet.

³⁷ Az ülnöki állással ezerkétszáz livres éves fizetés járt.

³⁸ Elterjedt pletyka volt, hogy Marbeuf Laetitia miatt kedvelte a Bonaparte-ék társaságát, aki a szeretőjévé vált és gyermeket is szült neki.

³⁹ Hozzá kell tennünk, hogy az igazoló okirat megszerzéséhez Charles Bonaparte meghamisított illetve antdatált bizonyos dokumentumokat a megyei levéltárban, Geronimo nevezetű őseivel kapcsolatban.

1773-ban Charles Bonaparte 27 éves volt, családja egyre befolyásosabbá vált Ajaccio-ban és maga mögött tudta a kormányzó támogatását. Minden esélye megvolt arra, hogy politikai karrierje tovább emelkedjen, s ennek köszönhetően családja anyagi és társadalmi pozícióit tovább erősítse.

Az 1777 május 14-től július 13-ig, Bastiában üléselő Rendi Gyűlés július 2-án Charles Bonaparte-ot választotta meg a korzikai nemesség képviselőjére Versailles-ban.⁴⁰ Karrierjében fontos állomás volt ez, bár győzelmében megint tagadhatatlan volt a kormányzó szerepe: a szavazatok jelentős hányadát Marbeuf megfélemlítésekkel, fenyegetésekkel szerezte meg pártfogoltja számára.

Még mielőtt kézhez kapta volna kinevezését, Charles hozzáfogott, hogy négy legidősebb gyermeke, Joseph, Napóleon, Lucien és Eliza⁴¹ valamint Joseph Fesch,⁴² Laetitia féltestvére számára franciaországi ösztöndíjakat szerezzen. Bár pozíciója a szigeten tagadhatatlanul megerősödött, ez még nem jelentette automatikusan, hogy gyerekei a francia állam költségén folytathatják tanulmányaikat.

Így megint Marbeuf gróf támogatására szorult, aki Charles-t unokaöccse, Yves-Alexandre de Marbeuf,⁴³ autuni püspök pártfogásába ajánlotta. A püspök az év jelentős részét Párizsban töltötte és nagy befolyással rendelkezett az egyházi ösztöndíjak odaítélésében.

Az ösztöndíjszerzést megkönnyítette, hogy egy 1776-os királyi rendelet – a párizsi Katonai Iskola átstrukturálása miatt – 12 vidéki kollégiumot tett hozzáférhetővé a továbbtanulni vágyó fiatalok számára. A rendelet továbbá nyolc kategóriába sorolta az ösztöndíjra esélyeseket. A nyolcadik kategória az „elszegényedett, nélkülöző nemesi” családok leszármazottait foglalta magába.

⁴⁰ A papságot Monseigneur Santini, a harmadik rendet pedig, a nemesi származású, Paolo Casabianca képviselte Versailles-ban.

⁴¹ Charles és Laetitia Bonaparte-nak 8 gyermeke született: Joseph (1768-1844), nápolyi majd spanyol király, 1815 után Senvilliers grófja, Napóleon (1769-1821), Lucien (1775-1840), Canino hercege, Eliza (1777-1820), Lucca hercegnője, Piombino hercegnője, Toscana nagyhercegnője, 1815 után Compignano grófnője, Louis (1778-1846), Hollandia királya, III. Napóleon apja, Pauline (1780-1825), Borghese hercegnő, Caroline (1782-1839), Murat felesége, nápolyi királyné és Jérôme (1784-1868) Vesztfália királya.

⁴² Joseph Fesch (1763-1839): Laetitia Bonaparte féltestvére, Napóleon anyai nagybátyja volt. 1785-ben szentelték pappá, 1787-ben ajaccioi főesperessé választották, majd az ajaccioi püspök káplánja lett. 1793-ban a család többi tagjával együtt elmenekült Korzikáról. 1796-ban követte Napóleont az itáliai hadjáratba, aki a csapatok ellátásával bízta meg. 1802-ben Lyoni érsekké nevezték ki, 1803-ban kardinális lett, 1805-ben pedig, Napóleon a francia császári főalamizsnás címet adományozta neki. 1812-ben kegyvesztetté vált, mert Napóleon ellenében a Pápa mellett foglalt állást és 1814-től Rómában telepedett le, ahol kizárólag műkincsgyűjteményének szentelte idejét.

⁴³ Yves-Alexandre de Marbeuf (1734-1799): Marbeuf gróf unokaöccse volt, 1767-ben nevezték ki autuni püspökké. Hatáskörébe tartozott az egyházi kedvezmények (feuille des bénéfices), ösztöndíjak elbírálása. Szintén tagja volt a Királyi Tanácsnak. 1788 januárjában nevezték ki Lyon érsekévé, utódjául pedig, az autuni püspöki székben Talleyrand-t választották.

Charles Bonaparte 1777-ben megszerezte a család szegénységét igazoló okiratot (certificat d'indigence) és ezt a nemességüket igazoló dokumentummal együtt felküldte Párizsba. Az autuni püspök közbenjárásának hála, az eredmény nem váratott magára. 1778 december 31-én Napóleont ösztöndíjjal felvették egy később meghatározott katonai iskolába, Joseph-nek átmenetileg az autuni kollégiumban találtak helyet, Joseph Fesch pedig 1779 június 22-én az aix-en-provence-i papi szemináriumba kapott ösztöndíjat.

1777-1778-ra a Bonaparte-család életmódja is nagy változásokon ment keresztül: Ezentúl, mint képviselőnek, Charles-nak többször Franciaországba kellett utaznia, státuszának megfelelően kellett öltözködnie illetve pedig, hogy megtartsa választóit, ez utóbbiakat is le kellett köteleznie. Így két tervbe fogott bele párhuzamosan, hogy a család jövedelmeit megnövelje: két, régen a Bonaparte-család őseinek a tulajdonában lévő birtokot akart visszaszerezni jogi úton illetve Marbeuf gróf hathatós segítségével. A „Sóvidék” (Les Salines) elnevezésű birtok kihasználási jogát – amely az itt található sós mocsarokról kapta a nevét – a XVI. században Ajaccio városa a Bonaparték Geronimo nevű őseinek adományozta. Geronimo kiszáríttatta a birtokon található kis sós tavat, a földet megművelhetővé tette illetve megfigyelőtornyot építtetett a barbárok támadásainak kivédése érdekében. A XVI. században az ilyen jellegű adományozás elterjedt gyakorlata volt a genovai kormányzásnak, így Carlo Bonaparte könnyen megszerezte az 1584-ből származó igazoló okiratot, és Versailles-ba küldte. A pozitív választ 1776 végén kapta meg 10000 livres kíséretében, amit azért utalt ki számára a francia kormány, hogy a mocsarakat lecsapoltassa és a terület újra termőképesse tegye.

A Milelli - elnevezésű birtok Charles ük-ük nagyapja tulajdona volt, ellenben leszármazottai 1771-ben a jezsuitákra hagyták. 1768-ban azonban a francia kormány kiűzte a jezsuitákat a szigetről, Charles pedig, a franciáktól igényelte vissza a birtok egy részét: a város határában található földterületet, amely olajbogyó termesztésre volt kiváló, illetve egy házat, amely a Bonaparte-házzal egy utcában volt található. A Milelli - birtokhoz kapcsolódó papírokat Charles 1778 novemberében szerezte meg, és személyesen vitte el őket Versailles-ba.

1778 decemberében tehát, mint újonnan megválasztott képviselő elindult Versailles-ba Joseph, Napóleon és Joseph Fesch társaságában. Január elsején Josephet és Napóleont az autuni kollégiumban hagyta,⁴⁴Fesch pedig egy Aix-en-Provence-ban található papi szemináriumban helyezte el.

⁴⁴ Napóleon 3 hónapot töltött itt, majd tanulmányait a brienne-i katonai iskolában folytatta. Joseph 1784-ig maradt Autunban.

Két képviselőtársával – Santini püspökkel és Paolo Casabiancával - egyetemben március 10-én lett Versailles-ban bemutatva XVI. Lajosnak, ahogy ezt a formaságok megkívánták.

Charles Bonaparte 3 hónapot töltött Párizsban, ezt az időt meglévő kapcsolatai ápolására fordította illetve az illetékes hivatalokat ostromolta, hogy a két, visszaigényelt birtok ügyét előremozdítsa. 1779 április 25-én Brienne-be utazott, hogy jelen legyen, amikor Napóleon belép az új iskolába, majd májusban visszatért Korzikára.

A május 25-én kezdődő Rendi Gyűlésen beszámolt Versailles-i útjáról, amit eredményesnek minősített. 1779 szeptemberében újabb örömhír érte a családot: Lucien Bonaparte-ot ajacciói főesperesnek nevezték ki, ami értelemszerűen tovább növelte a Bonaparték tekintélyét Ajaccióban.

A család megnövekedett presztízsének megfelelően a Bonaparték életmódja is jelentős változásokon ment keresztül. 1779-1780-ra a Bonaparte-házat Charles átépítette, komfortosabbá tette, több mint ezer kötetet tartalmazó könyvtárszobát alakíttatott ki. Mind Charles, mind Laetitia ruhatára – ami jelentős kiadásnak minősült a korban – a párizsi divatnak megfelelően lett összeállítva.

A pár látszólag a helyi, korzikai elit élén állt, azonban ez a társadalmi pozíció nem nyugodott biztos anyagi alapokon. Épp ezért Charles minden energiáját a két családi örökség visszakövetelésére illetve jövedelmezővé tételére fordította. A „Les Salines” elnevezésű birtok, bár 1776-tól a Bonaparték tulajdona volt, nem hozott semmi hasznot a családnak. Így, mikor a francia kormány 1779-ben állami támogatást ígért a selyemhernyó-tenyésztés beindításához a szigeten, Charles a birtokot eperfa-ültetvénné akarta változtatni. 1781 júniusában szerződést kötött a kormánnyal: 15 évre elkötelezte magát 100 000 eperfa kitermelésére. A kormányzat pedig, az első öt év alatt 8500 livres összegű támogatást rendelt el számára, amit tíz év alatt kellett volna visszafizetnie. 1781 novemberében folyósítottak is számára egy 1600 livres nagyságú összeget a munkálatok megkezdésére. Bár a terv teljes kudarccal végződött 1785-ben, Charles Bonaparte ezt még győzelemnek látta 1781-ben. A Milelli - birtok megszerzése sokkal kevésbé ment simán: az adminisztratív bonyodalmak egymást érték az ügyben, s bár a kérvény nem lett elutasítva, pozitív válasz sem érkezett. 1781-1782-ben Charles még bizakodott a sikerben, de csupán halála után öt hónappal lettek a Bonaparték a Milleli - birtok tulajdonosai.

Politikai karrierje is zökkenőmentesen haladt előre ezekben az években: 1781-ben újra megválasztották a Tizenkét Nemes tanácsába, és szintén ő lett, immár másodsorra, a korzikai nemesség képviselője Versailles-ban.

Sikereit megünnepelendő és Laetitia egészsége érdekében 1782 júniusában Charles feleségével együtt Bourbonne-les-Bains⁴⁵ fürdőhelyre utazott, ami a francia nemesség felkapott üdülőhelye volt akkoriban. Az utazás sok korzikai kortársukat megbotránkoztatta: a sziget nagyon gazdag termálfürdőkben, így egy helyi kúra szinte semmibe sem került volna a családnak.

Ellenben így Charles-nak lehetősége nyílt arra, hogy a francia arisztokrácia képviselőivel kössön ismeretséget, ami – mint Marbeuf gróf példája mutatja – nagyon hasznosnak is bizonyulhatott. A pár egy hónapot töltött a kontinensen, meglátogatták Joseph-et Autunban, Napóleon Brienne-ben és Charles elvitte Laeticiát Párizsba és Versailles-ba is.

Utazásuk, főleg a párizsi látogatás, nem volt eredménytelen: 1782 november 24-én Eliza ösztöndíjat kapott a híres, Saint Cyrben található, leánynevelő intézetbe.⁴⁶ Ez hatalmas privilégiumnak számított, hiszen mindössze két-három hely volt fenntartva az intézményben a korzikai, nemesi származású kisasszonyoknak.

1782-re tehát Charles Bonaparte karrierje elérte a csúcspontját: Napóleon és Eliza a francia állam költségén tanulhatott, Joseph-nek, tanulmányai befejeztével, Marbeuf püspök al-diakónusi állást ígért, ami évi 3000 livres összegű fizetéssel járt volna, Marbeuf gróf pedig Luciennek ígért ösztöndíjat, hogy Autunban bátyai nyomdokába léphessen. Charles, mint képviselő, bejáratos volt az Udvarhoz, kedvelt társasági embernek tartották, aki nagyhatalmú pártfogókkal rendelkezik. Korzikán pedig, családi kapcsolatainak, kiterjedt ismeretségi körének köszönhetően a helyi elit tagjává vált.

1882-től azonban a szerencse elpártolt tőle. 1883-ban Joseph, aki eddig mindenben engedelmeskedett apjának, meggondolta magát és hátat fordított az egyházi pályafutásnak.⁴⁷ A Milelli - birtok ügye, bár Charles rengeteget fáradozott rajta, egy tapodtat sem haladt előre, míg az eperfa-ültetvény egyenesen pénzügyi katasztrófába torkolt. Az állami segítség a költségeknek csupán egy elenyésző részét fedezte, Charles így a család vagyonából volt

⁴⁵ Bourbonne-les-Bains, ez az észak-kelet franciaországi termálfürdő az egyik legelőkelőbbnek számított Európában. A fürdő vizét főleg a nehéz szülés után lábadozó fiatal anyáknak ajánlották, és mivel Laeticiát nagyon megviselte hetedik gyermeke, Caroline születése, az utazás így ideálisnak tűnt.

⁴⁶ Az intézetet Mme de Maintenon alapította 1686-ban, XIV. Lajos hozzájárulásával, az elszegényedett katonai nemesség leányai számára. Az iskola 250 hallgató befogadására volt képes, akik 7 és 12 éves koruk között kezdték el itt tanulásaikat és 20 évesen, 3000 livres értékű hozománnyal távoztak.

⁴⁷ Joseph négy évet töltött Autunban, s utána elvileg papi tanulmányokat kellett volna folytatnia. Azonban 1783-ban kategorikusan elutasította a papi hivatást és tüzértisztté akart válni. Döntésével a család évi 3000 livres éves jövedelemtől esett el.

kénytelen pótolni a hiányt.⁴⁸ 1784-re Lucien betöltötte tizedik évét és Charles Autun után Brienne-ben akarta továbbtaníttatni. Azonban az intézmény szabályai kimondták, hogy két testvér egyszerre nem lehet ösztöndíjas az iskolában, és mivel Napóleon még itt tanult,⁴⁹ Charles a saját zsebéből kényszerült kifizetni a tandíjat. A kormányzóhoz fűződő kapcsolata is meglazult ezekre az évekre. A kormányzó 1783-ban megnősült és felesége hamarosan egy kislánynak adott életet.⁵⁰ Bár Laetitia és a kormányzó állítólagos viszonyáról csak pletykák keringtek és a történészek sosem találtak rá bizonyítékokat, házassága után Marbeuf „elhanyagolta” a Bonaparte-családot.

1784 júniusában Charles elhagyta Korzikát és Franciaországba utazott, az akkor 7 éves Elizával, akit személyesen íratott be a saint-cyri iskolába. Megállt Autunban is, ahol Lucien várta, és akit magával vitt Brienne-be. Brienne-ben találkozott életében utoljára Napóleonnal, akivel Joseph jövőjét vitatta meg,⁵¹ majd a gondjaira bízta Lucient és visszatért Ajaccióba.

1784-ben Napóleonnal kapcsolatban még örömhír érte: felvették a Párizsi Katonai Iskolába és október 30-án három társával, elhagyta Brienne-t és a fővárosba utazott.

Charles 1785 januárjában, immár betegen, újra hajóra szállt, most Joseph-fel, akit Brienne-be szándékozott vinni. Az utazás nem titkolt célja az volt, hogy Párizsban megsürgesse a Milelli - birtok ügyét, illetve pedig, hogy felkeressen egy specialistát, akit egyre gyakrabban jelentkező gyomorfájdalmai miatt javasoltak neki.

A párizsi látogatásra már nem került sor: a partaszállás után egyre rosszabbul érezte magát és ezért Montepellier-be, az akkoriban híres orvosi központba vitette magát. Azonban már nem tudtak segíteni rajta, február 24-én itt hunyt el távol családjától⁵² és szülőföldjétől.

Korzikán Charles Bonaparte-ról nagyon megosztott kép alakult ki halála után. Gyors társadalmi felemelkedése, Marbeuf kormányzóhoz fűződő viszonya, félbehagyott tervei és adósságai miatt a kortársak a felkapaszkodott karrierista udvaronc kicsinyes képét örökítették az utókorra.

⁴⁸ 1777-től 1784-ig Charles Bonaparte a birtokon lévő mocsarak lecsapolására 29000 livres-t költött, s az összegnek csupán a fele származott állami támogatásból. Ráadásul a munkálatok befejezéséhez további 40000 livres-re lett volna szükség, amit a család képtelen volt a saját zsebéből kifizetni. Így Charles állandóan beadványokkal, kérvényekkel ostromolta az illetékes hivatalokat.

⁴⁹ 1783-ban Napóleon reménykedett abban, hogy ösztöndíjat kaphat a Párizsi Katonai Iskolába (Ecole Militaire de Paris), azonban ebben az évben csupán két hallgató nyerte el ezt a kiváltságot Brienne-ben. Napóleon így még egy évet töltött az intézményben.

⁵⁰ Marbeuf gróf 1783 októberében nősült meg, választottja, Catherine Salinguerra-Antoinette Gaillardon de Fenoyt, mindössze 18 éves volt ekkor és előkelő családból származott. 1784 december 24-én született meg első közös gyermekük, egy kislány. Az örömteli esemény kapcsán Charles egy szonettet írt a kormányzónak, amelyre saját családja nem volt túl büszke a későbbiek folyamán.

⁵¹ Napóleon nem tartotta Joseph-et alkalmasnak a katonai pályára. Szerinte bátyjának az egyházi hivatást kellett volna választania- főleg a biztosított anyagi feltételek miatt – illetve ha tényleg képtelennek bizonyulna erre, jogi pályára kellene lépnie.

⁵² Csupán legidősebb fia, Joseph és Joseph Fesch volt mellette az utolsó pillanatokban.

Ez a kép azonban nagyon torz. Igaz, hogy Charles Bonaparte karrierje semmiben sem hasonlítható az olyan korzikai hősökhöz, mint Sampieru Corsu, Paoli vagy akár Napóleon. Ez utóbbiak, határtalan ambíciójuktól hajtva főszereplői lettek a korzikai történelemnek, majd pályafutásuk tragikus véget ért.

Charles Bonaparte reálpolitikusként viselkedett egy olyan korban, amikor másra nem is nyílt lehetősége. Azok a tervek, amelyekbe belefogott – az eperfa-ültetvénytől eltekintve – sikerrel végződtek, ha nem is életében, de halála után családja profitált belőlük. Ha nem „előszobázta” volna ki az ösztöndíjakat gyermekei számára – akik nagyon fontosak voltak számára – Napóleon sosem futott volna be ilyen pályát. Az pedig, hogy családja felemelkedését az Ancien Régime alatt jellemző eszközökkel érte el, nem az ő, hanem a kor rovására írható. Karrierista volt, profitált a kínálkozó lehetőségekből és elérte azt, amit célul tűzött ki maga elé. Sajnos, tervei beteljesülését már nem érthette meg.

Hogyan fogadta apja halálhírére Napóleon? Anyjának írt levelei, bár stílusukat tekintve dagályosak, érzelmeiről semmit sem árulnak el. Lucien nagybátyjának a következő sorokat írta: *„Merem állítani, hogy halálával a haza egy felvilágosult és önzetlen honpolgárt veszített el”*. Nagyon furcsán cseng ez a mondat annak tudatában, hogy Napóleonnak a hazát nem Franciaország, hanem Korzika jelentette, és megvetette az Ancien Régime által megtestesített értékrendet is. Anyjához írt „jéghideg” levelét ekképp zárja: *„Befejezem levelem, drága anyám, ahogy ezt fájdalmam diktálja, s arra kérem Önt is, hogy próbáljon uralkodni elkeseredettségén”*. A levél utóiratában Napóleon beszámol arról, hogy Marie-Antoinette-nek fia született.⁵³

Hogy megérthessük érzelmeit és apjához fűződő viszonyát, szólnunk kell pár szót azokról az évekről, melyeket Napóleon, tanulással töltött Franciaországban.

Autun után, ahol Joseph és Napóleon együtt tanult franciául, 1779-ben Napóleon a brianne-i katonaiskolában folytatta tanulmányait. A katonaiskolában töltött évek alatt iskolatársai otromba tréfáinak, gúnyolódásának állandó céltáblája volt, mivel az előkelő származású francia nemesség fiai csak a korzikai jöttmentet, a külföldi senkit láttak benne. Az ellenszenv kölcsönös volt, Napóleon – apjával ellentétben – a franciákban hazája leigázóit látta és mérhetetlen gyűlölet fűtötte ellenük. Szabadidejét Korzika történelmének tanulmányozására fordította és kezdett kialakulni benne egy idealizált kép hazájáról, népéről, amely olyan kivételes erényekkel rendelkezik, mint szabadságszeretet, hősiesség.

⁵³ A Lucienhez és Laetiziához 1785 március 25-én írt levelek in: Frédéric Masson et Guido Biagi: Napoléon inconnu: papiers inédits (1786-1793), accompagnés de notes sur la jeunesse de Napoléon (1769-1793) par Frédéric Masson, 126-127.

1784-ben miután kitűnő vizsgát tett a brienne-i iskolában, felvételt nyert a párizsi École Militaire-be (katonai iskola). Az iskola Franciaország nagyságát és dicsőségét volt hivatott demonstrálni és az intézményben uralkodó légkört, hangulatot egyértelműen az arisztokrata családokból származó diákok⁵⁴ határozták meg. Napóleon itt még magányosabbnak és még „korzikaibbnak” érezte magát.

Így érthető, hogy apjához való viszonya, mind annak életében, mind halála után, nagyon ambivalens volt. Számára apja az Ancien Régime és a Korzikát leigázó Franciaország híve volt, míg ő, Napóleon Paolit isteníttette és Korzika felszabadításáról álmodott. Napóleon szemében Charles Bonaparte elárulta Paolit és a nemzeti függetlenség ügyét, francia-pártivá vált és túlbuzgóságával – amellyel a francia hatóságok kedvében igyekezett járni – szégyent hozott a családra.

A későbbiek során sem emlékezett meg dicsérő szóval apjáról, minden szeretetét Laeticiára összpontosította. Érzelmeit világosan mutatja, hogy amikor 1802-ben Montpellier városi előljárósága Charles Bonaparte tiszteletére szobrot kívánt emelni – itt nyugodott 1785-től – Napóleon, mint első konzul elhárította az indítványt, arra hivatkozva, hogy apja már túl régen halott ahhoz, hogy most emlékezzenek meg róla.⁵⁵

Bármennyire is ellenséges volt apjával, Napóleon nagyon sokat köszönhetett neki. Későbbi karrierjét azokban az iskolákban alapozta meg, ahová apja előszobázott ki számára ösztöndíjakat, és ahová nagyon kevés, korzikai származású tanuló jutott be.

Napóleon Brienne-ben, Párizsban majd Valence-ban nemcsak a logikus gondolkodást, a vasfegyelmet, a magas szintű matematikai ismereteket sajátította el, hanem itt ismerkedett meg azokkal az elméleti és gyakorlati újításokkal is, amelyek a francia tüzérséget a kor legmodernebb és leghatékonyabb egységévé tették. A Forradalom pedig, alkalmat adott neki arra, hogy ezeket az ismereteket a saját hasznára fordítsa.

Azonban 1785-ben mindez még nagyon korai volt Napóleon számára: tervei csak és kizárólag Korzikára korlátozódtak. 1785 novemberében alhadnaggyá nevezték ki és Valence-ba ment, hogy az ott állomásozó ezredéhez csatlakozzon. Minden alkalmat megragadott azonban, hogy szabadságoltassa magát és Ajaccióba utazzon. Korzikán automatikus átvette

⁵⁴ A párizsi Katonai Iskolának 1784-ben 215 hallgatója volt, s ebből csupán 85 volt tandíjköteles és arisztokrata leszármazott.

⁵⁵ Charles Bonaparte még halála után is komikus eseménye „részese” volt. 1803-ban, Louis és Joseph, akik nem értettek egyet Napóleonnal, titokban kiemeltették apjuk koporsóját a montpellier-i ferences templom kriptájából és a holttestet egy ládában Saint-Leu-be küldették. Ráadásul a ládára azt tüntették fel, hogy egy ingaórát tartalmaz. Charles hamvai 1819-ig nyugodtak a saint-leu-i park egy emlékművében, ekkor ugyanis a birtok a Napóleon által kivégeztetett Enghien herceg apjának a tulajdonába került. A herceg apja a hamvakat egy pincébe vitette. 1840-ben, mikor is Napóleon a végső nyughelyére került az Invalidusokban, Charles-t is eltemették a Saint-Leu-la-Forêt templomának a kriptájába. 1951 május elsején pedig, hamvai végre nyugalomra leltek az ajacciói Császári Kápolnában, felesége, Laetitia mellett.

Charles Bonaparte családfői szerepét: ösztöndíjakat próbált szerezni Joseph-nek és Lucien-nek, kérvényekkel ostromolta a hivatalokat a „Les Salines” birtok kapcsán, amitől azonban megvontak minden állami támogatást.

Levelei, fennmaradt írásművei arról tanúskodnak, hogy gondolatai kizárólag Korzika körül forogtak, egzaltált, túlzott hazafiság fűtötte, s példaképét, Paolit csaknem istenítette. Arról ábrándozott, hogy ő lesz az, akinek sikerül Korzika függetlenségét visszaállítania. Azonban a Korzikától távol töltött évek, az apja halála után ránehezedő felelősség és család nehéz anyagi helyzete⁵⁶ rossz hatással voltak a fiatal katonára. 1786 végén sötét gondolatok kínozták, az öngyilkossággal kacérkodott mivel hazája sorsát is reménytelennek látta:

„Mily örület hajt, hogy pusztulásomat kívánjam? Mit tehetnék én ebben a világban? Ha már mindenképp meg kell halnom, nem lenne-e jobb, ha megölném magam?...Boldogtalan vagyok, semmiben sem találok örömet, s így miért kellene elviselnem a hosszú napokat, melyek úgysem hoznak enyhülést számomra?...Milyen látvány fogad majd hazámban? Láncra vert honfitársaim alázatosan csókolgatják a kezét, mely szolgaságba taszította őket. Ők már nem azok a bátor korzikaiak, akiket hős erények fűtöttek, s akik engesztelhetetlen ellenségei voltak a zsarnokoknak, a fényűzésnek és a talpnyaló udvaroncoknak...Franciák! Nem elégedtetek meg azzal, hogy elraboltátok legdrágább kincseinket, még erkölcsünket is megrontottátok! Hazámnak ez az állapota s a tehetetlenség érzése, hogy képtelen vagyok sorsán változtatni, csak újabb okot szolgáltat, arra hogy itt hagyjam ezt a világot, ahol kötelességből dicsőítenem kell azokat az embereket, akiket becsületből gyűlölnöm kellene. Milyen szerep vár engem hazámban? Milyen nyelven kell szólanom ott? Ha a haza már nem létezik többé, a jó hazafinak is vele kell halnia! Ha csupán egyetlen egy embert kellene elpusztítanom, hogy honfitársaimat felszabadítsam, nem késlekednék és a zsarnok szívébe döfném kardomat, hogy ekképp álljak bosszút a hazáért és az eltiport jogokért!”⁵⁷

Az öngyilkos gondolatok azonban hamar szertefoszlottak és Napóleont megint hazája felszabadításának tervezgetése és a Paolival való kapcsolatfelvétel foglalkoztatta. Történelmi tanulmányt kívánt megjelentetni hazájáról, mely tartalmazza Korzika leigázásnak körülményeit és Paoli igazgatásának elévülhetetlen eredményeit. Minden idejét e

⁵⁶ Charles Bonaparte halálával a család jövedelme tagadhatatlanul megcsappant. Ugyanakkor a Bonaparték jövedelmének jelentős része a birtokaikon termelt gabona, olíva és bor, valamint az itt tenyésztett állatok eladásából származott. Ezenkívül több épületet is birtokoltak, melyek kiadásából szintén bevételhez jutottak. Mindezen jövedelmek 8-12 ezer livres nagyságú összegre rúgtak, míg Charles, mint királyi hivatalnok, fizetése csupán 2 ezer livres volt.

⁵⁷ Masson, Frédéric: Napoléon, Manuscrits inédits (1786-1791), Paris, Société d'Éditions Littéraires et Artistiques, 1908, 5-6. A továbbiakban: Napoléon, Manuscrits...

tanulmányának szentelte és munkájához Paoli támogatását kérte. 1789 június 12-én ezekkel a szavakkal fordult bálványához a valence-i kaszárnyából írott levelében:

„Tábornok Úr!

Én akkor születtem, mikor a haza elveszett. Harmincezer francia özönlötte el földünket, hogy a Szabadság trónusát vérbe fojtsa, s ez a szörnyű látvány volt az első, amely szemem elé tárult. Haldoklók sikolyai, elnyomottak nyögései, a reménytelenség könnyei váltak fiatal életem állandó kísérőivé. Ön elhagyta szigetünket és Önnel együtt a boldogság reménye is eltűnt. Megadtuk magunkat, rabszolgákká lettünk, a katonák, a törvényhozók és az adószedők háromszoros elnyomása alatt sínylődő honfitársaink a megvetés tárgyai...s épp azok vetik meg őket, akik kezükbe kaparintották felettük a hatalmat...Művemben az ön kormányzását kívánom összehasonlítani a jelenlegivel. Le akarom leplezni mindazoknak az aljasságát, akik elárulták közös ügyünket...A közvélemény ítélőszéke elé fogom idézni mindazokat, akik jelenleg igazgatják hazánkat, s részletezem majd visszaéléseiket, feltárom sötét ügyeiket...”⁵⁸

Napóleon természetesen dicséretre várt, ehelyett azonban Paoli tanácsnak álcázott kioktatásában lehetett csak része: „*Ön még túl fiatal ahhoz, hogy történelem írjon.*”⁵⁹ Valójában sokkal inkább arról van szó: Paoli nemigen bízott az elfranciásodott Bonaparte-klánban!

Mindezek alapján joggal felmerül a kérdés: hogy lehet, hogy Napóleon, az elszánt korzikai nacionalista pár év múlva a francia centralizáció megteremtőjévé válik? Mivel magyarázhatjuk politikai attitűdjének hirtelen változását?

Korzikai nacionalizmusát felfoghatjuk egyfajta identitás-keresésnek. Pro-paolista viselkedése egyfajta önvédelem volt egy olyan társadalomban, amely származása miatt megvetette, idegennek és nem elég civilizáltnak tartotta illetve nem tette számára lehetővé a kiemelkedést (legalábbis nem olyan mértékben, ahogy az ő ambícióinak megfelelt volna). Egy franciaországi katonai karriernél sokkal csábítóbb volt számára korzikai szabadsághőssé válni, aki kardjával biztosította volna Paoli, a korzikai nép egyetlen legitim uralkodójának a trónját. Elképzelései szerint ő vált a korzikai seregek főparancsnokává, aki visszaállította volna népe szabadságát és függetlenségét. Dédelgetett álmának azonban véget vetett a Francia Forradalom, és egyben leszámolt a korzikai szeparatista perspektívával is.

⁵⁸ Napoléon, Manuscrits...381-389.

⁵⁹ Idézve: Les arrêts...16.

2. Napóleon és a Forradalom: Korzika vagy Franciaország?

2. 1. A Forradalom korzikai vonatkozásai

A Forradalomnak nem sok előjelével lehetett találkozni 1789 előtt a szigeten. Az e dátum előtt megválasztott képviselők mást sem hangoztattak a Rendi Gyűlésben, minthogy Korzika és Franciaország egyesítését minden téren erősítsék meg és tegyék visszafordíthatatlanná. Még mindig féltek Genovától.

Ígéretet is kaptak, hogy az 1789-re összehívott Rendi Gyűlés mindezt megvalósítja, így legfontosabb követelésük lett kielégítve. Ebben az évben négy képviselőt küldött a három rend Versailles-ba: Peretti abbét a papság, Matteo Buttafoco grófot a nemesség, illetve pedig Joseph Saliceti-t és Colonna de Cesari-Rocca grófot (!) a harmadik rend. A Versailles-ba magukkal vitt „panaszfüzetek” egybehangzóan magasztalták a két „ország” új, szorosabb egységét, illetve tartalmazták a különböző rendek által javasolt, illetve kért reformokat.

A Nemesség és a Harmadik Rend kívánságai között nem sok különbség mutatkozik. Mindkettő üdvözli Korzika beolvadását Franciaországba, bár a Harmadik Rend ragaszkodik a Mór-fejes zászló használatához a francia mellett. A zászló 1768 óta volt betiltva, és a Harmadik Rend szemében nem a korzikai szeparatizmus jelképe volt, hanem a sziget partikularitását és egyben a Paoli által felszított, nemzeti érzés fennmaradását jelentette. Szintén egyetértettek a nemesi címek elfogadtatásának liberális politikájában is. Mint már említettük, a korzikai nemesség nagyon ragaszkodott e címekhez, de gyakorlati haszna nem sok volt belőle. Így aztán nem meglepő, hogy előállhatott az a sajátos politikai helyzet, hogy egy korzikai nemes a Harmadik Rend képviselőjeként az emberi jogok alapelveinek szószólójává válhatott E szerint:

- minden állásba, hivatalba és funkcióba kerülhetnek Korzikaiak
- meg kell reformálni az igazságszolgáltatást: szükség van új büntetőtörvénykönyvre, a büntetések enyhítésére, a „lettre de cachet” megszüntetésére...stb.
- a közigazgatásban szintén reformokra van szükség: a korzikai hivatalnokoknak a franciákkal megegyező fizetést kell kapniuk, helyi szinten nagyobb közigazgatási autonómiát kell engedélyezni
- a magántulajdon szentségét el kell ismerni
- gazdasági téren a vámok csökkentését (Nemesség) illetve teljes eltörlését (Harmadik Rend) kérik
- a Corte-ban, Paoli által alapított egyetemet újból meg kell nyitni

- Korzika általános prosperitását, fejlesztést célzó intézkedéseket kell hozni: állami segítség, kölcsönök, hitellehetőségek

Ami a panaszfüzetek forradalmi tartalmát illeti, ezek nem mutattak túl a XVIII. század filozófusainak, gondolkodóink ismert elképzelésein. Hangsúlyozni kell, hogy ekkorra a korzikai fiatalság számára, a „Haza, Szabadság, Nemzet” fogalmak már ismerősen csengtek (Paoli szabadságharca történelmük büszkeségének minősült), s ezért fogadta a Harmadik Rend többsége 1789-ben nagy lelkesedéssel a Forradalom kitörését és ideológiáját. (Így magyarázhatjuk Napóleon viselkedését is, aki elvakult „paolistából” nagyon gyorsan Bonaparte polgártárrsá változott: az eszmei beállítottsága, alapjaiban, nem változott ezzel!)

A valóban radikális, forradalmi eszmék diktálta követelések persze korántsem dominánsak az 1789-es panaszfüzetekben: óvatos reformkezdeményekkel találkozunk csupán, melyek nem kérdőjelezik meg az állam monarchikus berendezkedését, Korzika és Franciaország egységét, a társadalom rendeken alapuló hierarchiáját és gazdasági felépítését. Összességében mindenképp a „girondista” vonalhoz állt közelebb, hangsúlyozván a területi öngazgatás, autonómia és a decentralizáció fontosságát. Nem a Forradalmat várta tehát a korzikai társadalom, hanem koherens, a kor diktálta reform együttest.

A Forradalom kitörésében és lefolyásában nem látunk jelentősebb különbségeket Korzikán, ugyanazok az események zajlanak itt is le. Azonban a szigetre a Forradalom „importálva” lett, kisszámú, elszánt republikánus vonta bele szülőföldjét a Párizsból elinduló eseménysorozatba.

2. 2. A Bonaparte-klán és Paoli szerepe a Forradalom éveit alatt

E republikánusok egyike volt Napóleon, aki ifjabb éveiben egyedül Paoli vezetése alatt tudta Korzika szabadságát elképzelni és gyűlölte a népet leigázó franciákat. A Forradalom kitörése azonban megváltoztatta Napóleon elképzeléseit mind hazájával, mind a franciákkal kapcsolatosan. Jellemző, hogy e nagyhorderejű eseményt is csak Korzikával való összefüggésében tudta mérlegelni, a viharos változásokat pedig, a szigetlakók érdekében akarta felhasználni.⁶⁰ Meggyőződésévé vált, hogy Korzika jövője csak a Forradalommal való egybeolvadással biztosított, s így a függetlenség régi követelését felcserélte a két ország teljes eggyé válásának óhajával. Ezekben az időkben fogalmazza meg, egy, Raynal abbéhoz címzett levelében új álláspontját: már elfogadja Franciaországot, de a forradalmi Franciaországot

⁶⁰ Napóleon...33.

("Lettre sur la Corse à l'abbé Raynal").(A levélhez mellékeli történelmi tanulmányának részleteit is, a tapasztalt író pedig felkéri, hogy végezze el művén a szükséges simításokat. ⁶¹)

1789 szeptemberében hazatért Ajaccióba, ahová a Forradalomnak még épphogy csak a híre jutott el. Minden változatlan volt, a helyi hatóságok (kormányzó, városparancsnok, katonai parancsnok) még mindig XVI. Lajos, az Isten kegyelméből való király alattvalóiként tevékenykedtek. Az ajaccióiak többségét pedig, jobban izgatták a helyi viszályok, intrikák, a klánok versengései, mint a franciaországi forradalmi változások. Napóleonnak tehát nehezen sikerült támogatókat találnia elképzeléseihez. Legfőbb szövetségese bátyja, Joseph volt, aki mint kezdő ügyvéd, és mint a Bonaparte-klán feje, egyre jelentősebb befolyással rendelkezett Ajaccióban. Másik támogatóját Carlo-Andrea Pozzo di Borgo személyében találta meg, aki maga mögött tudta klánja segítségét is. A két család tehát egyesítette erejét, s mindent megtett, hogy Korzikát bevonja a Forradalomba.

Azonban egységes mozgalomról megint nem beszélhetünk: az Ancien Régime párti nemesség sajnálkozása, a paolista, francia ellenes csoportok tevékenysége és a pásztorok tradicionális követelése a republikánus célkitűzések ellenében hatottak. Ráadásul a korzikai és a francia származású republikánusok is sokáig ellenségesen méregették egymást, a mentalitásbeli, kulturális és nyelvi különbségek miatt csak fokozatosan váltak egymás szövetségeseivé. A köztársaságpárti erők összefogását meggyengítette az a tény is, hogy nem találtak közös ellenségre a korzikai nemességben, melynek, mint már utaltunk rá, feudális jellege régóta eltűnt. 1789 október 31-én az új rend képviselői gyűlést tartottak az ajacciói Szent Ferenc templomban és a gyűlés főszereplője természetesen Napóleon volt. Felolvasta felirati javaslatát, melyet a korzikai nép nevében írt a Nemzetgyűléshez. ⁶² Ebben megpróbálta felhívni a figyelmet Korzikára, amely meg van fosztva a Forradalom vívmányaitól, s így a szabadságtól. Franciaország azonban csak a november 5-én lejátszódó, bastiai megmozdulás után szentelt figyelmet a szigetnek. A forradalmat éltető bastiaiak ugyanis elfoglalták a város erődjét - a jelenet hasonlított a Bastille bevételéhez -, fegyvereket szereztek és estére a város urává lettek. Legfontosabb következsük az volt, hogy Korzika - a hódított tartomány -

⁶¹ Raynal, Guillaume, abbé (1713-1796): a felvilágosodás híres filozófusainak egyike volt. Művei általában történelmi témákat dolgoznak fel. Az 1770-ben megjelent „Histoire philosophique et politique des établissements du commerce des Européens dans les deux Indes” (Az európai létesítmények és kereskedelem filozófiai és politikai története a két Indiában) című könyve, az 1780-as évek egyik legfelkapottabb olvasmánya volt. Napóleon tiszteletét az abbé többek között azzal vívta ki magának, hogy dicsérő szavakkal emlékezett meg a korzikai szabadságharcról. Raynal műve eszmeileg már a forradalom előhírnökének is tekinthető. A gyarmatosítás ürügyén nemcsak a feudalizmus, hanem a kapitalizmus már jelentkező ellentmondásait is ostromozta, a radikális változás szükségességét hirdette.

⁶² Masson, Frédéric: Napóleon dans sa jeunesse (1769-1793), Paris, Société d'Éditions Littéraires et Artistiques, 1909, a továbbiakban Napóleon dans sa jeunesse...210.

integrálódjon a francia királyságba. Ez az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1789 november 30-i dekrétumával valóra is vált; a sziget minden vonatkozásban egyenjogú lett a királyság többi részével, lakosait pedig a francia alkotmány és a nemzetgyűlés határozatai értelmében kormányozták. Ezen egyenjogúság pedig, fontosabb volt a Korzikaiak szemében, mint a függetlenség! November 30.-án, Mirabeau szorgalmazására, egy másik dekrétum is napvilágot látott, amely Paoli és fegyvertársai számára engedélyezte a száműzetésből való visszatérést.⁶³

Számos történeti munka szerint ezzel elkezdődött Korzika történetében az új időszámítás: ezentúl egy francia régió sorsát követhetjük nyomon. Elfelejtik azonban, hogy Korzika ezen integrálása újfent a korzikaiak megkérdezése nélkül történt: éppúgy, mint 1768-ban. A Rendi Gyűlésbe küldött képviselők illetve a Bastiában és Ajaccióban hangadó, elszánt republikánusok óhaja valósult csupán meg, a nemzet hallgatott. Az asszimilációs politika kedvezményezettjeként számon tartott nemesség és papság eleve nem fogadta lelkesen az események alakulását, és később visszafogottságuk nyílt ellenségeskedéssé fajul. Mindezt pedig csak súlyosbította a klánok véres vetélkedése.

Korzikán a klánsszellem illetve a pártsszellem (nem ideológiai eredetű pártállásról van szó!) eredete a tradicionális, családi és társadalmi struktúrákra megy vissza, melyekben a rokoni és kliensi kapcsolatrendszer a meghatározó. A klánvezérek, pártvezérek (capi di partito) egymással rivalizáltak, és megpróbálták hatalmukat a lehető legtöbb pozíció felhalmozásával megerősíteni. A Forradalom idején e pártsszellem nehezen volt összeegyeztethető az új társadalmi és politikai rend elveivel, mely az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatán alapultak. A klánvezérek családi és személyes ambíciói mindig is előbbre voltak a közérdeknél, az ideológiai beállítottságot valójában az egy bizonyos párthoz való tartozás, a protekció lehetősége, illetve az adott helyzet határozta meg leginkább! (Így volt ez a Bonaparte-klán esetében is, bár 1793-ra egyértelművé vált, hogy Paoli eltávolodott a Forradalomtól és így a korzikai republikánusokkal is egyre ellenségesebb lett a viszonya, Napóleon a következő sorokat írta Joseph-nek: „Tarts ki keményen Paoli mellett, minden a hatalmában áll és ő maga a hatalom.”)⁶⁴

A klán tagjai mentalitására alapvetően jellemző, hogy a pártsszellem javára könnyedén megsértették, és a sárba tiporták a polgári jogokat és kötelességeket. Az 1791-es Alkotmány, amely lehetővé tette, hogy a polgárok maguk válasszák meg képviselőiket, illetve, hogy

⁶³ Napóleon...36.

⁶⁴ Idézve: Pomponi, Francis: *Sentiment révolutionnaire et esprit de parti en Corse au temps de la Révolution*, in. *Sociétés des Études Robespierristes, Société d'Histoire Moderne, Actes de Colloque d'Ajaccio*, 29 oct. 1969, 157.

bizonyos pozíciókba is választással kerüljenek a hivatalnokok, csupán a klánok elkeseredett, hatalomért vívott harcát eredményezte. A vérségi kapcsolatok illetve egy klánvezérhez fűződő személyes elkötelezettség meghatározóbb volt a korzikai nép viselkedésében, mint a közérdek diktálta viselkedésforma (így vált el élesen a pártszellem a közszellemtől). A falu szintjén tartott választásoktól a megyei szintű választásokig ugyanazokkal a jelenségekkel találkozunk: a személyes befolyással való üzérkedések, a csalások, fenyegetések bemocskolták a demokratikus választásokat. Paoli sem volt kivétel: a Törvényhozó Gyűlésbe küldendő képviselők megválasztása nem volt más, mint Paoli előzetes döntésének jóváhagyatása.

Az 1791-es választások után a fontos pozíciókba kerülő hivatalnokok mindent megtettek, hogy rokonaikat, klánuk tagjait szintén közhivatalokba juttassák, a hozzáértéstől, képességektől teljesen függetlenül. Az újonnan megválasztott Megyei Tanács tagjai sem törekedtek másra, minthogy lekötelezettjeikkel, rokonaikkal töltsék meg a befolyásuk alá tartozó adminisztratív tisztségeket. Így halmozódtak fel egy klánon belül a jól fizető állások, hivatalok, s ez a klán terjedő befolyását jelentette. Jó példa erre a hívő jakobinus Saliceti viselkedése is, aki 1793-ban teljesen szakított Paolival. Párizsban elérte, hogy eltöröljék a „Babbu”-hoz hűséges, önkéntes zászlóaljkat, amelyeket 1792-ben választási alapon szerveztek meg. Az újjászervezésük jogát azonban magának szerezte meg, és így az új önkéntesek vezetői a Saliceti körül szerveződő párt tagjai közül kerültek ki. Az ekképp „megvásárolt” rokonok és kliensek örökre ragaszkodtak tehát Saliceti-hez.

Ellenben e bonyolult kapcsolatrendszer gyengesége is kimutatható e példa kapcsán: Saliceti, amennyiben nem tudja rokonai, barátai hűségét kellőképpen honorálni, elveszett ember! A kiábrándult „kliensek”, az ideológiai beállítottságtól teljesen függetlenül, azonnal a paolistáknál kerestek volna kárpótlást. A forradalmi rezsim kezdeti korszaka nagyban kedvez az eddig elfojtott, családok, klánok közötti vitáknak, melyek most politikai köntösben élednek újjá. Azonban, s a lényeg ebben áll, a mélyben szó sincs az eltérő politikai koncepciók által kiváltott harcról! A közélet minden területén átláthatatlan káosz alakul ki, sok faluban gyakran két polgármestert, két békebíróvá választanak meg az ellenséges pártok. (A békebírók választásával kapcsolatban jegyzi meg Constantini, különleges küldött a Konventben a következőket: *„Kormányozzanak minket (Uraim), mivel a mi pártszellemünkkel soha egy Korzikai sem fog igazságot szolgáltatni egy másiknak”*⁶⁵) Még látványosabb a választások erkölcstelensége a fizetett önkéntesek esetében: sokszor mozgássérülteket, bénákat, túl időseket vagy épp túl fiatalokat választanak meg. Egy közös vonásuk van, honvédelemre

⁶⁵ Uo. 171.

teljesen alkalmatlanok. Elmondhatjuk tehát, hogy e vázolt, tradicionális megosztottság nagyban komplikálta és meghatározta a szigeten lezajló, forradalmi eseményeket illetve sajátos szint kölcsönzött számukra.

A november 30-i dekrétum kihirdetése után, Napóleon segített létrehozni egy nemzetőrséget, de nem játszott benne vezető szerepet. Sőt, a parancsnoki tisztelet Marius Peraldi, a Bonaparte-klán esküdt ellensége kaparintotta meg. Részt vett még a sziget direktórium és a helyi direktóriumok választásainak előkészítésében, s mivel Napóleon, mint tiszt nem tölthetett be semmilyen tisztséget, az ő pártján állók érdekében fáradozott.

Az 1790 áprilisában visszatért szülőhazájába Paoli: a szigetlakók leírhatatlan ovációval fogadták. Huszonegy évet töltött emigrációban, Angliában hősnak tartották, és elmondhatta magáról, hogy hírneve az Újvilágba is eljutott (várost neveztek el róla).

Furcsa találkozás lesz ez Paoli és a Forradalom között: az előbbi számára a felvilágosult abszolutizmus jelentette a fejlődés legmagasabb fokát és a monarchikus államforma a politikai gondolkodás csúcsát. Szövetségük átmeneti lesz csupán, és szakításuk szükségszerűen be kell, hogy következzen.

Napóleon júliusban, Ponte-Novunál találkozott bálványával, de a találkozás csak csalódást hozott a fiatal tisztnak. Paoli eleve bizalmatlan volt Charles Bonaparte fiával, és Napóleon tapintatlan megjegyzése a ponte-novui csatára csak megerősítette az öreg vezető azon meggyőződését, hogy a Bonaparte-klánnal vigyázni kell. Napóleon ugyanis, mint tudálékos tüzer alhadnagy, kioktatta a nagy öreget, mondván, ahogy a ponte-novui csata napján Paoli felállította seregeit, az nem is vezethetett máshoz, mint katasztrofális vereséghez.⁶⁶ A kettejük közt kialakult hűvös viszonyon Napóleon többé már nem tudott változtatni.

Paolit hazatérte után egybehangzóan megválasztották a korzikai megyei direktórium elnökévé és a sziget fegyveres erőinek parancsnokává. Ismét Korzika "egyszemélyes feje" lett, az összes felsőbb igazgatási szervbe pedig, a legközelebbi fegyvertársait, a hozzá hűséges klánok vezetőit ültette. (Természetesen megint lesznek ellenlábasai: a hatalmára féltékeny, régi ellenségei, a Buttafoco-vezette francia-párt, amely az Ancien Régime-hez ragaszkodott, illetve fokozatosan azzá válnak majd a centralizációt hirdető, túlzó jakobinusok is.) Josephnek - aki politikai karrieréről álmódzott - be kellett érnie az ajaccói kerületi direktórium tagjának tisztjével, majd pedig a helyi direktórium elnökévé választották. Napóleon, bár látta, hogy családja nincs Paoli kegyeltjei között, ekkor még hangoztatta odaadását a vezér iránt. Ez

⁶⁶ Napóleon dans sa jeunesse...233.

nemcsak taktikai számításokkal magyarázható, hanem azzal, hogy Paoli hidegsége még nem ölte ki belőle a korzikai vezető iránti régi ragaszkodását.⁶⁷

1791 februárjában Napóleonnak vissza kellett térnie Franciaországba. Auxonne-ban az ajacciói község tanács bizonyítványával igazolta távolmaradását. Mivel sok királpárti tiszt vándorolt ki ekkor, elnézték neki a kissé hosszú időre nyúlt szabadságot.

1791 június elsején, hatévi szolgálat után előléptették hadnagynak, és egyúttal áthelyezték a negyedik tüzérezredhez, amely Valence-ban állomásozott. Itt egyik első tagja lett "Az Alkotmány Barátainak Társaságá"-nak, amely a jakobinus klub helyi fiókjaként funkcionált. Hangsúlyozni kell, hogy valóban meggyőződésből cselekedett, nem akart a párizsi események középpontjába kerülni, és továbbra is Korzikára vonatkoztak a tervei. 1791 szeptemberében újra szabadságot kért és visszatért Korzikára, hogy bátyja segítségére legyen a Törvényhozó Gyűlésbe való választásoknál. Joseph-ből azonban nem lett képviselő: a választások Paoli személyes ellenőrzése alatt folytak, s csak az ő jelöltjei jutottak be a képviselőházba. (Képviselő lett Peraldi és Carlo-Andrea Pozzo di Borgo is: ez utóbbi fokozatosan Napóleon ellenségévé vált.) Innentől lehet számítani a szakítást a Bonaparte-klán és Paoli közt, bár a harc még csak rejtett formában folyt, s politikai alakoskodással palástolták.

Napóleon és családja azonban nem egyedül került szembe a vezérrel, s Paoli legfőbb ellenfelévé Cristophe Saliceti vált. Saliceti - ügyvéd, baloldali publicista - már a Forradalom előtt bekerült, mint Korzika harmadik rendjének küldötte a rendi országgyűlésbe, s pozícióját 1789-ben is megtartotta. Mint hívő jakobinus szembekerült Paolival, annak a Forradalommal szembeni tartózkodó magatartása és egyeduralkodói törekvései miatt. 1791-ben állt Paoli ellenzékének az élére, és Napóleon is a pártfogásába vette. Támogatta a fiatal tiszt azon törekvését, hogy a korzikai önkéntes zászlóalj alezredesévé váljon. (A zászlóaljak megszervezésére Párizsból jött parancs.) A második parancsnoki állásra azonban nem egyedül Napóleon pályázott: legfőbb ellenfele Matteo Pozzo di Borgo volt, Carlo-Andrea öccse. Március végén az összegyűlekezett önkéntesek parancsnokuk megválasztására Ajaccióba jöttek, és Napóleon - aki épp most örökölt kétezer Lajos-aranyat Lucien bácsikájától⁶⁸ - megnyitotta a házat választói számára, s gondoskodott róla, hogy semmiben se szenvedjenek hiányt. Ugyanakkor csaknem minden a választási biztosokon múlt, s hogy ők ki pártján álltak, meglátzott azon, hogy milyen házaknál szálltak meg. Mivel a három biztos (Murati, Grimaldi, Quenza) egyike, Murati, az ellentábor egyik képviselőjének a házában szállt meg,

⁶⁷ Napóleon...40.

⁶⁸ Stacton, David: A Bonaparték, Budapest, Gondolat, 1975, 12.

félő volt, hogy a szavazókat Pozzo javára fogja befolyásolni. Napóleon nem szeretett semmit a véletlenre bízni, s így gyorsan cselekedett: a választás előtti estén rábeszélte egyik párthívét, hogy néhány emberével hozza el a választási biztost az "ellenségtől" a Bonaparte-házba. Ez - erőszakos fenyegetések közben - megtörtént, s a következő reggel Napóleon a megszőktetett választási biztos társaságában jelenhetett meg a választási helyiségben, aminek persze megvolt a kellő hatása: Napóleont megválasztották az önkéntesek zászlóaljának alezredesévé, s Paoli kénytelen volt ebbe beletörödni. Ez volt, legalábbis Fournier szerint, Napóleon első államcsínye (1792 április 1).⁶⁹(Azonban nem egyedül Napóleon viselkedett így: a választások minden szinten hasonlóan játszódtak le, a visszaélések mindennaposak voltak és gyakran ugyanabba a pozícióba két, híveik szerint „legálisan” megválasztott hivatalnok is került.)

Mivel a tisztség betöltése együtt járt a valence-i tüzérezredből való elbocsátással, Napóleon, választásra kényszerülve, elküldte a megfelelő papírokat Franciaországba. A siker után azonban váratlan bonyodalmak következtek: Napóleon önkéntesei egyrészt szembekerültek a polgári lakosság egy részével, másrészt fegyveres összetűzésbe sodródtak a reguláris katonaság egy osztagával. Az ajacciói lakossággal való konfliktus oka abban keresendő, hogy Napóleon önkénteseivel megszállta a város, barátoktól elhagyott ferences kolostorát. Ajaccióban, mint a többi korzikai városban, a lakosság többsége katolikus hívő volt, akiknek vallásos érzését a Forradalom új egyházi törvényei mélyen sértették, s így ők ádáz ellenségei lettek az akkor jakobinus eszméket hirdető Napóleonnak és zászlóaljának⁷⁰. A ferences kolostor elfoglalása előbb súrlódásokhoz vezetett, majd utcai harcokra is sor került. A hivatásos katonasággal azért keveredtek összetűzésbe, mert Napóleon a helyőrség parancsnokától (Maillard) bebocsátást kívánt emberei számára a fellegrvárba, de kérését elutasították. Az elutasítás miatt - amit arra alapoztak, hogy a kérés teljesítéséhez királyi parancsra lett volna szükség - ment öltre a reguláris illetve az önkéntes haderő. Mivel a csetepatéknak mind a lakosság, mind a katonák közt voltak áldozatai, Napóleon ellen a feljelentések tucatjai érkeztek Párizsba. - Peraldi és Pozzo di Borgo - képviselők - is panasszal fordultak a hadügyminisztériumhoz, Napóleon minősíthetetlen viselkedése miatt.

Így aztán Napóleonnak nemigen voltak illúziói: tudta, hogy vagy elbocsátják a reguláris hadsereg kötelékéből, és lefokozzák az önkéntesek alezredesének tisztjéről, vagy ügye hadbíróság elé kerül. Ezért gyorsan Párizsba utazott, hogy legalább személyesen védekezhessen az ellene felhozott vádak ellen. 1792 májusában érkezett meg a fővárosba, ahol anarchikus állapotok fogadták. 1792 április 20-án Franciaország hadat üzent

⁶⁹ I Napóleon életrajza...59.

⁷⁰ Uo. 59-60.

Ausztriának, s így az egész országra a háború gondjai nehezedtek. Ráadásul a hadműveletek a francia hadseregnek nézve kedvezőtlenül alakultak, az intervenciós seregek valamennyi fronton támadást indítottak. A magas rangú tisztek többsége pedig, külföldre szökött, kevés tiszt volt tehát, s főleg tüzérségben szenvedett hiányt a francia hadsereg.

Így történhetett, hogy Napóleon elérte, hogy visszahelyezzék a negyedik tüzérezredbe, és mi több, magasabb rangfokozattal: 1792. július 10-én kapitánnyá nevezték ki. (Egyébként így jár Napóleon félresikerült egyiptomi kalandja után is: ahelyett, hogy hadbíróság elé állítanák, mivel elhagyta hadseregét, nemzeti hősként ünneplik.) A kinevezés átvétele után újfent kérvényezte, hogy visszatérhessen Korzikára. Kérését azzal indokolta, hogy húgát, Marianne-t kell elkísérnie, mivel nem maradhat tovább a saint-cyri leánynevelő intézetben. (A Nemzet Gyűlés 1792 augusztus 17-én feloszlatta a nemesi hölgyalapítványokat, s ezzel az intézkedéssel a saint-cyri kisasszonyok sorsa is bizonytalanná vált.⁷¹⁾

Október közepén Napóleon már Ajaccióban volt, és nyolc hónapot töltött a szigeten. Ekkorra Paoli és ellenzéke közti harc kiéleződött. 1792-ig, meggyőződése ellenére, megtett mindent a békés együttélésért, azonban a papság polgári alkotmánya, a szerzetesrendek felszámolása a szakítás irányába mutatott. 1792-1793-ra Paoli végleg eltávolodott a forradalmi Franciaországtól, s ennek oka az 1791-es Alkotmány megrendülésében, a királyság felszámolásában, XVI Lajos kivégzésében, illetve az Anglia elleni háborúban keresendő. Így a politikai élet küzdelmei leegyszerűsödtek, két valós politikai erő maradt 1793-ra: minden téren a forradalom hívei (Bonaparte-klán, Arena-klán: Barthélémy a Törvényhozó Nemzetgyűlésben acsarkodott a „Babbu” ellen) harcolt az ellenforradalom, tehát Paoli híveivel. A nyílt szakításra csak 93-ban kerül sor: a Bonaparték azért több sakktáblán játszottak szokásukhoz híven. Sokan emigráltak illetve a korzikai bozótban, vagy a hegyvidéki, eldugott falvakban kerestek menedéket, a civil alkotmányra fel nem esküdött papok, szerzetesek társaságában.

A Szardínia elleni katonai expedíció (a sziget a piemonti királyság birtoka volt), amit 1793 februárjában Párizs utasítására indítottak, megmutatta, hogy milyen messzire ment a két párt elkeseredett harca.⁷² Napóleon önkéntes zászlóaljával részt vett ebben az expedícióban, s a Maddalena - sziget bevétele végett végrehajtott hadművelete katonai szempontból kifogástalan volt. Három ágyúval és önkénteseivel vonult a sziget ellen, s február 24-én sikeresen lövöldözte az ellenséges erődítményeket, és már a roham is elő volt készítve, mikor

⁷¹ I. Napóleon életrajza...67.

⁷² Passano, Pierre: Histoire de l'annexion de la Corse, Editions Horvath, 1988, 366-367. A továbbiakban: Histoire de l'annexion...

az expedíció fedezetére rendelt korvett legénysége fellázadt és kieroszakolta a visszatérést. A Minisztériumhoz küldött beszámolójában, a fiatal kapitány árulásról beszélt, s valljuk be, elgondolkodtató e vádaskodás. Az expedíció vezetőjét, Colonna de Cesari ezredest - állítólagosan - Paoli előzetesen figyelmeztette: Szardínia természetes szövetségese Korzikának. Így az ezredes mindent elkövetett az expedíció kudarca érdekében – legalábbis ellenségeik szerint.

E kudarc azonban mindenképp felkeltette Párizs bizalmatlanságát, s a Saliceti vezette ellenzék sem késlekedett a Paoli ellenes vádaskodással. Így a Konvent egyre ellenségesebben méregette a sziget vezetőjét, akiben a korzikai szeparatizmus fő szorgalmazóját látta, s ez főbűnnek számított az egy és oszthatatlan Köztársaság ellen.

Való igaz, hogy Paoli minden téren szembeszállt a Konvent intézkedéseivel: nem fogadta el az asszignatákat, a civil alkotmányra fel nem esküdt papokat visszahívta, híveit felfegyverezte a saját védelmére.

A Konvent előbb vizsgálóbizottságot küldtek a szigetre, Salicetivel az élén, majd 1793 július 17-én elfogatóparancsot Paoli és leghűségesebb hívei ellen. Ebben közrejátszott Luciennek, Napóleon öccsének a szereplése is: a touloni jakobinus klubban elhangzott beszédében Paolit hazaárulással vádolta. Majd tetteről levélben számolt be családjának. Ebben a bosszúszomjas fiatalember - Paoli nem volt hajlandó maga mellé venni, mint személyi titkárt - azzal dicsekedett, hogy ő mérte a végzetes csapást az öreg vezérre. A levelet azonban Paoli rendőrsége elfogta, s a vezér híveinek gyűlölete (majdnem az egész nemzeté!) a Bonaparte-klán ellen fordult.⁷³ Mind őket, mind Paoli többi ellenségét, (a buzgó jakobinusokat, a franciapártiakat) kirekesztették a nemzetből.

Napóleonnak épphogy csak sikerült élve elmenekülnie a szigetről, és családja 1793 júniusában követte őt Franciaországba. Korzika ezek után soha többé nem játszott szerepet a jövő császár életében. Ellenben szülőföldjén játszott szerepének részletes ismertetése azért volt szükséges, hogy megmutassuk, a szigetlakók igen vegyes érzelmekkel tekintettek később Császárrá koronázott honfitárusukra, akit nem sokkal a legendás karrier felívelése előtt, hazaárulónak bélyegeztek.

⁷³ Napóleon...51.

2. 3. Az Angol-Korzikai Királyság

Ami a szigetet illeti, 1794 júniusában Angol-Korzikai Királysággá alakult. Az egyesítést az angolok kezdeményezték, mégpedig a Konvent drasztikus intézkedését megelőzően. A korzikai kikötők eddig is fontosak voltak az angoloknak, de a sziget stratégiai jelentősége akkor nőtt meg igazán, mikoris 1793 februárjában háborúba léptek Franciaországgal. 1793 júniusában, John Udny, a livornói angol konzul vetette fel először Paolihoz írt levelében az egyesítés lehetőségét. Konkrét tervet dogozott ki: Anglia folyamatosan támogatná (anyagilag) a szigetet, amelynek le kellene mondania a saint-florent-i öbölről és kikötőről. Békeidőben Korzika teljes függetlenséget élvezne, s szabadságát Anglia garantálná. Az angol segélyből pedig, nemzeti hadsereget kellene szerveznie, amelyet háború esetén Anglia rendelkezésére bocsátana.⁷⁴ Paoli válasza nem maradt fenn e javaslatra vonatkozóan, a terv pedig, maga is feledésbe merült. 1793 júliusától, Francis Drake-et, a tapasztalt diplomatát bízták meg az angol-korzikai kapcsolatok ügyintézésével. Érintkezésbe lépett mind Paolival, mind a sziget más tekintélyes személyiségeivel, s azt próbálta kipuhatolni, hogy milyen feltételek mellett lennének hajlandóak beleegyezni az Angliával való szövetségbe. Eközben Paoli- aki ellen július 17-én a Konvent kiállította az elfogatóparancsot- valóban nehéz helyzetbe került. Nem rendelkezett sem elegendő fegyverrel, sem pedig elegendő pénzzel ahhoz, hogy ütöképes hadsereget állíthasson ki és ezért a francia győzelem egyértelműnek látszott.

Így csak Anglia pártfogásában reménykedhetett s levélben fordult Lord Hood admirálishoz, William Pitthez, az angol miniszterelnökhöz, Lord Grenvillhez, a külügyminiszterhez illetve magához III. Györgyhez. Leveleiben angol segítségért és védelemért könyörgött, és bizonygatta, hogy népe kész az Angliával való együttműködésre. Ugyanakkor kitűnik a levelekből az is, hogy Paoli - angliai száműzetése idején - maga is gondolt a két ország egyesítésére, s így nem egy számára idegen koncepció megvalósításához adta beleegyezését. Mélyen kötődött Angliához, amely számára, 1789 előtt, a legliberálisabb nemzetet testesítette meg. Ugyanakkor kezdetben a Forradalom őszintén „meghódította”: általa nyert volna emberibb vonásokat a Monarchia, Korzika pedig, megkapta volna, legalábbis „de facto” a várva várt autonómiát. Ellenben szükségszerűen elfordult a jakobinus

⁷⁴ Carrington, Dorothy: La création du royaume Anglo-Corse, in Annales Historiques de la Révolution Française, N° 301, juillet-septembre 1995, 435.

Franciaországtól, amely szerinte a társadalmi és politikai rend legszentebb törvényeit taposta sárba és kért segítséget Angliától, a Francia Forradalom esküdt ellenségétől.

Árulónak lehet-e bélyegezni Paolit? Kizárólag akkor, ha viselkedését a forradalomnak elkötelezett, francia szemszögből vizsgáljuk, amely teljes mértékben idegen egy, a felvilágosult abszolutizmusban hívő, monarchista látásmódjától, aki ráadásul semmilyen nemzeti illetve vérségi kötelékkel nem kapcsolódik Franciaországhoz. Anglia ráadásul megadta volna számára azt is, amire Franciaország képtelennek bizonyult: az egy nagyhatalom protektorátusa alatti, belső autonómiát.

1794 elejétől a Nelson vezette angol flotta egymás után hódította vissza a franciáktól a sziget kikötőit, júliusban pedig megalakult az Angol-Korzikai királyság. Már a név is Korzika nagyobb függetlenségére és szabadságára utal, szintén engedélyezik a Mór-fejes zászlót az angol címer mellett, és az egységet szimbolizáló jelmondat is „Amici et non di ventura” (Barátok és nem véletlenül) egy önkéntesen létrejövő és egyenjogúságon alapuló társulást szuggerál.

Az új államalakulat élére azonban nem Paoli, hanem Sir Gilbert Elliot lett kinevezve (alkirályi minőségben). Ő lett a fegyveres erők főparancsnoka, kezében tartotta a végrehajtó hatalmat, s a törvényhozó hatalom rendelkezéseit is megvétőzhatta.⁷⁵ Saját korzikai híveiből pártot szervezett: Paoli ellen. E csoport élére kerül Paoli eddigi jobbkeze és bizalmasa: Pozzo di Borgo!

Paoli haragját nem csupán az alkirályi pozíció elvesztése váltotta ki. A sziget védelmét sem szervezték meg kielégítően az angolok, és ráadásul visszahívták a royalista érzelmű, francia és korzikai emigránsokat (Paoli elszánt ellenfeleit). A sziget „fővárosa” Corti helyett Bastia lett: ide helyezték át a Parlamentet is. Mindez jelentős megmozdulásokhoz vezetett a szigetlakók körében, és ezt Elliot nem nézhette tétlenül. Elege volt a „Babbu” ellenséges viselkedéséből, egyáltalán nem értette, miért istenítik annyira a szigetlakók, hiszen szerinte sosem volt más, mint „egy egyszerű honpolgár, egy egyszerű, korzikai lakos”. Végül tehát Paoli a sziget elhagyására kényszerült, újfent Angliában telepedett le, s itt érte a halál 1807-ben.⁷⁶

Azonban távozása nem könnyítette meg Elliot helyzetét: a Pozzo di Borgo vezette angol barát párt nagyon népszerűtlenné vált, a kivetett adók általános felháborodást okoztak, és felkelésekhez vezettek, amiket a kormányzó csak alig-alig tudott megfékezni. 1795

⁷⁵ Histoire de l'annexion...377.

⁷⁶ Paolit Londonban a Szent Pongrác katolikus temetőben helyezték végső nyugalomra, a Westminsteri apátságban pedig mellszobrot állítottak neki, a következő felirattal: „(itt nyugszik) kora egyik legjelesebb és leghíresebb képviselője.” 1889 óta hamvai Korzikán, szülőfalva, Morosaglia kápolnájában nyugszanak.

szeptemberében már ostromállapot kihirdetésére kényszerült, vésztörvényt alkottat fel, de mindez csak rontotta a helyzetét.

Az angol uralom tehát nem bizonyult tartósnak. Bonaparte tábornok - az 1796-os olaszországi hadjárat vezetője - Itáliából előkészített egy korzikai expedíciót, személyesen nem is vett részt benne, amely novemberre az utolsó angolt is kiszorította a szigetről. Sir Elliot elvesztvén alkirályi címét, rezignáltan távozik a szigetről.⁷⁷ A szigetlakók pedig, nem siratták meg előző „uraikat” és újfent „franciákká” lettek: de minden lelkesedés nélkül!

3. Napóleon és Korzika a Konzulátus és a Császárság alatt

Napóleon engedékeny politikát javasolt a sziget visszahódítása után: nagyjából harminc személytől eltekintve, általános amnesztiát hirdettek.⁷⁸ Egy tehetséges hivatalnokra – Miot de Melitóra⁷⁹ - bízta a közigazgatás újjászervezését (1796 november 25-től 1797 március 31-ig tartózkodott a szigeten), aki minden igyekezete ellenére belebukott a feladatba. 1797-ben megtartották ugyan a helyi választásokat, de megint csak mindennaposak voltak a visszaélések, csalások és a klánvezérek szava bizonyult döntőnek. A megválasztott hivatalnokok családjai érdekeit nézték, az igazságszolgáltatás nevetségesnek minősült, a vendetta pedig megint elterjedt.⁸⁰ A csendőrséget már nem tudták fizetni, és az egyre emelkedő adók (bevezették az ajtók és ablakok után fizetendő adót is) miatt a lakosság elégedetlensége fokozatosan nőtt.

A vallási üldözés folytatódott, és már katonai elnyomásról lehetett beszélni. A korzikaiak előbb manifesztummal fordultak a kormányhoz, melyben a papság védelmét kérték, illetve tiltakoztak a személyi szabadságjogok megsértése ellen. Inkább a helyi adminisztrációt tették felelőssé a párizsi kormány helyett, és fegyverhez sem nyúltak. Egyetlen eredményt értek el: több száz korzikait tartóztattak le. A perbefogások száma 1798-ra többszöröződött, a legképtelenebb vádak alapján tartóztatták le az embereket. A

⁷⁷ Hivatalosan november 15-én mondott le posztjáról. Bár korzikai szereplése nem volt túl sikeres, karrierje egyre feljebb ívelt. Minto bárójává majd grófjává léptették elő, Bécsben angol különleges megbízotti szerepkörben tevékenykedett, majd 1806-tól 1813-ig India kormányzójává nevezték ki. Itt érte a halál 1814-ben, hamvait a Westminsteri apátságban őrzik.

⁷⁸ A Direktórium korzikai politikájáról illetve a sziget helyzetéről 1796 és 1798 között lásd: Casta, F.-J.: *Le difficile retour de la Corse à la France sous le Directoire (1796-1798)*, Actes de Colloque d'Ajaccio, 1969

⁷⁹ Miot de Melitóról lásd bővebben : Orsini, Louis: *Les arrêts Miot*, La Marge Edition, Ajaccio, 1990, illetve Pierangeli, Henri: *Miot et la Corse*, La Corse historique, 1926

⁸⁰ Napóleon nemhiába figyelmeztette Miot-t, hogy honfitársaival nehéz kijönni :”A korzikai népet borzasztó nehéz kiismerni, mivel képzelete rendkívül csapongó és borzasztó heves érzelmek fűtik őket.”- in. Napóleon levele Miot-hoz, kelt 1796 nov.23-án, a veronai főhadiszálláson. In: *Lettres de Napoléon concernant la Corse*, par l'abbé Letteron, in B.S.S.H.N.C., 1911, N° 331-333

paolistákat összemosták a royalistákkal, s így a vádiratok e két jelzőt gyakran együtt használják!

1798-ra megérett a felkelés: az általános elégedetlenség motiválta mozgalom ürügyként a vallási üldözésre hivatkozott. (Nevében is utal erre „A Crucetta” = kis kereszt, a lázadók összetartozásuk jeleként e fehér keresztet tűzték a kalapjukra.) Követelte tehát, hogy a Direktórium hagyjon fel erőszakos valláspolitikájával, és hogy az eddig letartóztatott hazafiakat bocsássák szabadon. A lázadás élére pedig, Agostino Giafferi, idős és köztiszteletben álló tábornok állt, akit e tettéért, hajlott kora ellenére, kivégeztek. A franciák sem tárgyalásról, sem kompromisszumról nem akartak hallani és kegyetlenül leverték a mozgalmat.

Ez a felkelés megcáfolja tehát azt a megállapítást, miszerint a Korzikaiak 1789-től határozottan franciának éreznék magukat! 1799-ben Napóleon saját szemével győződhetett meg az Ajaccióban is uralkodó káoszról: egyiptomi hadjárata előtt pár napot töltött szülővárosában (ez volt az utolsó alkalom életében, hogy Korzikán járt) és belealakult a helyi politikába. Árulónak tartott ismerőseit illetve családjá barátait kiszabadította a börtönből, leváltatta – teljesen önkényesen – a községtanács elnökét és ő nevezte ki az utódját, illetve elrendelte az általa gyanúsnak tartott polgárok letartóztatását. Hatalmas ováció kísérte minden lépését e pár nap leforgása alatt, ugyanakkor nem szabad hinni e látszatnak: csupán a Bonaparte-klán klientúrája, szimpatizánsai fogadták el, illetve dicsőítették az ekkor még csupán tehetséges hadvezérnek bizonyuló Napóleont. Meg kell itt jegyeznünk, hogy Korzikán valakinek a hatalmát annak alapján ítélték meg, hogy híveinek mennyi „koncot” tudott juttatni, és egy politikai vezetőnek mindig késznek kellett lennie az „illegális” kérések teljesítésére is. Mindent a „kliensért”, aki vérét is áldozza a követett párt vagy klánvezérért! Napóleon is ennek megfelelően viselkedett tehát: rövid időre visszavedett korzikai klánvezérré és bosszút állt az övéin elkövetett sérelmek miatt.

Ellenben számos ellensége maradt szülővárosában, akik távozása után nyomban intrikálni kezdtek ellene. A paolisták, a még mindig kitartó királypártiak szervezkedésbe fogtak, és várták, hogy eljőjön az ő idejük. Napóleon konzulsága sem változtatott a helyzeten (honfitársai részéről semmilyen érzelmi elfogódottságot vagy büszkeséget nem figyeltek meg a kortársak), 1800-ra megint a lázadás szélén állt a sziget. Napóleon ekkor elszánta magát arra, hogy végre megvalósítsa az 1797 óta meghatározott, Korzikára vonatkozó politikájának irányvonalait. E pontokat a Direktóriumhoz intézett, 1797 október 5-én, a judenburgi főhadiszálláson kelt leveléből tudhatjuk meg:

„Végül pedig, hogy a sziget visszavonhatatlanul a Francia Köztársaság részévé váljon, a következőkre van szükség:

- *a két megyére való felosztást meg kell őrizni*
- *állami pozícióba nem kerülhet korzikai hivatalnok*
- *évente ötven gyermeket ki kell választani és különböző, párizsi iskolákba kell küldeni őket...*⁸¹

1800-ra tehát a helyzet nem sokat változott, ám az eddigi megfontolásokhoz két új gondolat társult:

- a sziget szeparatista mozgalmával drasztikusan kell végezni, és végérvényesen integrálni kell a francia államba
- e folyamat megkönnyítése érdekében a sziget partikuláris jegyeit meg kell semmisíteni (ezzel nem kevés ellenséget szerez honfitársai körében), a párt szellemet pedig véglegesen ki kell irtani.

Napóleon tehát, Franciaország első embereként egy erőszakos integrációs politikával francia régióvá akarja változtatni Korzikát. Minden szinten (gazdasági, közigazgatási, erkölcsi...stb.) egyenlővé kell válnia a kontinenssel. Ez azonban nem könnyű, az 1800-as évek elején ugyanis Korzikát a következők jellemezték:

- primitív mezőgazdaság, melynek keretében a pásztorkodás dominál
- önellátó parasztgazdálkodók
- nincsenek a városokat összekötő, jó minőségű utak
- nehéz és akadózó kommunikáció
- a kereskedelem – a tengerparti városoktól eltekintve – a cserére redukálódik
- a közbiztonsági állapotok gyalázatosak vidéken: vendetta, gyilkosságok, rablás...stb.

Mindenképp változtatni kellett ezen az elmaradott társadalmi állapoton, azonban Napóleon elismerte azt, hogy a francia törvények automatikus alkalmazása a szigeten negatív következményeket vonhatott volna maga után. Így az Első Konzul drasztikus lépésre szánta el magát: a szigetet 1800 december 14-én az Alkotmányon kívül állónak minősítette. Meghagyta a két megyét, amely lehetséges forrása lehet a partikularizmusnak és a szeparatizmusnak, de kinevezett a két prefektus felett álló, teljhatalommal bíró általános megbízottat, aki közvetlenül neki tartozott felelősséggel.

Választása újfent Miot de Melitóra esett, aki 1801-ben tért vissza a szigetre. Bár szigorúan ügyelt a rendre, és nem tűrte az engedetlenséget, rendelkezéseivel mindent

⁸¹ In: Lettres de Napoléon concernant la Corse, B.S.S.H.N.C., 1911, 194.

elkövetett, hogy csökkentse a sziget természeti adottságaiból származó hátrányokat, és felzárkóztassa a kontinenshez. Híres rendeleteiben (1801 június 10) csökkenti az iktatási, nyilvántartási díjakat (házasság, haláleset, adományozás esetén), az örökösödési illetéket, eltörli a bélyegilletéket a jogi procedúrák többségében, az iparendély kiváltásához szükséges illetéket, illetve előbb csökkenti majd teljesen felszámolja a beviteli vámot a gyarmati és a külföldi áruk után. Az ipart és a mezőgazdaságot is próbálta fejleszteni (selyemhernyó tenyésztés, gyapottermesztés, ipari üzemek létesítése, korall manufaktúra, téglagyártás...stb.), de kísérletei kudarcba fűltek. Napóleon javaslatára Ajacciót szépítgette (botanikus kertet hoz létre, városi könyvtárat, nyomdát szervez, vízvezetékét épít) és 1802-ben elégedetten távozott pozíciójából.

Memoárjaiban megjegyzi, hogy a korzikaiak nem sok lelkesedést mutatnak Napóleon iránt. Ezt egyrészt nagyszámú, a Forradalom idején szerzett ellenségeivel magyarázhatjuk, másrészt pedig, azzal, hogy Császárként már nem úgy viselkedett, mint egy korzikai klán feje és kegyeit csak az arra érdemeseknek tartogatta. Természetesen ezzel még jobban eltávolodott honfitársaitól, akik számára mentalitása teljesen idegenné vált. Napóleon idejében is igaz tehát a mondás, miszerint „senki sem próféta a saját hazájában.”

Napóleonnak tehát nem voltak illúziói Miot távozása után: tudta, hogy az alapok változatlanok maradtak, s így Morand tábornokot nevezte ki Miot utódjává. A tábornok katonai uralmat gyakorolt a sziget egésze felett, élet-halál ura volt. A rendőrséget átszervezte, és hatalmát megerősítette, a csendőrség mellé civileket szervezett be, hogy figyeljék a lakosságot, a fegyvertartást betiltotta, illetve olyan privilégiummá változtatta, amelyet egyedül ő adományozhatott az erre érdemes személyeknek. A sorozást – amelyet Napóleon követelt tőle - a legnagyobb hajthatatlansággal folytatta és elvitetett bárkit, tekintet nélkül arra, hogy családja boldogult-e ezek után. Napóleon erre vonatkozó utasításai egyértelműek voltak, nem kímélte honfitársait.⁸²

Morand véreskezű intézkedéseit az állandó angol jelenléttel magyarázta a Mediterráneumban (Franciaország ismét hadban állt Angliával), és egyre több szerencsétlent ítéltek halálra a rendkívüli bíróságok, melyekben a katonai bírók jelenléte kötelező volt (a

⁸² 1803 április 9-én ekképp utasítja Morand tábornokot: "Minden elképzelhető módszert vessen be, hogy újoncokat szerezzen és hogy az Antibes-ban szerveződő zászlóaljhoz küldhessük őket. A szigetlakók nagyon jó katonák és a különböző, Itáliában állomásozó csapattesteket is feltölthetnék...A Tengerészeti Miniszter is kétháromszáz matróz kiállítását rendelte el, küldje tehát őket is, hiszen tudja, mennyire fontos, hogy hozzászokjanak az egységeinkben való szolgálathoz.", in. „Lettres de Napoléon concernant la Corse”, B.S.S.H.N.C., 1911, 226.

morandi-igazság kifejezés – „guistizia morandina” innen jön.)⁸³Fellebbezésre nem volt lehetőség. Az esküdtszéket eltörölte, mondván a korzikai esküdtek vagy eleve elfogultak lennének, vagy megfélemlítenék úgyis őket. Megkezdődtek a deportálások, és a bujkálók házait, földjeit felégették, családtagjaikat pedig, túszként hurcolták el. Mindezt súlyosbította az egyre rosszabb gazdasági helyzet, a háborúk okozta élelmiszer válságok⁸⁴.

1809-ig Napóleon nem kételkedett Morand intézkedéseiben, de mikor általa is ismert ajaccioi polgárokat vádolt meg összeesküvéssel, bizalma megingott a tábornok éleslátásával kapcsolatban.⁸⁵ 1811-ig várt, majd helyére César Berthier-t nevezte ki (1811-1814), aki bár semmit nem tett a szigetlakókért, legalább nem kegyetlenkedett. A helyzet érthető módon, semmit sem változott, és ez döntő hatással volt arra, ahogy a korzikai nép fogadta 1814-ben, Napóleon bukását.

A Császárság tehát nem örvendett túl nagy népszerűségnek - főleg a hadszínterek messze földjén elesett korzikaiak miatt. Napóleon ellenségei mindezt a Császár bosszújának tudták be, aki ezek szerint nem felejtette el ifjúkori politikai kudarcait.

El kell ismerni ugyanakkor, hogy szülővárosáról sosem feledkezett meg, és az 1807 november elsején hozott, Ajaccio további fejlesztését célzó rendelkezései (melyek megvalósítására, idő hiányában nem került sor) illetve az 1811-ben Ajacciót a sziget központjává tevő, Korzika adminisztratív egységét megteremtő intézkedés – Bastia rovására természetesen! – ezt támasztja alá. Továbbá Miot rendeletei és az ezeket kibővítő, 1810-1811-es császári rendeletek (a dohánymonopólium nem vonatkozik a szigetre, sőt a dohánytermesztést favorizálják, az eddigi kivételes jogok újbóli megerősítése, a Bastia-Ajaccio útszakasz felújítása, Aitone és Vizzavona erdőinek jobb kiaknázása...stb.) azt mutatják, hogy Napóleon tisztában volt a sziget egyedi helyzetével és gazdasági felzárkóztatásáért – legalábbis papíron - mindent megtett. Azonban intézkedéseit sokszor nem hajtották végre a sziget hivatalnokai, a fejlesztésre szánt összegek eltűntek, illetve másra fordították őket. Hatalmas késéssel kezdtek neki a császári tervek végrehajtásának (mint például a Basta-Ajaccio útvonal esetében) vagy pedig egyáltalán nem hajtották végre őket (így volt ez az ajaccioi korallmanufaktúra illetve téglagyár esetében is). Tehát a Császárt nem tarthatjuk semmiképpen ellenségesnek szülőföldjével kapcsolatosan, próbálta felhozni

⁸³ Napóleon a következő sorokat írta Morand-nak 1805 március 22-én:”Jelenléte nélkülözhetetlen Korzikán, teljes bizalmamat élvezi. Itt kell maradnia a háború végéig. Szigorú rendőri hatalmat kell itt kiépítenie és bárkit, aki Angliával tart kapcsolatot, vitessen katonai bíróság elé, és példás szigorral büntesse meg,” in.”Lettres de Napoléon concernant la Corse”, B.S.S.H.N.C, 1911, 233.

⁸⁴ A napóleoni periódus gazdasági fejlődésére illetve válságaira vonatkozóan bővebben lásd: Casanova, Antoine: *Conjoncture et crises économiques en Corse pendant la période napoléonienne*, Etudes Corses, 1989, N°s 31-33

⁸⁵ Az ajaccioi összeesküvésről bővebben lásd: Bosc, Célestin: *La conspiration d’Ajaccio contre la France en 1809*, Paris, Louis Ristory, Editeur, 1905.

Korzikát, a kontinenst jellemző gazdasági, pénzügyi szintre és egyben „civilizálni” is akarta, mely utóbbi célkitűzés azonban ambivalens érzelmeket váltott ki honfitársai körében. Nem tudta a különböző pártokat, klánokat együttesen megnyerni politikájának és személye, legalábbis császársága idején, nagyon messze volt attól, hogy politikai konszenzust jelentsen ezen a végletekig bonyolult és megosztott szigeten.⁸⁶

Jóllehet dolgozatunk azt taglalja: hogyan értékelik a szigetlakók Napóleont bukása után, természetesen szólnunk kell arról is, hogy Napóleon hogyan viszonyult szülőföldjéhez. Ennek kapcsán mindenekelőtt azt kell leszögeznünk, hogy a francia császár Korzikát a többi megyével egyenértékűként kezelte, igaz hozzátette: sajátos gazdasági helyzete megkövetel bizonyos speciális intézkedéseket. E rendkívüli intézkedéseket azonban többnyire ideiglenesnek tekintette, tehát csupán addig lettek volna érvényben, amíg a sziget valóban felzárkózik a kontinens Franciaországához.

A franciák Császárat nemzeti érzés fűtötte - 1792-től Napóleon jakobinusnak és franciabarátnak vallja magát – és azonosította magát Franciaország nagyságával, a korzikaiakat pedig éppúgy francia polgárnak tekintette, mint a többi megye, régió lakosságát. A korzikaiak főleg, mint katonák érdekelték – e téren évszázados hírnévvel bírtak – akik Franciaországnak, mint katonai hatalomnak lehetnek a segítségére. Napóleon gondosan ügyelt arra, hogy a korzikaiak karrierje, előmenetele csakis az érdemeken múljon, tehát császári „protekciónak”, elfogódottságnak még a gyanúja se merülhessen fel. A legfájóbb pontjára tapintottak azok a tollforgatók, akik „korzikainak” titulálták, nem azért, mintha szégyellte volna eredetét, őseit – akikre egyébként mindig büszke volt – hanem mert e szó, az ő interpretációjukban az „idegen” szinonimájává vált. A franciák Császáranak pedig, ízig-vérig franciának kell lennie! Korzikának civilizálódnia kell, az eddig barbárnak, elmaradottnak tartott és vademberek által lakott szigetnek francia megyévé kell válnia. Így aztán a Császárnak sem kell többé szégyenkeznie! Napóleon elképzelései azonban nem valósulhattak meg, az egész Európával hadban álló Császárnak sem ideje, sem pedig energiája nem volt, hogy alaposabban foglalkozzon szülőföldje legégetőbb problémáival.

⁸⁶ A Császár intézkedéseivel, főleg pedig a sorozás által kiváltott ellenállással kapcsolatosan lásd: Berges, Louis: *Insoumission et désertion en Corse sous l'Empire*, Etudes Corses, 1983.

A Bourbon-adminisztráció egy születő legenda ellenében.

Dolgozatunk harmadik részében Napóleon első lemondásától egészen 1830-ig követjük nyomon a szigeten lezajló eseményeket. Ezt, az 1814 április 4-től kezdődő periódust alapvetően két egységre lehet bontani.

Az első rész a korzikai Napóleon-kép gyökeres változásának sorsdöntő éveit foglalja magába. 1814-ben, a Császár első lemondásakor a korzikai nép részéről semmilyen Napóleon-párti megnyilvánulásról nincs tudomásunk. A szigetlakók, Franciaország többi részéhez hasonlóan, Napóleon bukásában a pusztító háborúk, a sorozások és a rossz gazdasági körülmények végét látták. A sziget északi része, amely a Forradalom és Napóleon uralkodása ellenére sem érezte franciának magát, Bastia vezetésével angol protektorátus alatt képzelte el a sziget jövőjét. A déli területek ellenben, Ajaccióval az élükön, Franciaországhoz tartozónak érezték magukat és, bár király-párti elkötelezettségről nem beszélhetünk, felsorakoztak a Bourbonok zászlaja alatt. A bastiai szeparatista mozgalom XVIII. Lajos trónra lépésével illetve legitimitásának nemzetközi elismerésével magától felszámolódott és vezetői behódoltak az új uralkodónak. Ez a nyugalom azonban csupán felszínes volt. 1815 március elsején Napóleon partra szállt Franciaországban és Korzika, elvonatkoztatva a szigetet eddig megosztó pártállásoktól, ideológiáktól, egy emberként felsorakozott a Császár mögött. E gyors változás alapvető okai a Franciaországban eluralkodó, Korzika-ellenes közhangulatban és a Bourbon - adminisztráció elnyomó intézkedéseiben keresendők. A sziget a Száz Nap eseményeit, mint saját győzelmét ünnepelte meg, hiszen a „korzikai szörny” szülőföldje visszaváltozott a császár szülőföldjévé. A waterlooi vereséget követő, értelmetlen fehér-terror egy jelentős, bonapartista tömegmozgalom kialakulását eredményezte Korzikán, amelyet a Bourbon - párti hatóságok képtelenek voltak megfékezni. A tömegmozgalom a fiumorbói háború néven vonult be a korzikai történelembe, és egyben az utolsó, Napóleon - párti fegyveres felkelést jelentette. A rend erői megegyezésre kényszerültek a felkelőkkel és 1816 júniusában vérontás nélkül ment végbe a Bourbon - hatalomátvétel.

A második rész a Bourbon-adminisztráció kialakulását és megszilárdulását követi nyomon a szigeten 1830-ig, különös hangsúllyal a Napóleon halála által, 1821-ben kiváltott korzikai reakciókra. Bár Napóleon újabb hatalomra kerülése 1816 után minden realitását elvesztette, a Bourbon hivatalnokok a legnagyobb bizalmatlansággal kezelték a szigetlakókat. Ez az eltúlzott félelem egy esetleges bonapartista lázadástól azt eredményezte, hogy Napóleon

valóságos illetve vélt híveit minden lehető módszerrel távol tartották a hatalomtól. Ez az igazságtalan és megbélyegző politika egyrészt elmélyítette a szigetlakók ellenszenvét a Bourbon - rezsimmel szemben, másrészt pedig, nagyban hozzájárult a korzikai Napóleon- legenda rendkívüli népszerűségéhez.

1. A sorsdöntő évek : 1814-től 1816-ig

1. 1. Napóleon lemondása 1814-ben és ennek korzikai visszhangja

1814-re Korzika, éppúgy, mint Franciaország nagy része, belefáradt a napóleoni háborúkba. Kereskedelmét szinte megbénította az angol jelenlét a Mediterráneumban, a sziget önellátásra volt utalva, a sorozások pedig nagyszámú munkaerőtől fosztották meg a korzikai gazdaságot. A katonaszökevények száma is egyre nőtt, ez utóbbiak a korzikai bozótosban, a „maquis”-ban bujdostak, útonállóként próbáltak élelemhez jutni, s ezzel még súlyosbították az amúgy is rossz közbiztonsági viszonyokat. Ráadásul az illetékes katonai illetve polgári hatóságok a dezertőrök hozzátartozóin álltak bosszút : egész családokat vetettek börtönbe a Császárság utolsó évei alatt.

Ez az általános kép jellemezte tehát a szigetet Napóleon lemondásakor. A Császár előbb 1814 április 4-én, majd április 6-án mondott le Fontainebleau-ban és innen Saint-Raphaël felé vette útját. Itt hajóra szállt és május 4-én érkezett meg a tartózkodási helyéül kijelölt Elba szigetére.

Természetesen a hírek Korzikára mindig jelentős késéssel érkeztek meg a szárazföldre képest, így a Napóleon bukásával kapcsolatos első, nem megerősített híradás csupán 1814 április 20-án jutott el a szigetre. A korzikai városok különbözőképpen reagáltak a Császár lemondására és a politikai bizonytalanságra.

A Napóleon lemondását követő sorsdöntő hónapokról egy rendkívül részletes beszámoló maradt fenn. Vérard, grenobli származású hivatalnok több évet töltött a szigeten Napóleon uralkodása alatt, mint az ajacciói kórházak felügyelője. Szabadidejét a sziget történelmének, földrajzi adottságainak, botanikájának, állatvilágának a tanulmányozására fordította. 4 kötetes munkája a „ *La Corse ou Résumé des divers écrits relatifs à cette île et à ses habitants depuis leur origine connue jusqu'à la fin de 1815* „ (Korzika vagy kis összefoglaló a szigethez és lakosaihoz kapcsolódó írásokról, a kezdetektől egészen 1815

végéig)⁸⁷ címet viseli és csupán 1985-ben jelent meg. A második kötet Vérard naplóját alapul véve a legnagyobb hűséggel számol be Napóleon bukásának a következményeiről, és objektív képet fest a szigetlakók reakcióiról.

1.2. A bastiai lázadás

Még mielőtt Napóleon bukása megerősítést nyert volna, Bastiában már teljes volt az anarchia: 1814 április 12-én felkelés tört ki és a város vezetését átvette egy 14 tagú Legfelsőbb Bizottság (Comité Supérieure), amelyet a város lakossága választott meg népszavazással a San-Carlo templomban, a kora reggeli órákban⁸⁸. A Bizottság elnöke Frediano Vidau lett, a titkári szerepkört pedig Salvatore Viale⁸⁹ töltötte be.

Frediano Vidau⁹⁰ az Ancien Régime alatt előbb királyi ügyészként, majd királyi bíróként dolgozott Bastiában. A Forradalom kitörése után is királypárti maradt és 1791-ben fellépett a papság polgári alkotmánya és az alkotmányra felesküdt püspökök megválasztása ellen. Többször volt kénytelen elmenekülni a szigetről, majd visszatért és csatlakozott Paoli táborához. Jelentős szerepet játszott az angol-korzikai alkotmány kidolgozásában és fokozatosan elkötelezett angol-pártivá vált. 1796-ban, mikor is a sziget újra a Francia Köztársaság uralma alá került, az emigrációt választotta. A Konzulátus alatt Napóleon kegyelemben részesítette. Előbb Elba szigetén töltötte be a Bíróság elnökének pozícióját, majd Lucca és Piombino hercegségek főbírájává vált. Kinevezését Napóleon húgának, Elizának, Toszkan nagyhercegnőnek köszönhette.

Karrierje jól mutatja, hogy Napóleon nem nehezítette meg honfitársa felemelkedését, ugyanakkor ezt Vidau egyáltalán nem értékelte. Amint Napóleon trónja meginogni látszott, Vidau fölvette a kapcsolatot Napóleon legfőbb ellenségével, Angliával. Vidau esete szintén jó példa arra, hogy Napóleon azon igyekezete, hogy a korzikai elitet egy emberként megnyerje Franciaországnak, és így a saját személyéhez kösse, kudarcba fulladt. Azok a szigetlakók,

⁸⁷ Vérard: La Corse ou Résumé des divers écrits relatifs à cette île et à ses habitants depuis leur origine connue jusqu'à la fin de 1815, Editions Alain Piazzola, Ajaccio, 1985. A továbbiakban Vérard: La Corse ou Résumé...

⁸⁸ A bastiai lázadásról összefoglalóan lásd: Francis, Pomponi: Tentative de sécession bastiaise et troubles populaires en Corse au printemps 1814 à la lumière du Vérard, in Etudes Corses, 1982.

⁸⁹ Salvatore Viale (1787-1861) bastiai gimnáziumi tanár, majd 1828-tól 1852-ig a bastiai Feljebbviteli Bíróság tanácsnoka, író, költő, főműve « Dianomachia » címmel, olaszul jelent meg 1861-ben. Honfitársai a korzikai nemzeti irodalom atyjaként tartják számon.

⁹⁰ Frediano Vidau (1754-1827) karrierjét részletesen ismertetjük dolgozatunkban 1814-ig. Azonban érdemes hozzátenni, hogy a bastiai francia-ellenes lázadásban játszott szerepe nem volt kihatással későbbi karrierjére a Restauráció alatt. 1821-ben Bastia polgármesterévé választották és 1827-ig, egészen haláláig ezen a poszton maradt.

akik kezdetektől ellenségesek voltak a Forradalommal, 1814-ben mindent elkövettek, hogy a kezükbe kaparintsák a sziget vezetését.⁹¹

A bastiai események megértéséhez vissza kell mennünk az időben, egészen 1814 februárjáig. Ekkorra mind Franciaországban, mind Itáliában Napóleon csillaga már leáldozóban volt. Az angol flotta Toszkánát fenyegette, Murat átállt a szövetségesek oldalára és Eliza, Toszkán nagyhercegnő, képtelen volt élelemmel ellátni a szigetet. Február 18-án a nápolyi csapatok az angolokkal szövetkezve elfoglalták Genovát. Korzika és a szárazföld közötti kapcsolat egyre akadozottabbá vált, a hírek csak elvétve jutottak el a szigetre.

Valószínűleg ekkor vette fel a kapcsolatot Vidau – aki Toszkánában tartózkodott – Montrésor tábornokkal, Lord Bentinck admirális helyettesével. A tábornokkal személyesen is ismerték egymást, mivel Montrésor Sir Elliot idejében, 1795-1796 folyamán, az angol-korzikai ezred parancsnoka volt. Tervük lényege abban állt, hogy előbb fellázítják a bastiai lakosságot, majd miután a lázadás kiterjedt a sziget egészére, Korzikát angol protektorátus alá helyezik.⁹²

Vidau előbb Itáliából levelekkel fordult a bastiai lakosság elégedetlen részéhez: tudatta velük, hogy Franciaország az összeomlás szélén áll és Korzika sorsa a nagyhatalmak kezében van. Azonban ha a lakosság - még mielőtt a nagyhatalmak döntést hoznának - az angol protektorátust választaná, elkerülhetné, hogy egy ismeretlen hatalom igája alá kerüljön.⁹³ Majd március 8-án személyesen is Bastiába utazott és megpróbálta a lakosságot a Montrésor-ral kidolgozott terv szolgálatába állítani.

1814-re a bastiai lakosság jelentős része elégedetlen volt Napóleon uralmával és elégedetlenségük nem volt új keletű. Bastia, amely a tengeri, kereskedelmi tevékenysége miatt a sziget gazdasági központjának a szerepét töltötte be, a kontinentális zárlat fennállása óta vegetálásra volt kárhoztatva. A sziget Itáliával folytatott kereskedelmét az angol jelenlét nagyon megnehezítette: a tengerészek, hajótulajdonosok, kereskedők, szőlősgazdák, fakitermelők bevételei a minimumra csökkentek.⁹⁴

A helyzet február hónapra súlyosra fordult, a sziget - Bastia - gabonaellátása is akadozottá vált. A készpénz egyre ritkább lett, a kifizetéseknek a bankok csak nehezen tudtak

⁹¹ Francis, Pomponi: Tentative de sécession bastiaise et troubles populaires en Corse au printemps 1814 à la lumière de Vérard, in Etudes Corses, N° 46- 47, 1996, 52. A továbbiakban Tentative...

⁹² Vérard, La Corse ou Résumé....72.

⁹³ Uo. 72.

⁹⁴ Korzika kereskedelmének jelentős része Itáliával bonyolódott. A sziget bort, fát és különböző helyi termékeket vitt Itáliába, míg búzát, textilárut és más késztermékeket importált az olasz szárazföldről. A blokád életbe lépte után jelentős csempészkereskedelem alakult ki a sziget és az olasz partok között.

eleget tenni. Így nem véletlen, hogy Bastiában Vidau azt a kereskedő, bolttulajdonos és bankár réteget tudta megnyerni magának, amely a legjobban szenvedett a válságtól.

A bastiai előkelők elégedetlenségéhez az is hozzájárult, hogy másodrendűnek érezték magukat az ajacciói elithez képest. 1811 óta Ajaccio az egyedüli főváros szerepét töltötte be a szigeten. Napóleon, valószínűleg családja és hívei nyomásának engedve,⁹⁵ a várost nem csupán a sziget prefektusi központjának jelölte ki, hanem Ajaccio adott otthont a korzikai püspöknek és itt működött a Korzikai Feljebbviteli Bíróság is. Bastia tehát egyértelműen Ajaccio mögé került a sziget hierarchiájában és meg kellett elégednie az al-prefektúra szerepkörrel. Ennek következtében a bastiai elitnek nehezebb volt karriert építenie és jól fizető állásokba kerülnie.

A két város közötti rivalizálás nem Napóleon kormányzásának volt az eredménye. Vérard szerint a két város mindig is ellenségesen viselkedett egymással. A két központ a befolyása alatt tartotta a környező településeket, így a két város konfliktusa esetén a sziget északi illetve déli része került szembe egymással.⁹⁶

Szintén a bastiai elit elégedetlenségét növelte a Berthier által kivetett adók igazságtalan elosztása. Hogy az üres állami kasszát megtöltse, illetve hogy a szigeten állomásozó csapatok zsoldját kifizesse,⁹⁷ a főparancsnok 500 000 frank összegű, egyszeri adót vetett ki a sziget vagyonos lakosságára. Ebből 200 000 frankot egyedül a bastiai jómódú, kereskedő-bankár rétegnek kellett állnia, míg Ajaccióra csupán 120 000 frankot rótt ki a főparancsnok.⁹⁸ Ráadásul az adók behajtását vasszigorral ellenőrizték a katonai hatóságok, ami tovább növelte a bastiai lakosság elkeseredettségét.⁹⁹

Napóleon valláspolitikája csak tovább élezte az ellentéteket a rezsim és a bastiai lakosok között. 1809-ben a császári csapatok elfoglalták Rómát, a pápát fogságba vetették, és kíméletlenül üldözték a római papságot. Sok, az alkotmányra fel nem esküdt papot (püspököt is) Bastiába száműzött a Császár, a lakosság pedig, mindent elkövetett, hogy

⁹⁵ „...nem mintha Napóleon valaha is különösebb szeretetet mutatott volna szülővárosa vagy szülőföldje iránt, hanem mert Bonaparte asszony és Fesch kardinális addig gyözködtek, míg Ajacciót jelölte ki püspöki székhelyül illetve a Császári Feljebbviteli Bíróság székhelyéül.” In: Vérard, *La Corse ou Résumé...* 65.

⁹⁶ Uo. 65. Ami a sziget adminisztratív felépítését illeti, a genovaiak Korzikát két adminisztratív egységre osztották, a szigetet kettészelő hegyvonulatnak megfelelően. A „Hegyen-Innen”-i területnek Bastia és Calvi, míg a „Hegyen Túl”-i résznek Ajaccio volt a központja. 1793-tól a két adminisztratív egységet átnevezték, és két megyévé alakították át. Golo megyének Bastia, míg Liamont megyének Ajaccio lett a központja. Az V. Köztársaság alatt, 1976-ban a két megyét Felső-Korzikának illetve Dél-Korzikának nevezték el.

⁹⁷ A főparancsnoknak 7 465 ember ellátásáról kellett gondoskodnia illetve kenyérrel ellátnia. A katonaságon kívül a csendőrség, a köztörvényes elítéltek, az alkotmányra fel nem esküdt papok és a kényszermunkások élelmiszerellátásáért Berthier főparancsnok volt a felelős.

⁹⁸ Vérard, *La Corse ou Résumé...* 68.

⁹⁹ Ld. Tentative 55.

sorsukon enyhíteni próbáljon¹⁰⁰. Napóleonnak a valláshoz és az Egyházhoz való viszonya sokkolta ezt a tradicionálisan Itália által meghatározott várost: Bastia nemcsak földrajzilag, hanem kulturálisan is inkább volt olasz, mint francia¹⁰¹.

A fentiekben ismertetett okokkal magyarázhatjuk tehát az 1814 áprilisában kitört felkelést. A Császári rezsimmel ellenséges erők összefogtak és visszautalva az 1793-94-es eseményekre, a sziget nagyobb önállóságát szorgalmazták angol protektorátus alatt. Pontosítanunk kell, hogy áprilisban a korzikaiak számára még nem volt egyértelmű a Bourbon restauráció ténye, így az angolok behívása látszott a legkézenfekvőbb megoldásnak.

A Legfelsőbb Bizottság tehát egy delegációt küldött Livornóba, Lord Bentick-hez, a Mediterráneumban állomásozó angol erők főparancsnokához¹⁰². A főparancsnok és maga az angol kabinet természetesen nem zárkózott el a mozgalom támogatásától, ami teljesen érthető volt az adott politikai körülmények között. Ellenben az Angol-Korzikai Királyság visszaállítása már nem tűnt egyértelmű megoldásnak az angolok számára. 1796-tól az angol kabinet a Mediterráneumban csupán flotta támaszpontokat és élelmiszerraktárakat tartott az ellenőrzése alatt, Korzika integrálása azonban jelentős szárazföldi egységek bevetését jelentette volna. Napóleon uralkodása alatt az angol flotta végig az ellenőrzése alatt tartotta a sziget partjait, ellenben a sziget elfoglalására kísérletet sem tett.¹⁰³ 1814-re az angolok stratégiája nem változott, azonban Montrésor tábornok, akit Lord Bentick a szigetre küldött, egyéni akcióba kezdett.

Az angol erők április 24-én szálltak partra Saint-Florent kikötőjében,¹⁰⁴ Montrésor tábornok pedig, 28-án megkezdte a tárgyalásokat a Legfelsőbb Bizottság tagjaival Bastiában. Teljesen egyetértettek abban, hogy a mozgalom sikeréhez nélkülözhetetlen, hogy Ajaccio, a „Császári Város” is behódoljon az angoloknak. A Bizottság meggyőzte az angol tábornokot arról, hogy Ajaccio és környéke, ahol Napóleon hívei mindig többségben voltak, sosem fogja elfogadni a Bourbonok visszatértét.

¹⁰⁰ 3-4 százra becsülhető azoknak a papoknak a száma, akiket Napóleon a szigetre száműzött uralkodása alatt. Bár a többségüket Bastiában tartották fogságban, tudunk olyan papokról is, akik Calviban, Corte-ban és Capraijában raboskodtak. A bastiai lakosság mélyszélesen együtt érzett a foglyokkal és anyagilag is igyekezett támogatni őket.

¹⁰¹ 1796-ban, mikor Napóleon visszafoglalta Korzikát az angoloktól, a várost túlságosan olasz meghatározottságúnak tartotta ahhoz, hogy a sziget fővárosává váljon. 1814-re - nagyjából 50 évvel a francia hódítás után - a helyzet mit sem változott, a várost földrajzi helyzete, kultúrája (a bastiai irodalom nyelve az olasz maradt), kereskedelme és a lakosság szerteágazó családi kapcsolatai az olasz kontinenshez kötötték.

¹⁰² A korzikai történelem ezen epizódja nagyon hasonlított az 1794-ben történt eseményekhez. Paoli Hood admirálishoz fordult segítségért, mivel ez utóbbi töltötte be akkor az angol erők főparancsnoki tisztét a Mediterráneumban.

¹⁰³ A Császárság alatt az angol hajók rendszeresen feltűntek Porto Vecchio, Sartene és Cap Corse környékén és a szigetlakókat matrónának akarták leszerződtetni az angol flottához.

¹⁰⁴ Franceschini, Emil: *La Corse à la fin de l'Empire et le retour des Bourbons*, in B.S.S.H.N.C, 164.

Montrésor levélben fordult az ajacciói hatóságokhoz : felkérte a város vezetőit, hogy kövessék a bastiai példát és tüzzék ki Őfelsége, III. György zászlóját a városra. Azonban a város vezetősége mereven elzárkózott ettől a kezdeményezéstől, arra hivatkozva, hogy csupán XVIII. Lajosnak, Franciaország új uralkodójának tartoznak engedelmességgel.¹⁰⁵

Így a tábornok a fegyveres megoldás mellett döntött, és Bastiából Ajaccióba rendelte a parancsnoksága alatt álló hajók egy részét.¹⁰⁶ Az angol flotta pusztá látványa és a tudat, hogy északról egy 8 000-fős, fosztogatásra és zsákmányolásra kész korzikai banda közeledett a városhoz, elég volt ahhoz, hogy Berthier tábornok tárgyalásokba bocsátkozzon Montrésor-ral. Ez utóbbi hangsúlyozta, hogy az angol fennhatóság csupán provizórikusnak tekintendő, és a sziget végleges sorsát az európai nagyhatalmak közötti béketárgyalások határozzák majd meg.

Berthier május 5-én elfogadta Montrésor feltételeit és Ajacció kapitulált : Korzika angol fennhatóság alá került, az angol erők lettek a felelősek a szigeten a béke és a rend fenntartásáért, a napóleoni adminisztráció a helyén maradt, de döntéseit az angol hatóságoknak helyben kellett hagynia, a sziget erődítményeit, angol zászló alatt, az angol katonai erők irányították.¹⁰⁷

Azonban május végén nyilvánvalóvá vált, hogy Korzika Franciaország része maradt és bár Montrésor mindent megtett, hogy mint szuverén uralkodó kormányozza a szigetet, az angol protektorátus lehetősége elvesztette minden aktualitását. Végző elkeseredésében Montrésor júniusban még elnyomó intézkedéseket hozott a « lázadók » ellen, azonban az angol kormány elzárkózott a tábornok támogatásától.

Június 14-én megérkezett a szigetre XVIII. Lajos különleges megbízottja, Millet de Mureau,¹⁰⁸ hogy az április 23-án megkötött fegyverszünetnek megfelelően a Bourbon uralkodó nevében birtokba vegye a szigetet. Montrésor pedig június 26-án csapataival együtt a sziget elhagyására kényszerült.

A bastiai Legfelsőbb Bizottság Millet de Mureau megérkezése után egy delegációt küldött Párizsba, hogy kimagyarazza a történeteket. Az uralkodót biztosították hűségükről és arról, hogy a város végig Franciaország pártján állt. Július 1-én pedig a különleges megbízott fogadott egy másik bastiai delegációt. A küldöttek a megmozdulásért csupán néhány

¹⁰⁵ 1814 április 24-én futott be a « Le Momus » nevű hajó Ajacció kikötőjébe és az általa szállított hivatalos levelek tudatták a városi hatóságokkal Napóleon bukását és XVIII. Lajos visszatértét. Tartalmuknak megfelelően Berthier tábornok még e nap fehér zászlót tüzetett a város harangtornyára és fehér kokárda került a katonák egyenruhájára is.

¹⁰⁶ Montrésor egy sorhajót, három fregattot, két korvetet és egy szállító hajót küldött Ajacció ellen. Ld. Tentative ...59.

¹⁰⁷ A francia-angol konvenció pontos szövegét lásd: La Corse ou Résumé...90.

¹⁰⁸ A különleges megbízott egy tábornok és 1500 katona kíséretében érkezett.

felforgatót tettek felelőssé és hangsúlyozták, hogy Millet de Mureau érkezése felszabadította a várost e banditák uralma alól.¹⁰⁹

1. 3. A bastiai események kihatása a sziget egészére

Április hónapban - Bastiától eltekintve - a sziget előljárói várakozó álláspontra helyezkedtek, és addig nem cselekedtek, amíg a hírek megerősítést nem nyertek.

Ajaccióban április 24-án kaptak végre biztos híradást a kormányváltásról. Előbb egy angol fregatt, majd az esti órákban egy francia hajó (Le Momus) legénysége erősítette meg Napóleon bukását és a Bourbonok visszatértét. A fehér zászló rögtön fel is került az ajacciói harangtoronyra és pár puskalövés is elhangzott : „... a földekről visszatérő munkások, amint megtudták, hogy XVIII. Lajos elfoglalta Franciaország trónját, lövöldözni kezdtek, ekképp adván kifejezést azon érzett örömüknek, hogy a Bourbonok visszatértek.”¹¹⁰

Ajaccióban, április 25-én, Arrighi, korzikai prefektus, hivatalosan is bejelentette, hogy Korzika elismeri az új kormány fennhatóságát. E. Franceschini ekképp fogalmazza meg a korzikaiak viselkedését Napóleon bukásával kapcsolatban: *"Korzika egésze nem csupán meglegedettséggel vette tudomásul a Bourbonok visszatértét, hanem határtalan megkönnyebbülést és örömet is érzett ennek kapcsán"*.¹¹¹

Azonban Vérard megjegyzi, hogy a régi uralkodó visszatérte azért irritálta az ajacciói lakosság egy részét: „Ellenben a Bourbonok iránt tanúsított hűség és megalázkodás régi jelei visszatetszőnek tűntek – mégha egy pillanatra is - ebben a városban, ahol Bonaparte született. E nagy ember honfitársai, bár osztották a Napóleonról kialakult általános véleményt, és éppúgy, mint a többi francia megye, elégedetlenek voltak a vég nélküli háborúkkal, amelyek családjaikat gyászba borították, a földeket megműveletlenül hagyták, azonban felháborítónak tartották azokat a Napóleonnal kapcsolatban használt kifejezéseket, melyeket a Szenátus használt a honfitársuk trónfosztását bejelentő beszédében.”¹¹² Megalázottnak, kitaszítottnak érezték magukat, és hogy fellázítsák őket (a franciák ellen), azt kezdték terjeszteni, hogy a kontinensen élő korzikaiakat üldözik, sőt legyilkolják. Ez elég volt ahhoz, hogy elkeserítse ezt a természeténél fogva büszke népet - amelyet mindig is vonzott a függetlenség – és így nem volt meglepő, hogy azok az ajaccióiak, akik tegnap még a lázadók ellen akartak vonulni, mára

¹⁰⁹ A bastiai delegáció beszédének teljes szövegét lásd: La Corse ou Résumé....226.

¹¹⁰ La Corse ou Résumé...83.

¹¹¹ Franceschini, 169.

¹¹² A szenátus április 4-én tette közzé a Napóleon trónfosztását és a családja trónöröklésre vonatkozó jogának eltörlését tartalmazó dekrétumát.

átálltak az ő oldalukra. Azonban egy bölcs intézkedés lecsillapította a kedélyeket, és még csírájában elfojtotta ezeket az elkeseredettség szülte reakciókat. Így egy ideig a franciák tartózkodtak a fehér kokárda viselésétől, és bár a város erődítményén és a francia hajókon maradt a fehér zászló, ez a legcsekélyebb ellenállásra sem adott okot.,¹¹³

A Bourbon restauráció a napóleoni háborúk végét jelentette, tehát egyben a sorozások, a katonai kormányzás visszaéléseinek felszámolását, amelyre Korzikának valóban szüksége volt. Az ajaccióiak nem a Bourbonokat éltették, hanem a velük visszatérő, régóta hiányzó békés állapotokat.

A béke ekkorra elengedhetetlenül szükségessé vált a Császári Város számára is. 1814 februárjában - márciusában a prefektus – Giacinto Arrighi – és a katonai főparancsnok-Berthier tábornok – rendszeresen értesítette Párizst arról, hogy a helyzet válságosra fordult a városban : a gabonakészletek kimerültek, a csapatok zsoldját nem tudták kifizetni és mivel hírek alig jutottak el a szigetre, a lakosság teljes bizonytalanságban érezte magát. Ennek ellenére Ajaccio nem követte Bastia példáját és szilárdan kitartott, ha nem is Napóleon, de Franciaország mellett.

Vérard nagyra értékelte Ajaccio állhatatosságát és francia-párti viselkedését. Teljesen átlátta, hogy mennyire nehéz volt ennek a városnak Napóleon bukása után : „...annak ellenére, hogy a Szenátus sértő szavakkal illette a korzikaiakat, a Napóleon trónfosztását bejelentő beszédében és hogy a szigetlakók felkészültek arra, hogy ezentúl a franciák megvetésének lesznek kitéve, egyetértettek abban, hogy amennyiben e nagyhatalom meg kívánja tartani a szigetet, úgy ők is kitartanak mellette.”¹¹⁴

A város csak a május 5-i angol-francia egyezmény után kapitulált az angolok előtt és uralmukat átmenetinek tartotta. Ezt jól mutatja az ajacciói Feljebbviteli Bíróság reakciója Montrésor május 6-án kelt rendeletére¹¹⁵. Az angol tábornok a sziget kormányzójának titulálta magát és utasította a korzikai bíróságokat, hogy ezentúl Őfelsége, III. György nevében hozzanak ítéleteket.

Az ajacció bíróság azonban másnap, május 7-én egyhangú döntéssel elzárkózott a Montrésor által hozott rendelet végrehajtásától, a következő érvekre utalván : „Tekintetbe véve a tényt, hogy Korzika francia megye, tehát Franciaország szerves része és hogy mind e mai napig semmi nem bizonyítja ennek az ellenkezőjét, valamint hogy Berthier tábornok úr csupán időlegesen engedte át a sziget feletti uralmat Montrésor tábornoknak, az Ajacciói

¹¹³ La Corse ou Résumé....84.

¹¹⁴ La Corse ou Résumé...85.

¹¹⁵ A rendelet teljes szövegét lásd : Uo. 93.

Feljebbviteli Bíróság tagjai egyhangúan kijelentik, hogy a Bíróság legszentebb kötelességeit és becsületét árulná el azzal, ha döntéseit nem Őfelsége, XVIII. Lajos, a Franciák Királya nevében hozná. „¹¹⁶

A Bíróság a nyilatkozat egy példányát elküldte az Igazságügyi Minisztériumba, Párizsba. Június 10-én Dambray kancellár személyesen válaszolt a Bíróság elnökének, Castellinek, és nagyrabecsüléséről biztosította a bíróság valamennyi tagját hűségük és állhatatosságuk miatt. Továbbá ígéretet tett arra, hogy viselkedésükről beszámol XVIII. Lajosnak is.

A Bíróság és egyben az ajacciói lakosság június 9-én értesült a végleges békeszerződés életbe léptéről és egyben arról, hogy rövidesen megérkeznek a francia csapatok a szigetre. Június 14-én Millet de Mureau átvette az irányítást, a lakosság pedig, végre fellélegezhetett, hogy a sziget minden kétséget kizáróan Franciaország része maradt.

A többi korzikai település tekintetében igen megosztott képpel találkozunk. Sartène és Bonifacio Ajaccio példáját követte és csupán a május 5-én aláírt konvenció rendelkezéseinek tettek eleget, mikor kitűzték az angol zászlót a városok erődítményeire. A tradicionálisan ellenforradalmi, paolista érzelmű régiókban, mint Balagne, Nebbio és Castagniccia lázadások törtek ki, és így e területek gyorsan az angolok ellenőrzése alá kerültek. Calvi, Cap Corse és Corte lakossága – ahol bár az angoloknak voltak híveik – Franciaország mellett voksolt.

Ugyanakkor a megmozdulások nagy részét nem lehet kifejezetten Napóleon - ellenesnek illetve angol-barátnak tekintenünk. Spontán, népi mozgalmakról volt szó, melyek kitöréséért a rossz gazdasági helyzet, a nem létező közbiztonság és az élelem ellátás akadozottsága volt felelős. Azonban a bastiai Legfelsőbb Bizottság könnyen a maga oldalára állította ezeket a szervezetlen, spontán tömegeket.

Június elejétől, amint a Bourbon restauráció ténye egyértelműnek látszott, valamennyi település előljárója hűségéről és engedelmisségéről biztosította a Bourbon adminisztrációt. Beszédeikkel, írott hűségnyilatkozataikkal francia-párti elkötelezettségüket akarták bebizonyítani, félve a lázadást követő megtorló intézkedésektől. Jó példa erre Vecchio településének esete: „*A Bourbonok miután feltámadtak sírjukból, úgy viselkedtek Korzikával, ahogy Krisztus Mária-Magdolnával, tehát szeretettel és gyöngédséggel. A sziget most ünnepli a Húsvétot. A lakosság öröme az egekig ér és szülőföldünkön, Vecchio kantonban, a legnagyobb béke honol.*”¹¹⁷

¹¹⁶ Uo. 94. A jelen nyilatkozatot aláírták: Castelli úr, elnök, Forcioli, Muselli, Giacobbi, Deslon, Durazzo, Bertora, Olivetti, Stefanopoli urak, tanácsnokok, Peraldi úr, bírósági tanácsstag, Colonna d'Istria úr, főállamügyész, Cuneo Ornano úr, államügyész helyettes.

¹¹⁷ Franchescini...193.

Júniustól tehát a kedélyek lecsillapodtak, a sziget francia ellenőrzés alá került és megkezdődött Korzika adminisztratív átszervezése is. Franceschini szerint a szigetlakók tényleg őszintén hittek abban, hogy a Bourbonok visszatértével sorsuk jobbra fordul. 1814-ben a Bourbon adminisztráció néhány intézkedése valóban előremutató volt: eltörölték a katonai diktatúrát (Morand, illetve Berthier nem hagyott jó emlékeket maga után a szigeten) és Korzika ugyanazokkal a jogokkal rendelkezett ezentúl, mint a kontinensen található többi, francia megye.

1. 4. A Bourbon - restauráció és a politikai erőviszonyok 1814 végén

Bár úgy tűnt, hogy a Bourbonok uralmát a korzikaiak nem kérdőjelezi meg, és Millet de Mureau, a király különleges megbízottja sem ütközött ellenállásba missziója során, Vérard már június hónapban nyugtalanító hírekről számolt be visszaemlékezésében.

Míg a lakosság nagy része a háborúk és az anarchia okozta károkat igyekezett helyreállítani és próbált újra biztos megélhetéshez jutni szülőföldjén, addig bizonyos honfitársaik katonaként, hivatalnokként vagy egyszerű munkásként Elba szigetén találtak munkát maguknak.

Napóleon május 4-én érkezett meg Elbára és elkötelezett, korzikai hívei rögtön csatlakoztak a bukott uralkodóhoz. Júniusra azonban a Napóleon szolgálatában álló korzikaiak száma jelentősen meggyarapodott. Millet de Mureau attól félt, hogy az Elbára történő kivándorlás megviseli Korzika gazdaságát és ezért Benevento hercegéhez, Talleyrand-hoz fordult tanácsért.¹¹⁸ Ez utóbbit ellenben nem a korzikai, nehéz gazdasági helyzet aggasztotta. Talleyrand attól félt, hogy a két sziget között szinte mindennaposá váló kapcsolat és a Napóleon szolgálatában álló és Korzikán is Elba uralkodójának a színeit viselő szigetlakók rossz hatással lesznek az amúgy is gyenge lábakon álló békés állapotokra.

Talleyrand július 19-én válaszolt a különleges megbízott levelére.¹¹⁹ Hangsúlyozta, hogy Napóleonnak nincs joga Elba szigetén kívül toboroznia és hogy amennyiben erre mégis kísérlet történik Korzikán, úgy Millet de Mureau-nak a legnagyobb szigorral kell eljárnia.

Millet de Mureau tehát augusztus 7-én parancsba adta a Napóleon nevében toborzó korzikai katonák letartóztatását. Ezen kívül az Elbán szolgáló katonákról pontos listát készítettek és családjaikat szigorú ellenőrzés alá vonták. A rendőrségnek kellett azt is számon

¹¹⁸ Millet de Mureau június 30-án kelt levelében fordult Talleyrand-hoz és ismertette a korzikai állapotokat.

¹¹⁹ A levél teljes szövegét lásd: La Corse ou Résumé....231.

tartania, hogy a Napóleont szolgáló katonák nem tölthetnek három évnél többet Elba szigetén anélkül, hogy francia állampolgárságukat el ne veszítenék.

Millet de Mureau augusztusban elhagyta a szigetet, abban a tudatban, hogy Korzikán újra béke és nyugalom honol. Azonban augusztustól novemberig, a XVIII. Lajos által kinevezett új hatóságok megérkezéséig a szigeten kikristályosodtak az új erőviszonyok és Vérard különböző politikai beállítottságú incidensekről számol be ez alatt az időszak alatt.

A bastiai fegyveres erők parancsnoka augusztusban¹²⁰ La Porta településre rendelte ki az embereit. A royalisták, a Napoleon-pártiak és a angol-pártiak között annyira elmergesedett a helyzet, hogy csak így lehetett őket megfékezni. A vitára egy royalista ünnep adott okot : az angol-pártiak az ünnep előestéjén ellopták a település templomtornyának harangnyelveit, hogy lehetetlenné tegyék az ünnepség lefolytatását. Másnap a három párt képviselői egymást vádolták a történekekért, ráadásul a rendbontás alatt a fehér zászló is eltűnt a harangtoronyról.¹²¹

Augusztus utolsó napjaiban Calvi városában az a hírt terjedt, hogy XVIII. Lajos elhalálozott. A városhoz közeli kistelepülés, Monticello lakói annyira megörültek az álhírek, hogy a városkát kivilágították és örömtüzeket gyújtottak.¹²²

Szintén ezekben a napokban még egy Bourbon-ellenes incidensről számol be Vérard : Franciaországból érkező és fehér kokárdát viselő utasokat inzultáltak Ile Rousse-ban a szigetlakók.

Vérard így foglalja össze az augusztus hónapban a szigetre jellemző állapotokat : „ *A nyugalom ellenségei meghazudtolták és megmásították a kontinensről érkező, valamennyi autentikus és megnyugtató híradást. Az angolok vagy Bonaparte hívei azt akarták elhitetni a korzikaiakkal, hogy a franciák egy emberként visszavárják Napóleont. Azt a hírt is terjesztették, hogy az angol flotta hamarosan visszatér és elfoglalja a szigetet. Így azt érték el, hogy az adók fizetése akadozottá vált. A lakosság ugyanis, mégha a legjobb szándékok vezérelték is, halogatta az adófizetést, mivel attól félt, hogyha a sziget kikerül a Bourbon fennhatóság alól, akkor az örökébe lépő új hatalomnak még egyszer ki kell fizetniük ugyanazt az összeget. El lehet képzelni, hogy az adók be nem fizetése mennyire hátráltatta a közszolgálati intézmények működését.* ”¹²³

¹²⁰ Vérard nem közli pontosan a dátumot.

¹²¹ La Corse ou Résumé...124.

¹²² Az álhír terjesztéséért Belgodère urat, a Calviban működő, császári bíróság volt elnökét, illetve Brissoti urat, ugyanennek a bíróságnak a volt államügyészét tették felelőssé. Ez utóbbit le is tartóztatták, ellenben gyorsan meggyőzte Berthier tábornokot az ártatlanságáról, és így szabadon engedték.

¹²³ La Corse ou Résumé...125.

Szeptember hónapban a helyzet súlyosbodott: az új, Bourbon - adminisztrációt képviselő hivatalnokok még mindig nem érkeztek meg a szigetre és Berthier tábornoknak egyre nehezebben sikerült megfékeznie az angol illetve Napóleon-párti erőket. Vérard szerint Napóleon híveinek a száma napról - napra nőtt a szigeten. A legelképesztőbb hírek keringtek a Császár visszatértéről. 1814 végén sokan meg voltak győződve arról, hogy Napóleon apósa és a nápolyi király seregeinek élén és Törökország segítségével Franciaország ellen fog vonulni.¹²⁴ Ezek az álhírek pedig, állandó nyugtalanságot váltottak ki a szigetlakókból, illetve a Bourbon-hivatalnokok távollétét egy új, közeli uralkodóváltással magyarázták.

Ez az általános bizonytalanság azonban megszűnt, amint az új katonai kormányzó, Bruslart tábornok, november 13-án megérkezett Korzikára. A tábornok Ajaccio helyett Bastiát¹²⁵ választotta székhelyéül, hogy így közvetlen ellenőrzés alatt tarthassa az Elba szigete és Korzika közötti tengeri kapcsolatot. A tábornok Napóleon esküdt ellenségének tartotta magát és fő tevékenysége Napóleon, illetve a Napóleon-szimpatizánsnak tartott erők megfigyelésére korlátozódott.

A prefektusi tisztséget is meghagyták Franciaország új urai, sőt, ezentúl a prefektus több önállóságot mondhatott magáénak, mint Napóleon idejében. 1814 szeptember 3-án XVIII. Lajos Francois Louis Joseph de Bourcier de Montureux bárót, elkötelezett royalista érzelmű ezredes nevezte ki prefektusnak.¹²⁶ Az új prefektus december 1-én érkezett meg Ajaccióba és vette át elődjétől, Giubega úrtól az irányítást.

A prefektusnak és a kormányzónak tehát együtt kellett működnie a sziget kormányzásában, azonban a két főtisztviselő hatáskörét pontosan nem különítették el. Ennek következményeként és hatalmuk egymás rovására történő kiterjesztéséért rivalizálni kezdtek egymással, és ez csak súlyosbította a klánokat szembeállító, tradicionális ellentéteket.

1814 decemberétől a Bourbon – adminisztráció megvetette a lábát a szigeten. Ez tény azonban messziről sem jelenti azt, hogy 1814 végére Korzika « királpárti » régióvá vált volna. A sziget – mint a többi francia régió – elfogadta a változásokat, amiket Napóleon bukása kényszerített Franciaországra. Amit hangsúlyozni kell, az viszont az, hogy a sziget 1814-re – a bastiai epizódtól eltekintve – Franciaországhoz tartozónak érezte magát. Az 1789 november 30-án kelt dekrétum (amely a szigetet a királyság integráns részének ismerte el), a

¹²⁴ Uo. 129.

¹²⁵ Bruslart kormányzó azért nem hagyta Ajacciót megfigyelés nélkül. Helyettesére, Bruny tábornokra bízta a város ellenőrzését, aki vele együtt november 13-án érkezett a szigetre.

¹²⁶ Montureux azonban csak december 10-én érkezett meg a szigetre, távollétében a még Napóleon által kinevezett régi prefektus, Francois Giubega helyettesítette.

forradalmi ideológiák és később a napóleoni háborúk egy új, korzikai nemzeti öntudat kialakulását segítették elő.

A Bourbon-restauráció számukra tehát azt jelentette, hogy Korzika Franciaország része maradt. Ellenben az Ancien Régime-nek ideológiai alapjai nem voltak a szigeten. Korzikán nem alakult ki sem olyan arisztokrácia, sem pedig olyan papi réteg, amely az Ancien Régime társadalmi bázisát jelentette a kontinensen, illetve amely 1814-ben régi privilégiumai visszaállításában reménykedett volna. Az Isten kegyelméből uralkodó dinasztia legitimitása sem tűnt egyértelműnek a korzikaiak szemében, akik történelmük során egyedül Paoli legitimitását ismerték el (ezt is csupán uralkodásának legvégén).

A három párt erőviszonyai is módosultak az 1814-es év végére. Napóleon hívei háttérbe szorultak XVIII. Lajos képviselőinek a szigetre érkezésével, míg az angol-pártiak megerősödtek a royalisták rovására. Ez utóbbi annak a ténynek köszönhető, hogy az angolokkal együttműködő, illetve a Montrésor tábornok által kinevezett előljárók a helyükön maradtak és továbbra is befolyást gyakoroltak a korzikai közéletre.

A Bourbon-uralkodó által frissen kinevezett hatóságoknak azonban nem maradt elég ideje arra, hogy átszervezzék a sziget közigazgatását, vagy akár fontos döntéseket hozzanak. 1815 márciusában Napóleon titokban elhagyta Elba szigetét és honfitársai – akik 1814 márciusában örömmel vették tudomásul bukását és Korzikát az angoloknak akarták átjátszani – most egy emberként álltak ki mellette. A különböző politikai beállítottságok, pártállások elhomályosultak, a klánok ősi szembenállása háttérbe szorult és a Korzika északi illetve déli része közötti rivalizálás is vesztett a jelentőségéből Napóleon utolsó, kudarcra ítélt kísérlete idején. Négy hónap alatt Korzika lakossága tehát – függetlenül politikai, kláni hovatartozásától - lélekben Napóleon mellé állt. Elkötelezettségükön a waterlooi vereség sem változtatott és honfitársuk második száműzetését nemzeti katasztrófaként értékelték.

Dolgozatunkban előbb ismertetjük a Száz nap alatt Korzikán lejátszódott eseményeket, majd arra keresünk választ, hogy hogyan vált az 1814-ben még honfitársai által elutasított Napóleon 1815-ben korzikai nemzeti hőssé és került be a korzikai panteonba, a két legnagyobb szabadságharcos, Paoli és Sampieru Corsu mellé.

1. 5. Korzika és a Száz nap

Napóleon visszatéréséről illetve a Bourbon restauráció első éveiről részletes információkat találunk Poli kapitány visszaemlékezésében. A kapitány a szigeten egyike volt a császári család bizalmasainak. Napóleon dajkájának a lányát vette feleségül, a Becsületrend kitüntetését, altábornagy, s később, a Száz nap alatt bárói cím tulajdonosa volt. Elsőként vette fel a kapcsolatot Napóleonnal Elba szigetén és rész vett a Császár visszatérésének az előkészületeiben. Memoárja azért felbecsülhetetlen fontosságú, mert szemtanúként számol be a szigetlakók Napoleonhoz fűződő viszonyáról. Bár néhol eltúlozza saját személyének jelentőségét, visszaemlékezését objektívnek és pontosnak tekinthetjük.

A kapitányt, Marchi, korzikai történész és a kor jeles ismerője, ekképp jellemzi :

„ Poli kapitány hűsége inkább Napoleonhoz kötődött, mint a Császárhoz, tehát az emberhez a hatalom elvont fogalma helyett. Elkötelezettsége olyannyira megingathatatlan volt, hogy még Rivièrre márki (korzikai kormányzó) aranya sem tudta megrontani. ”

1814-ben Poli Murat, nápolyi király alatt szolgált és Gavi parancsnoka volt. Januárban azonban Murat fegyverszünetet kötött a szövetséges erők vezetőivel – Bellegarde marsallal és Lord Bentick-kel – és királysága megőrzése érdekében átállt Napóleon-ellenségeinek az oldalára. Murat felszólította a parancsnoksága alatt álló fegyveres erőket a csatlakozásra, azonban Poli kapitány nem engedelmeskedett a parancsnak. Úgy tartotta, hogy továbbra is Napóleonnak tartozik engedelmisséggel és tudatta Lord Bentick-kel, a Mediterráneumban állomásozó angol erők főparancsnokával, hogy addig nem üríti ki a parancsnoksága alatt álló várost, amíg erre magától a Császártól nem kap parancsot.

Miután kézhez kapta a parancsot, a kapitány Genovába ment, Bentick főhadiszállására. Merész viselkedése és lojalitása miatt az angol főparancsnok felajánlotta a kapitánynak, hogy ezentúl szolgáljon az ő zászlóik alatt. Elutasító válaszát Poli ekképp magyarázta: *„ Mylord, nekem is be kell hódolnom az új hatalomnak, mivel egész Franciaország ezt tette. ”*¹²⁷. A válaszból egyértelmű, hogy Napóleon bukása nem változtatott Poli szemében azon a tényen, hogy Korzika Franciaország szerves részét képezi.

¹²⁷ Marchi, Gabriel: Histoire de la guerre de Fiumorbo, pendant des années 1815 et 1816, précédée de quelques détails relatifs au séjour de l'Empereur Napoléon Ier à l'île d'Elbe et à l'arrivée de Murat, Roi de Naples en Corse, (A Fiumorbo-i háború története 1815-ben és 1816-ban, illetve kiegészítő információk Napóleon Császár elbai tartózkodásáról és Murat, nápolyi király Korzikára érkezéséről) Ajaccio, Imprimerie de G. Marchi, 1855-56, 3. A továbbiakban: Marchi...

Amikor azonban Napóleon Elba uralkodójává vált, Poli rögtön felvette vele a kapcsolatot. A korzikai kapitányban Napóleon teljesen megbízott és együtt dolgoztak ki többféle menekülési útervet Elbáról. Napóleon először Itália felől akart Franciaországba jutni, s Poli Genovába küldte, hogy kipuhatolja, milyen fogadtatásban részesülne itt a bukott uralkodó, illetve pedig, hogy próbáljon minél több befolyásos polgárt megnyerni az ügyüknek. Azonban Napóleon hamar lemondott az itáliai tervéről és egyenesen Párizsba akart eljutni. Tudatában volt annak, hogy a merész terve bármikor katasztrófába torkollhat, s így szüksége lehet egy biztos menedékhelyre :” *Fel kell készülni a nehézségekre, és ha a terv kudarcba fullad, szükség lesz egy biztonságos helyre, ahol el lehet rejtőzni. Ő (Napóleon) Korzikára gondolt. Ha tehát szerencsecsillaga cserben hagyja, a mi hegyeink között rejtőzne el : Tizenhat-ezer emberrel – mondta nekem – partra szálllok Korzikán és ezzel a tizenhat-ezer emberrel örökre enyém a sziget.*”¹²⁸

Poli, akárcsak Napóleon, teljesen biztos volt a szigetlakók támogatásában, annak ellenére hogy a hatóságok nem győzték hangsúlyozni elkötelezettségüket az új rezsim felé. 1815 februárjában Poli és társai, mint Napóleon ügynökei többször partra szálltak Korzikán, hogy kipuhatolják a lakosság hangulatát, és hogy előkészítsék a Császár lehetséges visszatérését. Antoine-Philippe de Casalta tábornok, szintén Napóleon szolgálatában álló katonatiszt, fegyvereket és katonai muníciót csempészett be a szigetre és közzétett egy, a Császár által írt proklamációt, amely a háromszínű zászló kitűzésére buzdította korzikai lakosságot. Bár Bruslard kormányzó keményen fellépett Casalta tábornok akciója ellen és csapatokat is bevetett, inkább komoly következményektől mentes rendbontásnak minősítette az incidenst.

Napóleon február 26-án hagyta el Elba szigetét és március 1-én érkezett meg a golfe juani kikötőbe a „l’Inconstant” fedélzetén. Mind a hajó kapitánya – Antoine-Marc Forcioli – mind a kapitány helyettese – Jean-Mathieu Sari – korzikai tengerésztiszt volt. Napóleont összesen 800 katona kísérte, beleértve egy korzikai vadászegységet is.

A partraszállással kapcsolatos hírek gyorsan terjedtek a szigeten, azonban a hatóságok felé semmilyen hivatalos megerősítés nem érkezett március első napjaiban. Március 3-án Montureaux prefektus elrendelte, hogy a rendőri erők Ajacciót vegyék különleges megfigyelés alá, és hogy a korzikai kincstár tartalmát Ajaccio, Bastia, Calvi és Corte citadelláiba szállítsák át.

¹²⁸ Mémoire du commandant Poli, Officier de Napoléon Ier, in. Etudes Corses, 1954 július, n°3, 11. A továbbiakban: Mémoire du commandant Poli...

Ugyanezen a napon szálltak partra Calderóban a Napóleon által a szigetre küldött ügynökök, Poli kapitány vezetésével. Napóleon e hét személyt¹²⁹ - akik egy végrehajtó bizottságot alkottak - bízta meg képviselőjével a szigeten és feladatuk abban állt, hogy a lakosságot a Császár oldalára állítsák. Csupán pár embert hoztak magukkal és Sari faluba vonultak, ahol rögtön ki is tüzték a háromszínű zászlót a falu harangtornyára. Azonban egy francia katonai egység is itt tartózkodott, amelyet Bonifacióból rendeltek ide, hogy segítsen az adók behajtásában. A különítmény nem tudott sokáig ellenállni a Napóleon-párti erőknek, mivel a falu lakossága ez előbbieket támogatta. Poli kapitány ekképp számol be első, sikeres katonai akciójukról :

„(Sari városában, ahol a lakosság segítségével körbezártuk a királyi csapatokat) *azt a parancsot adtam a tiszteknek és az alattuk szolgáló katonáknak, hogy a Franciaországot újfent irányító Napóleon császár nevében azonnal tegyék le fegyvereiket ...Amíg beszéltem, a fegyverropogás lassan elhallgatott, a kürt felharsant és katonáim egy emberként kiáltották : « Éljen Napóleon ! » Úgy tűnt, hogy az összes korzikai fegyveres e helyen gyűlt össze azért, hogy megingassa a királyi csapatot erkölcsi kötelességében.*”¹³⁰

Napóleon nagyon gondosan készítette elő a korzikai eseményeket és a siker nem váratott magára :” *Sariból követeket küldtünk a szigeten állomásozó egységek parancsnokaihoz, majd a végrehajtó bizottság tagjai a sziget azon részei felé vették útjukat, melyeket a Császár kijelölt számukra.*”¹³¹

A küldöttek nem télenkedtek és a sziget szinte minden településén megkezdődött a Napóleon-párti erők szervezkedése. A lakosság mindenütt ovációval fogadta Napóleon küldötteit, ami egyértelműen cáfolja a szigetlakók Bourbonok iránt hűségét. ”*Sari lakosságának a lelkesedése a szomszédos települések lakosságára is áttért. Amint meglátták a Császár színeit viselő küldötteket, lelkenedezve üdvözölték Napóleon visszatértét Elba szigetéről. A hír nagyon gyorsan terjedt a szigeten, a lakosság teljesen felbolydult és csupán a városok lakossága nem mert reagálni a hírre, az ott állomásozó csapatok és ezek vezetőinek a magatartása miatt.*”¹³²

Bruslard március 8-án elrendelte, hogy a legszigorúbb büntetést mérjék ki azokra a rendbontókra, akik Napóleon franciaországi partraszállásáról terjesztenek álhíreket. Szintén a rend helyreállítása érdekében március 13-án közzétette a Bécsi Kongresszus manifestumát,

¹²⁹ A Napóleon által kinevezett végrehajtó bizottság tagjai voltak: Orsoli úr – elnök- a Római Császári Bíróság volt általános ügyvédje, Tavera úr, orvos, Poli kapitány, Renucci abbé, Ordioni ezredes, Ottavi úr, volt vámügyi tisztviselő és Casella úr.

¹³⁰ Mémoire du commandant Poli... 17.

¹³¹ Uo.18.

¹³² Uo. 19.

amely Napóleont az általános béke felforgatójának és törvényen kívülinek bélyegzi. Azonban még ezen a napon megérkezett a szigetre Napoleon Párizs felé tartó diadalmenetének a híre, amely teljesen felbolygatta a sziget lakosságát.

A hegyvidéki férfi lakosság nagy része – nem törődve a katonák jelenlétével a szigeten - csatlakozott a Poli vezette bonapartistákhoz: *” Sariban lévő házam azonnal főhadiszállássá alakult. Felállítottunk egy bizottságot. Katonai erőink folyamatosan nőttek. Szinte óránként érkeztek újabb és újabb csapatok a hegyekből. Ezek a hegylakók, akik puskájukat vállukra vetve hordták és előljáróik vezetésével értek el Sariba, tele voltak jóindulattal. Csupán egy kis ennivalót csomagoltak be maguknak az útra és rögtön indultak is. Elég volt tudniuk, hogy Poli kapitány házában lesznek elszállásolva, akit máris vezetőjüknek fogadtak el. „¹³³*

Március 16-án Korzika katonai parancsnoka ostromállapotot rendelt el a sziget egész területén. A katonai vezetők, Bruslard tábornok Bastiában és Bruny tábornok Ajaccióban, mindent elkövettek, hogy megfékezzék a felkelést, és hogy a helyzet uraivá váljanak : azonban mindenütt a lakosság ellenállásába ütköztek.

Bruslard a Poli kapitány által szított megmozdulást az elején egyáltalán nem vette komolyan. Dátum nélküli levelében, amelyet l’Hermitte bárónak, a touloni, tengerészeti prefektusnak küldött, jelentősen csökkent a szigeten történt események fontosságát : *” Bonaparte, amikor elhagyta Elba szigetét, néhány rendbontó személyt küldött Korzikára, akik kezdenek nyugtalanítani. Néhány puskalövés is eldőrdült már a felforgatók által felbujtott szigetlakók és az én embereim között. ”¹³⁴*

Azonban a hónap végére a kormányzó helyzete tarthatatlanná vált, az események alakulására a legcsekélyebb befolyással sem bírt. Poli ekképp jellemzi a Bourbon-hatóságok tehetetlenségét és felkészületlenségét : *„ Ez a hihetetlen felkelés, amelynek a kitöréséhez elég volt egy egyszerű polgár hívószava, ez a békeidőben megnyilatkozó, spontán és egyetemes megmozdulás villámcsapásként érte a Bourbon-hatóságokat. Szükségük volt egy kis időre, amíg első megdöbbenésükből magukhoz tértek. Mivel azonban Franciaországból semmilyen hír nem érkezett, amely a kormányt fenyegető, közelgő viharról tudósított volna, a katonai vezetők védelmi intézkedéseket hoztak. ”¹³⁵*

Ráadásul az a hír terjedt el a szigeten, hogy Bruslard tábornok át akarja adni Korzikát az angoloknak. A Napoleon-párti erők ennek következményeként ultimátumot küldtek a

¹³³ Uo. 19.

¹³⁴ Ld. Beaucour, Fernand: Un fidèle de l'Empereur en son époque: Jean Mathieu Alexandre Sari, Thèse, l'Université de Lille III, Société de Sauvegarde du Château impérial de Pont de Briques, 62930/Wimereux et Paris, 1972, 447.

¹³⁵ Mémoire du commandant Poli, 20.

bastiai polgármesterhez és a tábornok visszavonulását követelték. A tábornok pedig, mivel teljesen tehetetlennek bizonyult az adott körülmények között, március 30-án elhagyta a szigetet. Bastia polgármestere Simon báróra, altábornagyra ruházta át Bruslard jogkörét. Az altábornagy pedig már Napóleon nevében gyakorolta újdonsült hatalmát és április 5-én a háromszínű zászló váltotta fel a Bourbon-liliomokat. A royalista prefektus is kénytelen volt elhagyni a szigetet és a helyére a bonapartista Giubega került.

Április 7-én Saint-Florent és Corte is követte Bastia példáját. Corte stratégiai helyzete miatt volt fontos a Napóleon-párti erőknél, hiszen a város már Paoli idejében is bebizonyította, hogy ostrom esetén képes sokáig ellenállni az ellenség támadásának. Poli beszámol arról, hogy ebben a városban alakították meg az ideiglenes kormányt is: „A Császár Corte-t jelölte ki az ideiglenes kormány megalakítására, mivel ez a város a sziget belsejében található. A városig tartó menetelésünk győzelmek sorozata volt. A háromszínű zászló minden utunkba eső településen ki volt tűzve, ahol a lakosság szabadon kifejezhette érzelmeit. Körülkerítettük Corte városát. Hivattam az ideiglenes kormány tagjait¹³⁶ is, hogy csatlakozzanak az ostromló sereghez, és hogy erkölcsi tekintélyüket latba vetve hozzásegítsenek bennünket a győzelemhez. Mindenki megjelent: a hadműveleteinket pedig siker koronázta. Corte kapitulált és ettől kezdve a forradalom szabályos jelleget öltött.”¹³⁷

Ajaccio és Bonifacio tartott ki a legtovább a Bourbon-hatalom mellett, azonban ez a kitartás nem a lakosságnak volt köszönhető - aki éppúgy Napóleon sikerében bizakodott, mint a sziget többi része - hanem az itt állomásozó Bruny tábornok kitartásának. A tábornok április 1-én kelt levelében így számolt be a touloni tengerészeti prefektusnak, l'Hermitte bárónak, kilátástalan helyzetéről: „Prefektus úr, Korzikán a helyzet nemhogy javulna, hanem napról-napra kilátástalanabbá válik. A Napóleon szította lázadás általánossá vált, ráadásul úgy tűnik, hogy a korzikai vezetők - amennyiben nem Napóleon lesz a sziget ura - a teljes függetlenségért fognak harcba szállni. Kénytelen vagyok elzárkózni az ajacciói erődtáborban, és arra várok, hogy mi fog történni Ajaccióban és Bonifacióban.

Az ellenőrzésem alá eső területek fellázkodtak, két hete egy forradalmi tömörülés állomásozik egy mérföldre Ajacciótól és kitűzték a háromszínű lobogót is. Azonban képtelen vagyok

¹³⁶ Napóleon még Elba szigetéről kijelölte a korzikai ideiglenes kormány tagjait, név szerint a következő személyeket: Casalta, elnök, a sziget katonai parancsnoka, tábornok, Giubega, volt prefektus, Arrighi, volt prefektus, Pietri de Sartène, volt prefektus, Stefanini, Bastia al-prefektusa, Bartoli, Corte al-prefektusa, Tiburce Murati de Murato, prefektusi tanácsnok, Jean Peretti d'Olmetto, ezredes, François Antoine Ceccaldi Evisa-ból, François Louis Gaffory Corté-ből, Pascal Costa Bastelica-ból, Fabiano Cuneo d'Ornano Ajaccio-ból, Ange-Marie Casella Cervione-ből, mint az ideiglenes kormány titkára. In La Corse ou résumé...131.

¹³⁷ Mémoire du commandant Poli...20.

ellenük vonulni, ugyanis a város teljes lakossága is a lázadókkal van, sőt innen indult maga a lázadás. ”¹³⁸

Végül április 22-én Bruny átadta a város kormányzását a Császárt képviselő erőknél, másnap pedig Bonifáció is követte a példáját. Az Ideiglenes kormány április 30-án átadta a hatalmat Napóleon teljhatalmú megbízottjának és Korzika újonnan kinevezett kormányzójának, Arrighi tábornoknak,¹³⁹ Padova grófjának. Ezzel Korzika - a lakosság legnagyobb meglepésére – visszakerült Napóleon hatalma alá.

Vérard, aki szemtanúja volt az eseményeknek, nehezen dolgozta fel a korzikai lakosság hirtelen « páfördulását » Napóleon személyével illetve uralkodásával kapcsolatosan : „ *Egy évvel ezelőtt mondott le Napóleon a francia trónról. Lemondása a várakozások ellenére egyáltalán nem viselte meg a korzikaiakat...A közhangulat azonban alaposan megváltozott, amikor Padova grófja megérkezett a szigetre. El kell ismerni a korzikaiaknak, hogy már azelőtt Napóleon oldalára álltak, mielőtt Bonaparte visszahódította volna birodalmát. Amint megtudták, hogy Napóleon elhagyta Elba szigetét, egy, a mámorhoz hasonló öröm töltötte el a sziget egészének a lakosságát. Határtalan boldogságuk nehéz helyzetbe hozta volna a korzikaiakat, ha Napóleon belebukik vállalkozásába. Azonban Bonaparte sikerrel járt.* ”¹⁴⁰

Poli a következőképp magyarázza a korzikaiak viselkedését, tehát a szigetlakók tömeges csatlakozását Napóleon ügyéhez :” *Nincs még egy nép a földön – s ezt büszkén jelenthetjük ki – aki féltékenyebben őrködne a szabadságára, mint a korzikaiak. Nincs még egy nép, akinek a szabadság utáni vágya több véres és vég nélküli háborúba került volna, s ennek ellenére a hatalomnak való engedelmesség is belénk ivódott. Azonban én olyan hatalomról beszélek, amely a nép elismeréséből eredezteti legitimitását. A mi népünk nem ismer el másféle hatalmat. A szabadság számunkra nem egy szeszélyes és féktelen uralkodó. A korzikaiak megértették a népek szabadságának alapvető feltételét, amely a vak engedelmisségben testesül meg, egy olyan uralkodó felé, akit tehetsége és rátermettsége emel természetes módon honfitársai felé.* ”¹⁴¹

Poli tehát Napóleont képességei miatt tartotta legitim uralkodónak - és állította szembe a Bourbonokkal - akinek saját erejéből sikerült Franciaország és természetesen Korzika urává

¹³⁸ Beaucourt...448.

¹³⁹ Arrighi de Casanova, Jean-Thomas (született Corti-ban 1778-ban - elhunyt Párizsban 1853-ban). Napóleon 1808-ban tette meg Padova grófjának, 1809-ben pedig altábornagyi kinevezést kapott. 1815-ben, a Száz Nap alatt Korzika kormányzója volt. 1849-ben a Törvényhozó Nemzetgyűlésben Korzikát képviselte. 1852-ben pedig tagja lett a Szenátusnak is.

¹⁴⁰ La Corse ou Résumé...135.

¹⁴¹ Mémoire du commandant Poli...20.

válnia. Honfitársai pedig osztották e nézetét, hiszen a sziget teljes lakossága elkötelezte magát Napóleon mellett.

1. 6. Waterloo és korzikai következményei

Június 26-án megérkezett a szigetre a waterlooi vereséget¹⁴² közlő hivatalos levél. Június 26-tól július 10-ig teljes kétségbeesés uralkodott a szigeten, mikoris Padova grófja bejelentette Napóleon lemondását a fia, Róma királyának¹⁴³ a javára. A szigetlakók a hírt örömmel fogadták, és a kedélyek újfent lecsillapodtak.

Július 19-én azonban egy Korzikán kikötő hajó újságokat hozott a kontinensről, amelyek megerősítették, hogy Napóleon másodjára is lemondott és azt is tudatták, hogy Rochfort felé vette az útját. A szigetlakók azonban nem hittek ezeknek a híreknek, és Padova grófja is mindent megtett, hogy a lakosság ne kételkedjen abban, hogy Róma királya lépett Napóleon örökébe.¹⁴⁴

Azonban az általános bizonytalanság miatt a legképtelenebb álhírek terjedtek a szigeten. Az egyik nap azt terjesztették, hogy a királyi család valamennyi tagját lemészárolták Párizsban és a bretonok, miután megakadályozták Napóleont abban, hogy elhajózzon, visszaültették Franciaország trónjára. E hír ellenhatásaként másnap már arról lehetett hallani, hogy a teljes Bonaparte családot valamint az összes, a kontinensen tartózkodó korzikait legyilkolta a feldühödött francia nép.¹⁴⁵

Mivel hivatalos megerősítés nem volt a Bourbonok restaurációjáról egészen július végéig, a közhangulat egyre jobban a forradalmi időköt kezdte idézni.¹⁴⁶ Azonban július 30-án megérkezett a Bourbonok visszatértét hivatalosan bejelentő dokumentum, amely azt is

¹⁴² Napóleon június 18-án szenvedett vereséget Waterloonál az egyesített angol-porosz erőktől. Az angol csapatokat Wellington tábornok, míg a poroszokat Blüchner tábornok vezette.

¹⁴³ François Joseph Charles Bonaparte vagy II. Napóleon (született 1811 március 20-án – elhunyt 1832 július 22-én): Napóleon és második felesége, Mária-Lujza fia. Születésétől viselte a Róma királya címet. Napóleon először 1814 április 4-én mondott le a fia javára, aki így két napig, április 6-ig a franciák Császára volt. Azonban 6-án Napóleon kénytelen volt elismerni a tényt, hogy sem fia, sem pedig annak leszármazottai nem örökölhetik a francia trónt. Első lemondása után Napóleont a szövetségesek Elbára száműzték, Mária-Lujza pedig fiával együtt Bécsbe utazott. A Száz Nap alatt Napóleon visszaállította fia Császári Herceg (Prince Impérial) címét és 1815 június 22-én újfent az ő javára mondott le a waterlooi vereséget követően (bár a herceg továbbra is Ausztriában tartózkodott). 1815 július 7-ig elvileg legalábbis II. Napóleon uralkodott Franciaország felett, azonban július 8-án XVIII. Lajos visszatérével Napóleon rendelkezése értelmét veszítette. 1818 július 22-én Napóleon fia a Reichstadt hercege címet kapta Ferenc császártól, anyai nagypapjától. Reichstadt hercege 1832 július 22-én hunyt el tuberkulózisban a schönbrunni kastélyban, Bécsben. A Sasfiók elnevezéssel 1852-től illették a herceget, Victor Hugo versei nyomán.

¹⁴⁴ Július 17-én a kormányzó kihirdette a sziget egészén, hogy a Szövetségesek elismerték Róma királyát Napóleon utódjául.

¹⁴⁵ La Corse ou Résumé...171.

¹⁴⁶ A Bourbonokat kifigurázó kuplék, gúnyos versikék – amelyeket a Forradalom óta nem lehetett hallani – megint rendkívül népszerűvé váltak.

tartalmazta, hogy XVIII Lajos megfosztotta a Napóleon által kinevezett hivatalnokokat hatalmuktól és visszaállította a Száz nap előtti adminisztrációt. Az új prefektus Louis Courbon de Saint Genest lett, és kinevezését július 14-én kapta meg XVIII. Lajostól.

A Bourbon-rezsim visszaállítása erőszak nélkül ment végbe. A Napóleon-párti erők – Poli kapitánnyal az élükön – behódoltak az új hatalomnak. A Bourbon-liliomos zászlót augusztus 2-án tűzték ki Ajaccióban és augusztus 4-én Bastiában. Simon tábornok átmenetileg a helyén maradt, hiszen XVIII. Lajos nevezte ki, és mindent elkövetett, hogy a sziget elkerülje a véres incidenseket. Augusztus első heteiben a háromszínű zászlót és kokárdát az új rend erői még tolerálták valamint a Napóleon-párti megnyilvánulások, felkiáltások ellen sem léptek fel. Padova hercege, bár már semmilyen hatalommal nem rendelkezett, együttműködött a katonai parancsnokkal az indulatok megfékezésében.

Augusztus 15-én – Napóleon születésének a napján – Ajaccióban pár rendbontó megpróbált egy Napóleon-párti megmozdulást kiprovokálni, azonban a város elöljárói, élükön Padova hercegével, nem hagyták elfajulni az eseményeket. A lakosságot figyelmeztették, hogy lázadás esetén a Bourbon-rezsim megtorló csapatokat fog rendelni a szigetre és e csapatok részéről toleráns viselkedésre egyáltalán nem számíthattak a szigetlakók. Határozott fellépésüknek hála, a szigeten teljes nyugalom uralkodott e kritikus napok alatt.

1. 7. Murat korzikai kalandja

Épphogy lenyugodtak a kedélyek a szigeten Napóleon születésnapja után, mikor a hatóságoknak egy újabb problémával kellett szembenéznie. Murat,¹⁴⁷ Napóleon sógora és volt nápolyi király 1814 augusztus 24-én szállt partra a szigeten, miután sikeresen elmenekült a Dél-Franciaországban tomboló fehérterror elől.

¹⁴⁷ Joachim Murat (született Lotban, 1767-ben – meghalt Pizzóban, 1815-ben): 1795-től fonódott össze Murat neve Napóleonéval. Részt vett az itáliai hadjáratban és bátor viselkedéséért tábornokká léptették elő, majd az egyiptomi harctérre követte Napóleonot és vele együtt tért vissza Franciaországba, míg a hadsereg nagy része Egyiptomban maradt. Jelentős szerepet játszott a brumaire 18-i államcsínyben és 1800-ban feleségül vette Napóleon húgát, Caroline-t. Katonai tehetsége döntő szerepet játszott az aboukiri és a marengói győzelemben, valamint számtalanszor kitüntette magát az 1800-1801-es itáliai hadjárat alatt. 1804-ben marsall botot kapott, 1805-ben hercegi rangra emelték, 1806-ban Vesztfália királya lett, 1808 júliusában pedig Nápoly királyává nevezte ki Napóleon. Részt vett 1808-ban a spanyol háborúban, áprilisban katonái fojtották vérbe a madridi lázadást, 1812-ben az oroszországi hadjáratban tüntette ki magát, Napóleon távozása után pedig ő vette át a Grande Armée parancsnokságát. 1813-ban még Napóleon oldalán harcolt a németországi hadjáratban, azonban biztosra vette a napóleoni birodalom felbomlását és királysága megmentése érdekében 1814 januárjában áttért a szövetségesek oldalára. Azonban a Bécsi Kongresszus dinasztikus legitimitásra épülő rendezési kísérlete alapjaiban megkérdőjelezte Murat királyi címét, így ez utóbbi felvette az Elbára száműzött Napóleonnal a kapcsolatot. Murat karrierjéről lásd részletesebben: Tulard, Jean: Murat, Fayard, 1999.

Murat 1814 januárjában csatlakozott Napóleon ellenségeihez. Mint nápolyi király, Itália egységét a saját vezetése alatt kívánta megvalósítani és ehhez az osztrák támogatás elengedhetetlennek látszott. A bécsi kongresszus azonban egyértelműen megfosztotta itáliai álmától, ráadásul a dinasztikus legitimitás elve alapján nápolyi uralmát is megkérdőjelezte. Így Murat felvette a kapcsolatot az Elbára száműzött Napóleonnal, aki – bár Murat árulását sosem tudta megbocsátani - beavatta sógorát a szigeten szőtt terveibe. Napóleon úgy tervezte, hogy amíg ő Franciaországot hódítja vissza, addig Murat feladata az osztrákok semlegesítése lesz.

Murat március 5-én tudta meg, hogy Napóleon elhagyta Elba szigetét. Itália egyesítése így újra lehetségesnek tűnt Murat szemében, aki március 14-én kelt levelében biztosította Napóleont arról, hogy seregei még a hónap vége előtt elérik a Pó - folyót. Március 18-án a nápolyi király hadat üzent Ausztriának, ami teljes szakítást jelentett a Szövetségesekkel. Csapatai, 40 000 ember, ellenállás nélkül bevették Rómát a hónap végén : a Pápa Firenzébe menekült. Murat azt remélte, hogy seregei előrenyomulásával párhuzamosan az itáliai lakosság fellázad, népi mozgalom alakul ki az itáliai egységért, ő pedig az új, egyesített Itália vezetőjévé válik.

Április 1-én sikeresen bevették Bolognát, majd Modenát. Murat seregei nem ütköztek ellenállásba, a lakosság pedig szimpatizált a nápolyi katonákkal. Azonban Murat offenzívája nem illett bele Napóleon terveibe, aki a lehető leghamarabb békét szeretett volna kötni a szövetséges hatalmakkal. Murat önfejűsége veszélybe sodorta a gyors békéről és egyben nagyon is ingatag uralmának a megerősítéséről szőtt elképzeléseit.

Ráadásul április első felében Murat seregei megakadtak a Pónál. Seregei hiányt láttak felszerelésben, élelemben, a dezertőrök száma napról napra nőtt, az osztrákok pedig megkezdték az ellentámadást. Egy osztrák sereg Neipperg vezetésével Bologna ellen vonult, míg egy másik Bianchi vezénylete alatt Firenze felé vette az útját.

Murat félt felvenni a küzdelmet az ellenség erőivel, így a visszavonulás mellett döntött. Azonban április 21-én előhadát Neipperg erői bekerítették, csatát provokáltak ki és győztek. Május 2-án illetve 3-án pedig Bianchi erői győzedelmeskedtek Murat seregein a tolentinói csatában.

Ez az ütközet pontot tett Murat itáliai terveire és egyben véget vetett nápolyi királyságának is. Május 18-án Murat utoljára tért vissza Nápolyba, búcsút vette feleségétől, Caroline-tól – Napóleon húgától – és rábízta a királyságuk további sorsát. Caroline az angolokkal bocsátkozott tárgyalásokba, majd a nápolyi öbölben állomásozó Tremendous

hadihajó fedélzetére menekült. Nápoly pedig visszakerült V. Ferdinánd tulajdonába, a bécsi kongresszus diktálta dinasztikus irányelveknek megfelelően.

Murat, az angol és az osztrák erők elől menekülve, Cannes-ban szállt partra május 25-én, pár hűséges alattvalója kíséretében. A volt nápolyi király jelentős vagyont képviselő gyémántokat hozott magával a száműzetésbe, melyeket övébe varratott, valamint 300 000 frankot készpénzben. Napóleon nem akarta többé látni sógorát, akit közelgő bukásáért felelősnek tartott, így Murat a waterlooi csatában sem vett részt.

A vereség Murat sorsát is megpecsételte. Dél-Franciaországban a szövetségesek győzelmének a hírére megkezdődött a bonapartista erők üldözése, Murat pedig újfent menekülni kényszerült. Augusztus 23-án egy Korzikára induló postahajó felvette a volt uralkodót és kíséretét a fedélzetére és másnap Murat partra szállt Bastiában, Campo-Melle gróf álnév alatt. Azonban a városban nem érezte biztonságban magát és ezért a közeli Vescovato-ba vonult vissza kíséretével. Itt Franceschetti tábornok – Napóleon volt katonája – biztosítja a biztonságát.

Azonban a tábornok apósa, Vescovato polgármestere, César Colonna-Ceccaldi meggyőződéses királypárti volt és így értesítette a sziget katonai kormányzóját, Verrier tábornokot Murat vescovatói tartózkodásáról. A kormányzó nem késlekedett és 30 csendőrt rendelt ki a faluba, hogy letartóztassák a volt nápolyi uralkodót. Azonban a település lakossága egy emberként kiállt Murat mellett : Murat, árulása ellenére a napóleoni legenda egy impozáns alakja maradt és neve egybefonódott Napóleonéval. A csendőrök a lakosság elszánt magatartása miatt kénytelenek voltak visszavonulni. A polgármester pedig, a továbbiakban személyesen felelt Murat viselkedéséért.

Szeptember hónapra Murat – aki öt kísérőjével érkezett a szigetre – 600 fegyverest tudhatott maga mögött, akikhez további 200, volt katona is csatlakozott. Murat hangoztatta, hogy nem áll szándékában egy bonapartista megmozdulást kiprovokálni, azonban jelenléte automatikusan ebbe az irányba mutatott. Népszerűsége, napról napra növekvő kis hadserege visszaadta Murat önbizalmát és elveszett királysága visszaszerzéséről kezdett tervek szövegetni. Közben azonban az a hír terjedt el, hogy Murat katonái élén Bastia ellen akar vonulni. A kormányzó, hogy Bastia lakosságát figyelmeztesse a közelgő veszélyre, a következő proklamációt intézte hozzájuk szeptember 15-én :

„ Mintha egy gonosz szellem érkezett volna közénk, hogy újra ellentéteket szítson köztünk, illetve, hogy a legnagyobb szerencsétlenségeknek tegyen ki bennünket. Murat úr, mivel nem érezte többé biztonságban magát Franciaországban, Korzikára menekült, ahol a vendéglátás törvényei szentek és sérthetetlenek. Vescovato polgármestere, Colonna-Ceccaldi

úr otthonában talált menedékhelyre, és ez a hivatalnok mindent megtett, hogy biztosítsa a kormányt arról, hogy vendégét semmilyen alantas szándék nem vezérli. A polgármester úr személyesen vállalt garanciát Murat úrért.

Azok a katonatisztek, tiszthelyettesek illetve sorkatonák akik akkor szolgálták Murat úrat, amikor még nápolyi király volt, most a sziget valamennyi pontjáról Vescovato felé vették az útjukat és velünk azt próbálják elhitetni, hogy csupán látni kívánják volt uralkodójukat. Azonban számuk napról napra nő. A katonák zsoldot kapnak, a csapatok szerveződnek, nyílt toborzás folyik a szigeten Murat nevében, a bastiai ellenzékkel is felvették a kapcsolatot valamint nyíltan azzal fenyegetnek bennünket, hogy elfoglalják a várost.”¹⁴⁸

A proklamáció nyilvánossá tétele után Murat jobbnak látta, ha elhagyja Vescovatót és így nem okoz több problémát a város már úgyis eléggé kompromittálódott polgármesterének. Szeptember 17-én tehát 150 fegyveressel elhagyta a falut. Célja Ajaccio volt, de útközben megállt Fiumorbóban, ezen a Napóleonnak elkötelezett településen. Murat itt találkozott Poli kapitánnyal, aki ígéretet tett a volt uralkodónak, hogy segíteni fogja trónja visszaszerzésében. Murat Poli-ra bízta a Nápolyból hozott gyémántokat, hogy az árukból szerezze be a partraszálláshoz elengedhetetlen hajókat. Ellenben Poli személyesen nem akart részt venni a nápolyi akcióban, nem bízott Murat sikerében. Arra biztatta Murat-t, hogy maradjon Fiumorbóban, ahol a Napoleon-párti erők – a kedvező földrajzi adottságoknak köszönhetően – megvédelmezhetik a royalista zaklatásoktól. A kapitány arra hivatkozott, hogy : „ itt ha (Murat-nak) nem is lesz fényűző élete, legalább teljes nyugalomban várhatja a nagyhatalmak döntését személyére vonatkozóan.”¹⁴⁹ Szeptember 23-án azonban Murat megint útra kelt, és Fiumorbótól Ajaccióig a tömeg kivonult az utakhoz, hogy köszöntse a volt nápolyi uralkodót :” *Murat-t mindenütt « Éljen a Császár! Éljen Murat ! » felkiáltással üdvözölték.”*¹⁵⁰

Murat diadalmenetben érkezett meg Ajaccióba. A város teljes lakossága szívből üdvözölte a bukott uralkodót, míg a városi előkelőségek, hivatalnokok, a Bonaparte-családdal (a Ramolino - család, Napoleon anyai ági felmenői) egyetemben elhagyták a várost, így elkerülvén a találkozást. A royalista hatóságok bár parancsot adtak Murat letartóztatására, a parancsnak semmilyen fogamatja nem volt. Teljes anarchia uralkodott a szigeten és a Bourbon-párti erők nem tudták érvényesíteni hatalmukat. Egy angol valamint két szicíliai hajó is csapatokat hozott a szigetre, akik egy bizonyos Galloni vezetésével szintén

¹⁴⁸ Ld. La Corse ou Résumé...177.

¹⁴⁹ Uo. 30.

¹⁵⁰ Uo. 28.

megpróbálták elfogni Murat-t a hónap végén. A szigetlakók azonban kiálltak mellette és így ők is kénytelenek voltak lemondani vállalkozásukról.

A szigetlakók Napóleon iránti elkötelezettsége biztosította Murat sérthetetlenségét. A Napóleon-párti erők felelősnek érezték magukat a bukott uralkodó további sorsáért: *”A közhatalom tekintetében semmi sem volt biztos a szigeten. Teljes volt a lázadás a sziget egészén és Murat barátai szavukat és becsületüket adták arra, hogy mindenáron megvédelmezzék őt ellenségeitől.”*¹⁵¹

Azonban túlzás lenne lázadásról beszélni. A korzikaiak nem lázadtak fel a Bourbon-hatóságok ellen, csupán Murat személyét védelmezték. A volt nápolyi uralkodó pedig szeptember 28-án örökre elhagyta a szigetet. Őt hajóból álló flottájával, melyet a volt máltai kalóz, Barbara irányított, Calabria partjai felé hajózott. A szerencsétlen időjárás következtében csupán Murat hajója tudott kikötni a calabriai partoknál, Pizzónál, október 8-án. Azonban Murat nem olyan fogadtatásban részesült, mint Napóleon elbai visszatérése alkalmával, 1815 márciusában. A volt uralkodót és nagyjából 30 katonából álló kíséretét pillanatok alatt körbekerítették, brutálisan bántalmazták, majd a városka erődítményébe zárták. Egy, október 11-én összehívott és két napig tanácskozó, hét tagú, katonai bíróság Murat-t golyó általi halálra ítélte a fennálló rend megdöntésére irányuló kísérlete miatt. Az ítéletet október 13-án, délután 6 órakor végrehajtották. Murat kísérői közül csak Franceschetti tábornokot ítélték még halálbüntetésre a nápolyi hatóságok, azonban XVIII. Lajos beavatkozásának köszönhetően megkegyelmezték neki és If várában letöltendő börtönbüntetésre ítélték.

A szigeten október hónap folyamán helyreállt a rend, nem utolsósorban a király különleges megbízottjának, Rivière markinak Korzikára érkezésének köszönhetően. A márki egy jelentős katonai egység, a Régiment Royal Louis élén érkezett a szigetre és nem titkolt feladata volt a bonapartista-mozgalmak végleges elfojtása szigeten.

1. 8. Fehér-terror és a fiumorbói háború

A sziget új kormányzója az erőszak politikáját akarta érvényesíteni a szigeten és XVIII. Lajos nevében, október hónapban elrendelte a bonapartisták, illetve a bonapartistának tartott személyek letartóztatását. A rendelet nagy felháborodást keltett a szigeten, ugyanis a

¹⁵¹ Uo. 31.

korzikaiak, mint francia állampolgárok – ha nem is váltak király-pártivá - elismerték a Bourbon - restauráció tényét és beletörődtek Napóleon bukásába. Rivière márki elsősorban Poli kapitányt akarta börtönbe vetni, annak ellenére, hogy Napóleon e volt katonája többször, nyilvánosság előtt biztosította a Bourbon-hatóságokat hűségéről és loyaltásáról. A márki tudott arról, hogy Murat, korzikai tartózkodása idején a kapitányra bízta vagyont érő gyémántjait. Mivel a gyémántok további sorsáról semmi bizonyosat nem lehetett tudni, a márki úgy sejtette, hogy még mindig a kapitány birtokában vannak. Így letartóztatása esetén a márki kaparinthatta volna meg a volt nápolyi király kincseit.

Az első, Poli elleni letartóztatási kísérletre még Ajaccióban került sor, 1815 október 22-én. A márki emberei azonban a feldühödött tömeg miatt kénytelenek voltak visszavonulni. A kapitány ekképp számol be a kormányzó kudarcáról : „1815 október 22-én Lafôret ezredes és Rossi kapitány fegyveres katonák kíséretében érkezett a házamhoz. Ezen a napon minden barátom velem volt. Mivel hogy letartóztatásom híre elterjedt az egész szigeten, minden eshetőségre felkészültem. A házam valóságos kaszárnnyá változott, zicovatói rokonaim, mind fiatal és erős hegylakó, puskákkal felszerelve a házamba költözött. A katonákat, ahogy megjelentek a városban, rögtön körülvették a falusiak, akiket barátaim csődítettek a helyszínre. A két katonatiszt hirtelen nehéz helyzetben találta magát.

Egyrészt a tömeg fenyegette őket, másrészt pedig, a házamat akarták ostrom alá venni. Nem merték azonban megkockáztatni az ostromot, visszavonulót fűjtak és annak is örültek, hogy épen és egészségesen térhettek vissza az erődítményeik falai közé. Azt hihetnénk, hogy a győzelem hírére a felháborodott ajacciói lakosság megmozdulásokat rendezett, hogy így adjon kifejezést a megmenekülésem felett érzett örömeinek. Azonban ez nem jellemző a korzikaiak természetére.

Soha nép nem volt szűkszavúbb és nyugodtabb ilyen körülmények között, mint a korzikai. Amikor segítségnyújtásról van szó, mindenki elvégzi a feladatát, és mindenki hallgat. Ezért ijesztő tehát a korzikaiak haragja. Amint a katonák elvonultak, azonnal megszűnt a lakosság forrongása is. A gyűlölet lángja, amely mindannyiunk szívében égett, el lett fojtva. Mindenki azt várta, hogy mit fogok csinálni az adott helyzetben. ” ¹⁵²

Poli a márki katonái elől szülőfalujában, Sariban keresett menedéket. E település, valamint a szomszédos Fiumorbo teljes lakossága Polival tartott és elhatározta, hogy mindenáron megvédelmezi a kapitányt a márki támadásaitól. Így XVIII. Lajos különleges

¹⁵²Mémoire du commandant Poli...10.

megbízottja nemhogy lecsendesítette volna az indulatokat a szigeten, hanem azt érte el, hogy egész Fiumurbo területe fellázadt a Bourbon-hatóságok ellen.

Poli ekképp számol be a márki politikailag teljesen elítélendőnek bizonyuló viselkedéséről:”...Rivière márkit azért küldték a szigetre, hogy pacifikálja Korzikát, illetve hogy végleges formát adjon az új adminisztrációnak. A szigeten teljes nyugalom honolt, mikor a márki megérkezett, annak ellenére, hogy a lakosságot különböző politikai ideológiák osztották meg. Azonban belefáradtunk a polgárháborúba és a lakosság legnyugtalanabb része is tényként fogadta el az új rendet. Így a márkinak nem sok dolga akadt, hogy feladatát sikerrel zárja le. Azért jött, hogy pacifikálja a szigetet, amely eleve békés volt, tehát kívánhatott volna-e ennél többet ?

Amennyiben a kormányzó kihasználta volna e szerencsés helyzet kínálta előnyöket, kétségtelenül könnyen megnyerte volna uralkodója számára a szigetlakók szimpátiáját, akiknek nagyon fontos, hogy megbecsüljék őket. Azonban ahelyett, hogy ezt a logikus politikai irányvonalat követte volna, már megérkezése előtt a legelrettentőbb hírek keringtek személyével kapcsolatosan a szigeten. A waterlooi vereség hírére a korzikai bonapartisták azonnal letették fegyvereiket házaik falai között : a márki miért nem biztosította őket ezek után jóindulatáról? Így elkerülhette volna, hogy ez utóbbiak még egyszer a fegyverekhez nyúljanak : a kegyelem helyett, amely a legbiztosabb megoldás lett volna, a márki a terror eszközét választotta a szigetlakókkal szemben.

Ez a megoldás, amely nemcsak hogy politikai lépésként bizonyult elhibázottnak, hanem teljesen felesleges is volt, megmutatta, hogy a márki nem sokat tanulmányozta Korzika történelmét. Említettük már, hogy a korzikai közvélemény szerint a Bourbon-pártiak át akarták játszani a sziget feletti uralmat az angoloknak. Ez a meggyőződés annyira megerősödött, hogy az angol-párti, illetve royalista jelző – akár igaz volt, akár nem – kezdett egyet jelenteni a szigeten. Azt hittük, hogy a royalista meggyőződés nem más, mint egy maszk, amely Franciaország ellenségeit rejti maga mögött.”¹⁵³

A korzikaiak tehát attól féltek, hogy a Bourbon-uralkodó, miután másodjára visszafoglalta a trónt, meg akar szabadulni Napóleon szülőföldjétől és elcserélni azt egy másik, Franciaország számára jelentősegteljesebb területért. Ez a lehetőség már Choiseul idejében felmerült, aki ügyes diplomáciai manőverek árán szerezte meg Genovától a szigetet. Azonban a Francia Forradalom, illetve pontosabban a Mirabeau által szorgalmazott dekrétum Korzikát Franciaország integráns részévé nyilvánította és a szigetlakók ezzel valóban

¹⁵³ Uo.5.

egyenjogú, francia polgárrá váltak. Napóleon személye csak megerősítette a korzikaiak és Franciaország kapcsolatát, és eltekintve az 1814-es bastiai lázadástól, a sziget Franciaországhoz tartozónak tekintette magát.

Rivière márki megérkezése a szigetre egyet jelentett tehát a fehérterror beköszöntésével : Napóleon hívei nem voltak többé biztonságban, a letartóztatandó személyek listája napról napra nőtt. ” Mindenkinél fel kellett arra készülnie, hogy patriotizmusa vagy múltban tett szolgálatai miatt a Bourbon-ügynökök üldözésének lesz kitéve, ami be is következett...A letartóztatások hamarosan megkezdődtek. A tanácsadói által befolyásolt Riviere márki titkos parancsot adott arra, hogy a sziget egészén, ugyanazon a napon és órában tartóztassanak le teljesen ártatlan személyeket, akinek egyetlen bűnük csupán az volt, hogy nem tetszettek a márki szolgálóinak. ”¹⁵⁴

A márki az ajacciói kudarc után sem adta fel, és embereit a Fiumorbóba visszavonuló Poli ellen vezényelte. Február hónapban két offenzíva is indult Poli ellen, előbb Agostini kapitány, majd Gautier kapitány vezetésével. Azonban egész Fiumorbo lakossága a kapitány védelmére sietett és a márki emberi, többszöri vereség után, a megfutamodás mellett döntöttek.

Mivel a hivatásos katonák nem tudták kézre keríteni a kapitányt, Riviere márki bérgyilkosokat küldött rá, hogy így végre megszabaduljon a bonapartista erők fejétől. A kapitány azonban több gyilkossági kísérletet is túlélte, és levélben fordult az új korzikai kormányzóhoz, hogy bebizonyítsa ártatlanságát.

"Őszinteséget ígértem Önnek, és tartom is a szavam : vitassuk meg tehát a helyzetet. Mit ró fel Méltóságod bűnömül ? Napóleonhoz való hűségemet ? Hűséggel tartoztam neki, mint francia és mint alattvalója, ezenkívül hálával is tartoztam neki különféle okok miatt, ha a hálát jó emberi tulajdonságként értékelhetjük. Mint francia, és mint alattvaló, uralkodómat szolgáltam, mint ember, jóakarómnak voltam hűséges szolgálója. Bűnnek lehet-e tekinteni, hogy első lemondása után is kitartottam mellette és követtem Elba szigetére ? Azt válaszolom erre, hogy semmilyen eskü nem kötött XVIII. Lajoshoz és én Napóleont követtem a száműzetésbe, tehát új felségterületére, mivel Elba szigetének lett szuverén uralkodója.

Mint alattvalója, engedelmeskednem kellett akaratának és vakon kellett követnem a parancsait. Korzikai viselkedésem nem volt más, mint Napóleon akaratának a végrehajtása. Semmilyen jogom nem volt arra, hogy megkérdőjelezzem korzikai expedíciójának a legitimitását. Az engedelmisség a legelső kötelessége egy jó alattvalónak és legfőként egy jó

¹⁵⁴Uo. 6-7.

katonának. Próbálja megérteni mindezt Méltóságod, és nem összekeverni. Mint már említettem, engem nem kötött hűségeskü XVIII. Lajoshoz. Nem voltam többé francia állampolgár. Lemondtam erről, amint Napóleon elhagyta Franciaországot. Követtem őt új országába és továbbra is alattvalójaként szolgáltam.

Így nem lehetek XVIII. Lajos árulója. Ezennel megcáfolom tehát az ellenem felhozott legsúlyosabb vádat, amelyet főbűnömül akartak felróni. Ekképp tehát bebizonyítottam Méltóságodnak, hogy Napóleon alattvalójaként cselekedtem illetve kellett cselekednem Korzikán, s nem is tehettem másként.

Csak az marad hátra, hogy szintén bebizonyítsam azt, hogy jó és igaz francia polgárként viselkedtem Napóleon második lemondása után, mikoris a Császár végleg letűnt az európai politikai küzdőtérrel. Ezek után egyértelművé vált, hogy alattvalói csak egy országnak és egy uralkodónak tartoznak hűséggel : Franciaországnak és XVIII. Lajosnak. „¹⁵⁵

Bár a levél egyértelműen bizonyítja Poli jó szándékát és behódolását a Bourbon-rezsimnek, a kapitány helyzete mit sem változott. Március 10-én a márki újabb egységeket vetett be Fiumorbo ellen, de a kísérlet újfent kudarccal végződött. Ennek következményeként a márki egész Fiumorbo lakosságát törvényen kívülnek minősítette. Poli emberei és a márki katonái között szabályszerű, háborús állapotok alakultak ki.

1816 április 14-én a márki általános felkelést rendelte el Fiumorbo ellen, és így egy 6000-fős sereget sikerült kiállítania. Az újonnan megszervezett hadsereget április 18-án indította el a Poli irányítása alatt álló felkelők ellen. Azonban ez az offenzíva is ugyanarra a sorsa jutott, mint az előzőek : Poli szervezetlen, falusi, hegyvidéki parasztokat egyesítő erői április 19-én megverték a királyi csapatokat és kiűzték őket Fiumorbo területéről. Riviére márki Bastiába vonult vissza és Fiumorbo ellen blokádot rendelt el. A területet hermetikusan el kívánta zárni a sziget többi részétől és így akarta kiéheztetni a felháborodott lakosságot.

Azonban a kormányzó vereségének a híre Párizsban is aggodalmakat okozott. XVIII. Lajos kabinetje jobbnak látta visszarendelni Riviére márkit a szigetről, még mielőtt egész Korzika fellázadt volna a Bourbon-adminisztráció ellen. Május 7-én a kormány a márkit konstantinápolyi nagykövetnek nevezte ki, korzikai kormányzónak pedig Willot gróft¹⁵⁶ választotta. A gróf május 14-én érkezett meg a szigetre.

¹⁵⁵ Uo. 23-24.

¹⁵⁶ Victor-Amédée de Willot gróf (született 1757-ben meghalt 1823-ban) : 1769-ben mint katonatiszt szolgált a Marbeuf gróf vezette korzikai expedícióban. 1789-ben sok, előkelő származású társával ellentétben nem emigrált Franciaországból és tovább szolgált a Köztársaság alatt. 1793-ban vezérőrnaggyá léptették elő, 1795-ben pedig altábornaggyá. 1797-ben elhagyta a hadsereget és Bouches-du-Rhône megyét képviselte az Ötszázak Tanácsában. A Bonaparte-család felé mutatott ellenséges viselkedése miatt a fructidori államcsíny után Guyane-ba deportálták. 1798-ban megszökött innen, mivel azonban neve szerepelt az emigránsok listáján, nem térhetett

Mint sokat tapasztalt katona és diplomata, Willot a fegyveres megoldás helyett a békétárgyalást választotta a fiumorbói vezetőkkel. Megérkezése után azonnal kapcsolatba lépett a lázadókkal és szárnysegédjét, d'Angibeau-t bízta meg a közvetítéssel. A felkelés vezetői is békét akartak, így május 20-án kelt levelükben ártatlanságukat bizonyították az új kormányzónak: *"Fiumorbo bátor lakosai sosem fogtak fegyvert Franciaország, a hazájuk illetve legitim uralkodójuk ellen."*¹⁵⁷

A lázadók önvédelemnek tudták be a fiumorbói mozgalmat, melyet Riviere márki igazságtalan és értelmetlen politikája hívott életre. Willot kormányzó elismerte elődje túlkapásait és ennek megfelelően Poli és Willot teljhatalmú megbízottja, d'Angibeau június 26-án megkötötték a Furnelli-szerződést. A szerződés kimondta, hogy miután a felkelés résztvevői megismételték hűségesküjüket a Bourbon-hatalomnak és alávetették magukat az új kormánynak, amnesztiában részesülnek.

A szerződés életbe léptével Korzikán helyreállt a rend és a nyugalom. Poli kapitány, bár büntetésben nem részesült, kénytelen volt száműzetésbe vonulni. Először Napóleont kívánta követni Szent-Ilona szigetére, azonban hamar lemondott az értelmetlen és egyben kivitelezhetetlen tervéről és július 27-én Livornoba hajózott családjával.

Livornóban azonban a hatóságok nem nézték jó szemmel Poli megjelenését és egyértelművé tették számára, hogy a lehető leghamarabb el kell hagynia a várost: *"Az öreg katona szívét egy pillanatra megdobogtatta a Mártír kiszabadításának bátor gondolata és a fréjus-i csoda megismétlésének a lehetősége, azonban az osztrák rendőrség szűnni nem akaró zaklatásai megtörték az ellenállását livornói tartózkodása alatt és csupán arra maradt ereje, hogy hódolatáról biztosítsa Mária-Lujza Császárnét."*¹⁵⁸

Miután Livornóból kiutasították, a kapitány továbbutazott Itáliában, azonban letelepedését az osztrák hatóságok mindenütt megakadályozták: *"... száműzetésének vagy inkább mondhatjuk kinszenvedésének tizenhat hónapja alatt városról városra bolyongott Itáliában, egyik kancellária után a másik utasította ki, a Restauráció hivatalnokai pedig mindenféle, a képtelennél képtelenebb, kicsinyes zaklatásoknak tették ki."*¹⁵⁹

Bár száműzetésének hónapjait nagyon megnehezítették ezek a zaklatások, a kapitányt elégtétellel töltötte el a tény, hogy Napoleon értesült a fiumorbói lázadásról és bátor

vissza Franciaországba. Angliába, majd az Egyesült Államokba ment, de 1799-ben mégis visszatért és royalista propagandát folytatott az ország déli részén. Marengo után Angliába emigrált és a Bourbonok ügynökévé vált. 1814-ben tért vissza, a 23-ik katonai egység parancsnokává és Korzika katonai kormányzójává nevezték ki, valamint grófi címet kapott 1816 március 2-án.

¹⁵⁷ Marchi, 86.

¹⁵⁸ Uo. 10.

¹⁵⁹ Uo. 93-94.

viselkedéséről: *“nagyon örült, amikor Montholon és Bertrand urak révén megtudta, hogy Napóleonra milyen hatással voltak a fiumorbói lázadásról szóló hírek. Napóleon e hű barátai a következőket mondták a kapitánynak: Csupán Önnek köszönhető, hogy Szent-Ilona szigetén még valami képes volt megdobogtatni Őfelsége szívét. Nem tudta letenni az angol újságokat, amelyek beszámoltak a fiumorbói háború részleteiről és Rivère márki vereségéről.”*¹⁶⁰

Poli kapitány¹⁶¹ tehát júliusban hagyta el a szigetet és távozása után Willot gróf engedékeny politikát folytatott a bonapartistákkal szemben. Célja a sziget belső békéjének a helyreállítása volt, és a különböző politikai beállítottságú pártok megnyerése XVIII. Lajos kormányának. A bonapartisták közül csupán nagyjából húsz fő választotta az emigrációt, Poli kapitány példáját követve. Mivel túlságosan kompromittálták magukat a fiumorbói eseményekben, jobbnak látták elhagyni a szigetet és a közeli Szardínia szigetén telepedtek le. E bonapartisták népesítették be később Santa Teresa di Gallura települését, amelyet 1808-ban lett alapítva. A településen földeket kaptak, ezek megműveléséből éltek ezentúl, és bár pár évig a szárd hatóságok szigorúan megfigyelték őket, a továbbiakban semmilyen rendbontó mozgalomban nem vettek részt.¹⁶²

A fiumorbói felkelés volt az utolsó, Napóleon-párti fegyveres megmozdulás Korzika történetében. A felkelés nem a Bourbon-restauráció ténye ellen irányult, a lakosság elfogadta a Napóleon második lemondása után beálló helyzetet. Azonban az értelmetlen fehérterror, a bonapartisták tömeges letartóztatása - annak ellenére, hogy behódoltak az új hatalomnak - hívta életre ezt az elkeseredett, a korzikai történelemben háborúnak minősített tömegmozgalmat.

¹⁶⁰ Uo. 10.

¹⁶¹ A kapitány másfél évet töltött száműzetésben, majd visszatért Korzikára. A Restauráció alatt semmilyen bonapartista-megmozdulásban nem kompromittálta magát. 1830-ban az ajacciói Nemzetőrségben zászlóalj parancsnoki tiszteletet töltött be. 1840-ban tagja volt annak a korzikai delegációnak, amely Cherbourg-ban fogadta a Napóleon hamvait Franciaországba szállító, La Belle Poule - elnevezésű fregattot. 1848-ban elnöke lett a 14 fős ajacciói községtanácsnak. 1849-ben vonult vissza és minden idejét memoárjának a megírására fordította. 1851-ben hunyt el.

¹⁶² Bourgeois, R.- Luciani, G.: Gendarmes en Corse sous la Restauration, Presses Universitaires de Grenoble, 2001, 36-37. A továbbiakban Gendarmes en Corse...

2. Korzika politikai és adminisztratív újjászervezése a Restauráció alatt

A Bourbon dinasztia hatalmának visszaállítása a bastiai szeparatista lázadás és a fiumorbói háború után rendkívüli nehézségekbe ütközött a szigeten. Korzika nemcsak gazdasági és társadalmi téren támasztott nehézségeket az új kormányzatnak, hanem politikailag és kulturálisan is megosztott régiónak minősült. A legfőbb pártok – az angol-pártiak vagy paolisták, a bonapartisták és az elenyésző számú royalisták – ráadásul nem egy erős ideológiai kohézió alapján szerveződtek meg, hanem követték a klánokat szembeállító, ősi érdekellentéteket. A bastiai felkelés pedig megmutatta, hogy a sziget északi illetve déli része közötti kapcsolatrendszerben is szakadás állt be : az északi régió kulturális és gazdasági kötődése Itáliához 1816-ra sem változott, míg Dél-Korzika, bár hűségesnek mutatkozott Franciaországhoz, a Bourbon-ház helyett Napóleonhoz volt lojális.

Ebben a végletekig komplikált helyzetben a Bourbon-adminisztráció egy bizonyos kontinuitást szeretett volna megvalósítani XVI. Lajos paternalista uralkodásával, azonban az eltelt ötven év eseményei ezt lehetetlenné tették. A szigetre küldött hivatalnokok nem sok ismerettel rendelkeztek a szigetről, a kontinensen szerzett tapasztalataikat pedig, nem tudták Korzikán kamatoztatni. Ráadásul a többségük előítéleteket táplált Napóleon szülőföldje iránt. A Restauráció kezdetén a Napóleont szörnyként megjelenítő Fekete-legenda Korzika ellenes vonásokban is gazdag volt. E Napóleon ellenes írások a szigetet és lakóit éles ellentétbe állították Franciaországgal és a franciákkal.¹⁶³ Míg a sziget, zord természeti adottságainak megfelelő, kegyetlen és barbár népnek adott otthont, melyet a történelem viharai csak még durvábbá tettek, addig Franciaország a kultúra fellegvárának és a civilizáció csúcsának minősült ezekben az írásokban, a franciák pedig, e kifinomult és tanult nemzet, semmilyen kapcsolatban sem álltak a barbár szigetlakókkal.

Így a szigetre eleve előítéletekkel érkező hivatalnokok, akik ráadásul alapvető ismeretekkel sem rendelkeztek a sziget politikai és társadalmi sajátosságairól, csak kivételes nehézségek árán tudták az anyaország és Korzika közötti kapcsolatokat újjászervezni. E kapcsolatokat pedig egészen 1830-ig, X. Károly lemondásáig, a párbeszéd teljes hiánya jellemezte a kormányzat és a szigetlakók között. Ebben a helyzetben pedig, teljesen érthető módon, Napóleon szerepe és a kép, amely honfitársai körében alakult ki róla, jelentős módosulásokon ment keresztül. A korzikaiak már 1815 óta felsorakoztak Napóleon mellett, és

¹⁶³ Ezzel a Napóleon illetve Korzika ellenes irodalommal – amely jelentős részben felelős Napóleon korzikai glorifikációjáért - részletesen foglalkozunk dolgozatunk következő részében.

mindent elkövettek, hogy megszabaduljanak a Bourbon-kormányzattól. Napóleon második lemondása illetve a fiumorbói háború után a bonapartizmus, mint politikai mozgalom elhalt a szigeten. Ellenben megszületett egy idealizált kép a korzikai származású Napóleonnól, egy egyetemes hősről, a Szent-Ilonán sínylődő mártírról. Korzika, a Bourbon-kormányzat értelmetlen túlkapásai, visszaélései, illetve a szigetre küldött hivatalnokok leplezetlen megvetése miatt, azonosult híres szülőttével. Napóleonban már kizárólag egy mártíromságot szenvedő hőst láttak, akit a legnagyobb tisztelettel öveztek.

Dolgozatunknak ebben a részében a Bourbon-kormányzat és a sziget viszonyát elemezzük 1830-ig, különös súlyt fektetve a Napóleon halála által kiváltott reakciókra 1821-ben. Az elnyomó intézkedések következtében a Restauráció alatt a Napóleont magasztaló írások nem láthattak napvilágot – főleg nem Korzikán – így csak következtethetünk a lakosság érzelmi beállítottságára a hatósági jelentések tükrében. A Bourbon-uralkodók bukásával azonban az eddig tiltott és elfojtott Napóleon-kultusz rendkívüli méreteket öltött a szigeten és egyik legfőbb témájává vált a sziget irodalmának és sajtójának.

2. 1. 1816-tól 1818-ig: A Bourbon elnyomás évei Korzikán

A kormány 1815 januárjában nevezte ki Louis Courbon de Saint-Genest-t, Korzika prefektusának.¹⁶⁴ Az új prefektus, bár többször kérvényezte prefektusi kinevezését a kontinensen, korzikai kinevezését inkább aggodalommal, minthogy örömmel fogadta. Hozzáállása jellemző volt a legtöbb, szigetre érkező francia hivatalnok magatartására. Augusztus 14-én Saint-Genest levélben fordult a belügyminisztériumhoz, és tudatta fenntartásait a szigettel kapcsolatosan :

„ Egyértelműnek tűnik számomra, hogy március hónap óta a korzikai frakciók közötti harc újabb lendületet kapott. Épp ezért arra lenne szükség, hogy azok a hivatalnokok, akiknek a szigetlakók engedelmisségre és törvénytiszteletre kényszerítése a feladatuk, olyan széleskörű hatalommal legyenek felruházva, amely alapvetően a fegyveres erőkre támaszkodik. Amennyiben megvizsgáljuk azokat a módszereket, amelyeket Marbeuf gróf alkalmazott, hogy elismertesse és megszerettesse Franciaország kormányát a szigeten, és utána megnézzük, hogy igazgatásának áldásos hatásait hogyan semmisítették meg húsz év leforgása alatt a

¹⁶⁴Louis Courbon de Saint-Genest, (született 1779 július 22-én - ?), 1802-ben a francia követségi attasé posztját töltötte be előbb Monacóban, majd 1803-ban Ratisbonne-ban és később Berlinben. 1808-tól 1812-ig a szent-pétervári francia nagykövetség titkára volt. Napóleon oroszországi hadjárata elején tért vissza Franciaországba és a Császárság bukásáig állástalan maradt. Az első Restauráció alatt Hollandiában volt különleges megbízott, majd a Bourbonok második visszatérése után, 1815 augusztusában Korzika prefektusává vált.

különböző lázadások és forradalmak, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy Korzikának nem egy egyszerű prefektusra van szüksége, aki hatalmában egy katonai kormányzóval osztozik, hanem egy, az adminisztratív és a katonai hatalmat személyében egyesítő prefektusra, aki elveinél és természeténél fogva képes élni a ráruházott hatalommal. „¹⁶⁵

Az új prefektus tehát, még a szigetre érkezése előtt, az *« erős kéz politika »* bevezetését sürgette a kormányzattól. Saint-Genest - és utódai is – úgy tartották, hogy csakis kivételes intézkedésekkel lehet rendet teremteni a szigeten és ehhez szükséges, hogy a prefektus, adminisztratív hatalma mellett, a csendőri és a katonai erőket is az irányítása alatt tartsa.¹⁶⁶

Saint-Genest prefektus 1816 januárjában érkezett a szigetre és hivatala központjául Bastiát választotta, éppúgy, mint a korzikai csendőrlégió parancsnoka. Ugyanakkor Willot gróf továbbra is a sziget katonai kormányzója maradt és Ajaccióban rendezkedett be. A prefektus és a katonai kormányzó, mivel funkcióikat és hatalmukat nem különítették el, azonnal rivalizálni kezdtek egymással.

Az új korzikai prefektus első és egyben legfontosabb feladata a korzikai választások megszervezése volt. A belügyminiszter 1816 július 15-én kelt levelében felszólította a prefektust az azonnali cselekvésre: *„Azt javaslom Önnek, hogy azonnal kezdjen hozzá a képviselő testület összehívásának. Elvárom Öntől, hogy a korzikai képviselők a következő ülésszakban már a Parlamentben legyenek, mivel ez jó hatással lesz a sziget belső békéjére és segíteni fog abban, hogy a lakosság felsorakozzon Őfelsége'kormánya mögött. „¹⁶⁷*

A képviselő testület összehívásához a kormány azt az 1812-ben létrehozott listát kívánta felhasználni, amely a 600 legvagyonosabb korzikai polgár neveit tartalmazta. E listáról – az 1811 április 19-i szenátusi határozat szerint – kellett egy 120 fős választói kollégiumot kijelölni, amelynek a tagjai maguk közül választják majd meg a sziget képviselőit. A miniszter tehát követelte e 600 polgár azonnali összehívását, azonban Saint-Genest – a választók politikai beállítottsága miatt – csupán az időt húzta. 1816 június 23-án

¹⁶⁵ in E. et F. Franceschini: Un préfet de la Corse sous la Restauration, M. de Saint-Genest: 1815-1818, B. S.S.H.N.C., 1913, N°s 358-360, 51. A továbbiakban Un préfet...

¹⁶⁶ Saint-Genest kifejezetten ultra-royalista beállítottságú volt. Kinevezése kézhez vételével egy időben zajlottak Párizsban a képviselő választások. 398 megválasztott képviselőből 350 tartozott a royalista illetve ultra-royalista koalícióhoz és közülük 90 olyan emigráns volt, aki csak a Restauráció kezdetén tért vissza Franciaországba. Bár XVIII. Lajos elkötelezte magát, hogy megfékezi az ultrák szélsőséges reakcióit, a képviselők által hozott első törvények kifejezetten megszorító jellegűek voltak (mint például az 1815 október 29-én hozott, az általános nyugalomra vonatkozó törvény, amely felfüggesztette a személyes szabadságjogokat az ülészek végéig, a november 9-i lázító írásokról és felkiáltásokról hozott törvény, ami büntetőbíróvági közbelépést tételezett fel illetve a politikai bűncselekmények esetén rögtönítelő bíróságok felállítását elrendelő törvény, amely esküdtszék és fellebbezési lehetőség nélkül hozta meg ítéletét). A Restauráció politikájáról bővebben lásd : El Gammal, J.: Histoire politique de la France de 1814 à 1870, Nathan, Paris, 1999, 32-33.

¹⁶⁷ Un préfet...54.

levélben fordult a miniszterhez.: „*Fontosnak tartom, hogy olyan intézkedéseket hozzunk, amelyek hozzásegítenek bennünket ahhoz, hogy a választás ne a BONAPARTISTÁKRA essen, ugyanis ez a párt rendkívül nagyszámú és befolyásos, valamint jelenlétük elrontaná azt az örömet, amit a lakosság érez majd a választások felett.*”¹⁶⁸

A prefektus tehát önkényesen beavatkozott a választások lefolytatásába és ezzel felborította az amúgy is labilis, helyi politikai egyensúlyt. Azonban a választások megtartását Saint-Genest is fontosnak tartotta és bízott abban, hogy lefolytatásuk jó hatással lesz a szigetlakóknak a kormányhoz való viszonyára: „*(a szigetlakók) így különbséget tudnak majd tenni a legitim uralkodó – aki mindent megtesz, hogy alattvalóit megnyerje magának – és a között az ember között, aki csupán szerencsésének köszönhetően vált uralkodóvá, és aki gondosan eltávolította környezetéből honfitársait, mint származásának nemkívánatos tanúit.*”¹⁶⁹

Saint-Genest mélységesen anti-bonapartista beállítottságú volt és mindent elkövetett, hogy Napóleon volt hívei ne kerüljenek fel a választók listájára. Számára bonapartistának minősült mindenki a szigeten, aki Napóleon uralkodása idején jelentős funkciót töltött be, és aki a Restauráció alatt is megőrizte a posztját. Hangsúlyoznunk kell, hogy nem volt szó Napóleon-párti megmozdulásról, politikai szervezkedésről a Restauráció ezen évei alatt. A prefektus azonban állandóan bonapartista veszélytől tartott, és mint írja: „*minden a bonapartisták mellett szól, számbeli fölényük, vagyonuk, egyazon ideológiai beállítottságuk, valamint rendkívüli gyakorlottságuk és ügyességük a különböző állások megtartásában.*”¹⁷⁰

Bonapartistának tartotta a legbefolyásosabb korzikai családokat, mint a Sebastiani, az Arrighi, a d'Ornano és a Casabianca családot és „*az összes, alantas intrikusból álló klientúrájukat, akiket csak arannyal lehet megjutalmazni, mivel más, csupán tiszteletről tanúbizonyságot tevő elismerést, alantasságuk okán nem tudnak megbecsülni.*”¹⁷¹

A prefektus tehát - a bonapartista veszélyt kiküszöbölendő - « egy igazságos választást » tartott célszerűnek a 600 legvagyonosabb polgár vonatkozásában. Először egy bizottság összehívását javasolta, amelynek az 1812-es – szerinte pontatlan és elfogult - lista felülvizsgálata lett volna a feladata. A belügyminiszter azonban eltúlzottnak tartotta Saint-Genest félelmét és sürgette a prefektust a választók összehívására. Így Saint-Genest kénytelen volt lemondani a bizottság létrehozásáról és egyedül állt neki, hogy összeállítsa a választók és

¹⁶⁸ Uo. 54-55.

¹⁶⁹ Uo. 55.

¹⁷⁰ Uo.

¹⁷¹ Uo.

a választhatóak listáját.¹⁷² Az általa bonapartistának tartott választókat egytől egyik likvidálta a listáról, majd így járt el az angol-pártinak tartott személyek vonatkozásában is. 1816 augusztus 4-i bizalmi jelentésében azonban még mindig nem volt elégedett az eredménnyel : „ *Ebben az országban, ahol a royalisták száma elenyésző, minden gyanús személyt lehetetlen likvidálni a listáról.* „

Rettegett egy esetleges bonapartista összeesküvéstől illetve, hogy Napóleon-hívei, számbeli fölényüknek és szervezettségüknek köszönhetően, átveszik az irányítást a szigeten. Jelentését ekképp folytatta : „ *Remélem, Monseigneur, hogy a fentiekben részletezett óvintézkedések segítségével - az adott körülményekhez képest - a lehető legmegfelelőbb listát mutathatom be Önnek. Amennyiben a listát a kormány elfogadja, remélem a sziget hamarabb kapja meg a választói testület összehívására vonatkozó parancsot, minthogy a pártvezérek értesülnének a lista létezéséről. Így nem lenne idejük arra, hogy általános nyugtalanságot keltsenek a szigeten illetve hogy összeesküvéseket szítsanak. Ez a jelen pillanatban nagyon veszélyes lenne, ugyanis a bonapartista párt ereje teljében van.* „¹⁷³

A prefektus ezen kívül a 600 legvagyonosabb polgárt nem a sziget egészéről választotta, hanem az egyes kerületekből és a lakosság arányainak megfelelően. 1816 augusztus 5-i jelentésében ekképp jellemzi az általa alkalmazott módszer előnyeit : „ *Így elejét vehetjük a kormány elleni intrikáknak, hiszen a listára felkerült személyek alig ismerik egymást. Ez a tény pedig, nem lebecsülendő és a legnagyobb hasznunkra lehet, amennyiben az intézkedést az utolsó pillanatig titokban tartjuk a korzikaiak előtt, valamint a Párizsban tartózkodó szigetlakók sem figyelmeztetik honfitársaikat. Mostanáig senki sem sejt semmit Ajaccióban.* „¹⁷⁴

Saint-Genest paranoiás félelme azonban nem talált megértésre Párizsban. A belügyminiszter teljesen eltúlzottnak tartotta a bonapartista hatalomátvétel lehetőségét és a király utasításainak pontos követésére utasította a túlbuzgó prefektust : „ *A Korzikát megosztó két párt vezetői közötti egyensúly kérdését Ön úgy oldotta meg, hogy mindkét oldal képviselőit kizárta a választótestületből. A Király azonban azt rendelte el, hogy mindenki, aki 300 franknál többet fizet, a választótestület tagjává kell, hogy váljon. Így egyértelmű, hogy a régi kormányzat bizonyos tagjai is bekerülnek a testületbe, azonban éppen az egyensúly érdekében ellenségeiknek is helyt kell adni a választók között.* „¹⁷⁵

¹⁷² A választóknak harminc évnél idősebbnek kellett lenniük és 300 franknál több évi adót kellett fizetniük, míg a választhatóknak be kellett tölteniük negyvenedik életévüket és 1000 franknál magasabb évi adót kellett fizetniük.

¹⁷³ Un Préfet... 55.

¹⁷⁴ Uo. 59.

¹⁷⁵ Uo.

Azonban Saint-Genest nem volt hajlandó követni a belügyminiszter parancsát és 1816 szeptember 30-i, Decazes-hez idézett levelében újabb érveket sorakoztatott fel a választói lista szigorú megszürése mellett : „ Mindenki, aki vagyonosnak számít Korzikán, BONAPARTE-nak köszönheti a gazdagságát. Ide sorolható a Casabianca, az Arrighi, a Sébastani, a Rigo és a Pietri család, mindannyian esküdt ellenségei a legitim kormányzatnak. Ha legalább az megengedett lenne számomra, hogy úgy állítsak össze egy 50 fős listát, hogy nem a sziget legvagyonosabb polgárait veszem alapul, akkor ennek eredményeképp az előbb említett személyeket – és rajtuk kívül másokat is - el tudnánk távolítani a választhatók közül.”¹⁷⁶

A prefektus és a belügyminiszter kötélhúzásából az előbbi került ki győztesen : a bonapartistákat, anyagi helyzetük ellenére, likvidálta a listáról. A prefektus attól rettegett, hogy számbeli fölényüknek megfelelően a bonapartisták szava döntene a szigetről küldendő két képviselő megválasztásában, tehát a szigetet Párizsban Napóleon-párti politikusok képviselnék. Saint-Genest Napóleon szülővárosával, Ajaccióval kapcsolatban is előítéletekkel élt : a választótestületet, amely a tradícióknak megfelelően Ajaccióban ülésezett eddig, Corteban hívta össze 1816 október 28-án. A 120 fő helyett csupán 95 választó volt jelen a Restauráció alatt Korzikán tartandó első választás alkalmával. Az első feladat a testület elnökének megválasztása volt. A prefektus nyomásának engedve – és a bonapartista veszély kiküszöbölése végett – a választás Antoine-François Peraldi-ra esett. Ez a fiatal ügyvéd elkötelezett royalistának számított a szigeten és 1816-ban csupán 37 éves volt. 1798-ban emigrált Franciaországból és csupán az első Restauráció alatt tért vissza szülőföldre, ahol 1815-ben tanácsnoki címet kapott és egyben Sartene város al-prefektusa lett.

A továbbiakban a választás a prefektus elképzeléseinek megfelelően zajlott. Peraldi egyike lett a két megválasztott képviselőnek, annak ellenére, hogy nem töltötte be negyvenedik életévét, ami alapvető feltétele volt a választhatóságnak. A másik képviselő pedig Joseph Marie Aloyse Castelli, királyi ügyész lett, aki nem is szerepelt a 600 legvagyonosabb korzikai polgár listáján, tehát elvileg választható sem volt. Párizsban sem játszottak a későbbiek során politikai szerepet : Castelli a centrumban foglalt helyett képviselőtársai között, míg Peraldi, születési anyakönyvi kivonata bemutatása után, el lett utasítva a választói testületből.

Ez az igazságtalan választás nem csupán a szigetlakókat háborította fel. A szigeten tartózkodó francia hivatalnokok többsége is elítélte a prefektus viselkedését és félt a

¹⁷⁶ Uo.

korzikaiak részéről várható reakcióktól. Bigarne kapitány,¹⁷⁷ a Hadügyminisztériumba intézett levelében, a prefektus győzelmét tiszavirág-életűnek tartotta. Arról is beszámolt, hogy a két, royalista képviselő megválasztása a korzikaiak megvetését váltotta ki. Mint írta: „*Amint Korzika értesült a Király szeptember 15-i rendeletéről, amely az egyes megyékben megválasztandó képviselők számára vonatkozott, az a hír terjedt el a szigeten, hogy a két képviselő nem más lesz, mint Peraldi úr, akit a választótestület elnökének is szántak és Castelli úr, a Bíróság tiszteletbeli elnöke, akinek a király kegydíjat is folyósít. Továbbá arról is beszéltek, hogy néhány, nagyon befolyásos személyiség Párizsban annak a kívánságának adott hangot, hogy e két, előbb említett úr váljon a sziget képviselőjévé. Amint ezt láthattuk, a választótestület teljesítette ezt a kívánságot és így a döntés, nagy általánosságban, kedvező visszhangot váltott ki.*

Excellenciád jogosan mondhatná, hogy mindez máshogy is történhetett volna, ha valóban a kormány kívánságát teljesítettük volna. Az adott helyzetben csupán azt jegyezném meg, hogy nagyon veszélyes lesz ránk nézve, ha többször ilyen helyzet elé állítjuk ezt a lázongásra amúgy is hajlamos népet. Ugyanis, ha egy igazságtalan döntést ürügyként használhatnak arra fel, hogy elégedetlenségüket e módon vezessék le, ez a nép nagyon agresszív tud lenni... ”¹⁷⁸

A választási csalás után Saint-Genest ellenségeinek a táborra jelentősen megnövekedett. A bonapartistának minősített szigetlakók, mivel teljesen kizárták őket a politikai életből, mindent megtettek, hogy megnehezítsék a prefektus korzikai tartózkodását. Ráadásul a prefektus helyzetét tovább súlyosbította, hogy közte és Willot tábornok, a sziget katonai kormányzója közötti ellentét egyre jobban elmélyült. A két főhivatalnok nyíltan gyűlölte egymást, és ennek egyik alapvető oka abban rejlett, hogy a tábornok kifejezetten jó kapcsolatban állt a Sant-Genest által megvetett és félt bonapartista családokkal.

Willot tábornok, miután megfékezte a fiumorbói lázadást, az általános megbékélés politikáját követte és semmiféle negatív megkülönböztetést nem alkalmazott Napóleon volt

¹⁷⁷François Bigarne : (született 1769-ben – meghalt ?) 1789-ben lépett be a csendőrség kötelékébe, 1795-ben főhadnaggyá, 1797-ben pedig, kapitánnyá léptették elő. 1806-ban Hollandia királyának a szolgálatába állt és karrierje gyorsan emelkedett : 1808-ban csendőrségi ezredparancsnokká, majd 1809-ben a holland hadsereg vezérkari tisztjévé nevezték ki. 1810-ben, mikor is Hollandia a Császárság részévé vált, újra francia szolgálatba állt. Előbb Piemontban szolgált, majd Spanyolországban, ahol értékes tapasztalatokat szerzett a gerilla-harcok terén. Később e tapasztalatokat Korzikán is sikerrel kamatoztatta. 1813-ban a 9-ik vértess ezred ezredesévé nevezték ki. Az első Restauráció idején is ezt a rangot viselte, a Száz nap alatt pedig, mint ennek az egységnek a vezetője, vett részt az Északi-hadsereg belgiumi operációiban. A waterlooi csatában súlyosan megsebesült és 1816 januárjában szolgálaton kívüli állapotba helyezték. Ennek ellenére ez év június 17-én a korzikai 17-ik csendőrlégió parancsnokává nevezték ki.

¹⁷⁸Bourgeois, R., Luciani, G.: Gendarmes en Corse sous la Restauration, P.U.G., 2001, 90-91. A továbbiakban Gendarmes...

híveivel kapcsolatban. A prefektus a kormányzó viselkedését tarthatatlannak nyilvánította, és így a két tisztségviselő között kialakult ellenségeskedés lehetetlenné tette az együttműködésüket. Két, egymástól független hatalomként irányították a sziget életét, a korzikai tisztségviselők pedig, vagy az egyik, vagy a másik oldalára zárkóztak fel, a korzikai klánok példájára. A prefektus így számolt be a kormányzó viselkedéséről a belügyminiszternek: „*M. Willot alapelve az, hogy nem kell a polgárok régi, politikai beállítottságával törődni. A Casabianca család hölgytagjai a lehető legbájosabban viselkednek vele és társaságukban kellemesen kapcsolódhat. Azonban a kormányzó úr sosem gondolkozott el azon, hogy ha a royalisták kevésbé kényeztetik el, ezt csupán rosszabb anyagi helyzetük és az a tény magyarázza, hogy hosszú évekig háttérbe voltak szorítva illetve kénytelenek voltak emigrálni. M. Willot egyébként a legeltűzöttabb gyűlölettel viseltetik irányomban, mivel sérelmezi, hogy nem engedtem át neki a megye adminisztratív irányítását.*”¹⁷⁹

Természetesen a kormányzó sem késlekedett a vádaskodással és 1818 januárjában a következő sorokkal fordult Richelieu herceghez: „*M. Saint-Genest a royalistának nevezett párt fejévé kívánt válni, amely párt csupán egy tucatnyi, anyagi eszközökkel nem rendelkező személyt foglal magába. Ezek a személyek mindent elkövetnek, hogy elnyomják ellenségeiket, tehát valamennyi honfitársukat, akik mindig hűséggel viseltettek Franciaország felé. A ma royalistának nevezett egyének ugyanazok a személyek, akik már három vagy négy külföldi hatalomnak felajánlották Korzika szigetének az irányítását. Én pedig, mivel megfigyelés alatt tartom őket és szeretném, hogy alkalmazkodjanak az új és eddig sikeresen bevált kormányzati formához, kivívtam magam ellen a prefektus haragját, aki bonapartistának tart.*”¹⁸⁰

Jelentésében Willot kormányzó hangsúlyozta továbbá, hogy nagyon fontos a korzikai nép megértése ahhoz, hogy kormányozni lehessen őket, illetve mindenképp el kell kerülni a francia felsőbbrendűség hangsúlyozását ahhoz, hogy együttműködés jöjjön létre a francia kormányzat és a szigetlakók között: „*Ez a nép azt szereti, ha párbeszédet folytatunk vele és azonnal hajlandó elismerni az adott hatóságokat, ha ez utóbbi valódi érdeklődést mutat iránta. Saint-Genest prefektus, akinek elege lett Korzika szigetéből, mást sem hajtogat, minthogy szerinte a sziget semmi jóra nem képes és így megvető viselkedésével maga ellen fordította Korzika egészének a gyűlöletét*” royalista képviselők megválasztása után a prefektus valóban csak néhány családra támaszkodhatott a szigeten, míg a többség Willot gróf mögött sorakozott fel. A helyzeten az sem változtatott, hogy a prefektus néhány, a

¹⁷⁹ Uo. 70.

¹⁸⁰ Uo.

mezőgazdaság, a közoktatás, a közlekedés fejlesztését célzó intézkedést hozott 1818 folyamán. A két főhivatalnok ellentéte természetesen hátráltatta a kormány utasításainak a végrehajtását és egyben diszkreditálta az Udvar a szigetlakók szemében. Constant,¹⁸¹ különleges rendőri megbízott 1816 és 1819 között a rendőrminiszterhez írt jelentéseiben beszámolt a helyzet tarthatatlanságáról és egyben kompromittáló voltáról a kormány vonatkozásában : „ *hatalmak távol állnak attól, hogy együttműködjenek egymással, illetve, hogy összefogjanak, ehelyett élesen elkülönülnek egymástól, az egyik gögből, a másik pedig, elővigyázatosságból. A köz érdekeit feláldozzák helyi érdekeikért. Nem gondolnak már arra, hogy kitüntessék magukat, csupán arra, hogy megtartsák a pozícióikat. A két főhivatalnok (a kormányzó és a prefektus) annyira gyanakvók, hogy beosztottaik semmit nem mernek tenni, javasolni vagy elkezdni. Liamone megye polgármesterei, al-prefektusai a prefektustól rettegnek, míg Golo megyei társaik a kormányzó hatalmától tartanak. A csendőrség feje pedig a két hatalom között próbál lavírozni, hogy így megőrizze semlegességét. Mindenki a saját hatalmára ügyel és közben minden a legrosszabb úton halad. A prefektus szerint ő parancsol a rendőrségnek, míg a kormányzó magának követeli ezt a jogot, az al-prefektusok a prefektus nevében rendelkeznek a rendőri erővel, és így velem szemben támasztanak konkurenciát. Ez a helyzet pedig, állandó hatalmi konfliktusokat produkál.* ”¹⁸²

Azonban a két hivatalnok ellenségeskedését nem csupán a személyes ellentétekre lehetett visszavezetni. Ezekben az években elkeseredett harc dúlt Párizsban a király személyes hatalmának kiterjesztését akaró ultra-royalisták és az Alkotmány liberálisabb alkalmazását elérni kívánó liberálisok illetve mérsékelték között. E hatalmi harcnak jelentette a korzikai vetületét a prefektus és a kormányzó között dúló küzdelem.

A Restauráció alatt a prefektus és a kormányzó után a harmadik közhatalmat Korzikán a csendőrség testesítette meg. Ez utóbbi próbált semleges maradni a prefektus és a kormányzó közt kialakuló viszály vonatkozásában, és objektíven végezni a rá váró feladatokat. René Bourgeois és Gérard Luciani, « Korzikai csendőrök »-című munkájukban¹⁸³ részletesen elemzik a csendőrség helyzetét az adott periódus alatt. Munkájukat alapvetően a 17-ik

¹⁸¹ Constant a második Restauráció elején maga is pályázott a korzikai kormányzói tisztségre, azonban kérését a kormány elutasította. Ellenben különleges rendőri megbízottá nevezték ki, és 1816-tól 1818-ig töltötte be ezt a posztot. 1818-ban azonban ezt a posztot felszámolták és utána Calvi városának al-prefektusává nevezték ki. A Rendőrminisztériumba küldött jelentéseit Emil Franceschini adta közre: « Les rapports de Constant commissaire spécial de police en Corse, 1816-1818 » in B.S.S.H.N.C, 437-440, 1992, 243-268., 445-448, 1923, 269-346., 449-452, 1923, 3-96., 457-460, 1924, 99-176., 461-464, 1924, 273-359. A továbbiakban: Les rapports de Constant ...

¹⁸² Constant jelentése Decazes-hez 1817 október 6-án (in Les rapports de Constant commissaire spécial de police en Corse, 1816-1818, 445-448, 295-296.)

¹⁸³ Bourgeois, R., Luciani, G.: Gendarmes en Corse sous la Restauration, P.U.G., 2001.

csendőrlégió vezetésével megbízott két tiszt – Pascalis őrnagy és Bigarne ezredes - levelezésére építették, ami nyomán pontos képet kapunk a Napóleon bukása után Korzikán kialakult politikai légkörről.

A Császárság utolsó éveire a csendőrség szerepe leegyszerűsödött: mivel Napóleonnak állandóan újabb és újabb katonákra volt szüksége, a csendőrlégiókat, mint harci egységeket mozgósította. Az első Restauráció idején – bár a csendőrök többsége Napóleon hű katonájaként viselkedett – a Bourbon-hatóságok nem kezdtek nagy tisztogatásba az állomány vonatkozásában, azonban a Száz Nap után a helyzet gyökeresen megváltozott. Mivel a korzikai csendőrök többsége nem csupán Napóleon visszatértét fogadta leplezetlen örömmel, hanem Poli Bourbon-ellenes fiumorbói mozgalmában is részt vett, a testületet átalakították, elbocsátván az új adminisztráció szemében megbízhatatlannak tűnő elemeket. 1815 szeptember 10-én és november 18-án pedig két rendelet is napvilágot látott, amely a toborzás új, jelentősen megszigorított feltételeit tartalmazta. Ezentúl a politikailag gyanús illetve a volt rezsim alatt kompromittálódott egyéneket nem vették fel a csendőrség soraiba. Mivel a csendőrök alapvető feladata a lakosság megfigyelése és ellenőrzése volt – ideértve természetesen ez utóbbi politikai magatartását – a Bourbon-hatóságok az új rezsim felé elkötelezett és megbízható csendőröket akartak a szigeten. Augusztus 31-én a Hadügyminiszter, Gouvion-Saint-Cyr, ekképp fogalmazta meg a prefektushoz írt levelében a rendfenntartó erő megújításának a rendkívüli fontosságát :

„... Prefektus úr, arra kérem, hogy figyelmesen vizsgálja felül mindazoknak a magatartását, akik az utóbbi hónapok alatt, ahelyett hogy passzív szemlélőkként viselkedtek volna, lelkesen vettek részt egy párt örült kalandjában, és akik a rendfenntartás helyett a despotizmus szolgálatába álltak...”¹⁸⁴

Pascalis így rendkívül nehéz helyzetben találta magát, ugyanis ha elbocsátotta volna valamennyi, a napóleoni-kalandban kompromittálódott csendőrt, az állomány képtelen lett volna a rend fenntartására. Pascalis jelentéseiben azt hangsúlyozta, hogy Korzika nagyban különbözik Franciaország többi részétől és a sziget különleges adottságai egy nagyszámú és hatékony csendőri egység fenntartását, teszik nélkülözhetetlenné (a szigeten szerinte minimum 800 csendőrnek kellene szolgálatot teljesítenie). 1816 október 3-án így jellemezte a korzikai állapotokat az új hadügyminiszternek, Clark-nak, Feltre hercegének : „ *Ha azt nézzük, hogy egyik pillanatról a másikra, milyen túlzásokra tudja elragadtatni magát ez a nép, amely a legkisebb kényszerítő körülményre képes fellázadni és a legjelentéktelenebb ügy esetén az ellenállást választja, el kell ismernünk, hogy csak nehezen tudunk gátat vetni*

¹⁸⁴ Gendarmes, 41.

az indulatoknak...Nem is politikai megosztottságról van szó, az ellentétek különböző személyek illetve családok közti vitákra vezethetőek vissza, amelyek generációról generációra öröklődtek, és a nehéz idők sorscsapásai miatt csak élesebbé váltak... ”¹⁸⁵

Pascalis tehát tagadta a korzikai politikai pártok közötti ellenségeskedést, illetve, hogy a Bourbonok frissen restaurált hatalmát a Napóleon illetve az angol-párti erők fenyegetnék a szigeten. A rossz közbiztonsági állapotokért a klánok közötti, tradicionális ellentéteket tette felelőssé.

Pascalis nézőpontja miatt szembekerült a sziget prefektusával, Saint-Genest-vel. Ez utóbbi a politikai pártokban látta az első számú közellenséget a szigeten és a csendőrségben a fiumorbói események után egyáltalán nem bízott meg. Így a korzikai közbiztonság helyreállítását e testület nélkül képzelte megvalósítani. 1816 február 13-án újra érvénybe léptette tehát a Riviére márki által hozott, a fegyverviselés tiltására vonatkozó rendeletet. Ennek megfelelően egyedül a prefektus állíthatott ki fegyverviselési engedélyt a szerinte megbízhatónak minősülő egyéneknek. Saint-Genest továbbá úgy képzelte, hogy ezek a fegyverrel rendelkező és a kormányhoz hűséges szigetlakók egy, kizárólag a prefektusnak engedelmeskedő nemzetőrséget alkotnának, amely mint független hatalom örködné a közbiztonság felett.

Azonban Saint-Genest ezt az elképzelését nem tudta megvalósítani és agresszív viselkedésével valamint részrehajló ítéleteivel egyre több ellenséget szerzett magának. Helyzete tarthatatlanságát maga is beismerte Lainé-hez írt levelében 1817 szeptember 18-án : „ *Végül pedig képtelen vagyok úgy ítéletet hozni, hogy ne növelném az elégedetlenek számát. Világos, hogy előbb vagy utóbb bele fogok bukni a feladatomba.* „¹⁸⁶

Előérzete hamar beigazolódott, a kormány 1818 március 14-én Haute-Marne megye prefektusának nevezte ki. Azonban még távozása előtt sikerült elérnie, hogy a szigetlakók körében nagy népszerűségnek örvendő Willot grófot is visszahívják kormányzói tisztségéből. A korzikaiak petícióval fordultak XVIII. Lajoshoz, hogy ne mozdítsa el Willot grófot a helyéről. Azonban annak ellenére, hogy a petíciót szinte valamennyi fontos tisztségviselő aláírta, a kormány nem változtatott az álláspontján. Saint-Genest utódja Vignolles gróf lett, aki megérkezése után elérte, hogy a katonai kormányzó hatalmát jelentősen redukálják a szigeten.

¹⁸⁵ Uo. 47.

¹⁸⁶ Un préfet...86.

Így a prefektus 1820 november 23-ig – mikoris egy királyi rendelet visszaállította a kormányzó jogkörét – győztesen került ki a két fő tisztségviselő között dúló hatalmi harcból.

Willot gróf, az egyetlen kompromisszumokra hajlandó francia hivatalnok távozása valóban megviselte a korzikaiakat. Egy korzikai polgár, Philomene-Antoine de Boulet, egy kis esszét is megjelentetett, amely a gróf jótéteményeit részletezi.¹⁸⁷ Művében ismerteti a szigeten uralkodó kaotikus állapotokat a kormányzó megérkezése előtt, tehát a Bourbon-restauráció elején : „*Fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy ebben az időszakban a szigeten az egyik megmozdulás a másikat érte, s így állandó volt a bizonytalanság...a különböző pártok nevében elkövetett gyilkosságok mindennaposak voltak és a békés honpolgár egy lépést sem tehetett anélkül, hogy élete veszélybe ne került volna. A hivatalnokokat a bírósági ülések alatt is fenyegetések érték és a csendőrség, bár tettekre kész volt, elenyésző száma miatt képtelen volt félelmet kelteni a rendzavarókban, sőt, ki volt téve ez utóbbiak kegyetlenkedéseinek. Minden áldott nap vér folyt a szigeten...*”¹⁸⁸ Willot gróf pedig – ahogy Boulet részletezi írásában – az általános megbékélést hirdető politikájával megfékezte a káoszt és egy egészséges egyensúlyt hozott létre a pártok között. Azonban a prefektus, Saint-Genest, a kormányzót bonapartistának minősítette és elérte, hogy a kormány, gyanús viselkedése miatt visszahívja. Boulet szerint a döntés végzetes volt a szigetre nézve, mert ezzel szabad utat nyitottak az elfogult, royalista hivatalnokok egyeduralmának: „*Három év telt el nyugalomban mindenki legnagyobb meglepetésére. Amikor azonban úgy tűnt, hogy ezeket a békés állapotokat már semmi sem zavarhatja meg, a Miniszter Párizsba rendelte Willot grófot és távozása a legnagyobb fájdalommal töltötte el a szigetlakókat*”¹⁸⁹

Értekezése végén Boulet felhívja a figyelmet arra, hogy ha nem egy kompromisszumokra hajlandó és előítéletektől mentes hivatalnok követi Willot grófot a kormányzói poszton, a sziget újra lángba fog borulni a frakciók ellenségeskedése miatt és az épphogy beállt egyensúlyi állapotok pedig fel fognak borulni. « *...Régóta készülök arra, hogy meggyőzzem honfitársaimat arról, hogy Willot gróf jelenléte nélkülözhetetlen a szigeten. Ezidáig elhalasztottam értekezésem kinyomtatását, mivel abban reménykedtem, hogy honfitársaim feldúlt kedélye majdcsak lecsillapodik. Azonban sajnálattal látom, hogy a sziget*

¹⁸⁷ Boulet, Philomène-Antoine de: *Réflexions d'un Corse (de Boulet) sur l'état actuel de son pays ou trois années d'administration de M. le Comte de Villot, 1823, De l'imprimerie stéréotype de L-E. Hernan, rue Servandoni, n°13. A továbbiakban: Réflexions d'un Corse...*

¹⁸⁸ *Réflexions d'un Corse...2.*

¹⁸⁹ Uo. 3.

*a teljes nyugtalanság állapotában van és ennek a nyugtalanságnak tragikus következményei lehetnek, amennyiben nem orvosoljuk azonnal a helyzetet. »*¹⁹⁰

Boulet-nek igaza volt, az új prefektus, Vignolles,¹⁹¹ kaotikus állapotokkal szembesült a szigeten. Az igazságszolgáltatás, a közoktatás, az általános gazdasági helyzet rendkívül rossz állapotban volt és a helyzetet tovább súlyosbította, hogy a kormányzó és a prefektus között évekig dúló hatalmi harcok megosztották a sziget hivatalnoki testületét is, lehetetlenné téve így egy egységes, központi irányítást. Az új prefektus először is az adminisztrációt kívánta megreformálni és a szorosabb irányítása alá vonni. Ebben segítségére volt a kormány azon döntése, amely az 1818-as évtől kezdődően eltörölte a polgármesteri választásokat. Ezentúl a prefektus, a kormány képviselője, nevezte ki a települések előljáróit. Vignolles prefektusnak azonban rengeteg nehézségbe került, hogy a megfelelő polgármestereket nevezze ki : „ *Az intrikák, a pártszellem, a politikai vélemények különbözősége, amelyek megosztják a sziget lakosságát, rendkívül megnehezítik a polgármesterek kinevezését*”.¹⁹² A polgármesterek szinte klánvezérekként viselkedtek a szigeten, és a központi hatalommal sem működtek mindig együtt. „ *Szinte mindenütt, ahelyett, hogy állami hivatalnokként viselkednének, a polgármesterek a vezetésük alá tartozó településeket saját illetve klánjuk érdekeinek megfelelően irányítják. Sok településen nyíltan együttműködnek a gonosztevőkkel is.*”¹⁹³

Az új prefektus megpróbált szembeszállni az eluralkodó korrupcióval és sok polgármestert megfosztott a hivatalától. Azonban rövid korzikai tartózkodása lehetetlenné tette, hogy gyökeres változásokat valósítson meg a sziget politikai, adminisztratív és erkölcsi életében.

Dolgozatunk szempontjából azonban fontos megemlítenünk, hogy hivatali ideje alatt egyáltalán nem tett említést a bonapartistákról vagy az általuk elkövetett mozgolódásokról. A politikai ellentétek, pártharcok háttérbe szorultak 1818-1819-re.

Constant, különleges rendőri megbízott jelentései is ezt támasztják alá. Jelentései kivételes fontosságú forrásmunkának számítanak, hiszen a rendőrmegbízott alapvető feladata volt a különböző politikai mozgalmak, a szigetet megosztó pártok állandó szemmel tartása. Éppúgy, mint a többi, a szigeten tartózkodó főhivatalnok, Constant is bonapartistának minősítette Napóleon volt híveit, illetve mindazokat, akik neki köszönhették vagyonukat, társadalmi felemelkedésüket vagy jól jövedelmező állásukat. Ennek megfelelően szigorúan

¹⁹⁰ Uo. 4.

¹⁹¹ Vignolles prefektus intézkedéseiről bővebben lásd: Franceschini, E. és J.: La Corse sous l'administration de M. de Vignolles, in. B.S.S.H.N.C., 1918; N°385-390. A továbbiakban : La Corse sous l'administration de M. de Vignolles...

¹⁹² La Corse sous l'administration de M. Vignolles...66.

¹⁹³ Uo. 67.

ellenőrizte is ezeket a személyeket és tevékenységükről részletesen beszámolt a Rendőrminiszternek. Ellenben – Saint-Genest prefektustól eltérően – Constant szerint nem a bonapartisták jelentették az igazi veszélyt a Bourbon-adminisztráció számára, hanem az angol-párti frakció. Constant elismerte, hogy nagyszámú és jelentős vagyonnal rendelkező korzikai család minősül bonapartistának a szigeten, azonban - meggyőződése szerint – csupán kevés az esély arra, hogy e családok szervezkedésbe fognának a kormányzat ellen. Míg Napóleon közelsége - elbai tartózkodása idején – lángba tudta borítani a szigetet, addig Szent-Ilonai száműzetésével, legalábbis a rendőrmegbízott szerint, a bonapartista lázadásoknak mindörökre vége szakadt.

A bonapartistákhoz kapcsolódó első megjegyzést Willot gróf távozásával kapcsolatosan találjuk Constant jelentéseiben. A gróf utódjául a kormányzat Bruny tábornokot nevezte ki, aki a Száz Nap alatt nem volt hajlandó behódolni a Császárságát épphogy visszaszerző Napóleonnak. Visszatérte tehát alkalmat adott a Napóleon-melletti illetve Bourbon-ellenes érzelmek kifejezésére : „ *Néhány, félzsoldon lévő tisztet megpróbáltak fellázítani Bruny tábornok ellen. Casalta ezredest nagyon megrótták, hiszen jelentős szerepet játszott a pánikkeltésben. Az ezredesnek valóban volt félnivalója, hiszen tagja volt az Ideiglenes kormánynak és ebben a minőségében aláírta a Bruny tábornokot a szigetről kiutasító rendeletet.* „¹⁹⁴

Egyértelmű tehát, hogy 1818-ra az 1815-ös év eseményei még nem merültek feledésbe, és a tábornok kinevezése felelevenítette a két tábor közötti megosztottságot : „ *Az ideiglenes kormánynak valóban létezik egy 1815 április 19-én kelt rendelete, amely a következőket tartalmazza : Bruny és Delaunay tábornokok mindent megtettek, hogy félrevezessék a katonákat, és hogy polgárháborút robbantsanak ki a szigeten. Azoknak az örömteli eseményeknek az ellenére, amelyek Franciaországban zajlottak le, nem voltak hajlandóak kihirdetni a császári rendeleteket a szigeten és mindenkit, aki a Császár pártjára állt, törvényen kívülnek minősítettek.* „¹⁹⁵ A két tábornokot tehát az ideiglenes kormány megfosztotta rangjától és a sziget azonnali elhagyására kényszerítette.

Bruny tábornok visszatérte tehát felelevenítette ezeket az eseményeket, azonban semmilyen Bourbon-ellenes megmozdulásra nem került sor. A tábornokot katonái hűségükről biztosították és ezzel az incidens véget is ért.

¹⁹⁴ Les rapports de Constant, in B.S.S.H.N.C, 1924, 457-460, 115.

¹⁹⁵ Uo.

Constant feladata volt még többek között a kontinensről érkező – esetlegesen lázító jellegű – hírek ellenőrzése. Napóleon közeli visszatérére vonatkozó álhírek¹⁹⁶ rendszeresen érkeztek Korzikára, azonban Constant nem tulajdonított jelentőséget ezeknek. Szerinte ezen álhírek terjesztői csupán a korzikaiak hangulatát akarták kipuhítani : „ Egyértelmű, hogy mindig akadnak olyan személyek, akiknek érdekében áll, hogy teszteljék a közhangulatot és alkalom adtán hasznat húzzanak a számukra kedvező körülményekből. Én azonban jól ismerem a korzikai állapotokat, és a fejemmel felelek az eseményekért. A korzikaiak sosem fognak részt venni egy, Franciaországban esetleg kitörő, értelmetlen mozgalomban, amennyiben ezt a mozgalmat külföldről nem támogatják. Mindez azzal magyarázható, hogy bár nem bíznak a franciák karakterében, nincs még egy kormányzat, amely jobban megfelelne e népnek, mint Franciaország mai kormányzata, amelynek áldásos tevékenységéből ők is részesülnek. Mivel azonban a szabadság vágya a korzikai nép veleszületett tulajdonsága és a pénz valamennyi szigetlakó egyedüli istene, ha e két éltető elemüket egyszerre ajánlják fel nekik, mindig készek arra, hogy fellázadjanak. Ez történt, amikor 1794-ben átjárták Korzikát az angoloknak, 1814-ben, amikor Bonaparte küldötteinek adták át a sziget feletti uralmat, illetve amikor részt vettek Murat korzikai kalandját követő eseményekben. „¹⁹⁷

Egyértelmű tehát, hogy Constant nem tartott egy esetleges, bonapartista hatalomátvételtől a szigeten. Ellenben az Anglia felől várható veszélyre koncentrált, ugyanis attól félt, hogy a Paoli idejében lezajlott események megismétlik önmagukat egy, Anglia által kilátásba helyezett, nagyobb autonómia reményében: “Sokan azt gondolják a szigeten, hogy Korzika képes az önállóságra és az önigazgatásra, s ehhez csupán két-három megerősített helyet kell átengednie egy nagyhatalomnak. Ez a nagyhatalom természetesen csak Anglia lehet, hiszen egyedül ez az ország felel meg a feltételeknek. Mindehhez pedig, rendelkezik az elengedhetetlenül szükséges készpénzzel és arannyal. Amíg béke van, Korzikát minden nehézség nélkül a birtokunkban tartjuk. Anglia jól tudja, mekkora kiadásokkal jár a sziget birtoklása, és így csakis háború esetén tartana rá igényt. Ennek megfelelően mi (a franciák), egy negatív indok alapján tartjuk a hatalmunkban a szigetet: Franciaország csakis azért foglalta el a szigetet, hogy megakadályozza a többi nagyhatalmat ugyanebben a kísérletében. Ez az indok pedig nem fog változni az idők folyamán, ugyanis a korzikai állapotok is változatlanok, akármennyire is próbálunk változtatni rajtuk. “ Érvelését pedig ekképp zárja: “Korzika képtelen tehát a saját erejéből fennmaradni. „¹⁹⁸

¹⁹⁶ A Napóleon Szent-Illonáról való visszatéréséről szóló, Franciaországban terjesztett álhírekről lásd bővebben: Hazareesingh, Sudhir: La légende de Napoléon, Tallendier, 2005, Paris, 68-79.

¹⁹⁷ Les rapports de Constant... 126-127.

¹⁹⁸ Uo. 127-128.

Constant szerint tehát, amennyiben az Anglia felől jövő veszélyt kiküszöbölték a francia hatóságok, a sziget megtartása semmilyen nehézségbe sem ütközik: *“Gond nélkül tudjuk irányítani a korzikai pártokat, amennyiben semlegesek maradunk. A különböző pártok egymást tartják sakkban, és éppen ebben rejlik a titka annak, hogy egy vezető valamennyit az ellenőrzése alatt tudja tartani.”*¹⁹⁹

A legerősebb ellenzéki párt, az angol-párt állandó megfigyelése volt tehát Constant legfontosabb feladata a szigeten. Mindent elkövetett, hogy az Anglia « zsoldjában » álló szigetlakókról naprakész információkkal rendelkezzen: *„Feltétlenül tudnunk kell azokról, akik félévente megújítják György királynak tett hűségesküjüket és így kegydíjban és olyan bizonyítványban részesülnek, amely igazolja, hogy még életben vannak. Ez azért is fontos, mert naponta érkeznek Korzikára ilyen személyek, akik a múltban elhagyták a szülőföldjüket, mint például Galeazzi, Morlas, Saliceti, Rossi vagy Croce. Ráadásul ez angol kegydíjban részesülő személyek fontos helyi hivatalokat töltenek be és így az angol-párt hatalma napról-napra erősödik.”*²⁰⁰

A bonapartista erőkkal kapcsolatban Constant kifejezetten békülékeny álláspontra helyezkedett, mivel meggyőződése szerint e párt ártalmatlannak bizonyult a francia kormányzattal kapcsolatban. Bár időről-időre felröppent a hír, hogy bizonyos, Napóleont szolgáló hadseregek korzikai katonákat akartak besorozni az állományukba és pár, fiatal korzikai ezért megpróbálta elhagyni a szigetet, Constant nem tulajdonított nagy fontosságot ezeknek az eseményeknek. Szerinte a bonapartista erők közül Napoleon volt katonái lehetnek kizárólag veszélyesek a fennálló rendre. Épp ezért Constant személyesen is közbenjárt, hogy ezek a sokat szolgált katonák félzsoldban részesüljenek, és így kevésbé lázongjanak a Bourbon-hatalom ellen. Poli kapitánnyal, az 1816-os Bourbon-ellenes felkelés vezetőjével is ezt az engedékeny politikát követte: *„Poli kapitány, Fiumorbóból, akit volt bátorságom az Ön figyelmébe ajánlani, most részesült a félzsoldban ...Ez a tiszt személyesen jelent meg Bastiában, hogy megújítsa előttem a hűségesküjét.”*²⁰¹ Nemcsak Poli kapitány hódolt be a rezsimnek, hanem egész Fiumorbo területe – amely tradicionálisan a leginkább bonapartista korzikai régiónak számított – mentes volt a politikai mozgolódásoktól. *« Fiumorbóban teljes a nyugalom és ezért személyesen felelek. Továbbá biztosítom Exellenciáját arról, hogy az a négy család, aki az ellenőrzése alatt tartja ezt a régiót, a legnagyobb hűséggel viseltetik Őfelsége iránt. Ami Poli kapitányt illeti, vagyonos polgárnak számít, és senki segítségére*

¹⁹⁹ Uo. 128.

²⁰⁰ Uo.152.

²⁰¹ Uo.155.

nincs szüksége. Azonban a figyelmembe ajánlotta egy unokatestvérét, aki bár családapa, a kapitány költségén él. Igazságos lenne, ha a kormányzat folyósítaná számára a félzsoldot, mivel minden joga megvan erre. Főhadnagyi kinevezését Feltre hercege írta alá, és egységét a kormány parancsára rendelték Nápolyba. Itt kapitányi kinevezésben is részesült. A főhadnagyi kinevezését 1809-ben, míg a kapitányi kinevezését 1813-ban kapta. Poli kapitány egyedüli és legnagyobb hibája nem más, minthogy követte a Trónbitorlót Elbára, majd a sziget elhagyása után visszajött Korzikára és részt vett a lakosság fellázításában a Száz Nap alatt. Amennyiben a megbánás és az a vágya, hogy helyrehozza a hibáit, lehetővé teszik, hogy elfelejtsük a történeteket, úgy Poli kapitány megérdemli, hogy bocsánatban részesüljön. A kormány pedig, ezen gesztusa révén, még jobban számíthat kapitány elkötelezettségére. Így szeretnék közbenjárni az érdekében, és kérem, hogy folyósítsák számára félzsoldot. „²⁰² Constant ugyanígy járt el Franceschetti tábornok esetében is : „ Franceschetti tiszt (Murat szárnysegédje és a nápolyi hadsereg tábornoka) most részesült a félzsoldban, mint ezredes. Őfelsége kegyelméből valamennyi alattvalója részesül, különösképpen a korzikaiak. „²⁰³

Constant tehát úgy látta, hogy Napóleon volt katonáit a Bourbon- adminisztráció a maga oldalára állíthatja, amennyiben folyósítja számukra a félzsoldot, így lehetővé téve számukra az önellátást. Azonban az angol-pártiak, akiknek Anglia garantálta az anyagi függetlenségét, nem hagyták nyugodni a rendőrmegbízottat, és a veszélyt Itália felől várta. 1818 augusztus 12-i levelében a következőket írta :” Korzikán még mindig nyugalom honol. Azonban folyamatosan szemmel tartom Livornót, mivel itt található az angol-párt székhelye... Bastia minden szállal Livornóhoz kötődik, a konzul és személyi titkára úgyszintén korzikai származású. „²⁰⁴

Constant rendkívül fontosnak tartotta a szigetre érkező, politikai jellegű irások ellenőrzését, azonban ezek elfogása szinte lehetetlen volt a szigetre érkező hajók száma miatt. Jelentésében e lázító jellegű irások kapcsán Constant összefoglalta a Korzikára jellemző politikai megosztottságot: „ Szinte minden órában felröppen egy hír, amelyet rögtön meg is cáfolnak. A rosszakarat szüli ezeket a híreket és a tétlenség ad nekik erőt. Azok a hírek, amelyekért az angol-párt a felelős, egyenesen Bastiából jönnek. A teljes függetlenséget hirdetők Corte városát tették meg székhelyüknek. Ugyanakkor Rómából és Livornóból is érkeznek e két párt által terjesztett híradások. Sőt, ugyanezen a két városon keresztül érkeznek Korzikára a párizsi hírek is, amelyek így kikerülnek a szigorú rendőri ellenőrzést. Ráadásul, az

²⁰² Uo. 160.

²⁰³ Uo.146.

²⁰⁴ Uo.169.

olaszok közreműködése és a Bastia és Livornó közötti kapcsolatoknak köszönhetően mindig a hivatalos, Toulonból érkező hírek előtt futnak be Korzikára. Azonban én jól ismerem Korzika szigetét, és mindebben nem látok mást, mint intrikát, kíváncsiságot és az újdonság iránti vágyat. Ezek mögött az írások mögött nincs semmilyen konkrét terv vagy központi irányítás. Igaz, hogy néhány helyi vezető mindig készenlétben tartja az embereit, azonban én is mindig készen állok, hogy kijátsszam őket. „²⁰⁵

1818 végére a kormányzat azonban feleslegesnek ítélte a különleges rendőri megbízott posztját a szigeten, így Constant Calvi város al-prefektusává vált. Szabadidejében pedig, megírta az 1816 és 1818 között Párizsba küldött jelentéseinek az összefoglalóját, *« Általános kép Korzikáról »* címmel.²⁰⁶ Írása egyértelműen Korzika-ellenes. A szigetlakókat, mint barbár, bosszúszomjas és gyanakvó népet írja le, akinek veleszületett hajlama van a politikára és az összeesküvésekre. Hazaszeretet, nemzeti érzés egyáltalán nem jellemzi őket, amennyiben fellázadnak egy hatalom ellen, azt anyagi érdekből és a lázongásra való hajlamuk miatt teszik. Anglia uralma is ezért vonzó számukra: anyagi segítség mellett, nagyobb önállóságra tehetnek szert a kormányzata alatt. Napóleon és a korzikai nép viszonyát is részletesen elemzi írásában. Szerinte Napóleon uralma volt a korzikai történelem legsötétebb időszaka, mivel a korrupció, a törvénytelenések soha nem látott mértéket öltöttek. Napóleon, nem mint a Franciák Császára, hanem mint ajacciói klánvezér viselkedett a szigeten, és míg saját családját, klánját hatalmas vagyonok birtokába jutatta, a többieket egyenesen a nyomorba taszította: „*Az a férfi, aki megalkotta az egyetemes monarchia fantasztikus tervét, karrierje elején annyira zseniálisnak bizonyult, hogy egész Európát ámulatba ejtette, Korzikát pedig büszkeséggel töltötte el. A sziget mindig a függetlenségről álmodozott, azonban szívesen elfogadta urának azt, aki Franciaország vezetőjévé vált, és akinek ő adott életet. Azonban nemzeti érzés helyett a szigetlakókat csak az önszeretet és a becsvágy hevítette, amikor felsorakoztak a bálvány mögött, akitől jutalmazásuk függött. Bonaparte uralkodása alatt családja és barátai a legkülönbözőbb kegyekben részesültek, azonban Korzika maga nem vált sem boldogabbá, sem pedig jobb bánásmódban nem részesült.* „²⁰⁷ Bár XVIII. Lajos uralma megszabadította a szigetlakókat honfitársuk önkényuralmától, azonban a korzikaiak képtelenek megbecsülni ezt a jótéteményt: továbbra is ellenségesek a kormányzattal szemben, nem vetik alá magukat a kormány rendeleteinek, a törvényhozásnak, hivatalnokaik a végletekig romlottak és mindig készek a lázadásra. A sziget és Franciaország viszonyát

²⁰⁵ Uo. 169.

²⁰⁶ Constant, Tableau sur la Corse, in B.S.S.H.N.C, N°461-464, 1924, a továbbiakban Tableau sur la Corse...

²⁰⁷ Tableau sur la Corse... 292.

ekképp foglalja össze: *”A sziget engedelmeskedni fog nekünk, de sosem fog szeretni bennünket.”*²⁰⁸ Kialakult tehát Korzikáról egy nagyon negatív kép: a sziget a Trónbitorló szülőföldjének „imázsától”, úgy tűnt, már nem tud szabadulni.

2.2. 1818-tól 1830-ig : Korzika helyzete az 1830-as Forradalomig

Azonban 1818-19-től a kormányzat már nem kizárólag Napóleon szülőföldjének tekintette Korzikát és egy bizonyos enyhülés volt megfigyelhető a sziget politikai életében. A bonapartisták és az angol-pártiak szigorú és egyben állandó ellenőrzésének vége szakadt. Mindez összefüggött a Richelieu kabinet bukásával és a liberálisok hatalomra kerülésével, Dessolles vezetésével. A belügyminiszteri posztot Lainé után Decasez²⁰⁹ töltötte be. A kormányzat és a király megpróbálta az ultra-royalisták hatalmát visszaszorítani a parlamentben és ennek a kísérletének megfelelően Decasez azt az utasítást adta Vignolles, korzikai prefektusnak, hogy segítse elő a szigeten is a liberálisok győzelmét.²¹⁰ A prefektus szemet hunyt a liberálisok nem éppen becsületes választási gyakorlata felett²¹¹ és a két megválasztott képviselő Horace Sebastiani²¹² és André Ramolino, Napóleon unokatestvére, lett. Bár a liberálisok győzelme nem azt mutatta, hogy a kormányzat megértette volna a sziget

²⁰⁸ Uo. 301.

²⁰⁹ A Dessolles-kabinet váltotta fel az 1818 decemberében lemondott, Richelieu vezette kormányt. Az új kormányzat vezető politikusa azonban nem a kormányfő, Dessolles volt, hanem a rendőrminiszteri posztot betöltő Decasez. Ez utóbbi célkitűzése a baloldal megerősítése volt az ultrák rovására. A Szenátusban is többséget kívánt biztosítani a számukra és 60 pártot nevezetett ki az Alkotmányos-párt soraiból. 1819 júniusában a sajtó liberalizációjára irányuló rendeletet hozott, azonban miután az 1819-es választások a baloldal megerősödését hozták, a kormány a jobboldal felé közeledett és visszafogta liberális politikáját. Azonban bukása elkerülhetetlenné vált Barry hercegének, a király unokaöccsének a meggyilkolása után, ugyanis az ultrák a merényletért a kormányzat liberális politikáját tették felelőssé és kikényszerítették Decazes és Dessolles lemondását 1820 február 20-án.

²¹⁰ Cini, Marco: *Une île entre Paris et Florence, Culture politique de l'élite corse dans la première moitié du XIXe siècle*, Albiana, 2000, 22.

²¹¹ A korzikai családok, teljesen illegális módon, megnövelték a választók számát, hogy a választásokból az általuk támogatott jelölt kerüljön ki győztesen. Ezt úgy érték el, hogy színleg átírták földbirtokaikat és ingatlan vagyonukat a családjuk bizonyos képviselőire. E képviselők tehát rendelkeztek a szavazáshoz nélkülözhetetlen és a törvény által megkövetelt anyagi feltételekkel és arra a politikusra szavaztak, akit családjuk kijelölt a számukra. E választási csalások általánossá válása egyértelmű válasz volt a Bourbon-adminisztráció kirekesztő politikájára és a prefektus önkényes beavatkozására a képviselők személyét illetően. Az 1819-es választásról bővebben lásd: E. et F. Franceschini: *L'élection du général Sebastiani en Corse, en 1819*, in *Bulletin de la Société des Sciences historiques et naturelles de la Corse*, 367-369, 1916, 319-320.

²¹² Horace Sebastiani (1772-1851): a Sebastiani-család a vagyonát Napóleon uralkodása alatt alapozta meg. Horace, mint tehetséges stratégia, részt vett a Császár szinte valamennyi hadjáratában. Ahogy karrierje emelkedett, egyre jelentősebb földbirtokokra tett szert mind a szigeten, mind a kontinensen. A család hatalmának a tetőpontját Lajos-Fülöp uralkodása alatt érte el, mikoris Horace és öccse, Tiburce Sebastiani megszerezték a sziget egésze felett a politikai hatalmat a Pozzo di Borgo klán ellenében. 1830-ban Horace-t előbb Tengerészeti, majd Külügyminiszterré nevezték ki. 1835-ben londoni nagykövet lett, 1840-ben pedig Franciaország marsalljává nevezték ki. Öccse, Tiburce, előbb tábornoki kinevezésre tett szert, majd pedig Párizs városának katonai parancsnokává léptették elő. Horace Sebastiani karrierjéről bővebben lásd: Mesmay, J.-T. De: *Horace Sebastiani, soldat, diplomate, homme d'Etat, Maréchal de France (1772-1851)*, Champion éditeur, Paris, 1948.

elvárásait Franciaország felé, hanem hogy a központi kormányzat a saját érdekének megfelelően járt el az ultrák ellenében.

Ezekről az évekről kezdődően egészen 1830-ig, a Bourbon-dinasztia bukásáig a szigetlakók és a kormányzat viszonyát alapvetően négy problémakör határozta meg.

Az első Korzika Alkotmányon kívüli státusza volt az igazságszolgáltatás területén. 1814 június 4-én XVIII Lajos Alkotmányt adományozott a francia népnek, amely a különleges bíróságok és rendkívüli megbízottak hatáskörének megszüntetését, illetve az esküdszékek visszaállítást tartalmazta. Azonban június 29-én egy királyi rendelet a szigeten bevezette a Büntető Bíróságok felállítását, amelyek keretében hat bíró hozott ítéletet esküdszék nélkül. E rendelet hívei azt tartották, hogy ez az egyetlen módja annak, hogy a bűnösöket elítéljék az esküdszékek tradicionális visszaélései miatt. A Korzika különleges státuszának a fenntartását szorgalmazók szerint az összefonódó családi kapcsolatok, a megvesztegetések vagy egyszerűen az esküdteket érő fenyegetések teljesen lehetetlenné tették a pártatlan igazságszolgáltatást.²¹³ A sziget politikai elitje azonban elítélte ezt a megkülönböztető intézkedést és követelte a sziget partikuláris helyzetének a megszüntetését.²¹⁴

A második jelentős probléma a választási rendszer volt. A szigeten szinte lehetetlen volt teljesíteni a szavazati jog megszerzéséhez nélkülözhetetlen 300 frankos, évi adófizetési kvótát. Így azok a családok, akik bár tradicionálisan jelentős befolyással rendelkeztek honfitársaik körében, kiszorultak a sziget politikai életéből.²¹⁵ Ráadásul mivel a prefektus széleskörű hatalommal rendelkezett a választótestület megalkotása terén, önkényesen módosíthatta a testület összetételét a kormány helyi érdekeinek megfelelően. Bár az 1819-es választások a liberálisok győelmét hozták, X. Károly szélsőségesen ultra-royalista kabinetje hatalomra kerülésétől a korzikai képviselők egytől egyik a prefektusok leghűségesebb embereinek a soraiból kerültek ki.

²¹³ A királyi rendelet szorgalmazói egyik legfőbb érvüknek tartották, hogy az 1792-től 1801-ig tartó, 10 éves periódus alatt (leszámítva természetesen a két éves angol megszállás időtartamát) a korzikai esküdszék csupán egy tucat ügyben hozott elmarasztaló ítéletet, míg csupán az 1820-as évben a Büntető Bíróságok nagyjából 100 gonosztevőt ítéltek el, és ebből 65-öt halálbüntetésre. In *Mémorial des Corses*, III. kötet, 80.

²¹⁴ A szigeten először 1828-ban mert felszólalni két, megyegyűlési képviselő, Colonna d'Istria és Franceschini, az esküdszékek visszaállítása érdekében. Bár felszólalásukat írásos formában is eljuttatták a Gyűlés elnökének, próbálkozásukat semmilyen eredmény nem követte. Párizsban, 1827-ben ugyanezért a célért szállt harcba a Párizsi Királyi Bíróság fiatal ügyvédje, J.M. Patroni. Az esküdtbíráskodás visszaállítása mellett érvelő esszét jelentetett meg és ezt a képviselők egymás között terjesztették, a Képviselőházban. Érvelést arra alapozta, hogy ha Korzika valóban Franciaország része, úgy méltó arra, hogy részesüljön az egész országra érvényes igazságszolgáltatás jótéteményeiben. Éveken keresztül próbálta kiharcolni ezt az intézkedést a Bourbon-hatóságoktól, azonban X. Károly bukásáig erre nem nyílt lehetőség.

²¹⁵ Illetve, mint ahogy az 1819-es választással kapcsolatban láttuk, a családok választási csalásokhoz folyamodtak, hogy így befolyással bíranak a sziget politikai életére.

A harmadik, a szigetlakókat a kormányzattal élesen szembeállító probléma a köztisztviselők kinevezésében rejlett. A sziget elitje számára – mint ahogy a fentiekben említettük – a politikusi karrier lehetősége szinte teljesen lehetetlenné vált. A kormányzat azonban nem elégedett meg ennyivel és fenntartásokkal élt a korzikaiakkal kapcsolatban az adminisztratív illetve igazságügyi tisztségek odaítélésében is. Elterjedt elképzelés volt, hogy a szigetlakók objektívabb elbánásban részesülnek a kontinensről érkező hivatalnok részéről. Ez volt a sziget elitje számára a Bourbon-adminisztráció legfájóbb intézkedése. A korzikai fiatalok a legjobb olasz és francia egyetemeken szereztek diplomát, hogy Korzikától távol megszerzett tudásukat szülőföldjükön kamatoztassák.²¹⁶ Azonban a kontinensről érkezett riválisaikkal szemben alig volt esélyük. A helyzet egyértelmű következménye a korzikai elit felsorakozása volt a liberális párt mellett. 1830-ig a probléma még nagyon messze volt a megoldástól, csupán Lajos-Fülöp hatalomra kerülése után kezdtek a korzikai származású hivatalnokok felelősségteljes állásokhoz, funkciókhoz jutni a sziget életében.

A negyedik, szintén jelentős probléma gazdasági jellegű volt. 1818 április 11-én a kormányzat egy új vámrendszert vezetett be a sziget vonatkozásában. A legtöbb, a szigetről a kontinensre érkező árut²¹⁷ ezentúl megvámolták, éppúgy, mint a külföldről Franciaországba érkező árucikkeket. Az intézkedést azzal magyarázták, hogy csakis külföldi árucikkekről van szó, mivel Korzika nem rendelkezik az előállításukhoz szükséges iparral. Azonban a kontinensről jövő francia áruk teljesen vámmentesen érkeztek a szigetre, a külföldi áruk ellenében, amelyeket magas vámtarifának vetettek alá. Az új vámrendszer bevezetése egyértelműen azt a problémát feszegette, hogy a szigetet a kormány Franciaországhoz tartóznak tartja-e egyáltalán.

A sziget helyzetében 1830-ig, a Restauráció végéig már nem történt jelentős változás. 1818-tól a Júliusi Monarchia hatalomra kerüléséig 7 prefektus²¹⁸ váltotta egymást a sziget

²¹⁶ Pompei, P. P., „État de la Corse” című, 1821-ben Párizsban megjelent munkájában így érvel a korzikai fiatalok mellett: „A korzikaiak évente több mint száz fiataalt küldenek a francia és olasz egyetemekre...ezen kívül nagyszámú korzikai fiatal tanul a bastiai és ajacciói kollégiumokban, ahol az elemi ismereteken kívül a tudományok alapjait is elsajátítják. Ez a virágában lévő ifjúság mind természeténél fogva mind pedig a kapott oktatásnak köszönhetően, készen áll arra, hogy eleget tegyen akár a legmagasabb posztok által megkövetelt elvárásoknak is..”

²¹⁷ Kivéve a korzikai gazdaság hagyományos termékeit, mint az olívaolaj, sajt, bor, gyümölcsök illetve fa szállítmányok.

²¹⁸ Az 1818-tól 1830-ig, Korzikán prefektusi tisztelet betöltő hivatalnokok névsora a következő: 1818 március 14-től 1819 januárjáig Martin de Vignolles, 1819 január 30-tól 1820 januárjáig Alexandre Daniel Talleyrand-Périgord, 1820 január 30-tól 1822 január 9-ig Claude-François d'Eymard, 1822 januárjától 1824 áprilisáig Antoine Louis Ange Elysée de Suleau, 1824 áprilisától 1828 márciusáig Gabriel Marie Jean Benoit de Lantivy

élén: eleve nem állt rendelkezésükre elég idő ahhoz, hogy a sziget általános felvirágztatására irányuló intézkedéseket léptessenek életbe.

A fent említett kérdések foglalkoztatták tehát a korzikai közvéleményt, mikor is megérkezett Napóleon halálának híre a szülőföldre. A Korzikai Megyei Újság (*Journal du Département de la Corse*) 1821 júliusában megjelenő 35. számában a hír kapcsán csupán a *Moniteur* e hónap 6-án megjelent cikkének egy részletét közölte: « A „*The Courier*” című angol lap ma hivatalosan bejelentette, hogy BUONAPARTE május 5-én elhunyt. 6 hétig volt beteg és a betegség csupán az utolsó két hétben mutatkozott végzetesnek. Öntudatát az utolsó pillanatig megőrizte. »

A kor egyetlen, korzikai újságja nem fűzött kommentárt a halálhírhoz. Napóleon nevét is csak ezzel az egy helyesírással jelentethette meg. Mindez nem véletlen, hiszen a Korzikai Megyei Újság a prefektúra szigorú ellenőrzése alatt állt, és a Bourbon-rezsim nem tűrt semmiféle részvétnyilvánítást a „Trónbitorlóval” kapcsolatosan. Egészen 1830-ig egyetlen említést sem találni Napóleonról a korzikai sajtóban, így természetesen semmilyen információt nem kapunk a korzikaiaknak a Császárhoz fűződő viszonyáról.

Ellenben a prefektus, a rendőrség illetve a csendőrség jelentései felbecsülhetetlen információkat tartalmaznak az 1821-es évre vonatkozóan. A rendőrség és a megyei adminisztráció központi igazgatóságának a jelentései (**Bulletins de la Direction Générale de l'Administration Départementale et de la Police**)²¹⁹ alapján, nyomon követjük ennek az évnek a legfontosabb eseményeit és objektív képet kapunk a korzikai reakcióiról.

Az 1821 március 15-i jelentés szerint: „Korzika szigetén a legteljesebb nyugalom uralkodik politikai szempontból. Azonban a gyűlölet és a szenvedélyek olyan mélyen gyökereznek ebben a társadalomban, hogy egyre nehezebb biztosítani a személyek és a tulajdonok biztonságát.”²²⁰ A május 24-e és 27-e között írt jelentés a szigetlakók lojalitásáról biztosítja a kormányzatot: „A lakosság valamennyi csoportja részt vett a Király visszatértének ...az emlékére rendezett ünnepségeken...Mindenütt a legőszintébb örömmel voltunk a tanúi. A sziget teljesen nyugodt, annak ellenére, hogy néhány nyugtalanító hír kering a Franciaországban uralkodó állapotokról. Egyetlen incidens sem zavarta meg az ünnepségek lefolyását sem Bastiában, sem pedig Ajaccióban.”²²¹

de Kerveno, 1828 márciusától 1830 áprilisáig Joseph Jérôme Hilaire d'Angellier és 1830 április 2-től szeptemberig Joseph Gabriel Xavier de Choiseul-Beaupre.

²¹⁹ AN, F7

²²⁰ AN, F7 6906

²²¹ Uo.

Bár általános volt a nyugalom, a csendőrség azért különösen ügyelt a lehetséges, politikai indíttatású cselekményekre : „ *A hatóságok, miután értesítették őket, hogy 20 hordónyi puskaport próbáltak titokban becsempészni Bastia falai közé, annak jártak utána, hogy csempészakcióról volt csupán szó, vagy ennél sokkal súlyosabb (politikai) bűncselekményről. (július 11),*”²²² Azonban a csendőrség egy Korzikán szokványosnak tekinthető csempész-akcióval találta csupán szemben magát és így az incidensnek nem lett folytatása. Mint ahogy az augusztus 1-i és 2-i jelentés tanúsítja : ” *A politikai bűncselekmények elenyésző számúak a szigeten az utóbbi öt év óta. A rend fenntartása semmilyen nehézségbe nem ütközik a szigeten.*”²²³

Azonban Napóleon halálhíre teljesen felbolygatta a sziget nyugalalmát. A központi hatóságok jelentései a legmélyebb gyászról adnak hírt, amely egyedülállónak minősül Franciaország többi megyéjével összehasonlítva. A prefektus így számol be a hír által kiváltott reakciókról augusztus 17-i és 18-i jelentésében :

„ *BUONAPARTE halálának a híre július 18-án érkezett meg a szigetre, mikoris egy Marseille-ből jövő, kereskedő-hajó kapitánya átadta a prefektusnak azt az írott jelentést, amely a Moniteur-ben 6-án megjelent hír részleteit tartalmazta. A prefektus ezek után azonnal megjelentette a hírt a Korzikai Megyei Újságban. A hír mindenkit megdöbbsentett, de senki nem vonta kétségbe a valóságtartalmát. A halálhír olyan hatással volt a szigetlakókra, hogy mindenképp érdemes ezt részleteznünk. A városon (Ajacción) a teljes elkeseredés lett úrrá. A lakosok, akik büszkék voltak arra, hogy honfitársuknak tudhatják azt a férfit, akit az egész világ ismert, most úgy érezték, hogy vele együtt elvesztették azt, ami megkülönböztette őket Franciaország többi lakosától. Azok is, akik Buonaparte legelszántabb ellenségeinek minősültek, kivették a részüket ebből a büszkeségből és osztoztak abban az általános szégyenérzetben, hogy a volt császár hatalmának semmilyen emléke nem maradt a szülővárosában. Ez az érzés töltötte el a lakosság egészét, attól függetlenül, hogy személyesen hogy viszonyultak a volt uralkodóhoz.*

A Bonaparte-család tagjai – még akkor is, ha csak nagyon távoli rokonokról van szó – a legmélyebb fájdalom jeleit mutatják. Az ország szokásainak megfelelően visszahúzódtak házaikba, bezárt ablaktábláik mögé és egyre csak siránkoznak, és testüket sanyargatják. Jajkiáltásaik annál hangosabbak, minél több vagy minél rangosabb látogató biztosítja őket részvétéről. A rokonság gyászában osztozott mindenki, aki Napóleonnak köszönheti a vagyonát vagy társadalmi pozícióját. Mindazok, akik mindeddig Napóleonban bizakodtak,

²²² Uo.

²²³ Uo.

most levertek és szomorúak. A nép, és főként a tengerészek, akik háború idején nagy nyereségre tettek szert, most biztosak anyagi romlásukban.

Két napig szinte senki sem mutatkozott a város sétálóutcáján, s ha mégis, akkor teljesen feketébe öltözve. A Prefektus úgy véli, hogy a Buonaparte-család egy ünnepélyes megemlékezést kíván rendezni a tiszteletére, de ebben az esetben minden lehető óvintézkedést meghozunk, hogy semmi se zavarhassa meg a közrendet. A püspök úgy tartja, hogy nem utasíthatja vissza, ha felkérlik a gyászszertartás lefolytatására. Mint ahogy előre láttuk, Korzika megyéje az egyetlen olyan francia megye, ahol Buonaparte halálhíre rendkívüli szenzációt keltett. A királyság más részein a hírt teljesen közömbösen fogadta a lakosság és csak nagyon kevés megjegyzést váltott ki, annak ellenére, hogy elterjedt a hír, hogy az excsászárt megmérgezték. Ez az álhir csupán arra szolgál, hogy ennek a rendkívüli embernek még a halálában is a természetfelettit lássuk. Minden jelentés egyetért ezen a ponton.”²²⁴

Egyértelmű tehát, hogy Napóleon halálhíre a korzikaiak mély megrendülését váltotta ki. Azonban e jelentéseken kívül nem áll rendelkezésünkre más forrás, ami a korzikaiak érzelmeiről számolna be. A szigetlakóknak a legkisebb Napóleon-párti felszólalástól, nyilvános megemlékezéstől tartózkodnia kellett, hiszen mindez törvénybe ütközőnek minősült. A legkisebb, Napóleon szerepére illetve uralkodására utaló megemlékezés a hatóságok szigorú beavatkozását váltotta volna ki, mint ezt jól mutatja az 1821 szeptember 9-i és 10-i jelentés szövege :

„ Az ajaccói kollégiumban, a hatóságok jelenlétében augusztus 14-én lezajló, díjátadó ünnepség alkalmával, a Kereskedelmi Bíróság Elnöke, Cumvera úr egy kis beszéddel készült a polgármester felszólalása után. Beszédében azt fejtegette, hogy az ókori, híres államférfiak mekkora támaszt leltek a tanulmányaik által megszerzett tudásukban. Azonban, anélkül hogy akár egyetlen utalást tett volna Buonaparte személyére, egyértelmű volt, hogy róla beszélt és helyezte – fontosságát tekintve – a többi, beszédében megemlített államférfi fölé. Beszédének többi része teljesen konvencionális volt, a legmélyebb elkötelezettségről tett tanúbizonyságot mind a király mind pedig a vallás vonatkozásában. A prefektus szigorúan megfedia Cumvera urat a beszédéért, aki azzal próbálta mentesíteni magát, hogy egy olyan emberről beszélt, aki már nincs az élők sorában, és akinek a sírjára legalább egy honfitársa elhelyezhet néhány szál virágot.”²²⁵

²²⁴ Uo.

²²⁵ Uo.

Ez volt az 1821-es évben az utolsó, Napóleon személyét megemlítő jelentés. A december 7-i és 8-i jelentés már csupán a köztörvényes bűncselekményekre koncentrál, a Bourbon-adminisztráció tehát már nem tartott egy esetleges, Napóleonnal szimpatizáló, politikai megmozdulástól : „ *A nyugalom sosem volt ilyen tökéletes Korzika szigetén, bár időről időre néhány gyilkosság azért előfordul.* ”²²⁶

A fenti jelentések egyértelművé tették számunkra, hogy Korzika volt az egyetlen olyan megye Franciaországban, amely őszintén meggyászolta Napóleon Szent Ilonán bekövetkezett halálát. A szigetlakók egyetemes gyásza csupán a Bourbon-adminisztráció elnyomó intézkedései miatt nem nyerhetett kifejezést, hiszen a XVIII. Lajos által hozott megszorító intézkedések még érvényben voltak.

Ugyanakkor épp ez az elnyomás eredményezte azt, hogy a lakosság nemcsak egy emberként, hanem politikai és kláni hovatartozásától függetlenül, korzikaiként gyászolta meg azt, aki Franciaország első emberévé vált.

A Restauráció nem csupán Napóleon személyét akarta kitörölni a francia történelemből, hanem szülőföldjét is egy barbár, civilizálatlan és semmiképpen nem franciának minősülő szigetnek állította be. A Bourbon-adminisztráció túlzásai, hivatalnokainak a szigetlakók felé kimutatott leplezetlen megvetése Napóleon volt ellenségeit is arra ösztönözte, hogy értékeljék át a Császárról kialakult képüket.

Napóleon személye Korzika Franciaországhoz való tartozását testesítette meg ezentúl, és az ő személye volt a sziget integrációjának a szimbóluma a korzikaiak szemében. Azonban ahhoz, hogy Korzika elfoglalhassa megérdemelt helyét Franciaországon belül, ahhoz Napóleon személyének és zsenijének a rehabilitálása elengedhetetlen fontossággal bírt.

Bigarne, a korzikai csendőrlégió parancsnoka, élesen látta a korzikaiak ezen törekvését. Meglátásait ekképp fogalmazza meg 1821 augusztus 1-i jelentésében : „ *BONAPARTE tábornok halála egyeseket nagyon elkésértett – mivel itt is, mint bárhol másutt, vannak olyan személyek, akik a legjelentéktelenebb eseménytől is azt várják, hogy sorsuk gyökeresen megváltozzon – míg mások azt mondogatták maguknak, hogy jobb, hogy most történt, mint később, mert így a hatóságok nem tudnak többé azzal vádolni bennünket, hogy bűnös illúziókat táplálunk személyével kapcsolatosan. Mindazok, akiket a tábornok jótéteményeivel halmozott el és mindazok, akik úgy tartották, hogy megfélemlítették róluk, együttesen jelentették ki, hogy soha, egyetlen korszak sem mutatott fel egy olyan utolérhetetlen lángelmét, mint Napóleon. Ekképp érvelnek tehát : ezentúl félelem nélkül*

²²⁶ Uo.

engedhetjük át magunkat ennek a felemelő érzésnek. Egyedül Korzika szigete volt képes erre a csodára ! ”²²⁷

Az idézett szöveg egyértelművé teszi, hogy Napóleon halálával végleg lezárult a bonapartista megmozdulások korszaka szigeten. Ezentúl, a szigetlakók harca irodalmi síkra tevődött át és a korzikai elit irodalmi alkotások és a sajtó segítségével kívánta rehabilitálni leghíresebb honfitársát. A júliusi monarchia Lajos-Fülöp trónra léptével²²⁸ pedig, lehetővé tette ennek az 1830-ig kialakuló, glorifikált Napóleon-képnek az elterjedését a szigeten.

²²⁷ In Franceschini, E. és J., La situation sociale et judiciaire en Corse dans les années 1817-1821, in B.S.S.H.N.C., 1919, N^{os}397-400, 35.

²²⁸ 1830 augusztus 5-én jutott el a Júliusi Forradalom híre Korzikára. A szigeten nem került sor semmilyen megmozdulásra, Korzika egyszerűen tudomásul vette az uralkodóváltást.

A korzikai glorifikáció

Dolgozatunk befejező részében a Korzikán kialakuló Napóleon-legendát elemezzük, korzikai szerzők illetve a kor egyetlen, a szigeten megjelenő hetilapja segítségével.

A Restauráció első éveit Napóleon nevének a megemlékezése is törvénybe ütközőnek minősült, így dolgozatunk III. fejezetében alapvetően a Bourbon-hatóságok – prefektus, rendőrség, csendőrség – jelentéseit használtuk fel a Napóleon-kép vizsgálatához. E forrásanyag természetesen elfogultnak tekinthető, hiszen a Restauráció hivatalnokai általában előítéletekkel érkeztek a szigetre, eltúlozták a bonapartista, illetve az angol-párti, szeparatista törekvések jelentőségét, azonban segítségükkel rekonstruálhattuk a szigeten uralkodó közhangulatot, illetve a szigetlakók Napóleonhoz való viszonyulását.

E jelentések egyértelműen támasztották alá, hogy a fiumurbói háború lezárásával, 1816-ban vége szakadt a Napóleon-párti, fegyveres megmozdulásoknak a szigeten. Poli kapitány és társai behódoltak a Bourbon-uralkodóknak és bár a hatóságok a legszigorúbb ellenőrzésük alatt tartották őket, magatartásuk többé nem hagyott kívánnivalót maga után. Napóleon e volt katonái hűségesküt tettek XVIII. Lajos kormányának és szolgálatban eltöltött éveik elismeréseképp, félzsoldban is részesültek.

Ugyanakkor, mint láttuk, a *bonapartista* elnevezés rendkívül gyakran előfordul a kormányhoz küldött jelentések szövegében. Saint-Genest prefektus bonapartista győzelemtől rettegett az 1816-os választások alkalmával, Constant különleges rendőrmegbízott pedig, az angol-pártiak után a bonapartistákat tartotta a legveszélyesebbnek a Bourbon-rezsim szempontjából. A bonapartizmus definícióját Bluche²²⁹ egy politikai doktrínaként fogalmazza meg, amelynek alapvető célja a Császárság visszaállítása 1815 után, Napóleon illetve később egy leszármazottjának az irányítása alatt. Ez a meghatározás azonban szűknek bizonyul a korzikai jelenségek vizsgálatakor: újfent hangsúlyoznunk kell, hogy a fiumorbói háború után a korzikaiak nem lázadtak fel Napóleon nevében a Bourbon rezsim ellen. Ellenben a kontinensről Korzikára érkező hivatalnokok *bonapartistának* minősítettek mindenkit, aki Napóleon uralkodása alatt jelentős funkciót töltött be a sziget életében és ezt a Restauráció alatt is megőrizte. Ennek megfelelően mindent elkövettek, hogy kizárják őket a sziget

²²⁹ Bluche, Frédéric: *Le bonapartisme: aux origines de la droite autoritaire, 1800-1815*, Paris, Nouvelles Editions latines, 1980, 169.

politikai életéből, mint ezt a Saint-Genest prefektus által elkövetett választási csalások²³⁰ is kellőképpen alátámasztják.

Azonban a bonapartizmust szintén nem lehet egy ellenzéki párt programjaként meghatározni Korzikán : a választások sokkal inkább a klánok hatalmi harcát tükrözték, mint a különböző ideológiák összecsapását. A klánt magát egy olyan tömörülésként definiálhatjuk, melynek tagjai kölcsönös hűséggel és segítségnyújtással tartoznak egymásnak, és minden vagyonukat, befolyásukat és erejüket készek a másik érdekében felhasználni.²³¹ E tömörülés alapegysége a család illetve a tágabb értelemben vett « nagycsalád ».²³² A klán szerepe meghatározó volt a korzikai politikai életben. A sziget társadalmának ezt a tradicionális alapegységét Pierre Bourde egy olyan érdekszervezetként írja le, amely a választások segítségével nem egy eszme, hanem saját érdekeik érvényesítését akarták elérni. A klán tagjainak választói szerepe egy eszköz volt csupán a klánvezér kezében. Ez utóbbi választotta ki a neki legmegfelelőbb politikai jelöltet, a klán tagjai pedig erre a politikusra adták le a szavazataikat. Bourde szerint a klántagok esetében nem is beszélhetünk tehát politikai állásfoglalásról.²³³ Így a korzikai családok tagjai ideológiai meggyőződésüktől teljesen függetlenül szavaztak a klánvezér által kijelölt politikusra, aki megválasztása után « leróta » tartozását választóinak.

A korzikai bonapartizmus tehát egy nehezen definiálható, összetett jelenség, ezért egyszerűbb lenne a korzikai Napóleon-legenda kialakulásáról és egy hihetetlenül nagy népszerűségnek örvendő Napóleon-kultuszról beszélni a sziget vonatkozásában. Azonban hangsúlyoznunk kell, a legenda és kultusz hatása vitathatatlan a későbbiekben a Lajos-Napóleon neve által fémjelzett, politikai bonapartizmusra. 1848-tól, a jövőendő III. Napóleon politikai sikereinek egyik okát kétségtelenül a Napóleon-legenda hihetetlen népszerűségében kell keresnünk.²³⁴ A Császár legendájában maga is szinte vallásosan hívő Lajos - Napóleon egész Franciaországon belül Korzikán aratta legnagyobb sikereket : előbb egyszerű képviselőként, majd köztársasági elnökként és végül császárként is itt kapta meg százalékos arányban a legtöbb szavazatot.

²³⁰ Ld. Franceschini E. és F.: *Un préfet de la Corse sous la Restauration, M. de Saint-Genest: 1815-1818*, B. S.S.H.N.C., 1913, n°s 358-360

²³¹ Auda, Grégory: *Bandits corses, Des bandits d'honneur au grand banditisme*, Editions Michalon, 2005, 73.

²³² A nagycsalád nem szükségszerűen vérségi kapcsolatokra épül : házasságok révén illetve önkéntes csatlakozással is lehet egy klán tagjává válni.

²³³ Ld. Bourde, Pierre: *En Corse, l'esprit de clan, les mœurs politiques, les vendettas, le banditisme*, Paris, 1887.

²³⁴ Jourdan, Annie: *Mythes et légendes de Napoléon, Un destin d'exception entre rêve et réalité*, Editions Privat, 2004, in « Bonapartisme et mythologie » 91-112.

A korzikai Napóleon-legenda több ponton különbözik a kontinensen kialakult megfelelőjétől. Az alábbiakban e különbségeket foglaljuk össze.

Sudhir Hazareesingh a napóleoni legendáról megjelentetett - a témát ezidáig a legaprólékosabban elemző - munkájában²³⁵ először is elkülöníti a mítosz²³⁶ és a legenda fogalmát. Míg az előbbi Napóleon által, személyéről tudatosan terjesztett pozitív propagandának minősíthető, amelynek középpontjában a katonai zseni és a hihetetlenül nagy munkabírási uralkodó áll, addig a legenda az alapvetően 1815 után – tehát a Száz Nap eseményei után - spontán módon kialakuló, komplex jelenséggént definiálható, amely interpretálja Napóleon személyiségét, és olyan jelentéseket tulajdonít neki, amelyek sokszor éles ellentétben álltak a Császár valós személyiségével vagy politikai célkitűzéseivel.²³⁷

Dolgozatunkban átvesszük a legenda fenti definícióját, azzal a módosítással, hogy Korzikán a legenda 1814-1815 között alakul ki, megelőzve a kontinenst. A Napóleon-kép nagyon hirtelen és drasztikusan módosult a szigeten. A Császár először 1814 áprilisában mondott le a trónról és a hír hidegen hagyta a sziget lakosságát. Mint dolgozatunk előbbi részében ismertettük, a sziget északi része, Bastia vezetésével angol protektorátus alá akarta helyezni Korzikát, míg a déli területek, Ajaccioval az élükön, felsorakoztak a Bourbonok zászlaja alatt. 1815 március elsején azonban, mikoris Napóleon partra szállt Franciaországban, Korzika immár felszabadítóként üdvözölte. Alig egy év elteltével a korzikai közvélemény alapjaiban megváltozott és dolgozatunkban először is erre a változásra keressük a magyarázatot.

Az 1814-15 között Korzikán kialakuló, pozitív Napóleon-képet a kontinensen 1814-ben eluralkodó fekete-legenda hívta életre, amely nem csupán Napóleon személyét támadta, hanem szülőföldje ellen is rágalomhadjáratot indított. Napóleon és Korzika együttesen lett kitaszítva a francia nemzetből: Napóleon, a „korzikai szörny” visszataszító jellemét, árulásait és barbárságát a származásával magyarázták. A Császárság periódusa a szigettel együtt lett tehát kitörölve a francia történelem lapjairól. E támadások kegyetlen és abszurd állításai Napóleon mellé állították honfitársaikat, hiszen a Császár elleni kirohanások minden egyes korzikait személy szerint is sértettek.

²³⁵ Hazareesingh, Sudhir: La légende de Napoléon, Tallandier, 2005.

²³⁶ A Napóleon-mítoszról bővebben lásd: Jourdan, Annie: Mythes et légendes de Napoléon, Un destin d'exception entre rêve et réalité, Editions Privat, 2004, in « Mythes et légendes », 17-80, Tulard, Jean: Le mythe de Napoléon, Paris, Armand Collin, 1971, Petiteau, Nathalie, De la mythologie à l'histoire, Paris, Editions de Seuil, Collection « L'Univers historique », 1999.

²³⁷ A francia nép körében kialakult, hihetetlenül összetett és jelentésekben gazdag Napóleon-legendáról bővebben lásd: Ménager, Bernard: Les Napoléons du peuple, Paris, Aubier, Collection historique, 1988.

Az 1815 után Franciaországban kialakuló Napóleon-legenda a Császárt, nemcsak mint szerencsecsillagában bizakodó, kivételes tehetségű stratégát és államférfit festette le, hanem a Száz Nap eseményeinek a következtében helyreállította a Forradalom és Napóleon uralkodása közötti kontinuitást.²³⁸ Bár bukásáig Napóleon maga is önkényuralkodóként kormányozta Franciaországot, Elba szigetére való száműzetése után, neve - a francia nép és a hadsereg számára - az 1789-es eszméket, és elsősorban az egyenlőséget szimbolizálta a Bourbon-restauráció ellenében. 1815 márciusától júniusig Napóleon egy liberálisabb császárság alapjait kívánta megvetni, és a nemzeti szuverenitásnak, a Nagy Francia Forradalom elveinek - a Szabadságnak és az Egyenlőségnek - a védelmezője szerepében tetszelgett. A Bourbonok isteni akartból eredeztethető legitimitásával saját, a francia nép akaratára visszavezethető legitimitását állította szembe.

A Francia Forradalom és Napóleon uralkodása közötti kontinuitás Korzika vonatkozásában különleges jelentőséggel bírt. Korzika számára a Forradalom legfontosabb vívmánya az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1789 november 30-i dekrétuma minősült: a sziget minden vonatkozásban egyenjogúvá vált a királyság többi részével, lakosait pedig, a francia alkotmány és a nemzetgyűlés határozatai értelmében kormányozták. Ennek megfelelően pedig, az a lehetőség, hogy a sziget valaha is visszakerülhet még a Genovai Köztársaság birtokába, örökre feledésbe merült.

A Restauráció beköszöntésével azonban, mint ahogy a fentiekben láttuk, szinte megkérdőjeleződött az a tény, hogy Korzika valóban Franciaországhoz tartozik. A Bourbon-adminisztráció lenézéssel kezelte *Buonaparte* szülőföldjét, ezt a barbár és elmaradott szigetet, amely csak kevés hasonlatosságot mutatott a kontinenssel. A szigeten felfüggesztették az esküdtsékek működését, megerősítván ezzel Korzika Alkotmányon kívüli státuszát, a szigetlakók számára - amennyiben nem elkötelezett royalistának bizonyultak - lehetlenné tették, hogy politikusi karriert fussanak be, illetve, hogy fontos posztokat töltsenek be a sziget közigazgatásában, igazságszolgáltatásában. Az 1818 április 11-én bevezetett, új vámrendszert pedig, csak elmélyítette a sziget és a kontinentális Franciaország között megnyíló szakadékot.

Napóleonnak, mint a Forradalom által trónra juttatott uralkodónak a rehabilitációja ennek megfelelően konkrét politikai tartalmat kapott szülőföldjén: a sziget franciaországi integrációjának vált a szimbólumává, ő testesítette meg a két ország egységét a teljes

²³⁸ A Száz Nap eseményeinek a következtében Napóleon a Francia Forradalom legitim örököse és egyben a Restauráció-ellenes, baloldali, politikai erők szimbolikus alakjává vált. E témáról bővebben lásd: Beaucour, Fernand: *Napoléon, la Droite et la Gauche aux Cent-Jours, d'après des pamphlets lyonnais de l'époque, ou les origines d'une constante du bonapartisme: l'ambiguïté triomphaliste*, Centre d'Etudes Napoléoniennes, 12, rue Pasteur - 92300 Levallois, 1987.

egyenlőség nevében. A korzikai értelmiség azért folytatott harca, hogy Napóleon és uralkodása a méltó helyére kerüljön a francia történelemben, egyben a sziget saját elismertetéséért vívott harcát jelentette a francia nemzeten belül. Napóleont a francia történelem egyedülálló alakjaként kívánták beállítani, aki révén Franciaország eddig soha nem látott magasságokba emelkedett. Napóleon neve egyet jelentett a francia dicsőséggel, a hatalommal ugyanakkor egy alkotmányos, európai monarchia tervének a tagadhatatlanul modern elképzelésével

Ezt a kiváló államférfit, a kor lángeszű hadvezérét, a Szent Ilonán, haladó nézeteiért mártírhalált halt hőst pedig, Korzika adta Franciaországnak: ez utóbbinak tehát meg kell becsülnie a szigetet és teljesen egyenjogú félként kell bánnia vele. Azonban Napóleon és a sziget effajta rehabilitációjára 1830-ig várni kellett: a Bourbon-rezsim a volt uralkodó nevének az említését is lehetetlenné tette.

Lajos-Fülöp²³⁹ uralkodásával a Napóleon-kultusz Franciaország-szerte hihetetlen virágzásnak indult. A Polgárkirály így kívánta Napóleon volt híveit a saját rezsimje mellé állítani és egyben egy nemzeti konszenzust kialakítani a Császárság és a Császár személyének a vonatkozásában. 1832-ben elhunyt Napóleon egyetlen, legitim örököse, Reichstadt hercege: Napóleon volt hívei tehát – legalábbis úgy tűnt – örökre leszámolhattak a császári dinasztia hatalomra kerüléséről szőtt álmaikkal. Lajos-Fülöp pedig tudatosan törekedett e kialakult hiátus betöltésére és saját személyét kívánta Napóleon legitim örökösének beállítani. A Sasfiók halála után a Napóleon-kultusz tehát Lajos-Fülöp hivatalos támogatását élvezte: 1833 július 28-án a Napóleon-szobor visszakerült régi helyére a Vendôme - téren, Lajos-Fülöp pedig a diadalmas tömeg előtt „Éljen a Császár!” felkiáltással köszöntötte híres elődjét.²⁴⁰ Szintén megkezdődtek a munkálatok a Diadalíven, amely a Grande Armée katonáinak kívánt emléket állítani.

Azonban a Lajos - Napóleon által, először 1836 október 30-án elkövetett strasbourg-i, majd az 1840 augusztus 6-án végrehajtott boulogne-i államcsíny intő jelnek bizonyult a Polgárkirály ekkorra hitelét veszített rezsimje számára. Bár a kormányzat próbálta élesen elválasztani a legalizált Napóleon-kultuszt a bonapartizmustól - és ez utóbbi ellen a legnagyobb szigorral eljárni - az események irányítása már kihullott a kezéből.

²³⁹ Az orléans-i ágból származó Lajos-Fülöp 1830 július 29-én foglalta el a francia trónt a Bourbonok királyságát végleg felszámoló „három dicsőséges nap” forradalmi eseményei után. Alkotmányos királysága az 1840-es évektől folyamatosan veszített a támogatottságából és az 1848-as forradalom a Polgárkirály rezsimjét is megbuktatta. Lajos-Fülöp Angliába menekült és itt érte a halál 1850-ben.

²⁴⁰ Ld. Beaucour, Fernand: Le retour des cendres de Napoléon, ses causes et sa portée politique, Centre d'Etudes Napoléoniennes, 12, rue Pasteur – 92300 Levallois, 1991. A továbbiakban: Beaucour: Le retour...

A rendszer erre az időszakra – kül és belpolitikai okok miatt egyaránt – sokat veszített a népszerűségéből. Napóleon hamvainak a hazahozatalát a kormányzat saját dicsőségének a visszaállítására akarta felhasználni és ennek megfelelően Lajos-Fülöp saját fiát, Joinville - herceget bízta meg, egy, Szent-Ilona szigetére induló expedíció vezetésével.

Az 1840 december 15-én az Invalidusokban egész Franciaország együttérzése mellett helyezték Napóleont végső nyughelyére. A gyászszertartást követő 10 nap folyamán pedig, 900 ezren rótták le tiszteletüket az immár francia földben nyugvó Császár előtt.

Azonban Napóleon legitimitásának az elismerésével Lajos-Fülöp egyben Lajos - Napóleon legitimitását is elismerte.²⁴¹ Bár a herceget boulogne-i akciójának kudarca után, Ham erődjébe zárták, személye - Napóleon hamvainak a hazahozatala után – komoly konkurenciát jelentett a Polgárkirálynak a francia trón vonatkozásában.

Lajos - Napóleon²⁴² politikai sikerét tehát nagyban alapozta a Júliusi Monarchia által rehabilitált, és hihetetlen népszerűségnek örvendő Napóleon-kultuszra és legendára, valamint a francia nép elvárásaira, amelyek az 1789-es Forradalom nevében egy igazságosabb és demokratikusabb kormányzat eljövételében fogalmazódtak meg.

Dolgozatunk utolsó fejezetében ezt a folyamatot követjük nyomon a korzikai sajtóban. A prefektúra szigorú ellenőrzése alatt álló, egyetlen hivatalos korzikai hetilap rendkívül fontos szerepet játszott a Napóleon-kultusz népszerűsítésében. Lapjain a korzikai származású uralkodó teljesen elhomályosította Lajos-Fülöp személyét, uralkodásának felidézése pedig, csak még szürkébbé tette a Júliusi Monarchia mindennapjait.

Az 1848-as Forradalom után Lajos - Napóleon a dinasztia szülőföldjén bizonyította be a legjobban e legenda közvetlen hatását a politikára: az 1848 júniusi képviselőválasztáson a 38 197 korzikai szavazatból 35903-at szerzett meg, a december 10-i köztársasági elnökválasztáson a korzikai szavazatok 95 százalékát tudta maga mögött, a császárság visszaállítására vonatkozó népszavazás pedig, 1852 november 21-én 56 549 igen szavazatot eredményezett a szigeten mindössze 39 « nem » ellenében.²⁴³

²⁴¹ Beaucour: Le retour...13.

²⁴² Lajos - Napóleon Bonaparte (született Párizsban 1808 április 20-án - elhunyt Chislehurst-ben, Angliában, 1873-ban): Napóleon öccsének, Louis Bonaparte-nak, Hollandia volt uralkodójának és Hortense de Beauharnais-nak, Josephine lányának a másodszülött fia. A Sasfiók halála után, Napóleon legitim örökösének tartotta magát és többször próbálkozott a Júliusi Monarchia megdöntésével. Az 1848-as Forradalomnak köszönhetően jutott először valós politikai szerephez. 1848 december 10-én köztársasági elnökké választották, 1852 december 2-án pedig, Franciaország Császára lett. III. Napóleon uralkodásáról bővebben lásd: Girard, Louis: Napoléon III, Fayard, 1986, Séguin, Philippe: Louis Napoléon le Grand, Grasset, 1990, Casteret, Alain: Napoléon III, bienfaiteur, Edition Montmarie, 2003, Milza, Pierre: Napoléon III, Perrin, 2004.

²⁴³ Lajos-Napóleon korzikai, politikai szerepléséről bővebben lásd: Antonetti, P.: Histoire de la Corse, Paris, 1973, Pomponi, F.: Histoire de la Corse, Paris, 1979, Verge-Franceschi, M.: Histoire de la Corse du XVIIe siècle à nos jours, Félin, 1996.

1. A Korzika ellenes irodalmi kampány : a Gonosz birodalma

A Bourbon-adminisztráció elnyomó intézkedései nem egyedül voltak felelősek azért, hogy 1814 után Napóleon sokkal népszerűbbé vált honfitársai körében, mint uralkodása alatt valaha is. Ennek a változásnak az egyik oka az 1814-es, Napóleon és egyben Korzika ellenes irodalmi és publicisztikai kampányban keresendő, amelynek egyik tagadhatatlan célja a Trónbitorló külföldi származásának a bebizonyítása volt.

1814-re a napóleoni, fekete legenda meghatározó erővel bírt és kialakult egy, a Sátánt megtestesítő Napóleon portré. A karikatúrák „Emberevő Szörny”-képében (Ogre) ábrázolják, főleg az Angliában született pamfletek alapján: 1804-ben csupán 70 jelent meg, hogy Napóleon kegyetlenségét és csalárdságát bemutassa a nagyközönségnek.

Ezeket az írásokat tükrözik 1814-től 1821-ig a francia brosúrák, pamfletek is. A korzikai kalandor, kegyetlen természetével, barbár hajlamaival a „Gonosszal” azonosítható,²⁴⁴ így tehát hasonlítják Attilához, Dzsingisz Kánhoz vagy Tamerlánhoz, a legaljasabb zsarnokokhoz tehát, akik a történelem folyamán csak uralkodtak. Ellenségei célja Napóleon teljes erkölcsi megsemmisítése volt. A fekete-legenda Napóleonja tehát gyáva, dezertőr, babonás, ateista, kegyetlen, cinikus, ambiciózus, elvtelen, erőszakos, álnok, infantil, szadista, közönséges, irigy, állhatatlan, sarlatán, epilepsziás, gyenge szellemi képességekkel megáldott...stb.²⁴⁵ Testi adottságait is kifigurázták, hangsúlyozták alacsony termetét, hajlamát a hízásra, valamint sárgás arcszínét. Már külsejében is nagyon eltérőnek festették le az átlag franciától, mediterrán vonásait hangsúlyozva.

Az 1809 óta angol szolgálatban álló Lewis Goldsmith irományában²⁴⁶ egyszerű terroristának – ráadásul tehetségtelen és írástudatlan terroristának - mutatta be a Császárt, aki nem rettent vissza a vérfertőzéstől sem (bár húgait, és nevelt lányán kívül azért a férfiakat sem vetette meg)! 1816-ban A.L.J. Godin²⁴⁷ Néróhoz illetve egy vérengző szörnyeteghez hasonlította, és érvelését a valós tények interpretációjával támasztotta alá (mint Enghien hercegének a kivégzése, a spanyol uralkodó család csapdába csalása és őrizetbe vétele,

²⁴⁴ A témáról bővebben lásd: Tulard, Jean: *L'anti-Napoléon, la légende noire de Napoléon*, Julliard, 1964 és *Le mythe de Napoléon*, Julliard, 1971.

²⁴⁵ Ld. Salgues, J.B.: *Mémoires pour servir à l'histoire de France sous le gouvernement de Napoléon Buonaparte pendant l'absence de la maison de Bourbon, contenant des anecdotes particulières sur les principaux personnages de ce temps*, Paris, Fayolle, I. kötet, 1814.

²⁴⁶ *L'Histoire secrète du cabinet de Napoléon Buonaparte et de la cour de Saint-Claude*, 1815.

²⁴⁷ *L'Histoire de Napoléon Buonaparte depuis sa naissance jusqu'à ce jour*, Paris, Ménard et Desenne, 1816.

Moszkva égése...stb.). 1817-ben egy francia irodalmi egyesület jelentetett meg egy brosúrát,²⁴⁸ amely következetesen bizonyítani próbálta Napóleon „legendás” gyávaságát.

A nemesség természetesen e pamfletírók mögött sorakozott fel, és véleményét a sajtó, illetve az itt megjelent publikációk segítségével nagyon egyszerű rekonstruálni. Általánosan jellemző, hogy 1814 és 1815 között a sajtó a lehető legélesebben támadta a „Trónbitorlót”, és majd csak 1821-től váltott hangnemet a Szent-Ilonán elhunyt, bukott uralkodóval kapcsolatban. Dolgozatunkban azokból a Napóleon - ellenes írásokból idézünk, melyek egyben szülőföldje ellen is uszították a közvéleményt.

A császárság bukása után az újságok nagy számban idézték az anti-bonapartista brosúrákat, mint ahogy ezt a „*Journal des débats*” 1814 április 4-i számában megjelenő, Charles de Lacretelle, volt hivatalos, császári történetíró által írt szöveg is bizonyítja: „*Semmi sem tudta a korzikai katona jellemét meglágyítani, eltorzult szellemét helyreigazítani, és lealjasodott lelkét felemelni... Megmutatta nekünk, hogy mire is képes az emberi lélek egoizmusa. Sosem tudott valóban franciává válni. Vagy francia lett volna az, aki miután elfoglalta a trónt, amelyet királyaink jósága, nagyvonalúsága és kifinomultsága egyedülállónak tett a világon, folyton a nőket inzultálta? ...Francia lett volna az, aki csupán azért adott, hogy a másikat ezzel lekötelezze? ...Mily vadság jellemezte képzelte nagyságát!...*”

Napóleon nem volt más, mint egy idegen, s ezt családneve is ékesen bizonyította. Ráadásul a Bourbonok szent trónjára tört: a royalistává átváltozott sajtó szemében a Forradalom által hatalomra jutott, bármely új uralkodó csakis trónbitorlónak minősülhetett XVIII. Lajos ellenében. Így a fekete-legenda által inspirált klisék is bekerültek az újságokba: „*Ideje végre a nagyközönség tudomására hozni, hogy Buonaparte valódi neve nem Napóleon, hanem Nicolas. Ez az ember mindenben különlegesnek akart látszani, így még a kerestségben kapott nevét is megváltoztatta.*”²⁴⁹ Egy másik, szintén ebben az újságban megjelenő cikk egész máshogy magyarázza a bizarr keresztnevet: „*Napóleon: a név egy rendkívül gonosz démonok jelöl, aki két hétig kínozza egy asszony testét.*”²⁵⁰

A fekete-legenda terjesztésében a romantikus royalisták is jelentős szerepet játszottak. Charles Nodier „*La Napoléone*” - című költeményét²⁵¹ 1814-ben jelentette meg, valójában azonban már 1802-ben befejezte. Művében Napóleont Brútusshoz hasonlította, aki zsarnoksága miatt kiérdemelte valamennyi nemzet gyűlöletét. Azonban a Napóleon elleni,

²⁴⁸ Histoire de Napoléon Buonaparte depuis sa naissance en 1796 jusqu'à sa translation à l'île de Sainte-Hélène en 1815, par une société de gens de lettres, Paris, Michaud, 1817.

²⁴⁹ Journal des débats, 1814 április 8.

²⁵⁰ Uo. 1814 április 10.

²⁵¹ Nodier, Charles, „La Napoléone”, Paris, Imprimerie de Charles, 1814.

leghangzatosabb érve nem volt más, minthogy a bukott uralkodó nem is tartozott a francia nemzethez, hiszen származását tekintve egyszerű külföldi volt csupán!

A Napóleonnal kezdetben egyáltalán nem ellenséges Germaine de Staël, előbb a „*Considération sur la Révolution Française*”-című munkájában²⁵² átkozta el a Császárt, részletes portrét pedig csak az 1821-ben megjelent, de 1797 és 1812 között íródott, száműzetését elbeszélő memoárjában festett róla.²⁵³ Legjobban azt fájlalta, hogy száműzetése „*egy olyan ember parancsára történt, aki jóval kevésbé francia nálam, hiszen én annak a Szajjának a partján születtem, ahol ő egyedül önkényuralma folytán verhetett gyökeret. Hiszen Korzika szigetén született, ahol az afrikai, vad éghajlat már érezteti a hatását.*”²⁵⁴

Ez az érv tehát gyakran visszacsengett az elit Napoleon-ellenes kirohanásaiban. A rasszizmust használták fel, hogy kitaszítsák a francia nemzetből a már asszimilálódott „idegent”, akit így lehetetlen volt Franciaország legitim uralkodójának tekinteni.

E logikának megfelelően a sajtóban cikkek sora jelent meg Napoleon idegen eredetről, a franciától teljesen különböző karakteréről. a publicisták hangsúlyozták, hogy ez a szörny, az emberiség ellensége nem Franciaország szülötte, hanem egy jelentéktelen, barbár szigetcskéről származik, amely születésekor került csupán Franciaország fennhatósága alá.

Napoleon képét a fekete-legenda hirdetői nemcsak hogy összemosták a történelem és a legendák legvisszataszítóbb személyiségeivel, de visszautaltak a korzikai történelem fekete epizódjaira is, ekképp magyarázván Napoleon személyiségének « barbár » és « civilizálatlan » vonásait. A francia közvélemény hangadói a bukott Császár eltaszításával, illetve francia voltának a tagadásával Korzikát is kitaszították a francia nemzetből: a sziget pedig « mitikus dimenziót öltött a borzalmak illetve az örület birodalmában. »²⁵⁵

A Bourbon-uralkodók hatalmának a megszilárdulását elősegítő, rasszista kampány sokkolta a korzikai közvéleményt. Ráadásul az a hír is elterjedt a szigeten, hogy az új kormány nem tart igényt a szigetre és vissza fogja juttatni volt tulajdonosának, Genovának. Mint dolgozatunk első részében ezt elemeztük, a szigetlakók történelmük legfeketébb periódusának a sziget Genova általi megszállását tartották, így a hír a legnagyobb nyugtalanságra adott okot.

A Napoleon korzikai eredetét becsmérő brosrák közül még Chateaubriand 1814 április 4-én megjelent, « *Buonapartérről és a Bourbonokról* » című írásából idézünk bővebben.

²⁵² Staël, Germaine de: *Considération sur la Révolution Française*, Introduction, bibliographie et notes par Jacques Godechot, Paris, Tallandier, 1983.

²⁵³ Staël, Germaine de: *Dix années d'exil*, Edition critique par Simone Balayé et Mariella Vianello, Bonifacio, Paris, Fayard, 1996.

²⁵⁴ Uo. 230.

²⁵⁵ Jeoffroy-Faggianelli, Pierrette: *L'image de la Corse dans la littérature romantique française*, P.U.F., Paris, 89.

(A mű második kiadásának, Napóleonnal foglalkozó részét teljes terjedelemben közöljük dolgozatunk függelékében.) Írása tökéletesen illusztrálja, hogy milyen támadásoknak volt kitéve Korzika szigete, híres szülőtte, Napóleon miatt.

A szöveg a Bourbonok legitimitását állítja szemben egy idegen felemelkedésével, aki a Francia Forradalom segítségével - amely a francia történelem legvéresebb és legsötétebb szakasza – jutott el a trónra.

„Már lemondunk arról, hogy XVI. Lajos koronája egy francia homlokát övezze. Feltűnt azonban egy idegen és mi megválasztottuk.” Azonban, mielőtt hatalomhoz jutott „a rosszra irányuló hajlama azonnal megmutatkozott.”

„Minden nemzetnek megvannak a maga bűnei. Azonban az árulás, az aljasság és a gonoszság nem tartozik a franciák bűnei közé. Enghien herceg meggyilkolása, Pichegu megkínzása és kivégzése, a spanyol háború és a Pápa fogságba vetése egyértelművé tették, hogy Buonaparte nem francia származású... Bár súlyos elnyomás alatt éltünk, a sorscsapások, éppúgy mint a dicső tettek, nagyhatással voltak ránk: megsirattuk Enghien herceget, Pichegru-t, Georges-t és Moreau-t, csodáltuk Zaragoza ellenállását és a legmélyebb tiszteletünkről biztosítottuk a fogságban sínylődő pápát. Az az ember, akit a Pápa kent fel királlyá, megfosztotta e szent embert az államaitól, és úgy mondják, hogy Fontainebleau-ban meg is pofozta a főpapot és ősz hajánál fogva húzta a földön. Ez az ember tehát azt hitte, hogy újabb győzelmet arat: nem tudta azonban, hogy Jézus-Krisztus földi helytartójának a birtokában van a töviskoszorú, amelynek a segítségével előbb vagy utóbb, de diadalmaskodni fog a gonosz felett.”

Chateaubriand tehát élesen szembeállította a francia és a korzikai népet : míg az előbbi a Jó megtestesítője, az utóbbi egyesíti magában az emberiség összes negatív vonását. A sziget csak szörnyeket nemzett történelme során, s ez a magyarázata Napóleon személyiségének és az uralkodása alatt hozott, a franciák számára visszatetsző intézkedéseinek.

„Hiába is bizonygatnánk, hogy Napóleon nem egy idegen. Egész Európa és valamennyi, nem elfogult francia szemében annak minősül és az is marad az eljövendő generációk ítélete szerint is. Lehetséges, hogy leszármazottaink neki fogják tulajdonítani a legnagyobb francia győzelmeket és néhány fogyatékoságát pedig, a mi bűnünkül róják majd fel. Buonaparte-ban nincs semmi francia, sem erkölcsi, sem pedig jelleme tekintetében. Arcvonásai szintén idegen eredetéről tanúskodnak. Anyanyelvüként sem a franciát sajátította el kisgyermek korában, és akcentusa éppúgy, mint családneve egyértelművé teszi a származását. A szülei életük nagy részét, mint a Genovai Köztársaság alattvalói éltek le. Ő

maga pedig, őszintébben nyilatkozik erről, mint a dicséretét zengő udvaroncok : nem tartja franciának magát, sőt megvet és gyűlöl bennünket.

Több alkalommal előfordult, hogy a következőket merte mondani : „ Íme, ilyenek vagytok ti, a Franciák. „ Egy beszédében, úgy beszélt Itáliáról, mint szülőföldjéről, és Franciaországról, mint egy, általa meghódított országról. Amennyiben Buonaparte francia, úgy Toussaint Louverture-ről is ugyanezt kellene állítanunk, sőt, ő legalább egy francia kolónián született, amelyet a francia törvények igazgattak, és a szabadság, amelyet elnyert, alattvalói és polgári jogaiban erősítette meg.

*Egy idegen pedig, aki királyaink kegyéből emelkedett fel, másra sem vágyik, minthogy vérünket ontsa ! Fiatalkorában gondoskodtunk róla, s ő, ennek elismeréseképp, a legmélyebb fájdalom poklába taszít bennünket ! Mily igazságos ítélete ez a Gondviselésnek ! A gallok lerohták Rómát, a rómaiak elfoglalták Galliát, a franciák gyakran fosztogattak Itáliában, a Medici-ek... és a Bonaparte-ék pedig megkeserítették az életünket. Ideje lenne annak, hogy a franciák és az olaszok megismerjék egymást és lemondjanak végre a kölcsönös ellenségeskedésről.*²⁵⁶

Chateaubriand, azonkívül, hogy Napóleon visszatetsző és a franciától teljesen különböző jellemét elemzi, a Császárt Franciaország örök ellenségének állítja be. Napóleon fiatalkori írásai valóban alátámasztják Chateaubriand állításait, azonban a szerző figyelmen kívül hagyta, hogy az 1789-es Forradalom teljesen megváltoztatta Napóleon elképzeléseit Franciaországgal és egyben Korzikával kapcsolatosan. 1789-től Napóleon Franciaország részének tekinti szülőföldjét és sorsát csakis Franciaországgal összefonódva képzei el. Ennek megfelelően, Napóleon Korzika franciaországi integrációjának volt a hirdetője, hiszen alapvető célkitűzése nem volt más, minthogy a sziget, mint francia megye, részesüljön a Forradalom vívmányaiban. Chateaubriand azonban egyszerű bosszúként értékelte a Császár viselkedését : Napóleon a franciák császáráként kegyetlen bosszút állt a honfitársai ellen elkövetett sérelmekért.

Ezenkívül, Korzikát inkább Itália részének tekinti, mint franciának. Ezt támasztja alá a korzikaiak nyelve, karaktere és mediterrán kultúrája, hiszen a sziget évszázadokig a különböző olasz államalakulatok fennhatósága alá tartozott. Franciaország csupán 1768-ban foglalta el Korzikát, így semmiképpen sem tekinthető felelősnek a szigetet jellemző barbár és civilizálatlan állapotokért.

²⁵⁶ Chateaubriand, F. A. de: De Buonaparte et des Bourbons, et de la nécessité de se rallier à nos princes légitimes, pour le bonheur de la France et celui de l'Europe, Paris, Chez les Libraires Associés, 1814, première édition, 19. és 51-52. A továbbiakban: Chateaubriand F. A.: De Buonaparte...

Chateaubriand brosúrája a legjobb példája a korzikaiak ellen, egyszerre több fronton indított támadásoknak. Azon kívül, hogy barbár, civilizálatlan vadembereknek festette le a szigetlakókat, kétségbe vonta, hogy a francia nemzethez tartoznának. A sziget olasz meghatározottságának a hangsúlyozása pedig, Korzika esetleges átengedésére tartalmazott burkolt célzásokat, amiktől a szigetlakók a legjobban tartottak.

E Napóleon - ellenes rágalom hadjáratnak egyértelmű következménye lett, hogy még Napóleon korzikai ellenségei is a bukott uralkodó védelmében emelték fel a szavukat. Chateaubriand Napóleon személyében a szigetlakók egészét támadta : így a későbbiekben a szigetlakók védekezése az ilyen vádak ellen automatikusan magába foglalta a Napóleon rehabilitációjára irányuló kísérleteket is.

Charles-André Pozzo di Porgo, Napóleon esküdt ellensége is felszólalt a broszúra Korzikát gyalázó tartalma miatt, így Chateaubriand a második kiadás előszavában mentegetőzésre kényszeredett :”...Egyértelmű, hogy nem intéztem általános támadást sem Korzika, sem pedig Itália ellen. Teljesen abszurdnak minősül, ha néhány ember hibáit egész nemzetek bűnéül rójuk fel : amennyiben tehát Korzika Napóleont nemzette, úgy Franciaország Robespierre szülőföldjének minősül... és napjainkban pedig, Buonaparte egyik honfitársa az a férfi, aki türelme, kiállása, bátorsága és intelligenciája révén a legnagyobb mértékben hozzájárult a francia monarchia visszaállításához. »²⁵⁷

Bár Chateaubriand tagadta, hogy Napóleon ellenes támadásai Korzikára is vonatkoznának, azonban broszúrája második kiadásában a szigetre vonatkozó megállapítások változatlan formában lettek megjelentetve.

A Korzika-ellenes kampány, a nemzetből való kitaszítottság érzése illetve a Bourbon-hatóságok részéről várható megtorló intézkedések Napóleon szülőföldje ellen, a következő hatást eredményezték: szigetlakók felsorakoztak – pártállásuktól, politikai meggyőződésüktől függetlenül – Napóleon mögött. Száz nap eseményei és a fiomurbói háború - mely utóbbit a Bourbon-hatóságok képtelenek voltak leverni és így kompromisszumra kényszerültek – a lakosság Napóleon iránti elkötelezettségét mutatta. 1816-tól a bonapartista fegyveres megmozdulások elhaltak a szigeten, azonban megkezdődött a korzikai értelmiségnek a Császár és egyben szülőföldje rehabilitására irányuló harca, amely fegyverével az irodalmi alkotásokat és 1830 után a sajtót választotta.

²⁵⁷ Chateaubriand, F. A.: De Buonaparte...48 -49.

2. Napóleonnak és szülőföldjének a rehabilitációjára irányuló kísérlet a Restauráció alatt

A Korzika és Napóleon ellenes rágalom-hadjáratra a sziget értelmisége már 1814-től reagált.: elsősorban a sziget ellen felhozott vádakat cáfolták és a hangsúlyt arra tették, hogy Korzika Franciaországhoz tartozik, és hogy a szigetlakók francia állampolgárnak vallják magukat. Napóleonra természetesen még említést sem lehetett tenni a korban, hiszen nevének leírása is megtorló intézkedéseket váltott volna ki a hatóságok részéről.

Ange de Pietri 1814-ben megjelent, „*Gondolatok a korzikai népről és néhány nagy államférfijáról*” című műve történelmi érvekre támaszkodva kívánja bebizonyítani Korzika Franciaország felé mutatott, évszázados elkötelezettségét. Sampierunak, a korzikai történelem egyik meghatározó alakjának a történelmi szerepére utalva az alábbiakat írja: „...mivel mélységesen szerette Franciaországot, a genovai kormány elhatározta, hogy elpusztítja a föld színéről.”²⁵⁸ Ange de Pietri okfejtésében II. Henrik uralkodása óta a korzikai nép mindent elkövetett, hogy Franciaországhoz tartozzon, azonban a két ország egyesülését a Genovai Köztársaság megakadályozta. A korzikai nemesség generációkon át küzdött e nemes célért, így a két nemzet közötti történelmi összefonódást lehetetlen lenne tagadni: „A korzikai nemesség kivívta II. Henrik, IV. Henrik legnagyobb megbecsülését...valamint minden királyok legerélyesebbje és egyben legszerencsétlenebbje is elismeréséről biztosította őket: így lesz ez dicsőséges fivére esetében is, és Korzika végre fellelegezhet XVIII. Lajos uralkodása alatt.”²⁵⁹

Hogy is taszíthatná tehát el Franciaország a szigetet, ha ez utóbbi ilyen ékesen bizonyította, hogy minden vágya valóban franciává válni?

Hangsúlyozzuk, hogy bár Napóleonra vonatkozó említést nem találunk Pietri munkájában, a korzikaiak - főleg a korzikai katonák – dicsőítése és Franciaország nevében folytatott harcuk leírása kapcsán az olvasó képtelen nem gondolni a szigetről elszármazó, legnagyobb hadvezérre.

P.Pompei, 1821-ben, még Napóleon halála előtt megjelent, „*Korzika helyzete napjainkban*” című munkájában találunk először a bukott uralkodóra vonatkozó utalásokat, anélkül azonban, hogy a szerző Napóleon nevét akár egyszer is leírta volna: „Naponta újabb és újabb, Korzika ellenes rágalmak látnak napvilágot. A brosúrák, napilapok, újságok készséggel kielégítik a rosszindulatú vagy tétlen kíváncsiskodókat, és már a korzikai név

²⁵⁸ Pietri, Ange de.: *Réflexions sur le peuple corse et sur quelques-uns de ses grands hommes*, Paris, 1814, 33.

²⁵⁹ Uo. 34.

*önmagában is sértésnek számítana, ha éppen ezen írók törekvése nem az ellenkező hatást váltotta volna ki. Meg kell magyaráznunk ennek a Korzika elleni, fizetett gyűlölet és ellenségeskedés hullámnak az okait.”*²⁶⁰

Természetesen a Korzika elleni kampány kiváltó oka Napóleon korzikai származásában keresendő: *”Mindenfelől a csodálat hangjai hallatszottak, himnuszok és énekek zengték a hős dicséretét: a hős és szülőföldje pedig osztozott e népszerűségben. Azonban a hős elbukott, új Prométheuszként Szent-Ilona szigetén sínylődik láncokba verve és a legyőzött sas többé már nem tudja elkergetni a zsákmányra éhes keselyűket.”*²⁶¹

Pompei munkája az első korzikai írás, amelyben feltűnnek a korzikai Napóleon legenda elemei: Napóleont immár mártírként ábrázolja, akinek a szenvedéseiben szülőföldje is osztozni kényszerül. A sziget és Napóleon személye eggyé válik: a Császárság Korzika történelmének immár dicső periódusának minősül, míg a Restauráció a bukott uralkodó és szülőföldje meghurcoltatását és a nemzetből való kitaszítottságát jelenti. Napóleon és a sziget azonosulását a rágalom - kampány is alátámasztja: *”...a pamfletíró ma gyűlölete céltáblájává teszi mindazt, aminek tegnap még csodálattal adózott, és ez az ellenségeskedés Korzikán is érzeteti a hatását.”*²⁶²

Pompei ezek után rátér az Ancien Régime elutasító magatartásának az elemzésére, amely nagyban hozzájárult Napóleon szerepének az átértékeléséhez a szigeten: *”A kormányzat pedig, ahelyett hogy elítélné ezt a gyalázkodást, szinte hivatalosan engedélyezi. Azok az intézkedések pedig, amelyek a sziget felvirágzását szolgálnák, nem kerülnek végrehajtásra... Mindennek pedig mi lett az eredménye? Egy tucat papírra vetett ígéret és terv, melyek megvalósulására hiába várunk...”*²⁶³ Szintén ismerteti a kormánynak azokat az intézkedéseit, amelyek felháborították a korzikai társadalmat: *”...a katonai és a civil karrier lehetősége egyaránt lehetetlenné vált a korzikai fiatalság számára ...és az ő rendszerükben az az irányelv, hogy a korzikaiakat nem szabad szülőföldjükön alkalmazni, ami nem mást jelent, minthogy sehol sem lehet őket alkalmazni. Azt merik állítani, hogy Korzikán nincs 40, a közhivatalok ellátására képes személy, valamint hogy a szigeten a civilizáció fejlődésében 30 éves lemaradás tapasztalható...Ezeknek a régóta elfogadott előítéleteknek a megcáfolása végett kezdtem bele a korzikaiak jelleméről írt esszémnek: a történelmet választottam*

²⁶⁰ Pompei, P.: *Etat actuel de la Corse, Caractère et mœurs de ses habitants*, Paris, Librairie Kleffer, 1821, 6.

²⁶¹ Uo. 7.

²⁶² Uo. 8.

²⁶³ Uo. 9-10.

vezetőmül és művemben csakis a valós, és a többi szerző által is elfogadott tényeket ismertettem.”²⁶⁴

Írásában egy szabadságát féltékenyen őrző, bátor nép képe bontakozik ki, aki semmiben sem maradt le a francia nemzet mögött. Sőt, Korzikán Paoli egy demokratikus kormányzati rendszer alapjait vetette meg és – a Francia Forradalmat megelőzve – alkotmányt adományozott a szigetlakóknak: *”Paoli több volt, mint egy államférfi, személye a nemzet egészét testesítette meg, és XIV.Lajosnál érdemesebb lett volna arra, hogy kijelentse: Az állam én vagyok! Természetesen, ha effajta gőg valaha is megközelítette volna emelkedett szellemét...”*²⁶⁵ Ez utóbbi megjegyzés egyértelművé teszi a szerző Bourbon-ellenes beállítottságát.

Pompei írásában szisztematikusan cáfolja a Korzika-ellenes broszúrákban kialakult képet honfitársairól: barbár, bosszúálló és kegyetlen nép helyett, bátor és harcra kész nemzetnek festi le őket, a vendetta hihetetlenül nagy népszerűségét pedig, a megfelelő igazságügyi intézmények hiányával magyarázza. A Restauráció alatt Korzikán eluralkodó ellenséges hangulatot a Bourbon-adminisztráció politikájának a rovására írja és hangsúlyozza, hogy Korzika nem egy stratégiai szempontból fontos támaszpont többé, hanem Franciaország integráns része. Pompei egyértelműen visszautal az 1789-es elvekre, és ekképp fogalmazza meg Korzika elvárásait Franciaország felé: *”Nem győzzük elégszer elismételni, hogy a kormányzat a jó érdekében minden intézkedését keresztülviheti Korzika szigetén, hiszen ez nekünk éppúgy az érdekünket szolgálja. Azonban őszintén és minden hátsó gondolat nélkül kell eljárnia, és el kell fogadnia, hogy ...egy valós és egy kölcsönös kapcsolatokra alapozott közösséget alkotunk ezentúl a kontinensen élő testvéreinkkel...”*

*Minket nem lehet kolóniaként igazgatni: vagy eltaszítanak tehát bennünket vagy franciaként bánnak velünk; hiszen csakis így lehet egy olyan népet kormányozni, akivel el kell felejtetni, hogy erőszakkal csatolták a birodalmukhoz.”*²⁶⁶

Napóleon 1821-ben bekövetkezett halála mélyen megrendítette honfitársait. Erre az évre a sziget és a Restauráció Franciaországa között elmélyülő szakadék eredményeképp a Napóleon-kép már teljesen átértékelődött. Bár uralkodása alatt Napóleon személyisége nagyon is megosztotta honfitársait - azzal vádolták, hogy elfelejtkezett szülőföldjéről, illetve,

²⁶⁴ Uo. 11-12.

²⁶⁵ Uo. 137.

²⁶⁶ Uo. 159.

hogy a korzikaiakat, kizárólag, mint tehetséges katonákat értékelte – halála után nemzeti hőssé vált.

Az 1823-ban megjelent, Las Cases²⁶⁷ által írt „*Mémorial de Saint Hélène*” kirobbanó sikere csak fokozta a korzikaiak Napóleon iránti elkötelezettségét. A bukott uralkodó visszaemlékezéseiben csodálattal adózott szülőföldje iránt, és bár elsősorban franciának vallotta magát, korzikai származását büszkén vállalta.²⁶⁸ Ezenkívül Napóleon Szent-Ilonán fogságban töltött éveinek számos korzikai szemtanúja is volt, akik a Császár halála után visszatértek szülőföldjükre és elbeszéléseikkel nagyban hozzájárultak a Napóleon-kultusz népszerűségéhez.²⁶⁹

Egy korzikai polgárnak 1825-ben megjelent « *Az igazság a Száz Napról* » című írása már a Napóleon-kultusz tagadhatatlan eredménye volt. Itt már azzal a mártírhálált halt félisten képpel találkozunk, amely alapvetően meghatározza majd a Restauráció bukása után meghatározóvá váló Napóleon-legendát: „*Sokan, túlságosan is sokan írtak már Napóleonról : csupán kevesen mutatkoztak azonban érdemesnek arra, hogy megemlékezzenek a történelem talán legnagyobb zsenijéről. Las Casas, Montholon, Gourgaud, Napóleon hűséges barátai mellett megemlíthetjük még O'Méara, Stokoe vagy Hobhouse nevét. Azonban nagyon elszomorító, ha arra gondolunk, hogy ez a szentnek minősülő téma – ha egyáltalán valami is szentnek minősül még az emberek számára – a szennyirodalom keselyűit táplálta és a legaljasabb spekulációkra szolgáltatott ürügyet.*

²⁶⁷ Emmanuel de Las Cases (született 1766-ban – elhunyt 1842-ben) régi, nemesi családból származott. A királyi tengerésztisztként szolgált XVI. Lajos uralkodása alatt, majd a Forradalom kitörése után Angliába emigrált. Londonban 1802-ben, le Sage néven egy történelmi atlaszt jelentetett meg. 1806-ban csatlakozott Napóleon rezsimjéhez és előbb kamarási majd grófi címben részesült. 1815-ben önként vállalkozott arra, hogy Napóleon kövesse Szent Ilonára. Mindössze 1816-ig maradt a szigeten és a munkája, amelyet később „*Mémorial de Sainte Hélène*” címen jelentetett meg, Napóleonnak e tizenhárom hónap alatt kifejtett gondolatait, érzéseit valamint az itáliai hadjáratra való visszaemlékezéseit tartalmazza. A szigetről Las Cases előbb Németországba, majd Belgiumba ment és Franciaországba csupán 1821-ben tért vissza. A 8 kötetes „*Mémorial*”-t nagy nehézségek árán 1822-ben kezdték kinyomtatni és hihetetlenül nagy sikert aratott, előbb Franciaországban, majd Európában. Innentől Las Cases is nagy társadalmi elismertségnek örvendett, 1831-ben pedig parlamenti képviselőnek is megválasztották.

Las Cases-en kívül Napóleon közvetlen környezetének más tagjai, Gourgaud, Montholon, Bertrand is megjelentették visszaemlékezéseiket a Császár utolsó éveiről.

²⁶⁸ Ld. Damas – Hinard, Dictionnaire Napoléon, Plon, 1854, Korzika szócikk.

²⁶⁹ Három nevet kell feltétlenül megemlítenünk. François Antommarchi (1789-1838), a pisai egyetemen szerzett 1808-ban orvosi diplomát. 1812-től 1819-ig a firenzei egyetemen tanított anatómiát. 1819-ben Fesch bíboros felkérésére Napóleon orvosa lett Szent-Ilonán. Ő végezte el a kötelező boncolást 1821-ben és készítette el a Császár halotti maszkját. 1825-ben jelentette meg visszaemlékezéseit „*Mémoires ou les derniers moments de Napoléon*” címmel. 1830-ban Napóleon halotti maszkjáról lenyomatot készített, amit a hatóságok azonban hamisnak kiáltottak ki. Ezek után az Egyesült Államokba, majd Kubába emigrált. Santiago de Cubában hunyt el sárgalázban, 1838-ban. Antoine Buonavita (1752-1833), abbé, Pauline Bonaparte szolgálatában állt, mint házi káplán, majd Napóleon első házi káplánja lett 1819-től 1821-ig. Saint-Maurice szigeten hunyt el 1833-ban. Paul Vignale (1789-1836), Napóleon helyettes lelkésze volt Szent-Ilonán 1819-től 1821-ig. Ő csukta le a Császár szemét órákig tartó haláltusája után. Napóleon százezer frankot hagyott rá a végrendeletében. Korzikán halt meg 1836-ban, egy vendetta áldozataként.

Napóleont, a győzelmek és a sorscsapások megtestesítőjét, napjainkig talán a legnagyobb jelentőséggel bíró események irányítóját, az általa legyőzött Európa döntőbíráját, uralkodása alatt bizonyos kritikákkal illették, hiszen egyetlen ember sem tévedhetetlen. Azonban amióta száműzték, egyenesen a század szégyenfoltjának, az emberi nem selejtjének kiáltják ki mindazok, akik csupán bukása után mertek ellene fordulni és megtagadták tőle az együttérzés könnyeit...

Hudson Lowe ! ...Néró emléke előbb vagy utóbb elhomályosul majd a történelem viharában : a Te neved azonban halhatatlan marad...hiszen minden megtettél, hogy az utókor emlékezzen Rád..."

A szerző ezek után a Száz Nap eseményeinek állít emléket. Írását merésznék minősíthetjük, hiszen 1825-ben jelentette meg, egy évvel az ultra-royalista X. Károly trónra lépte után :” *A Száz Nap emléke is egyedülálló a történelemben. Óriásként magasodik az elmúlt és az eljövendő századok fölé és így szól: Napóleonhoz tartozom és éppúgy, mint Ő, én is egyedi és megismételhetetlen maradok...Emberek, származatok bármely országból, tartozatok bármely párthoz, ha az igazat akarjátok tudni a Száz Napról, olvassátok el ezt a munkát! Ti pedig, a bátrak, sírjátok: Atyátok nem létezik többé! És ti, legitim uralkodók, megnyugodhattok, a győzelem által kivívott legitimitás immár sírjában nyugszik. És amennyiben nem akartok tovább rettegni a Száz Nap keltette felfordulástól, kövessétek Traianus, Marcus-Aurélius példáját, vagy Hollandia uralkodóit.*” ²⁷⁰

Az 1820-as évek végétől folyamatosan jelentek meg a szigeten a Napóleon személyéhez közvetve vagy közvetlenül kapcsolódó művek. Francesco Ottaviano Renucci 1827-től jelentette meg «Nouvelle Storie Corse» című munkáját, majd 1833-ban «Storia di Corsica» elnevezésű Korzika történetének első, majd 1834-ben második kötetét. Művében megemlíti, hogy Napóleon halálának napján Ajaccio felett egy meteor tűnt fel, amely széles fénycsóvát hagyott maga után, miután végleg eltűnt volna.²⁷¹ A korzikai közvélemény szerint Napóleon így mondott örök búcsút szülőföldjének, amelyről sosem feledkezett meg. Toussaint Nasica 1852-ben jelentette meg az 1821 és 1829 között írt munkáját Napóleon gyermek és fiatal koráról.²⁷² Művében egy már gyermekkorában is kivételes tehetséggel megáldott Napóleon-portré rajzolódik ki. Forcioli-Conti gróf 1897-ben publikált, “Notre Corse”-című munkájában elsőként írta le Napóleon “bekerülését” a korzikai népi

²⁷⁰ La vérité sur les cent jours, Ajaccio, 1825, 1-4.

²⁷¹ Ld. Pomponi, Francis: Le Mémorial des Corses, 121.

²⁷² Nasica, Toussaint: Mémoires sur l'enfance et la jeunesse de Napoléon, jusqu'à l'âge de vingt-trois ans, précédés d'une notice historique sur son père, Paris, 1852.

hiedelmekbe. Ennek megfelelően néhány ajaccioi asszony 1821 május 5-nek éjszakáján a Bonaparte-ház közelében meglepte a halál hírnökeit (les mazzeri), amint éppen Napóleon lelket készültek magukkal vinni a túlvilágra. Kíváncsiságukért nagy árat fizettek az asszonyok: egyiküket másnap reggel halva találták, míg egy másik csak hosszú lábadozás után épült fel a látvány okozta megrázkódtatásból.²⁷³ A század végén Gracieux Faure jelentetett meg egy könyvet „Voyage en Corse” címmel. A szerző 1864-ben utazott a szigetre és a könyv Scipion Cariatello-val, Napóleon egy volt katonájával folytatott beszélgetésre épül. Művében kibontakozik a napóleoni kaland minden részlete és Scipion a jaffai pestisben szenvedő katonák kapcsán utal Napóleon csodatevő képességeire is.²⁷⁴

A magunk részéről természetesen nem ezt a szentimentális és egzaltált Napóleon-kultuszt és legendát kívánjuk a továbbiakban elemezni, hanem a napóleoni legenda konkrét, politikai tartalmat hordozó aspektusát kívánjuk bemutatni a korzikai sajtó tükrében.

3. A Napóleon-kép győzelme a sajtóban

Korzika első lapja 1817 november 1-én jelent meg, „*Le Journal du Département de la Corse*” (*Korzikai Megyei Újság*) címmel. Az újság kétnyelvű volt - olasz és francia – és hatszor jelent meg havonta. A nyomtatásért Paul Marchi előbb Királyi majd Prefektusi Nyomdája volt a felelős. Egyfajta hivatalos újságról volt szó, amely alapvetően a sziget adminisztrációjával kapcsolatban álló törvényekről, dekrétumokról és rendeletekről volt hivatott tudósítani a lakosságot, a helyi hírek pedig, egyértelműen háttérbe szorultak az újság hasábjain.²⁷⁵ Csupán pár vegyes hírt, nekrológot, időjárás-jelentést és az adott kor híres személyiségeiről szóló, rövid történetet találunk 1830-ig az újságban. 1824-től hetilappá vált és már csak franciául jelent meg. 1830-ban, a Júliusi Monarchia hatalomra kerülésével az újság egyre több autonómiát harcolt ki magának a prefektúra vonatkozásában és 1831-ben felvette a „*Journal libre de la Corse*” (*Korzikai Szabad Újság*) címet. Azonban az újság függetlenedési törekvésének a rezsim hamar az elejét vette és már az év végére újra a helyi hatalom szócsöveként funkcionált. 1837-ben a címéből is eltűnt a „szabad”-jelző és ettől kezdve „*Journal de la Corse*” (*Korzikai Újság*) címmel jelent meg. A prefektúra ellenőrzése

²⁷³ Forcioli-Conti, Comte: Notre Corse, Ajaccio, Imprimerie Nouvelle Jean Zevaco, 1897, 117-174.

²⁷⁴ Faure, Félix: Voyage en Corse, Paris, 198-302.

²⁷⁵ Yvia-Croce, H.: Panorama de la presse corse aux XVIIIe et XIXe siècles (1762-1852), in *Corse Historique*, Vie année, 1966, N°s 23-24.

is szigorúbbá vált 1837-re és egészen 1848-ig az újság Lajos-Fülöp uralkodását és politikáját dicsőítette. Az 1848-as Forradalom kitörése után az újság köztársaságpártivá, majd III. Napóleon hatalomra kerülésével bonapartistává vált.

Bár hangsúlyoztuk, hogy egy, a prefektúra ellenőrzése alatt álló újságról van szó, a Napóleon-legenda kialakulásának és fejlődésének a szempontjából, azonban mint értékes forrásanyagot használhattuk fel. Az újság szinte megtestesíti a Lajos-Fülöp politikájából származó ellentmondásokat: míg a Polgár-király a saját, politikai hasznára akarta fordítani a legalizált Napóleon-kultuszt illetve a Császár legitim örökösének a szerepében tetszelgett, addig ez a feltámasztott és dicsőséges Napóleon-kép a rezsim fölé magasodott és elhomályosította a Lajos-Fülöp névvel fémjelzett, szürke és dicstelen jelent. Ennek az összehasonlításnak pedig, a közvetett haszonélvezője Lajos - Napóleon lett, aki 1832-től a Császár egyetlen, legitim örökösének állította be magát, a Polgár-király ellenében.

A Napóleon-kép rehabilitációjának a vonatkozásában az alábbi periódusokat különíthetjük el az újságban:

1. 1830-ig Napóleon neve egyáltalán nem bukkant fel az újság hasábjain, a Restauráció elnyomó politikája ezt lehetetlenné tette.
2. 1830-tól 1832-ig Napóleon neve először jelent meg nyomtatásban, azonban az újság fő témája Lajos-Fülöp rezsimjének az éltetése volt. Napóleon a Bourbon-rezsimhez viszonyítva lett csupán rehabilitálva.
3. 1832-től 1834-ig szinte kampányról beszélhetünk Napóleon dicsőségének a visszaállításával kapcsolatban. Korzika így saját rehabilitációját kívánta megvalósítani: az újra pozitívvá váló Napóleon-képre hivatkozva követelte tehát elismerését és egyenjogúságát a francia nemzeten belül.
4. 1834-től 1836-ig Napóleon volt a korzikai újság egyedüli főszereplője, alakja egyértelműen Lajos-Fülöp fölé emelkedett az újság hasábjain. Ekkora már a félisteni, mártír kép dominált.
5. 1836-tól 1848-ig Napóleon neve eltűnt a főoldalról, hiszen rehabilitációja sikerrel befejeződött. Ezentúl névvel a „Vegyes hírekben” találkozunk, illetve az újságírók családtagjai illetve a tiszteletére emelendő szobor kapcsán emlékeztek meg a Császárról.

Egészen 1830-ig tehát egyetlen említést sem lehet találni Napóleonról a korzikai sajtóban. A változás Lajos-Fülöp trónra lépésével következett be, aki, bár szabályozott keretek között, de legalizálta a Napóleon kultuszt. A korzikai sajtó felszabadult, valamelyest függetlenedett a prefektúra ellenőrzése alól és a korzikai Napóleon-legenda és kultusz egyik legjelentősebb hangadójává vált.

Ezt a folyamatot csak felgyorsította az újonnan kinevezett korzikai prefektus, Honoré Jourdan²⁷⁶ személye, aki 1830 október 5-én érkezett meg a szigetre. Ez a liberális politikus híven szimbolizálta Lajos-Fülöp rezsimjének a belső megosztottságát, kettősségét: egy régi bonapartistáról volt szó, aki meggyőződéses liberálissá vált az idők során, és aki Lajos-Fülöp nevében a Napóleon-kultusz egyik első hirdetője lett a szigeten. A korzikaiak szemében Jourdan legfőbb érdeme az volt, hogy bonapartista meggyőződése miatt a Bourbon-uralom alatt börtönben kellett sínylődnie.

Az alábbi sorokat lehet olvasni a **Korzikai Megyei Újság** 1830 október 9-i számában:

„ Jourdan úr (du Var, Korzika élére kinevezett Prefektus) e hónap 5-én érkezett meg a szigetre...E hivatalnokot mindenütt örömkötésekkel fogadták, ami azt mutatja, hogy kinevezése a lakosság egyöntetű meglepedésére szolgált...Korzikán Jourdan urat már jócskán megelőzte a hírneve. Így reméljük, hogy személye egyben biztosíték ezentúl nyugalunk és jólétünk megőrzésére, és a továbbiakban is büszkék lehetünk magunkra, hogy egyike voltunk az elsőnek, akik Austerlitz és Marengo zászlói láttán hangot adtak határtalan lelkesedésüknek. ”

Mint látjuk, Napóleon neve még nem jelent meg, de a személyéhez kapcsolódó utalások egyre gyakoribbá váltak az újságcikkekben. Ugyanebben a számban jelent meg az új prefektus bemutatkozó beszéde. Jourdan maga is hangsúlyozta a sziget és felejtetetlen „szülőtte” közötti kapcsolatot:

„ Korzika lakosai!

A Franciák Királya, I. Lajos-Fülöp, a Haza igazi Atyja és jó polgára, rám bízta Korzika szigetének az igazgatását, mely híres a szabadság és az igazság iránti végtelen szeretetéről és arról, hogy számos nagy embernek adott életet, anélkül, hogy ő maga belefáradt volna ebbe. Valamint megszülte az emberiség legnagyobb szellemét, aki valaha is létezett e földön...”

Napóleon nevét még mindig nem írták le, de a személyére történő utalás ennél világosabb már nem is lehetne. A Korzikai Megyei Újság hasábjain a Császár hírnevének a rehabilitációja párhuzamosan haladt a Bourbon-restauráció kíméletlen gyalázásával. Az 1830 október 13-i számban megjelentetett beszéd, melyet a Korzikai Főügyész fogalmazott meg, a lehető legélesebben ítélte el a bukott rezsimet: „A győzedelmes júliusi forradalommal új időszámítás

²⁷⁶ Honoré de Jourdan 1815 áprilisában állt Napóleon oldalára, már a Császár Elbáról történő visszatérése előtt. A waterlooi vereségig Var megyében több bonapartista akcióban vett részt a royalisták ellenében, azonban Napóleon veresége után vád alá helyezték és lázadásra való uszításért öt év kényszermunkára ítélték. Büntetéséből csupán egy hónapot töltötte le, megszökött és Itáliába menekült. Itt csatlakozott a carbonari-mozgalomhoz és elkötelezett liberálissá vált. Továbbá szabadkőműves páholynak és a rózsakeresztesek szövetségének is tagja lett. A Restauráció utolsó éveiben visszatért Franciaországba és több, a rendszer megdöntésére irányuló szervezkedésben vett részt. 1830 szeptemberétől 1844-ig töltötte be a prefektusi tisztséget a szigeten, a lakosság nagyjából általános meglepedésére.

vette kezdetét Franciaországban. A nemzeti szuverenitás uralma váltotta fel az abszurd és állítólagos isteni akaratból eredeztetett legitimitást, valamint egy Uralkodó – Polgár foglalta el a külfölddel szövetkező, tudatlan, félkegyelmű, álnok, gyáva és érzéketlensége folytán vérszomjas trónbitorló helyét. Az új uralkodó pedig kizárólag a Szabadság biztosítása és megszilárdítása nevében fogadta el alattvalóitól e címet.”

A sajtóban ezentúl egy kettős tendenciát követhetünk nyomon: a korzikaiak mindamellett, hogy éltették Lajos-Fülöp uralkodását, mindent megtettek, hogy a Császárt állítsák a figyelem középpontjába. Azonban a Napóleon-kultusz politikai szempontból veszélyes lehetett az új rendszer számára: a Sasfiók 1832-ig még életben volt és így egy dinasztikus restauráció veszélye - legalábbis elvben – nem volt kizárható.

Ráadásul a Korzika-ellenes rágalomkampány nem múlt el következmények nélkül: a kontinentális sajtó minden lehetőséget megragadott, hogy belemarjon a szigetlakókba és „rebellisnek”, lázadónak nyilvánítsa őket Lajos-Fülöp kormányzatával szemben. A „Le Temps” című újságban 1830 december 24-én megjelenő cikk a korzikaiakat megszállott bonapartistának bélyegezte: „... Paoli hazája (Korzika) mindent megtesz, hogy elutasítsa a Polgárkirály jótéteményeit. A Császári családhoz közel álló személyek által felbujtott agitátorok nyilvános helyen hangosan kiáltozták, hogy „Éljen II. Napóleon!”. Az éjszaka folyamán a sziget több városának házfalain feliratok jelentek meg és népes csoportok vonultak fel, miközben énekelve a kis Napóleont éltették, mint a franciák új császárárt.”

A **Korzikai Megyei Újság** kikérte magának a szigetlakók nevében a rágalmazást, és az 1831 január 7-i számában így fogalmazta meg a korzikaiak közös álláspontját Lajos –Fülöp uralkodásának a vonatkozásában: „A („Le Temps” című újságban megjelent) cikk egyértelműen túloz, az olvasóknak meg kell tudniuk az igazságot, de valóban az igazságot. Igen, igaz, hogy néhány nyomorult megzavarta a közrendet, randalírozott és azt kiabálta, hogy „Éljen II. Napóleon!”. Azonban megmozdulásuk semmilyen eredménnyel nem járt, nem váltott ki zavargásokat a szigeten. Korzika lakóinak többsége, éppúgy, mint jómagunk, nagyon elcsodálkozott azon, amit ezek a bolondok tettek (amely inkább vált ki sajnálatot, mint igazi felháborodást), tehát hogy meg merték kérdőjelezni a döntést, amelyet Franciaország népe együttesen hozott.”

A kor hangulatára tehát az volt jellemző, hogy míg a Napóleon-kultuszt engedélyezték, a legkisebb, bonapartista érzelmekre mutató megnyilvánulás szigorú megtorlást vont maga után a hatóságok részéről. A **Korzikai Megyei Újság** 1831 május 7-i számában megjelent írás jól mutatja a hatóságok viselkedését: „Egy fiatal kölykökből és munkanélküliekből álló csapat május elsején este azt üvöltözte nagy lelkesedéssel, hogy

„Éljen a Nagy Napóleon!” és „Le Lajos-Fülöppel!”...A prefektus és a tábornok rögtön meghozta a megfelelő intézkedéseket, melyek nélkülözhetetlenek voltak a nemzeti akarat tiszteletben tartásához. A prefektus bátran belevetette magát a tömegbe, nem törődve azzal, hogy veszélybe kerülhet, míg a tábornok a garnizon élére állt és a főtérre vezényelte embereit. A zendülők kis csapata széteszlott és a béke maradéktalanul helyreállt, hála a civil és a katonai erők hatékonyságának valamint a jó szándékú honpolgárok közreműködésének...

Az a tény, hogy Ajaccio városa büszke arra, hogy Napóleon az ő szülőtte, hogy lakosai maradéktalan csodálattal adóznak személyének, mi természetesen megértjük és Franciaország egésze osztozik ebben velünk. Franciaország szobrokat emel a nagy államférfinek és büszke arra a dicsőségre, mely Napóleon révén jutott az országnak, ugyanakkor nem felejt el a Császár önkényuralmát sem. Zavargásokkal és kurjongatásokkal kellene e nagy államférfi emlékének tisztelegnünk? Ah! Biztosak vagyunk abban, hogy az Ő szelleme is visszautasítaná ezeket a megnyilvánulásokat! És amennyiben a nagy ember fia inkább francia, mint osztrák, és mint apja, ő is ellensége a belháborúknak, ő is elutasítaná azt, hogy így hízelegjenek neki. Reichstadt hercege jól tudja, hogy ez a napjainkban személye iránt mutatott hangos és értelmetlen lelkesedés nagyon új keletű és X. Károly bukása kellett hozzá, hogy egyáltalán megnyilvánuljon. Kicsit elkésett ez a fajta mozgalom, és a bolondok, akik ma ennyi zajt csapnak a herceg személye körül, meg se mukkantak a vénséges zsarnok uralkodása idején és szó nélkül alávetették magukat megalázó önkényének... Ezek a zavargások elsomorítják mindazokat, akik az ország sorsát a szívükön viselik (hiszen súlyos következményeket vonhatnak maguk után), a karlisták pedig hasznót húznak a kialakult helyzetből (sőt bizonyos tények arra engednek következtetni, hogy ők maguk szítják a zavargásokat), de örömük nem lesz hosszú életű...”

Napóleon tisztelete kevesebb veszélyt rejtett magában, mint a Sasfióké. A Napóleon-korhoz kapcsolódó nosztalgia pedig, megengedettnek minősült, sőt kifejezetten divatos volt még a királyi család körében is. Jól mutatja ezt a Joinville herceg, Lajos-Fülöp harmadik fia, látogatásáról írt és a **Korzikai Megyei Újságban** 1831 június 4-én megjelent cikk is: „Joinville herceg csupán kevés időt töltött Ajaccio falai között, de ezt alaposan kihasználta. Ellátogatott a nagy ember házába is, ahol jelenleg Napóleon nagybátyja, Ramolino úr lakik. Azt mondják, hogy amikor belépett abba a szobába, ahol Napóleon aludt valamikor, a királyi felség nem tudta titkolni érzelmeit. Rámutatott egy karosszékre, és megkérdezte, hogy ezt használta-e Napóleon is. Az igenlő válasz után büszkén helyet foglalt a székben és egy pillanatig teljesen elmerült a gondolataiban. A tulajdonos kitalálta, hogy mire vágyik, és neki ajándékozta az ülőalkalmatosságot. A herceg boldogan fogadta el az ajándékot.”

1831 ősztől a Korzikai Megyei Újság címet változtatott és ezentúl **Korzikai Szabad Újságnak** hívták. A cím arra utalt, hogy a lap megtett mindent, hogy minél nagyobb szabadságot élvezzen a prefektúra vonatkozásában. Az újság stílusa egy kicsit megváltozott, szabadabb lett. Lajos-Fülöp ellenségeinek egyedül a karlistákat, a royalistákat említette meg.

1832-ben, Ausztriában meghalt Napóleon egyetlen törvényes örököse, Reichstadt hercege. 1832 augusztus 17-i számában Korzika egyetlen hivatalos lapja nagyon szűkszavúan szólt a halálhírről: „*Őfelségének, Reichstadt hercegének a halálhírét Ajaccio egész lakossága megdöbbenve fogadta... Semmilyen zavargás nem történt, amely a mély gyászt a legkisebb mértékben is megzavarta volna.*” Az újság csupán szeptember 29-i számában részletezte az esemény korzikai vonatkozásait és most már minden visszafogottság nélkül éltette magát Napóleon császárt is. „*Hogyan is írhatnánk le a gyászszertartás részleteit, melyet Reichstadt herceg emlékének rendeztek múlt hét kedden? ...A díszes ravatal, a feliratok, a szimbolikus festmények, a fekete posztók, a mozdulatlan és gyászoló tömeg, mely a seregek irgalmas Istenéhez imádkozott, a papok misztikus imádságai és a két, kitűnő korzikai szónok, Pietrasanta és Peraldi urak komoly és tiszteletet parancsoló szavai mind- mind csak fokozták fájdalmunkat. A szemünk előtt azonban egyetlen, hatalmas kép jelent meg, lelkünket egy ember emléke hevítette és ajkaink is egy nevet mormoltak: Napóleon! Napóleon!*”

Később együtt sirtunk Korzika hősének valamennyi honfitársával, hogy e nagy ember fia ily fiatalon lelte halálát! Szegény fiú! Olyan kivételes sors várt rá, már bölcsőjét is királyok vették körül, öröksége pedig, egy dicsőségek árán megszerzett, hatalmas és jól kormányzott birodalom lett volna! Majd, mikor egy tompa zaj rengette meg a katedrális oszlopait, a háborúk emléke kerített hatalmába bennünket, a Bonaparte tábornok és Napóleon császár által, sikeresen megvívott csaták gondolatára megremegtünk, eszünkbe jutottak a Köztársaság, a Konzulátus és a Császárság alatt átélt nemzeti ünnepek, melyeket az Invalidusok ágyúlövései tettek még ünnepélyesebbé, melyek csupán gyenge visszhangjai voltak Lodi, a Piramisok, Marengo, Arcole, Austerlitz, Jéna, Friedland ágyúlövéseinek...Halhatatlan győzelmek ezek, egy új Charlemagne győzelmei, akinek az utókor a legnagyobb csodálattal fog adózni...

Ekképp a legmagasztosabb földi dolgok, mint a dicsőség, a zsenialitás, az erény, mind-mind, mely a legőszintébb elragadtatást váltja ki az emberekből, egyetlen földi halandóban egyesült: a Katona, a Konzul, a mindenható Császár, Napóleon, fogolyként halt meg Szent-Ilonán...Róma királya épphogy csak megszületett és Ausztriában,

Schoenbrunban lelte halálát! Megtörtént tehát, a Költő megérzési valósággá váltak, a végzet beteljesedett, a Sasfiókkal immár az Isteneknek nincsenek nagyra törő terveik ...”

Ezentúl ez az egzaltált stílus lett a jellemző minden, a Császárhoz kapcsolódó cikk hangvételére. Napóleon „visszafoglalta” az őt megillető helyet a korzikai, és természetesen a francia történelemben. Az 1833 február 2-án megjelenő cikk pedig, pontosan kifejtette a szigetlakók egységesnek mondható politikai állásfoglalását Franciaországgal kapcsolatban. Eszerint a két ország egységének Napóleon az egyik tartópillére: „*A korzikaiak, legalábbis azok, akik méltók e névre, sosem fognak egy idegen hatalom zászlója alatt felsorakozni, hiszen jól tudják, hogy mivel tartoznak a Forradalomnak és a legitimitásnak...Az 1789 november 30-án megszületett dekrétum tette a korzikaiakat is francia állampolgárokká, örökre eltörölvén szolgásgunk szégyenét...Korzika nemes gyermekének, Napóleonnak a kardja pedig, visszavonhatatlanná tette a Nemzetgyűlés dekrétumát. El kell tehát ismernünk, hogy Korzikának Franciaországgal történő, igazi egyesülése a Francia Forradalom kizárólagos vívmánya, amelyet csakis a Forradalom biztosított. Amennyiben kételkednének benne, gondoljanak arra, hogyan viselkedett a „legitim hatalom” a szigetlakókkal. Megpróbálta eltiporni a Forradalmat, amely felszabadította a korzikai népet: trónbitorlónak és idegennek bélyegezte Austerlitz és Marengo győztesét! Mindezt büntetlenül tehette meg, minden lelkiismeret furdalás nélkül, hiszen nem a Restauráció sápadt zászlajára kerültek fel e győzelmek halhatatlan nevei. Milyen korzikai az, aki nem érez gyűlöletet, ha arra gondol, hogy a legitim hatalom talpnyalói miként aláztak meg bennünket? Míg a bukott uralkodót szidalmazták aljasul, egészen addig elmentek, hogy réges-régi könyvekben kutakodtak, annak bebizonyítása végett, hogy megmutassák a világnak azt, hogy míg a rómaiak rabszolgáknak sem tartották méltónak bennünket, a franciák e nép soraiból választottak maguknak uralkodót! A sziget birtoklását is terhesnek találta a Felsőház (chambre élective) és több petíciót nyújtottak be, azzal a kéréssel, hogy Franciaország mondjon le a sziget birtoklásáról.*

A Júliusi Forradalom azonban megmentett bennünket ebből a megalázó helyzetből. Szabadulásunkat jól szimbolizálja, hogy a győztes, háromszínű lobogó váltotta fel a szolgásg zászlaját a korzikai nép örömkialtásai közepette. Nemes védelmezői a trónnak és az oltárnak, mihez kezdtek most? Elbújtok a sárban, melynek a mélyéről ma már hiába próbáljátok kidugni fejeteket.”

A cikk bosszút áll az 1815 után Napóleon és egyben a korzikaiak ellen indított támadásokért. Ha Napóleon uralkodása idején nem is volt konszenzus a Császár személyét

illetőleg, a Restauráció támadásai elérték a korzikaiak felsorakozását Napóleon öröksége mellett.

Az 1833-as évben Lajos-Fülöp elrendelte, hogy szobrokat állítsanak mindenütt az országban a Császár tiszteletére. A Sasfiók halála után Lajos-Fülöp úgy ítélte meg, hogy a Napóleon-kultusz veszélytelen és favorizálásával a saját pártjára tudja állítani a volt Napóleon-híveket. A nosztalgiában semmi rosszat nem talált tehát az új kormányzat, a Polgárkirály pedig, így kívánta levezetni az uralkodásának a győzedelmes korral való összehasonlításából eredő feszültséget is.

A tévedése azonban hamar egyértelművé vált: a kultusz kiteljesedése, a napóleoni legenda újjászületése és varázsa túl szürkévé és jelentéktelenné tette Lajos-Fülöp alakját és természetesen uralkodását. A legyőzhetetlen hadvezér, a hódító Császár, a Francia Birodalom megteremtője és az ellenségei megaláztatásai közepette mártírhálált halt félisten mítosza aláásta a Júliusi Monarchia szolidnak hitt alapjait.

Természetesen Korzikán nagy volt a lelkesedés a kultusz felső szintről történő bátorítása kapcsán és a Napóleon-szobor felállításának a témája lett az újságcikkek egyik vesszőparipája. A Császár tiszteletére emelt szobrok nem csupán Napóleont dicsőítették: Napóleon rehabilitációjával **Korzika maga is „eltaszítottból” a legnagyobb francia hős szülőföldjévé vált.** A szigetnek többé nem kellett szégyenkeznie, sem védekeznie a kontinensről jövő támadásokkal szemben, hanem büszkén vállalhatta szülöttjének Napóleont. Így a Császárnak sikerült az, ami életében elképzelhetetlennek tűnt: egyesíteni a Korzikaiakat egy cél érdekében. **A cél pedig, nem volt más, mint megmutatni Franciaországnak, hogy nagyságát és dicsóságát Napóleonnak és közvetve természetesen Korzikának köszönheti.**

A **Korzikai Szabad Újság** 1833 február 16-án megjelenő cikke így írt az emlékümhöz kapcsolatos tervről:

„Szobor Napóleon Császár tiszteletére

A Tanács ma egyöntetűen megszavazta, hogy márványszobrot állítsanak Napóleon, a Törvényhozó tiszteletére, Ajacciónak, szülővárosának egyik főterén. A Tanács bízik a Júliusi Forradalom által hatalomhoz jutott kormányzatban, hogy minél előbb engedélyezi Korzika megyéjének, hogy méltó módon adózzon híres gyermeke emlékének, aki Franciaországot a dicsőség és hatalom e magasságaiba juttatta.”

Bastia, bár míg Napóleon élt, sosem volt elégedett uralkodásával és csak az ajacciói származású klán-vezért látta benne, ugyanezzel a kéréssel fordult a hatóságokhoz egy körlevélben. A levél 1833 május 25-én jelent meg a Korzikai Szabad Újságban: „...*Korzika már régóta szükségét érzi, hogy emléket állítson a Hősnek, akinek volt szerencséje életet adnia. A korzikai tanács által megfogalmazott kérés eljutott a kormányzathoz. A Prefektus úr vezetésével Ajaccióban bizottság alakult, hogy elősegítse e nemes terv végrehajtását. A kezdeményezést pedig Bastia is átvette, és szintén létrehozott egy bizottságot. A bizottság felhívásaival a lakosság patriotizmusára kíván hatni, és nem kételkedik abban, hogy mindenki lelkesen vesz majd részt ebben az egész nemzetet érintő vállalkozásban. Milyen korzikai az, aki nem remeg meg Napóleon neve hallatán? Milyen korzikai az, aki anyagilag nem akarna hozzájárulni ahhoz, hogy e férfiúnak szobrot emeljenek?* „

A szoborra adományozók listája napról napra bővült, a legtöbb korzikai városka is követte Ajaccio illetve Bastia példáját. Már régen nem egy ajacciói klánvezérről volt szó, hanem Korzika nemzeti hősről, aki jól megfért immár Paoli emlékével is a korzikai panteonban. Korzikai politikájának negatív oldalai is elhomályosultak (sorozás, éhínség, állandó háborúk...), és egyértelműen a korzikai nemzeti büszkeség szimbólumává vált: „*Ma először tesszük közre a sartène-i körzetben összeállított listát, mely a Napóleon-szoborra adakozók neveit tartalmazza, éppúgy, mint Ajaccióban és Bastiában. A tervet a legnagyobb lelkesedéssel fogadta a lakosság. Meggyőződésünk, hogy Corte-ban és Calviban ugyanezzel a jelenséggel találkozunk majd és reméljük, hogy hamarosan bejelenthetjük a következőket: nincs Korzikának olyan lakosa, akinek bármi is legyen a politikai meggyőződése, ne adakozott volna erre a valamennyiünket mélyen érintő, nemzeti ügyre.*”

Számunkra e kijelentés fontossága abban rejlik, hogy ezentúl Napóleon a klánokhoz kötődő, politikai pártok felett állt. Nem egyszerű helyi klánvezér vagy kivételes szerencséje folytán Császárrá koronázott ajacciói „kalandor” volt már, hanem Franciaországért és Korzikáért mártírhálált halt hős, egy házi félisten, a korzikai mesék állandó, félelmet és határtalan csodálatot kiváltó figurája. A legenda korzikai aspektusai domináltak természetesen a szigeten, Napóleon isteni kiválasztottsága gyermekkorában, az Ajaccióban eltöltött évek alatt vált egyértelművé. A szigetlakók közt főleg szájhagyomány útján terjedtek ezek a történetek, nemzedékek nőttek fel a Napóleonnól szóló meséken.

A Napóleon-kultusz dominanciáját és az általános lelkesedést e korban jól mutatja a következő cikk: „*Adományozói lista a Napóleon-szobor felállítására*

Pozzo-di-Borgo Úr (Charles-André) Oroszországi Nagykövet a Francia Udvarnál, 1000 frankot adományozott.”²⁷⁷

Pozzo-di-Borgo, Napóleon ádáz ellenfele tehát 1000 frankot ajánlott fel arra, hogy Napóleonnak szobrot emeljenek! A Napóleon-legenda és kultusz egyértelműen győzedelmeskedett a Császár halála után a szigeten, s Pozzónak kénytelen-kelletlen, de meg kellett hajolnia a közakarat előtt. Míg Napóleon életében mindent elkövetett, hogy diplomáciai téren keresztülhúzhassa a Császár számításait - aki viszont jutalmat ajánlott annak, aki élve vagy halva, de kézre keríti az ellenséghez pártolt honfitársát – annak halála után elismerően kellett nyilatkoznia uralkodásáról.

Napóleon egyre nagyobb teret hódított magának a sajtóban is, neve elválaszthatatlanná vált Lajos-Fülöpétől. 1834-ben Jourdan du Var, korzikai prefektus, beszédében egyszerre éltette Lajos-Fülöpöt és a Császárt.,, ... (Napóleon hódításairól beszél) *Mi maradt e dicső emlékekből, melyek ugyan halhatatlanok, de anyák sirámaival és borzasztó megbánással elegyek? A férfiú neve, aki meghozta e sajnos elkerülhetetlen áldozatokat, s akinek személye kapcsán jómagam is szinte vallásos és fanatikus tisztelet éreztem, mindig csodálatot és megrendültséget fog kiváltani belőlünk. Mondjuk ki, Uraim, anélkül, hogy emlékét sértenénk, hogy személyének Franciaország leírhatatlan hálával tartozik, mivel kardjával leszámolt az esztelen és vérengző köztársasággal, amely épphogy csak megszületett, de máris vért ontott, gyilkolt. Ő fékezte meg az anarchiát, visszaállította a törvény és a rend tiszteletét, törvénykönyvet alkotott (amely e génusz, ezen emelkedett szellem legnagyobb jótéteménye volt), mely egységesítette Franciaországot, s az így még erősebbé vált, törvényei felváltották a római jogot, amelyet írott jognak neveztek, s valamennyi, civilizált társadalom közös kincsévé váltak.*

Íme, Uraim, e dicső emlékek, melyek az eljövendő századok során csak még fényesebben fognak ragyogni, mivel nem kerülnek sem kiontott vérbe, sem pedig könnyekbe, illetve pedig közelebb viszik a kiválasztottakat az isteni fényhez. Íme Napóleon legnagyobb dicsősége, mely számára is a legnagyobb boldogságot jelentette, hiszen tudta, hogy hazáját szolgálja vele... Íme a júliusi forradalom dicsősége, mely az új kormányzatot adta Franciaországnak – olyan kormányzatot, melyről Napóleon álmodozott Szent-Ilonán. Íme az a dicsőség, melyet az 1834-es választáson leadott szavazatok biztosítanak számunkra immár örökké. A békés hódítások, a rend, a szabadság, a civilizáció, az ipar és a fejlődés dicsősége!

²⁷⁷ J.L.C., 1833.augusztus 24.

Az a dicsőség, amely Franciaországot a többi ország döntőbírójává teszi, éppúgy, mint egy régebbi uralkodója esetében, aki, érdemei miatt, a többi király felé emelkedett. Végül, pedig íme alkotmányos uralkodónknak, I. Lajos-Fülöpnek a dicsősége, aki épp ezen adottsága miatt válik a legkedveltebb és egyben a világ leghatalmasabb uralkodójává!”²⁷⁸

Napóleon tehát Lajos-Fülöp szellemi atyjának tekinthető, ő jelölte ki számára a követendő utat. Azonban az örökös szerepben nem sokáig tetszeleghetett Lajos-Fülöp, a Napóleon-kultusz és legenda politikai kiaknázására nála ügyesebb jelentkező is akadt...

1834-ben Napóleon régi fegyvertársát, Lallemand tábornokot nevezték ki a sziget katonai kormányzójának. A korzikaiak ünnepségsorozatot szerveztek a tiszteletére, Lajos-Fülöp hivatalnokai pedig, kénytelenek voltak asszisztálni az általános ovációhoz: „*Hogyan tehetnénk akár egyetlen lépést is Napóleon szülőföldjén, anélkül, hogy felidéznénk az itt lejátszódott eseményeket, a szereplőket, akiknek a sorsa összefonódott az övével itt, e szigeten, ahol kolosszális alakja annyira szépnek, hatalmasnak és fennköltnek tűnik? Hogyan állhatnánk meg, hogy fantáziánk, s egyben olvasóinké is, ne kalandozzon el, és ne idézzük fel az itt lejátszódott dráma egyes fejezeteit, most, mikor a megye első számú katonai hatósága előtt rójuk le tiszteletünket, aki nem más, mint a Restauráció szörnyű bosszújának egyik áldozata? Napóleon egyik tábornoka előtt, aki mind jó szerencséjében, mind pedig balsorsában teljes odaadással viseltetett mind Napóleon, mind pedig Franciaország felé? A helyettes-tábornok úr, a 17. katonai divízió parancsnoka múlt kedden érkezett meg szigetünkre, és ittléte oszthatatlan lelkesedést váltott ki az ajaccói lakosság körében. Már Lallemand tábornok neve is olyan hazafias érzelmeket vált ki belőlünk, melyeknek a fentiekben adtunk hangot. Mely más név lehetne népszerűbb Korzikán, mint az övé, illetve Jourdan prefektusé, hisz mindketten annyit szenvedtek egyazon ügyért?”*

Egy másik cikk, amely szintén ugyanebben a számban jelent meg, egy újságíró monológját tartalmazza, a Lallemand tiszteletére rendezett ünnepségek kapcsán: „...*a tömeg üvölt: Éljen Lallemand tábornok! Éljen Lajos-Fülöp! Éljen Napóleon! Éljen Korzika prefektusa!...A felvonuló tömeg átadja magát a lakomázásnak...és Te, szegény újságíró, elhagyatva, egyedül ücsörögsz egy sarokban és örülsz annak, hogy senki sem gondol rád, s így veszed ki a részed az ünneplésből. Képzleted elröpít Arcole hídjához, a Piramisokhoz, Marengo, Austerlitz, Jena, Friedland, Wagram, Moszkva csataterére...majd Waterloo-hoz, Szent-Ilonára, az apa sírjához, majd a fiúéhoz, akit ilyen fiatalon ragadott el tőlünk a halál ...*(Felidézi a megtartott beszédeket, a szünni nem akaró tapsvihart) *Íme egy tószót a Polgárkirály tiszteletére, melyet egyöntetű felkiáltásokkal fogadnak mind a díszteremben,*

²⁷⁸ Ibid. 1834 július 19.

mind pedig az utcán... Éljen Lajos-Fülöp! Éljen a Júliusi Monarchia! Éljen Napóleon! A Nagy Napóleon! Így van! A Dicsőség és a Szabadság kéz a kézben végre!...Napóleon! Haza! Szabadság!”

Az újságnak ugyanebben a számában megjelenő, következő cikke, mely a bastiai királyi főügyész, Pietrasanta úr köszöntőjét tartalmazza, világosan fogalmazta meg a korzikaiak álláspontját: ezentúl Franciaországnak kell kimutatnia a háláját a sziget irányában, hiszen Korzika szülöttének, Napóleonnak köszönhetően vált igazi nagyhatalommá.

„Ajaccio városának a jövőjére, a városéra, amely Napóleont adta Franciaországnak!

Franciaországnak egy hatalmas tartozást kell lerónia felénk: nem a megszállásunkról, vagy az emigrációról beszélek, a Restauráció ezeket már rendezte, éppúgy, ahogy más, szent adósságokat is törlesztett, tehát mindenünkből kiforgatott bennünket...

Az 1830-as év Franciaországtól minden kétséget kizárólag nagyon távol áll az ilyenfajta hálátlanság. Becsülete nem engedné, hogy fájó csodálkozással továbbra is ezt a kérdést tegyük fel magunknak: mit tett ez a büszke és nemes nemzet a hős szülővárosáért, a városért, amely hírnevét egyedül e szülöttének köszönheti?

A várost még csak abban az állapotában sem őriztük meg, amelyben a hős hagyta, mielőtt feláldozta volna magát érte Szent-Ilona szikláján... Igen, 1830 Franciaországa szégyenkezne e hálátlanság láttán, s ezt csak alátámasztja a Napóleon neve által kiváltott, napról napra növekvő lelkesedés.

A király személyes érzelmei szintén alátámasztják e megemlékezés fontosságát, hiszen az az akarata, hogy neve elsőként szerepeljen az adományozók listáján: ez utóbbiaknak pedig, nem más a céljuk, minthogy a Század Emberének, Napóleonnak a tiszteletére minél hamarabb felállítsanak egy emlékművet.”

1835-re egyre általánosabbá vált az a kívánság is, hogy Napóleon hamvai Franciaországban nyugodjanak: a korzikaiak is lelkesedtek az elképzelésért, és Ajaccióban gondolták végső nyughelyére helyezni a volt uralkodót. Az újság 1835 január 3-i számában megjelentette a képviselői kamara december 20-án, e tárgyban a királyhoz benyújtott petícióját: *„Vernay Girardet úr, a párizsi királyi bíróság ügyvédje azt a törvényjavaslatot tette, hogy rendeljék el Napóleon hamvainak a hazahozatalát Szent-Ilona szigetéről Párizsba. (Golbery és Fleury de Chaboulon urak szintén támogatják az indítványt.)”*

A sziget egyre többet hallatott magáról, mint Napóleon szülőföldje, azonban az 1835-ben, egy korzikai által Lajos-Fülöp ellen elkövetett merénylet²⁷⁹ után újra a Fekete-legenda Korzika-ellenes elemei éledtek újjá. Ekkorra Lajos-Fülöp uralkodása minden népszerűségét elvesztette: a royalisták, a republikánusok és a bonapartisták együttesen támadták a rendszert. Azonban a korzikai és bonapartista Joseph Marie Fieschi²⁸⁰ merénylete, amely 19 halálos áldozatot követelt, nagy visszhangot váltott ki a kontinensen.

A korzikai újságírók pedig, szinte hadjáratba kezdtek azért, hogy a korzikai származású merénylet és szülőföldje közötti kapcsolatokat teljesen cáfolják, és hogy meggyőzzék a kontinens közvéleményét arról, hogy ez az értelmetlen és kegyetlen kísérlet semmiben sem tükrözte a szigetlakóknak a kormányzathoz való viszonyulását. Az újság szeptember 12-i számában a következő cikk jelent meg „Fieschi és családja” címen: „...a rablások és gyilkosságok még jóval a 28-án elkövetett merénylet előtt kétes hírnevet szereztek ennek a családnak...Joseph-Marie Fieschi, mióta a fővárosba ment, többé nem tért vissza a szigetre, így tehát elképzelhetetlen, hogy bármilyen kapcsolatban állt volna szigetlakókkal”. Az újság tehát cáfolta a korzikai, állam-ellenes összeesküvés elméletét és hangsúlyozta a szigetlakók mély elkötelezettségét Lajos-Fülöp alkotmányos monarchiája felé.

1836-ban Rómában elhunyt Napóleon édesanyja, Mme Mère. Halála kiváló alkalomnak bizonyult a sajtó számára, hogy felidézze a Császár és családja uralkodásának dicsőséges pillanatait. 1836 február 20-i számában Mme Mère-t mint egy egyszerű, nagyon bátor és ízig-vérig korzikai asszonyt írták le, akit a társadalmi felemelkedés és a dicsőség sosem vakított el, és aki halála pillanatáig nyomon követte a szigeten lezajló eseményeket: „Most jutott a tudomásunkra egy kifejezetten lesújtó hír. A római *Le Diario*

²⁷⁹ A merényletre 1835 július 28-án került sor, mikor is Lajos-Fülöp a júliusi forradalom évfordulójára rendezett eseményeken kívánt részt venni. Az ünnepi menet, az uralkodóval az élén, áthaladt a Temple körúton, és amikor az 50-es szám elé érték, hatalmas robbanás tört ki. A robbanószervezet 42 személyt sebesített meg, ebből pedig 19-et halálosan.

²⁸⁰ Josph Marie Fieschi 1790 december 13-án született Muratóban. Pásztorcsaládból származott, apja azonban szakított e szűkös megélhetést biztosító foglalkozással és 1800-ban banditának csapott fel. 1808-ban, egy börtönben halt meg. Fia, Joseph Marie előbb szintén pásztorkodással kereste a kenyerét, majd katonának állt. Előbb Toscanában, majd Nápolyban, Murat seregében szolgált, Franceschetti tábornok irányítása alatt. 1814-ben az egységét feloszlatták, visszatért Korzikára, azonban Napóleon Elbáról való visszatérése után újfent a Császár szolgálatába állt. Waterloo után csatlakozott Franceschetti tábornokhoz Korzikán, majd pedig részt vett a volt nápolyi király trónja visszaszerzése érdekében indított expedíciójában. A pizzói kudarc után IV. Ferdinánd csapatai letartóztatták és egy kis időt bezárva töltött. Ezek után visszatért a szigetre, ahol nem részesült a félzsoldban és csak nagy nehézségek árán tudta fenntartani magát. Egy családi örökösödési vita miatt 1816-ban börtönbe került. 1830-ban szabadult és ettől kezdve egyre jobban csúszott lefelé a lejtőn. Párizsba költözött, ahol egy háromtagú – Morey, Pépin és Boireau – republikánus összeesküvő banda befolyása alá került és az ő sugalmazásukra követte el a merényletet Lajos-Fülöp ellen. Fieschi határtalan csodálattal adózott Napóleonnak, azonban a merényletet inkább a saját helyzetéből adódó perspektívátlanság, mint elkötelezett bonapartizmusa motiválta. Fieschi a bíróság halálbüntetésre ítélte.

című újság 10-ik számában bejelentette Madame Mère február 2-án bekövetkezett halálát. Bizonyosak vagyunk abban, hogy halála felett érzett fájdalomunkban a sziget egésze osztozni fog velünk.” 1835 március 5-én újfent megemlékezett Napóleon édesanyjáról: „Ajaccio városa múlt szerdán egy gyászünnepséget rendezett Madame Mère tiszteletére. A megható szertartás jelentős tömeget vonzott a város katedrálisába...A polgármester és a megyei tanácsnok urak a legfontosabb polgári és katonai tisztségviselőkkel együtt vettek részt az ünnepségen. Mélységes fájdalom és szomorúság töltötte el valamennyi polgár szívét. Sem Ajaccio lakói, sem pedig Korzika egésze nem fog elfelejtkezni Napóleon édesanyjának kivételes erényeiről. Ápolni fogja ennek a lélekben erős asszonynak az emlékét, akit a legnagyobb gazdagság sem tudott megváltoztatni, és aki hőshöz méltó bátorsággal viselte el a ráért sorscsapásokat. Kivételes erényeinek az emlékét ...határtalan tisztelettel fogjuk övezni.”

Az 1836 március 11-én megjelent cikk Laetitia Bonaparte utolsó pillanatait ismertette: „... úgy tűnt, hogy ez a sovány és törődött test már élettelen, az évek és a sorscsapások teljesen összeroncsolták, azonban Franciaország, a Császárság és gyermekei nevében még egyszer, hihetetlen erőfeszítések árán magához tért: a nyolcvan éves asszony visszafiataldott, és trónusok vették körül. Visszanyerte régi, erőteljes hangját és tekintetében napóleoni villám szikrázott.”

Az 1836-os év folyamán már nem találunk több, kifejezetten Napóleonnal foglalkozó cikket az újság hasábjain. Azonban a volt Császár unokaöccse annál inkább hallatott magáról. Az újság november 5-i számában egy távirat erejéig ismerteti a strasbourg-i eseményeket: „Párizs, 1836 november elseje, 11 óra 30 perc

A hadügyminiszter a katonai egységek parancsnokainak, a belügyminiszter a prefektusoknak és al-prefektusoknak

A fiatal Lajos - Napóleon a 4. tüzérségi ezred fellázítására tett kísérletet: a lázadást azonnal elfojtották és a katonák tökéletesen teljesítették kötelességeiket. A bűnösöket letartóztatták, a lakosság pedig legmélyebb felháborodásának adott kifejezést.”

A korzikai újság nem kommentálta a hírt. Egyértelmű, hogy míg a Napóleon-kultusz a legnagyobb népszerűséggel bírt a szigeten, addig a bonapartizmusnak - mint a fennálló rezsimeket megdönteni kívánó, politikai mozgalomnak - az említésétől is óvakodott a sajtó.

1836 vége illetve 1837 eleje határvet jelent a Napóleon-legenda nyomon követésében: ekkorra véget ért a rehabilitációja érdekében folytatott harc, Napóleon egy csodált, történelmi személyiséggé vált, mint Nagy Károly, vagy mint XIV. Lajos.

1837-ben megváltozott az újság elnevezése is: ezentúl Korzikai Újságnak hívták, a „szabad” jelző hirtelen eltűnt a címéből...A Napóleon-kultusz is háttérbe szorult az újság hasábjain, a hangsúly a kül és belpolitika eseményeire, a francia gazdasági helyzetre, az államháztartás problémáira és Lajos Fülöp kormányának a dicsőítésére helyeződött át.

Napóleon neve a tiszteletére, Alagajolában állítandó márvány emlékmű kapcsán még fel-felmerült, de már szó sem volt a kezdetekkor tapasztalható lelkesedésről. Az 1837 március 18-i cikkben az újság bírósági végrehajtók bevonásával fenyegetőzött azon adományozók ellen, akik bár feliratkoztak a listára, az adományukat sohasem jutatták el a város vezetőihez. Az emlékművet egyébként sosem fejezték be, mivel a felállításhoz nélkülözhetetlen összeg nem gyűlt össze. Napóleon nevével ezentúl a „Vegyes hírek” rovatban találkozunk: itt idézik családjához írt leveleit, magánéletének epizódjait vagy a csodálói által, róla írt irodalmi próbálkozásokat.

Az 1839 május 22-i számban az újság Fesch kardinális e hónap 13-án, Rómában reggel fél hatkor bekövetkezett halálát jelentette be. A halálhír újra alkalmat adott a Bonaparte családról történő megemlékezésre, illetve az austerlitz-i csata dicsőségének a felelevenítésére. Az újság június 5-i száma nemcsak hogy részletes leírást közölt Fesch életének utolsó óráiról, hanem bejelentette, hogy a kardinális jelentős örökséget hagyott hátra szülővárosára. Ezen kívül szintén beszámolt arról, hogy Caroline Bonaparte, Nápoly volt királynéja, Firenzében elhalálozott: „*Meg kell jegyeznünk, hogy május hónap baljós előjelnek bizonyul a Bonaparte-család számára, és ezt az alábbiak bizonyítják:*

Napóleon elhunyt 1821 május 5-én

Pauline Borghèse 1825 május 10-én

Fesch kardinális 1839 május 13-án

Caroline Bonaparte 1839 május 18-án

Ezzel az utolsó halálesettel Napóleon utolsó leánytestvére is eltűnt az élők sorából: egyedül fiútestvérei vannak még életben. Joseph, a legidősebb fivér, Louis, Lucien és Jérôme. Napóleon leánytestvérei pedig a következő neveket viselték: Elisa, Pauline és Caroline.”

Az újság tehát fontosnak tartotta a fenti, valamikor híres nevek felsorolását: hiszen 1839-re a fiatalabb generációk számára már a történelmet jelentették. 1839 július 10-én az újság beszámolt a Fesch kardinális emlékére e hónap 8-án rendezett gyászszertartásról és fontosnak tartotta bejelenteni, hogy e napon a város valamennyi üzlete bezárt és az élet szinte megállt a Bonaparte-család szülővárosában.

1840 május 20-án az újság beszámolt arról, hogy Lajos - Fülöp beleegyezett abba, hogy egy expedíció induljon Szent-Ilona szigetére és hazaszállítsa Franciaországba Napóleon

hamvait. Az uralkodó saját fiát, François-t, Joinville herceget bízta meg az expedíció vezetésével. Ezenkívül az expedíció tagjai voltak még Philippe de Rohan-Chabot, diplomata, Coquereau abbé, mint az Egyház képviselője és Guillard doktor, akit a test exhumálásával bíztak meg. Továbbá Napóleon Szent-Ilonán töltött éveinek több szemtanúja is követte az expedíciót: Bertrand marsall és fia, Arthur, aki a szigeten született, Gourgoud báró és az ifjabb Emmaneul de Las Cases, ugyanis apja, a „Mémorial”-szerzője rossz egészségi állapota miatt nem vállalkozhatott az útra.

Ezzel a Júliusi Monarchia hivatalosan is elismerte kontinuitását a Császársággal és teljesítette a korzikaiak legfőbb kívánságát. Az újság így értékelte a különös fontosságú hírt: „Az eseményt egy olyan nemzeti ünnepnek kell tekintenünk, melyből minden politikai párt a legkisebb hátsó gondolat nélkül fogja kivenni a részét, és együttesen biztosítani fogja elismeréséről és csodálatáról a kormányzatot. A Júliusi Monarchia kormányát ezentúl egy újfajta dicsőség övezi,...hiszen a legszebb belpolitikai esemény köthető a nevéhez: ez volt a legnépszerűbb belpolitikai döntés az elmúlt tíz évben.”

A hamvak hazahozatalára vonatkozó törvényjavaslatot a belügyminiszter, Rémusat terjesztette be május 12-én: beszédében azt hangsúlyozta, hogy a napóleoni kor a francia történelem része és így a Császárnak is francia földben kell nyugodnia. Az újság részleteket közölt a belügyminiszter beszédéből, valamint az alábbiakkal egészítette ki: „A Júliusi Monarchia ténylegesen az egyedüli és legitim örököse azoknak az emlékeknek, melyre Franciaország jogosan lehet büszke. Ez a monarchia az első, amely összefogta a különböző erőket és megvalósította a Francia Forradalom célkitűzéseit, s így érdemessé vált arra, hogy félelem nélkül lerója tiszteletét a legnagyobb népszerűségnek örvendő hős szobra és sírhantja előtt. Ugyanis egyetlen egy dolog van a világon, amely a dicsőséghez hasonlítható: a szabadság fogalma.”

Az 1840 június 17-i szám ugyanennek a témának szentelte a legnagyobb figyelmet. Kifejtette, hogy Korzika, pontosabban Ajaccio városa joggal tarthatna igényt arra, hogy híres gyermekét az ajacciói katedrálisban temessék el, azonban lemond erről a privilégiumról és feláldozza magát Franciaország érdekeiért: „Ajaccio tehát nem válik azzá, amivé álmaiban szeretett volna válni, Európa Mekkája. A zarándokok tömege tehát nem fogja évente előzőlni a várost, hogy virágokkal és könnyekkel rója le tiszteletét a sír előtt. Ajaccio az marad, ami mindig is volt, bár egy pillanatig úgy tűnt, hogy a sors különleges fordulatot tartogat számára... Hiszen a franciák Császárárt és Európa koronás főit e város adta az emberiségnek...Bár Ajaccio egy alázatos kisváros marad csupán, neve mindig is vetekedni fog a legdicsőségesebb fővárosok neveivel.”

1840 december 30-án²⁸¹ arról találunk említést, hogy az expedíció visszatért Szent-Ilona szigetéről és a fogadására rendezett ünnepségen egy korzikai delegáció is részt vett: „*A nép hol azt kiáltotta, hogy „Éljen a Császár!” hol pedig, hogy „Éljen a Király!”.* Így rótták le a tiszteletüket egy olyan dinasztia feje előtt, aki lehetővé tette azt, hogy 25 évnyi száműzetés után e drága ereklyék visszatérhettek francia földre.”

Napóleon tiszteletére Korzikán is gyászünnepséget rendeztek és az eseményről a következőképp számolt be az újság 1841 február 3-i számában: „*A katedrális hajnal óta megtelt és nem győzte többé befogadni az ajacciói lakosokat, valamint a környező településekről érkező szigetlakókat.*”

A Napóleon-kultusz tehát Franciaország-szerte legalizálódott, a korszak teljes rehabilitációjához azonban még egy fontos alkotóelem hiányzott: a Bonaparte-család hivatalosan még mindig Franciaország ellenségének számított és nem léphetett francia földre. Az korzikai lakosság petícióval fordult a kormányzathoz, az újság pedig 1842 október 2-i számában beszámolt erről a kívánságról: „*Korzika lakossága már több alkalommal kérte annak a törvénynek az eltörlését, amely zárva tartja Franciaország kapuit a Bonaparte-család előtt. A Conseil Général a korzikai lakosság nevében arra kéri a kormányzatot, hogy javasolja a Képviselő Kamarának a törvény eltörlését.*” Azonban erre az intézkedésre egészen 1848-ig várni kellett.

Napóleon neve a legközelebb egy gyász hír kapcsán került az újság címlapjára. 1844 július 28-án Joseph Bonaparte hunyt el Firenzében és halálát Ajaccio egésze meggyászolta. Augusztus 19-én ezeket olvashatjuk az újságban: „*Napóleon fiútestvérei közül mára csak Louis herceg, Hollandia volt uralkodója és Jérôme herceg, Vesztfália volt uralkodója van életben. Louis herceg jelenleg a család feje.*”

A családtagok gyászjelentéseitől eltekintve, Napóleon már csak a vegyes hírekben szerepelt, a kultusz részét képezte immár az ajaccói lakosság mindennapjainak. E folyamat betetőzéseként már csak a Bonaparte-ház hivatalos kultuszhelyé való kinevezése volt hátra. Az újság 1847 november 15-i számában bejelentette a lakosság erre vonatkozó kívánságát: „*(A Bonaparte-házat)...kultuszhelyé kell átalakítani, és úgy kell bánni vele, mint egy templommal, ahová az utazó bármikor betérhet, és ahol a legnagyobb nyugalomban róhatja le kegyeletét e szent helyen...Olyan emlékműnek kell tehát tekintenünk, amely nem egyetlen családnak, hanem a korzikai nemzetnek a tulajdona ezentúl.*” Lajos-Fülöp bukásáig ez volt

²⁸¹ Maga az expedíció 1840 december 14-én ért vissza Neuilly kikötőjébe, a gyászmenet pedig december 15-én 14 óra 30-kor érkezett meg az Invalidusokhoz.

az utolsó, a Napóleon-kultusszal összefüggő hír az újság hasábjain. Nemcsak Napóleon személyét, de egész családját a korzikaiak mélységes tisztelet övezte ekkorra.

Az 1848-as Forradalom pedig lehetővé tette a Bonaparte-család visszatérését Franciaországba. A lehetőségből Napóleon két unokaöccse is politikai téren próbált profitálni: Jérôme fiát, Napóleon herceget (1822-1891) Korzika képviselőjének választották 37 771 szavazattal, Lajos - Napóleont pedig, Korzikán kívül, ahol 35 903 szavazatot kapott, még négy másik megyében (Charente-inférieure, Moselle, Seine, Yonne) is megválasztották. Mindketten elsősorban nevüknek köszönhatték népszerűségüket.

Lajos - Napóleon ezek után hihetetlenül gyorsan emelkedett a francia politikai életben: 1848 december 10-én tartott köztársasági elnöki választáson a 47 627 korzikai szavazatból 45 880-at szerzett meg, tehát a szavazatok 95%-át. A választások után látott napvilágot a Giacobi által megzenésített és Costa ügyvéd által írt korzikai himnusz, „Ajaccienne” címmel, amely a szent család visszatértét élteti. Az 1852 decemberében, a császárság intézményeinek a visszaállításáról tartott népszavazáson pedig, a Herceg-Elnök az 56 588 szavazatból 56 549-et szerzett meg a szigeten: Korzika volt tehát a Császári dinasztia legelkötelezettebb híve Franciaországban.

Kitekintés : A Napóleon-kép korzikai jelene

A II Császárságot a korzikaiak szinte apoteózisként élték meg: a sziget visszaváltozott a császári dinasztia szülőföldjévé. III. Napóleon 1860-ban avatta fel Ajaccióban a Császári Kápolnát és az ünnepség alkalmával a következő kijelentést tette: „*Korzika számomra nem olyan megye, mint a többi, hanem egy család.*”²⁸² Eugénia császárné előbb 1865-ben, majd 1869-ben látogatott el a szigetre, ahol az ajacciói lakossággal együtt ünnepelte meg Napóleon születésének 100-ik évfordulóját. A sziget lakossága körében III. Napóleon egészen uralkodása végéig határtalan népszerűségnek örvendett és a Császár valóban mindent elkövetett, hogy elősegítse a sziget fejlődését. Uralkodása alatt megkezdődött a korzikai mocsarak lecsapolása (1866-ra 946 hektárnyi mocsarat csapoltak le) és az így nyert termőföldeken új növénykultúrákat honosítottak meg, mint a dohány, vagy a gyapot. A szőlő, a narancs és a mandarintermesztés is hihetetlen fejlődésnek indult, valamint komoly programot valósítottak meg a korzikai termálforrások érdekében, amelyek így konkurálhattak a kontinensen található fürdőkkel. A városok tagadhatatlanul haszonélvezői voltak e fejlődésnek: Ajaccio és Bastia a II. Császárság alatt számos középülettel gazdagodott és Ajaccio, mint téli üdülőhely vonzotta ezentúl a turistákat. Egyértelmű haladás volt tapasztalható a korzikai úthálózat vonatkozásában is, amely megkönnyítette a sziget belső kommunikációját. A szigetnek a szárazfölddel való kapcsolatait pedig, elősegítette a Korzika és a kontinens között meginduló, heti gőzhajó járat. Az ipar területén azonban nem történt áttörés: továbbra is alapvetően a kezdetleges kézműipar dominált a sziget gazdasági életében. A Második Császárság alatt a lakosság egyre inkább „franciává” vált: az iskolákban kizárólag franciául folyt immár az oktatás, a tanárokat pedig az ajacciói tanárképző főiskolán képezték ki. A közbiztonság terén is nagy fejlődést értek el: 1851-ben újjászervezték a csendőrséget, amely így sokkal ütőképesebbé vált, 1853-ban pedig betiltották a fegyverviselést. A bűnözés tagadhatatlanul visszaesett III. Napóleon uralkodása alatt: 1870-ig mindössze 3 halálos ítéletet mondtak ki a szigeten. Azonban a korzikai társadalom szerkezetében nem történt változás: a sziget életét továbbra is a földbirtokokkal rendelkező, érdekeikre féltékenyen őrködő klánok határozták meg.

1870-ben, a II. Császárság bukása után a kontinensen újra Korzika-ellenes hangulat lett a jellemző: a republikánusok, Clemenceau-val az élükön 1871 február 8-án a Nemzetgyűlésben azt követelték, hogy Korzikát – amely közvetve számos nemzeti

²⁸² Ld. Vergé-Franceschi, Michel: Histoire de la Corse, Du XVIIe siècle jusqu'à nos jours, Editions du Félin, Paris, 1996, 467. A továbbiakban Vergé-Franceschi...

katasztrófaért felelős – csatolják vissza Itáliához.²⁸³ Azonban a sziget Franciaország része maradt. Sőt, a század végére egyre „franciábbá” vált: a francia nyelv egyértelmű feltétele lett a karriernek és a korzikai, francia nyelvű irodalom születése is ekkorra datálható. A helyi elit az olasz egyetemek helyett francia egyetemekre kezdte küldeni gyermekeit, így az Olaszországgal való – eddig kifejezetten szoros kapcsolat – meglazult. Az oktatás, a közlekedés területén a II. Császárság alatt megkezdett reformprogram tovább haladt, azonban 1914-ig a sziget gazdasági téren vegetálásra kényszerült. Az alapvetően mezőgazdaságra és pásztorkodásra alapuló gazdaság képtelen volt megfelelni a kor követelményeinek, a XIX. század utolsó negyedében pedig, számos krízis-helyzettel szembesült. Az ipar továbbra is jelentéktelen szerepet játszott Korzika gazdasági életében és semmiképp sem tudta ellensúlyozni a mezőgazdaság általános hanyatlását. Ennek a hanyatlásnak az egyik következménye volt a XIX. század közepétől meginduló, jelentős kivándorlási hullám. Alapvetően azokat a szigetlakókat érintette, akik számára a gazdasági válság szinte lehetetlenné tette a megélhetést. A francia gyarmatosítás és a közlekedési eszközök fejlődése pedig meggyorsította a folyamatot. Maga a kivándorlás ellenben demográfiai visszaesést és a sziget belső területeinek az elnéptelenedését vonta maga után.

Az első és a második világháború eseményei tovább súlyosbították a sziget helyzetét. Korzika egyike volt azoknak a francia megyéknek, melyek a legnagyobb embervesztéseget könyvelhették el az 1914-1918-as háború végén: 30 000 korzikai vesztette életét a csatákban.²⁸⁴ A háború végén új lendületet kapó gyarmatosítás csak fokozta a korzikai kivándorlást: az 1930-as években a tengeren-túli francia kolóniák hivatalnokainak 20%-át, míg a gyarmati hadseregnek 28%-át tették ki a korzikaiak²⁸⁵. A két világháború között 60 000 szigetlakó hagyta el Korzikát: ez az összlakosságnak egy harmadát jelentette! A kivándorlás eredményeképp a korzikai gazdasági élet egyre jobban hanyatlott: a megfelelő munkaerő hiányzott, a nem megművelt földeket pedig pásztorkodásra használták fel. Az ipar továbbra is kezdetleges maradt, és a sziget alapvetően importálta az ipari cikkeket a kontinensről. Ráadásul a gazdasági agónia hozzásegítette a klánvezéreket, hogy befolyásukat még jobban kiterjesszék. A politikai élet a szigeten a klánok elkeseredett harcát jelentette: a demokratikus választási rendszer csupán papíron létezett Korzikán. Az 1920-as évek végén illetve az 1930-as évek elején a sziget egészére jellemző, általános elégedetlenséget Mussolini kormánya megpróbálta a saját hasznára fordítani. A Duce Olaszországa megkérdőjelezte Korzika

²⁸³ Vergé-Franceschi... 473.

²⁸⁴ Uo. 483.

²⁸⁵ Uo. 485.

Franciaországgal való egységét és a szigetet - kultúrája, tradíciói és nyelve miatt - Itália szerves részének tekintette. Az olasz propaganda a Napóleon-legendát is „kisajátította”: Napóleont - toszkán eredete miatt - Itáliának követelte. 1938 november 30-án, Ciano gróf, Olaszország külügyminisztere hivatalosan is bejelentette a parlamentben a Korzikára vonatkozó olasz igényt. Azonban beszéde az ellenkező hatást váltotta ki a szigetlakókból. 1938 december 4-én Bastia ünnepélyesen válaszolt Mussolininek: megerősítette Korzika és Franciaország egységét, és örökre elutasította az itáliai egység – Korzikát is magába foglaló – elképzelését. A sziget 1942 novemberében olasz megszállás alá került: 85 000 olasz és 15 000 német katona szállta meg Korzikát. Az ellenállás szinte azonnal megszerveződött. 1943 szeptember 8-án Itália kapitulált és erre a hírre Korzikán általános felkelés tört ki. Ennek eredményeként október 5-én a sziget elsőként szabadult fel Franciaország megyéi közül és a felszabadulását elsősorban a szigetlakók elszánt harcainak köszönhette.

A háború után Korzika gazdasági hanyatlása tovább folytatódott. Az elvándorlás krónikus méreteket öltött és a sziget belseje kezdett teljesen elnéptelenedni. 1949-re a korzikai lakosság mindössze 180 000 főt tett ki, a mezőgazdasági művelésre alkalmas területeknek pedig mindössze 2%-át művelték meg. Az úthálózatok még mindig nem fedték le a sziget egészét és karbantartásukról sem gondoskodtak. A mezőgazdaság, amely alapvetően az önellátásra rendezkedett be, a sziget összes jövedelmének csupán 7%-át tette ki 1957-re. Az állattenyésztés továbbra is az archaikus módszereket követte. A sziget földrajzi meghatározottságából származó hátrányok is egyre jobban éreztették a hatásaikat: a szigetre importált áruk - a szállítás költségei miatt – drágának számítottak, míg a szigetről szintén magas költségek árán a kontinensre exportált korzikai termékek versenyképtelennek bizonyultak a szárazföldön előállított megfelelőikkel szemben. A kormányzat 1957-ben hivatalos programot dolgozott ki a sziget gazdaságának az újjáélesztése érdekében. Két szervezetet hívtak életre: az első, SETCO (Société d'Équipement Touristique de la Corse) elnevezésű szervezet célja a sziget turisztikai szempontból való hasznosítása volt, míg a másik szervezet, amelynek a nevét SOMIVAC-nak rövidíthetjük (Société de Mise en valeur Agricole de la Corse) a sziget mezőgazdaságának új alapokra helyezését tűzte ki célul maga elé. Ez utóbbi szervezet jelentős állami támogatásban részesült, amelyet 30 000 hektárnyi föld termőképessé tételére fordítottak. Mocsárelcsapolási, csatornázási munkálatok kezdődtek meg, valamint kiirtották a maláriát terjesztő szúnyogot is a sziget területéről. Nagyjából 600, ötven és száz hektár közötti, mezőgazdasági termelőegységet hoztak így létre, illetve strukturáltak át. A program sikerének következtében a mezőgazdasági termelés ezek után évi 10-15%-kal nőtt, a mandarin-termesztés versenyképessé vált és a sziget egyik fő

exportcikkévé avanzsált. Ezen kívül a szőlőtermesztés vált még a mezőgazdaságban a másik húzó ágazattá. Az állattenyésztés is fellendült, a mezőgazdaság újjászervezése jó hatással volt erre az ágazatra is. A SETCO tevékenysége azonban kevésbé volt sikeres. Megfelelő állami támogatás hiányában csupán 4 hotelt sikerült felépíteniük a szigeten. A turizmusban a hatvanas évektől a privát szféra vette át a kezdeményező szerepet, a külföldi befektetők száma pedig egyre nőtt.

E gazdasági modernizációnak azonban több, külső tényező vetett gátat. Először is a francia gyarmatbirodalom széthullásával a korzikaiak karrierlehetősége jelentősen beszűkült. Míg a szigetlakók 20%-ban képviseltették magukat a gyarmati adminisztráció soraiban, addig a kontinentális Franciaország hivatalaiban csupán 1%-uk volt jelen. Sok korzikai kényszerült hazatérni a gyarmatokról és szembesült a szigetet jellemző általános hanyatlással. Algéria függetlenné válásának a következményeként pedig, 1957 és 1962 között nagyjából 20 000, főleg korzikai származású, francia állampolgár tért vissza a Maghreb - térségből és telepedett le a szigeten. Gazdasági integrációjuk érdekében főleg ők lettek a SOMIVAC által létrehozott mezőgazdasági egységek legfőbb haszonélvezői. Ez az intézkedés azonban felháborította az őslakos termelőket, akik úgy értelmezték, hogy a kormányzat elfordult tőlük. A turizmus gyors fejlődése szintén hozzájárult a korzikai egyenlőtlenségek elmélyítéséhez. Míg a tengerparti részek jócskán profitáltak ebből az új bevételi forrásból, addig a sziget belső részei még jobban elnéptelenedtek.

E tényezők együttes hatására a korzikai társadalom mérlegre tette eddigi történelmét. Először is a klánok szerepe kérdőjeleződött meg: a változásokkal szemben tehetetlennek bizonyultak és életképes alternatívát sem tudtak kínálni. Másodszor a francia állam Korzikával szembeni politikája került a szigetlakók támadásainak a központjába. Az 1960-as évek elején megalakult az Action Régionaliste Corse (Korzikai Regionalista Akció) elnevezésű mozgalom, amely felszólította a francia kormányt, hogy koncentráljon a korzikai problémára, tehát a sziget gazdasági problémáira, az elnéptelenedésre illetve a perspektívatlanságra. Továbbá a korzikai kultúra és nyelv megőrzése érdekében is felszólították a kormányt a cselekvésre. Azonban a kormány részéről semmilyen válasz nem érkezett. Az 1968-as események kapcsán a korzikai egyetemista körökben egy romantikus nacionalizmus látott napvilágot, és számos szervezet alakult a korzikai kultúra, nyelv és identitás megőrzése érdekében. 1975-re a helyzet mit sem javult, és augusztus 21-én az ARC tagjai radikális cselekvésre szánták el magukat. Edmond Simeoni vezetésével a szervezet néhány tagja megszállt egy borpincét Aleria közelében, amely egy fekete-lábú tulajdonában volt. Akciójukkal Párizs figyelmét akarták magukra vonni: azonban az incidens elmérgesedett

és több halálesetet követelt. Innentől számíthatjuk egy radikális, korzikai nacionalista mozgalom kezdetét, amely hamar a sziget Franciaországtól való függetlenedését tűzte ki célul maga elé. 1976 május 4-nek 5-re virradó éjjelén a nacionalista erők bejelentették a Korzikai Nemzeti Felszabadítás Frontjának (FLNC) a megszületését, amely egy tucat merénylettel hívta fel rögtön magára a figyelmet. Bár a szervezetet hivatalosan 1983-ban feloszlatták, illegálisan napjainkban is tevékenykedik, és Korzika függetlenségét hirdeti.

Az 1970-es évek végén az autonómisták és a függetlenség-pártiak közötti politikai szakadék egyértelművé vált. Az autonómisták legfőbb követelései a következők voltak a francia állammal szemben: a sziget földrajzi helyzetéből adódó hátrányok kompenzálása, a korzikai nép identitásának az elismerése, a sziget természeti adottságainak a messzemenő védelme, a korzikai kultúra, nyelv továbbélésének az elősegítése.²⁸⁶ A függetlenség-pártiak azonban nem voltak hajlandók a gyarmatosítóként definiált Franciaországgal tárgyalásokba bocsátkozni és fegyveres harcba fogtak a függetlenségért. E két, alapjaiban eltérő, politikai program alapján megszerveződő korzikai szervezetek egymással is harcban álltak.

A francia állam pedig, bár nem egy egységes és szervezett korzikai mozgalommal találta magát szemben, megpróbálta orvosolni a kialakult helyzetet: 1972 július 5-i törvény elválasztotta Korzikát a Provence-Côte d'Azur régiótól, majd a szigetet különálló régióként nyilvánította, az 1975 május 15-i törvény Korzikát két megyére osztotta: Felső-Korzikára (Haute-Corse) és Dél-Korzikára (Corse du Sud), 1980-ban a Corte-i egyetem újra megnyitotta a kapuit a sziget fiatalsága előtt, az 1982 március 2-i és július 30-i törvény olyan különleges jogszabályokat léptetett életbe a sziget vonatkozásába, amely Korzika földrajzi helyzetéből adódó specificitásait vette alapul és szintén 1982-ben tartották meg az első választást a korzikai, regionális gyűlésbe.²⁸⁷

Azonban a francia kormány engedményei nem csillapították le a különböző, korzikai nacionalista mozgalmakat. 1989-ig a sziget szinte állandóan forrongott: egyik merénylet a másikat érte és Párizs képtelennek bizonyult az események irányítására. 1989 és 1990 között a korzikai nacionalisták három fő szervezetbe tömörültek, melyek egymással is harcban álltak: az első a „Mouvement Pour l'Autodétermination”, amely Korzika nagyobb autonómiájáért és önrendelkezési jogainak a kiszélesítéséért küzdött, a második a „Accolta Naziunal Corsa”, amely radikálisabb programot hirdetett és végül a „A Conculta”, amely az FLNC örökösének

²⁸⁶ Ld. Bernabéu-Casanova, Emmanuel: *Le nationalisme corse*, Genèse, succès et échec, suivi d'un entretien avec le leader autonomiste Edmond Simeoni, L'Harmattan, Paris, 1996, 51-77.

²⁸⁷ Vergé-Franceschi...485.

minősült. E három szervezet tehát élesen elhatárolódott egymástól és céljaikat egyértelműen erőszakkal akarták sikerre vinni a francia állam ellenében.

E mozgalmak részletes elemzése nem képezi dolgozatunk tárgyát. Azonban a korzikai nacionalizmus újjáéledése az 1960-as években teljesen átértékelt az 1814 óta kialakult, mitikus Napóleon-képet. A XX. századi nacionalisták példaképüket Pascal Paoliban, a korzikai függetlenség Atyjában látták. Szintén Paoli híveit nevezték nacionalistának a XVIII. században, megkülönböztetve a francia-párti illetve a Genova-párti korzikaiaktól. Franciaországot Korzika leigázójának állították be, aki az 1768-as Versailles-szerződés óta kizsákmányolja a szigetet. Korzika 1789-es franciaországi integrációját is egyértelműen negatívumként értékelték a sziget „elfranciásodása”, tehát a korzikai kultúra, nyelv visszaszorulása miatt. Napóleont pedig a sziget integrációjában játszott szerepe miatt elítélték: hiszen a lakosság egésze nem adta beleegyezését a sziget franciává válásához. Így a korzikai nacionalisták éppen azt rótták fel a Császárnak, amire ő a legbüszkébb volt: Korzikát egy nagy és haladó nemzet egyenjogú részévé tette.

Összegzés

Dolgozatunk alapvetően azt a célt tűzte ki maga elé, hogy bemutassa azokat az átváltozásokat, amelyek végkifejletében megszületett Korzika Napóleon képe. Franciaországban a napóleoni legenda egyik fontos elemét jelentette a császár idegen, szigetbeli származása: a fiatal hadnagy a teljes ismeretlenségből emeltetik fel a Forradalom hullámai által, és válik a történesek meghatározó figurájává! Napóleon a Forradalom katonájaként született, hogy aztán magát a Forradalmat testesítse meg akár császárként is – elsődlegesen a romantikusok jóvoltából.

Azonban Korzikán Napóleonnak és családjának már korábban meg volt a maga története; bonyolult és ellentmondásokkal átszőtt történet ez, mely sajátos szimbiózisban él a sziget történetével. A Bonaparte-családról Korzikán kialakult vélemények alapvetően kihatottak Napóleon személyének, és szerepvállalásának a megítélésére is. Ennek megfelelően dolgozatunkban bemutattuk a sziget történelmét, így a Bonaparte-család felemelkedését és politikai szerepvállalását.

A hangsúlyt a kezdetek vonatkozásában egyértelműen Charles Bonaparte személyére helyeztük: Napóleon apja, akinek a jövőendő uralkodó szinte mindent köszönhetett, igazságtalanul el lett felejtve a történészi munkákban. A Napóleon-kép megértéséhez illetve ahhoz, ahogy a korzikaiak Napóleont látták később, apja viselkedésének az elemzése elengedhetetlen volt. Charles Bonaparte Paoli egyik bizalmas hívének számított, egészen a ponte-novui vereségig. Azonban egyike lett az elsőnek, akik meglátták a felemelkedés lehetőségét az Ancien Régime által kínált keretek között. Az elkötelezett paolistából Marbeuf kormányzó kegyencévé avanzsáló Charles Bonaparte szédületes karriert futott be a szigeten: 3 évvel a korzikai szabadságharc leverése után nemessé vált, fontos köztisztviselői funkciót töltött be, gyermekeit francia iskolákban, a francia állam költségén taníttatta, Versailles-ban, a Rendi Gyűlésben pedig ő képviselte a korzikai nemességet.

Napóleon apja ugyanazzal az eltökéltséggel és kitartással haladt a céljai felé, amely a későbbiekben, egyetemes hírnévre szert tevő fiára is jellemző volt. Azonban egy ilyen karriernek – amely elsősorban a sziget francia kormányzójának a kegyein alapult – nagy ára volt a klánok érdekellentétei által meghatározott, kis szigeten. Korzikán a legjelentéktlenebb állás vagy tisztség megszerzése, illetve egy franciaországi ösztöndíj kieszközölése is, a többi klán határtalan irigységét és gyűlöletét váltotta ki. Charles Bonaparte rövid élete folyamán rengeteg ellenséget szerzett, akik halála után sem tudták családjának megbocsátani ezt a gyors és – legalábbis a szemükben – nem megérdemelt felemelkedést.

Charles Bonaparte tehetségének köszönhetően tehát Napóleon Franciaországban tanulhatott. Ezekben az években csakis és kizárólag Korzikára gondolt, korzikainak érezte magát és gyűlölte a hazáját leigázó franciákat (miközben a francia állam költségén tanult a különböző katonai iskolákban). Apját, annak franciabarátsága miatt megvetette és Paolit, a korzikai függetlenség megteremtőjét, bálványozta. Azonban a Forradalom megváltoztatta Napóleon elképzeléseit hazája további sorsával kapcsolatban: a függetlenség helyett a két ország egyesülésének lett a híve a teljes egyenlőség nevében. A Forradalom lehetőségeit tehát Napóleon Korzikán akarta kihasználni, Franciaország semmit sem jelentett a számára. A szigeten akart karriert befutni, családjá, klánja segítségével. Az 1790-től újra a sziget élén álló Paoli jobbkezévé, katonai főparancsnokává szeretett volna válni. Azonban a jakobinus beállítottságú Napóleon és fivérei fokozatosan szembekerültek a Babbu-val. Paoli és hívei bizalmatlanok voltak Charles Bonaparte fiaival, akinek francia-pártiságát és kegyenc-szerepét nem tudták elfelejteni. Az idős államférfi, az alkotmányos monarchia híve, 1793-ra pedig végképp eltávolodott a forradalmi Franciaországtól, s ennek oka az 1791-es Alkotmány megrendülésében, XVI Lajos kivégzésében, illetve az Anglia-elleni háborúban keresendő.

A Konvent és Paoli közötti feszült helyzetet ráadásul Napóleon öccsének, Luciennek a viselkedése mérgesítette el végképp: 1793-ban, a touloni jakobinus klubban elhangzott beszédében Paolit hazaárulással vádolta. Majd tettéről levélben számolt be családjának. Ebben a bosszúszomjas fiatalember - Paoli nem volt hajlandó maga mellé venni, mint személyi titkárt - azzal dicsekedett, hogy ő mérte a végzetes csapást az öreg vezérre. A levelet azonban Paoli rendőrsége elfogta, s a vezér híveinek gyűlölete (majdnem az egész nemzet!) a Bonaparte-klán ellen fordult. A francia-barát Charles Bonaparte fiát, a jakobinus meggyőződésű Napóleont és családját 1793-ban kirekesztették a korzikai nemzetből és épphogy csak sikerült élve elhagyniuk a szigetet.

Az 1793-as év Napóleon számára lezárta a korzikai szakaszt az életében, és valljuk be, ez a szakasz nagyon dicstelennek minősült. Napóleon nemhogy korzikai hőssé, elismert személyiséggé vált volna a szigeten, hanem - más, jakobinus társaival együtt - kiteszártatott a korzikai nemzetből! A sziget ettől kezdve nem játszott jelentős szerepet Napóleon életében.

A tábornok, a konzul végül pedig a császár Korzika vonatkozásában folytatott politikája nem változtatta meg a Napóleonnál, honfitársai körében kialakult, ellentmondásos megítélést. Alapjaiban egy, a jakobinus hagyományokba illeszkedő, centralista és integráló politikáról van szó: Napóleon, a szigetet minden szinten (gazdasági, közigazgatási, erkölcsi...stb.) egyenlővé akarta tenni a kontinenssel. Politikája azonban nem örvendett általános népszerűségnek Korzikán, ráadásul a Forradalom alatt szerzett ellenségei - a

paolisták éppúgy, mint a király-pártiak - állandóan szervezkedtek a korzikai származású uralkodó ellen. Ezen kívül a kifejezetten rossz gazdasági helyzet, az állandó sorozások, Morand katonai kormányzó kegyetlenkedései csak tovább rontották a szigetlakók Napóleonhoz való viszonyulását. Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy Napóleon uralkodása alatt nem tudta a különböző pártokat, klánokat együttesen megnyerni politikájának és személye, legalábbis császársága idején, nagyon messze volt attól, hogy politikai konszenzust jelentsen ezen a végletekig bonyolult és megosztott szigeten.

Sőt, 1814-ben, a Császár első lemondásakor a korzikai nép részéről semmilyen Napóleon-párti megnyilvánulásról nincs tudomásunk. A szigetlakók, Franciaország többi részéhez hasonlóan, Napóleon bukásában a pusztító háborúk, a sorozások és a rossz gazdasági körülmények végét látták. A sziget északi része, amely a Forradalom és Napóleon uralkodása ellenére sem érezte franciának magát, Bastia vezetésével angol protektorátus alatt képzelte el a sziget jövőjét. A déli területek pedig, Ajaccio-val az élükön, Franciaországhoz tartozónak érezték magukat és, bár király-párti elkötelezettségről nem beszélhetünk, csatlakoztak a Bourbon-hatalomhoz.

Azonban 1815-re – a Száz Nap eseményeinek az idejére – a korzikaiak már egy emberként sorakoztak fel honfitársuk mögött, és elfelejtették a túlbuzgó jakobinus, illetve a szigetet kizsákmányoló, valamint erőszakosan integrálni akaró Napóleon-képét. Dolgozatunk előbb ennek a hirtelen változásnak az okaira kereste a magyarázatot, majd részletesen elemezte Napóleon glorifikációját, előbb a Restauráció, majd a Júliusi Monarchia időszaka alatt.

E váratlan fordulatot, tehát a szigetlakóknak Napóleon melletti kiállását több tényező együttes hatása provokálta ki. Korzika az 1789-es, forradalmi dekrétummal érezte magát Franciaország részének, és nem egy meghódított tartománynak. A Bourbonok, bár nem vonták vissza a dekrétumot, a Trónbitorló hazáját nem tartották francia területnek. Sőt, újfent felmerült a sziget Genovának való visszajuttatásának az elképzelése. Mindezt tetézte, hogy a Bourbon-adminisztráció lenézte Napóleon szülőföldjét, barbárnak, civilizálatlannak tartotta, a korzikaiakkal pedig ellenségesen viselkedett.

A Száz Nap eseményeit tehát a korzikai lakosság leírhatatlan ovációval köszöntötte mindenütt. Még a legkisebb településeken is szembeszálltak a Bourbon-kormányzattal és a sziget – a lakosság legnagyobb meglepetésére – visszakerült Napóleon hatalma alá. Alig egy év leforgása alatt Napóleon a végletesen megosztott pártok, klánok felé emelkedett és személye nemzeti konszenzust jelentett a lakosság körében. Azonban a waterlooi vereség

pontot tett Napóleon hihetetlen kalandjára és felszámolta a korzikai nép által táplált illúziókat is.

Az 1815 októberétől általánossá váló fehér-terrornak, a Bourbon-kormányzó kegyetlen és a korzikaiak szemében végletesen igazságtalan politikájának - amely egy, Franciaország történetében egyedülálló, háborúvá szélesedő, bonapartista tömegmozgalmat hívott életre - egyenes következménye lett Napóleon személyének és korának a további idealizálása. A Restauráció kirekesztő politikájának ellenében Napóleon személye vált a sziget franciaországi integrációjának a szimbólumává. A korzikaiak Napóleon rehabilitása érdekében folytatott harcának alapvető, politikai célja nem más volt, minthogy általa Korzika visszafoglalhassa megérdemelt helyét a francia nemzeten belül.

A Napóleon-glorifikáció másik alapvető okát az 1814-től, Franciaországban eluralkó, fekete-legendában kell keresnünk. Ez a legenda nem csupán Napóleon személyét támadta, hanem szülőföldje ellen is rágalomhadjáratot indított. Napóleon és Korzika együttesen lett kitzasztva a francia nemzetből: Napóleon, a „korzikai szörny” visszataszító jellemét, árulásait és barbárságát a származásával magyarázták. E támadások kegyetlen és abszurd állításai még jobban Napóleon mellé állították honfitársait, hiszen a Császár elleni kirohanások minden egyes korzikait személy szerint is sértettek.

Napóleon rehabilitása Lajos-Fülöp trónra lépésével vett drasztikus fordulatot. Míg a restauráció évei alatt a Császár nevét sem lehetett kiejteni, vagy leírni, addig a Polgárkirály Franciaország-szerte legalizálta Napóleon-kultuszát. 1840-es évekre Napóleon minden tekintetben rehabilitálva lett: uralkodása a francia történelem egyik dicső szakaszának minősült, honfitársai pedig – akik a Forradalom és később a Császár integrációs politikájának a következtében váltak franciává – most, glorifikációja révén visszakerültek a francia nemzetbe. Sőt, mivel ők adták a zseniális államférfit és a haladó eszmékért mártírhalált halt hőst Franciaországnak, méltán jogosultak a kontinensen élő „honfitársaik” megbecsülésére.

A korzikaiak később, Napóleon glorifikációja érdekében vívott harcuk győzelmeiként ünnepelték III. Napóleon trónra lépését, magát a II. Császárságot pedig szinte apoteózisként élték meg: 1852-re a sziget visszaváltozott a császári dinasztia szülőföldjévé.

Azonban a korzikai nacionalizmus újjáéledése az 1960-as években teljesen átértékelte az 1814 óta kialakult, mitikus Napóleon-képet. A XX-ik századi nacionalisták példaképüket Pascal Paoli-ban, a korzikai függetlenség atyjában látták. Franciaországot Korzika leigázójának állították be, amely az 1768-as, Versailles-szerződés óta kizsákmányolja a szigetet. Korzika 1789-es franciaországi integrációját is egyértelműen negatívumként

értékelték a sziget „elfranciásodása”, tehát a korzikai kultúra, nyelv visszaszorulása miatt. Napóleont pedig éppen a sziget integrációjában játszott szerepe miatt ítélték el: hiszen a lakosság egésze nem adta beleegyezését a sziget franciává válásához. Így a korzikai nacionalisták éppen azt rótták fel a Császárnak, amire ő a legbüszkébb volt: Korzikát egy nagy és haladó nemzet egyenjogú részévé tette.

A Császár személyének és uralkodásának a megítélése ennek megfelelően a leghevesebb viták tárgyát képezi napjainkban is. Míg a XX. század első felében Ange Cipriani²⁸⁸ Napóleont a korzikai Messiásnak festette le, Lorenzi di Bradi²⁸⁹ pedig De Gaulle-lal állította párhuzamba, addig Roger Caratini²⁹⁰ 1995-ös munkájában a náci diktátor elődjének illetve példaképének írta le korzikai honfitársát. Ajaccio azonban – a Császári Város - éppúgy, mint a XIX. században, büszkén ápolja leghíresebb gyermeke emlékét és tartja életben a Napóleon-kultuszt.

Úgy tűnik tehát, hogy a romantikusak annak idején nemigen tévedtek Napóleon cselekvésének mozgatója a végtelen képzelőerő volt, amelyet hajtott a korzikai ember vérmérsékletének ellenállhatatlan sodra. Sokan gondolják úgy, hogy ebben rejlik a Napóleon varázs titka. E varázs a korzikai Ajaccióban született, és e pillanattól kezdve Korzika szigete a velünk élő történelem eleven példája, a hatalom ígézetének illékony bölcsője és ezáltal egyfajta zarándokhelye.

²⁸⁸ Cipriani, Ange: Napoléon, au point de vue corse, Bastia, Imprimerie C. Piaggi, 1912.

²⁸⁹ Bradi, Lorenzi di: Le Corse en Napoléon. De la véritable nature napoléonienne, Étienne chiron, Éditeur, Paris, 1946.

²⁹⁰ Caratini, Roger: Histoire du peuple corse, Paris, Editions Criterion, 1995

Függelék

Buonaparte-ról és a Bourbonokról, illetve annak szükségességéről, hogy Franciaország és Európa boldogsága érdekében legitim uralkodóinkat válasszuk (Párizs, 1814, második kiadás).²⁹¹

BUONAPARTE-ről

Nem, sosem fogom elhinni, hogy egyszer Franciaország gyászbeszédét kell megírnom. Sőt, meg vagyok győződve, hogy a bosszú napja után bekövetkezik a megbocsátás napja. A keresztény királyok ősi örökségét nem lehet felosztani: a haldokló Róma romjai között napvilágot látó királyság intézménye, amely a birodalom utolsó nagyszabású kísérletének minősült, sosem fog elpusztulni. Nem kizárólag az emberek irányították azokat az eseményeket, amelyeknek szemtanúi voltunk, a Mindenható akarata határoz meg mindent: Isten maga vezeti a hadseregeket és irányítja a királyok tanácskozásait. Hogyan is lehetne isteni beavatkozás nélkül megmagyarázni annak az embernek a hihetetlen felemelkedését és még hihetlenebb bukását, akinek a világ a lábai előtt hevert? Tizenöt hónapja még Moszkvában volt, most pedig az oroszok vannak Párizsban, Herkules oszlopaitól a Kaukázusig mindenki az ő parancsainak engedelmeskedett, most pedig egyedül, támasz nélkül bujkál, menekül. Hatalma, amely valaha, mint a tenger dagálykor, mindent elöntött, mára apályként húzódott vissza.

Hogyan magyarázhatjuk ennek az örültnek a hibáit? A bűneiről még csak nem is beszélek.

Az erkölcsök meglazulása és a szellem eltévelyedése egy forradalmat robbantott ki. A törvények nevében megtagadtuk a vallást és a morált, lemondtunk atyáink tapasztalatairól és szokásairól, leromboltuk őseink nyughelyét, tehát mindazt, amely egyedüli biztosítéka volt egy tartós kormányzatnak. S mindezt azért, hogy bizonytalan alapokra felépítsünk egy múlt és jövő nélküli társadalmat. Örültté váltunk és nem tudtuk többé, hogy mi a jó vagy a rossz, illetve az igazságos vagy az igazságtalan és végig próbáltuk a köztársasági berendezkedések legkülönbözőbb formáit. A csöcseléket dönteni engedtük Párizs utcáin olyan létfontosságú kérdésekben, amelyekben a római nép döntött a Fórumon, miután megvált fegyvereitől és megtisztult a Tiberiszben. Így választották tehát meg azokat a fél-pucér, mocskos, a nyomortól elhülyült, és a munkától megnyomorodott és elcsúfított királyokat, akiknek egyetlen erénye nem volt más, mint a nyomor szülte szemtelenség és a nincstelenség adta

²⁹¹ Chateaubriand, F.A.: De Buonaparte et des Bourbons, et de la nécessité de se rallier à nos princes légitimes, pour le bonheur de la France et celui de l'Europe, Paris, Chez les Libraires Associés, 1814, deuxième édition.

kevélység. A hazát tehát, amely ilyen kezekbe került, egyre több csapás sújtotta. Homályos álmaink és dühünk, ugyan mit eredményezett? Csupán bűnöket és láncokat.

Legalább az általunk kitűzni vágyott célok még nemesnek látszódtak. A szabadság fogalmát nem szennyezhetik be azok a bűnök, melyeket a nevében követtek el: az igazi filozófiát sosem lehet a hamis bölcsek által terjesztett téveszmék anyjának tekinteni. A megszerzett tapasztalatok segítségével végre tudjuk, hogy egyedül a monarchikus kormányzati forma felel meg országunknak.

Természetes volt tehát, hogy legitim uralkodóinkra kívántuk vissza, azonban bűneinket annyira súlyosnak hittük, hogy nem is reménykedtünk a megbocsátásban. Nem remélhettük, hogy Szent Lajos leszármazottjának szíve maga a könyörületesség kiapadhatatlan forrása. Egyesek életüket, mások pedig vagyonukat féltették. A legnehezebb azonban az volt, hogy a gögös emberi lélek beismerje azt, hogy tévedett. Hogyan? Ennyi kioltott élet, felfordulás és szerencsétlenség után visszatérni oda, ahonnan elindultunk? A szenvedélyek még nem csillapodtak le és társadalmunk különböző rétegeinek más-más elvárásai voltak, tehát képtelenek voltak lemondani az egyenlőség hagymázos álmáról, amely valamennyi bajunk forrása volt. Míg tiszteletre méltó elvek hajtottak bennünket, addig kicsinyes okok álltak az utunkba: a köz boldogsága feláldoztatott az egyéni érdekek oltárán, az igazság pedig, alárendelődött a hiúságnak.

Egy, a Forradalom szülte vezetőt kívántunk tehát országunk élére állítani, akinek a személyében a törvény – amely már eleve romlott volt – szövetkezett volna a korrupcióval. Szigorú, bátor és erkölcsös hivatalnokok, a tehetségüknek és nagyvonalúságuknak köszönhetően híressé vált kapitányok nevei merültek fel: azonban nem bízhattunk rájuk egy olyan hatalmat, amelynek az elfogadása elveikkel ellenkezett volna. Így hát lemondunk arról, hogy XVI Lajos koronája egy francia homlokát övezze. Feltűnt azonban egy idegen és mi megválasztottuk.

Buonaparte nem ismertette nyíltan a terveit, s jellemét is csak fokozatosan fedte fel. Mikor még a szerény, konzuli címet viselte, elérte, hogy a független szellemek hozzászokjanak ahhoz, hogy mekkora hatalmat adtak a kezébe. Az igazi franciákat pedig, azzal nyerte meg magának, hogy a rend, a törvények és a vallás védelmezőjének a szerepében tetszelgett. A legbölcsebbek is elhitték ezt, a tisztánlátókat pedig egyszerűen megtévesztette. A köztársaságpártiak Buonaparte-ban saját remekművüket és egy szabad állam népszerű vezérét

látták. A royalisták szemében arra volt hivatott, hogy eljuttassa Monk tábornok szerepét, és azért tülekedtek, hogy a szolgálatára legyenek. Mindenki hitt benne. A franciák bátorságának köszönhető győzelmek őt ruházták fel dicsőséggel. A siker pedig elbizakodottá tette, és a rosszra irányuló hajlama kezdett megmutatkozni. Az utókor pedig majd eldönti, hogy miért volt bűnösebb: a rosszért, amit elkövetett, vagy azért, hogy lehetősége lett volna jó tetteket véghez vinnie, de nem tette. Soha trónbitorlónak nem volt lehetősége arra, hogy egy ilyen könnyű és csodálatos szerepet játszhasson el. Némi szerénységgel elérhette volna, hogy családjával egyetemben a világ első trónjának váljék a birtokosává. Senki nem kérdőjelezte meg e trónhoz való jogát: a Forradalom óta született generációk már nem emlékeztek volt uralkodóinkra, csupán a felfordulásnak és a szerencsétlenségeknek voltak a szemtanúi. Franciaország és Európa kimerült, kizárólag a béke után áhítozott, melyért mindent megadott volna. Azonban Isten nem akarta, hogy egy ilyen veszélyes precedens fennmaradjon a világban, hogy egy kalandor elvágja a legitim, királyi örökösödési láncot, saját személyét a hősök leszármazottjának állítsa be, és az ősi dicsőség, bátorság és tehetség egyedüli letéteményesévé váljék. A trónbitorló, mivel származása révén nem válhat legitim uralkodóvá, a trónra vonatkozó igényét egyedül erényeire hivatkozva jelentheti be, s ami az erényeket illeti, Buonaparte-nak nem volt mit felmutatnia, katonai tehetségét leszámítva. Azonban számos tiszt rendelkezett e kitűnő katonai erénnyel, sőt, voltak, akik jóval meghaladták Buonaparte képességeit. Ahhoz pedig, hogy e tehetségét elveszítse, elég volt, hogy a Mindenható magára hagyja és kiszolgáltassa saját örületének.

Egy francia király egyszer a következőket mondta: „Ha az emberekből egyszer kihalna a jó szándék, úgy azt a királyok szívéből kellene visszanyerni.” A királyi lélek e jellegzetessége pedig teljesen hiányzott Buonaparte jelleméből. A zsarnok kétszínűségének először a két, normandiai, royalista vezető, Frotté úr és Commarque báró esett áldozatul. E két férfiú volt olyan elővigyázatlan, hogy miután sérthetlenségüket garantálták, megjelentek egy konferencián: letartóztatták, majd kivégezték őket. Kis idővel ezután, Toussaint-Louverture-t áruló módon elrabolták Amerikából, és valószínűleg megfojtották abban az erődítményben, ahová Európában bezárták.

Hamarosan pedig egy még ennél is szörnyűbb gyilkosság híre rázta meg a civilizált világot. A csupán olvasmányainkból ismert, középkori kegyetlenséggel találtuk szembe magunkat, olyan rémtettel, melyet az itáliai háborúk és Machiavelli politikája ismertetett meg az Alpok túloldalán élőkkel. Az idegen pedig, mivel még nem volt király, egy francia vérző testét

kívánta lépcsőnek használni a trónhoz vezető úton. És milyen francia testét, Istenem! E büntett elkövetése érdekében minden megtagadtatott: az emberi jogok, az igazság, a vallás és az emberiség. Enghien herceget békeidőben és semleges területen tartóztatták le. Amikor a herceg elhagyta Franciaországot, még túl fiatal volt ahhoz, hogy igazából ismerje a hazáját: egy postakocsi belsejéből, két csendőrrel közrefogva látta tehát igazán először, mikoris azért hurcolták ide, hogy ezen, az ősei dicsőségétől híres helyen kioltás az életét. Az éjszaka közepén érkezett meg a vincennes-i erődítményhez. A fáklyák fényénél, a börtön boltozatai alatt, a nagy Condé unokáját bűnösnek találták abban, hogy megjelent a harctéren: és mivel hittek az öröklődő bűn fogalmában, azonnal elítélték. A herceg hiába próbált Buonaparte-tal beszélni (kísérlete legalább olyan megható egyszerűségről, mint hősiességről tesz tanúbizonyságot), a bátor fiatalember egyik legnagyobb csodálója volt gyilkosának: nem tudta elhinni, hogy egy kapitány meg akar öletni egy katonát. A fáradtságtól elcsigázott és az éhségtől kimerült fiatalembert az erődítményt körülvevő árokhoz vonsozták, ahol egy frissen ásott gödör várta. Ruházatától megfosztották, egy lámpát akasztottak a mellkasára, hogy így élesen láthatóvá váljék a sötétben, és hogy a katonák pontosan tudják célba venni. A herceg hóhéraitól gyóntatópapot kért, illetve azt, hogy barátainak adják át utolsó üzeneteit. Minderre csupán közönséges gúnyolódást kapott válaszul. Kiadták a tűzparancsot, a herceg pedig elesett: tanúk, utolsó vigasz nélkül, saját hazájában, Chantilly-től néhány mérföldre, s csupán néhány lépésre azoktól az öreg fáktól, melyek alatt Szent Lajos király szolgáltattott egykor igazságot alattvalóinak. Abban a börtönben, ahová Rocroy hősének utolsó leszármazottját, a fiatal, bátor és szép herceget is zárták, s úgy halt meg, ahogyan a nagy Condé halt volna meg, s olyan halállal, amely gyilkosát sosem fogja sújtani. Holttestét gyorsan elföldelték, és Bossuet nem fog feltámadni, hogy halott porairól megemlékezzék.

Annak az embernek pedig, aki e bűn által az emberi nem söpredékévé vált, nem maradt más választása, minthogy céljaira hivatkozva az emberiség felé helyezze magát és elképzelhetetlen mennyiségű, közönséges és érthetetlen ürüggyel támassza alá a gyilkosságot, valamint kínzó félelmeit, mint zsenije kinyilatkoztatását állítsa be. Buonaparte tehát ehhez a nyomorúságos eszközhöz folyamodott, amely nem téveszt meg senkit, és nem helyettesíti a megbánást: mivel képtelen volt elrejteni büntettét, nyilvánossá tette.

Amikor Párizsban bejelentették a halálos ítéletet, az emberek elszörnyülködtek, és érzelmeiket meg sem próbálták elrejteni. Mindenki azt kérdezte magától, hogy egy idegen milyen jogon onthatta ki a legtisztább és legnemesebb francia vért. Azt gondolta talán, hogy

saját családjával helyettesítheti azt a családot, melynek utolsó leszármazottját most gyilkoltatta le? Főleg a katonák zúgolódtak: a Condé nevet a sajátjuknak érezték és egyben a francia hadsereg dicsőségét testesítette meg a számukra. Gránátosaink több alkalommal találták szembe magukat a csatamezőn e család három generációjának a képviselőivel, Condé herceggel, Bourbon herceggel és Enghien herceggel. Sőt, Bourbon herceget meg is sebesítették. Azonban francia kard nem mérhetett végső csapást e nemes vérvonalra, erre csakis egy idegen lehetett képes.

Minden nemzetnek megvannak a bűnei. Azonban az árulás, az aljasság és a gonoszság nem tartozik a franciák bűnei közé. Enghien herceg meggyilkolása, Pichegru megkínzása és kivégzése, a spanyol háború és a pápa fogságba vetése egyértelművé tették, hogy Buonaparte nem francia származású. Bár súlyos elnyomás alatt éltünk, a sorscsapások, éppúgy mint a dicső tettek, nagyhatással voltak ránk: megsirattuk Enghien herceget, Pichegru-t, Georges-t és Moreau-t, csodáltuk Zaragoza ellenállását és a legmélyebb tiszteletünkről biztosítottuk a fogságban sínylődő pápát. Az az ember, akit a Pápa kent fel királlyá, megfosztotta e szent embert az államaitól, és úgy mondják, hogy Fontainebleau-ban meg is pofozta a főpapot és ősz hajánál fogva húzta a földön. Ez az ember tehát azt hitte, hogy újabb győzelmet arat: nem tudta azonban, hogy Jézus-Krisztus földi helytartójának a birtokában van a tövisszörű, amelynek a segítségével előbb vagy utóbb, de diadalmaskodni fog a gonosz felett.

Remélem eljön majd a nap, amikor a szabaddá vált franciák ünnepélyesen kijelentik, hogy elhatárolják magukat a zsarnokság ezen rémtetteitől, és hogy Enghien herceg meggyilkolása, a Pápa fogva tartása és a spanyol háború olyan kegyetlen, szentségtörő, visszataszító és főleg francia-ellenes tettek voltak, melyekért a felelősség kizárólag egy embert – egy idegent – terhel.

Buonaparte arra használta fel a vincennes-i gyilkosság okozta döbbenetet, hogy megtegye az utolsó lépést a trónhoz vezető úton.

Uralkodásával megkezdődtek az újabb rémtettek: a bűnök, az elnyomás és a szolgaság szövetkezett az örülettel. A szabadság legjelentéktelenebb kifejezése, a nemes érzelmek, a magasröptű gondolatok állam-ellenes konspirációnak minősültek. Ha erényről beszéltünk, gyanússá váltunk, ha egy nemes cselekedetet dicsőítettünk, az uralkodó ellen vétettünk. A szavak jelentése eltorzult: a nép, amely legitim uralkodójáért harcolt, lázadó, az áruló pedig

hűséges alattvaló lett. Franciaország egésze a hazugságok birodalmává vált: az újságok, a pamfletek, a beszédek, a próza és a vers feladata nem más volt, minthogy elhomályosítsák az igazságot. Ha esett, biztosítottak bennünket arról, hogy süt a nap, ha a zsarnok elsétált a néma tömegben, úgy tálalták, hogy megjelenését az emberek üdvivalgással fogadták. Minden az uralkodóért történt: a morál nem mást jelentett, minthogy be kellett hódolni a szeszélyeinek, a kötelesség pedig azt, hogy dicsőíteni kellett őt. Főleg akkor kellett csodálatunkról biztosítanunk, ha hibát vagy éppen bűnt követett el. Az írókat arra kényszerítették, hogy ünnepeljék a zsarnokot. Ők pedig éltették és csupán a dicsőítés mértékét próbálták visszafogni: már boldognak érezték magukat, ha a szokásos, csatatéren szerzett sikerek magasztalása után, megengedhettek maguknak egy-két sóhajt, pár gyászos szót az elkövetett bűnökről illetve felemlgethettek néhány olyan igazságot, amelyről elvileg tilos beszélni. Egyetlen olyan könyv sem jelenhetett meg, amely ne dicsőítette volna Buonaparte-ot, olyan volt ez, mint a rabszolgák testébe égetett bélyeg: a régi művekből, melyeket újra kiadtak, a cenzúra kitöröltette a hódítók, a szolgaság és a zsarnokság ellenes passzusokat, éppúgy, mint amikor a Direktórium azt határozta el, hogy ugyanezekben a művekben megváltoztatja a monarchiáról illetve, a királyokról szóló részeket. Az almanachokat gondosan átvizsgálták, a sorozás pedig, a katekizmus egyik kitételévé vált. A művészetek is szolga sorsra jutottak: Buonaparte megmérgeztette a pestiseseket Jaffánál, erre egy festményen úgy ábrázolják, mint aki határtalan bátorságánál és emberszereteténel fogva keze érintésével gyógyítja a szerencsétleneket. Szent Lajos nem így gyógyította azokat a betegeket, akiket az isteni gondviselés hozott az útjába. Ami pedig a közvéleményt illeti, ne is beszéljünk róla: az a mondás járta, hogy minden reggel az uralkodó maga dönti el, hogy mit is kell gondolnia a népének. A Buonaparte által tökéletesített rendőrség kötelékeiben dolgozott egy bizottság, amelynek a közvélemény befolyásolása volt a feladata, a bizottság vezetője pedig egyenesen a „közvélemény igazgatója” -címet viselte. A megtévesztés és a hallgatás volt az a két, nagyon hatásos módszer, amellyel a közvéleményt tévútra vitték. Azt gondolják, ha gyermekeik elestek a csatamezőn, erről értesítést kaptak? Még erre sem tartották méltónak az embereket. Elhallgatták mindazokat a híreket, eseményeket, melyek döntő fontossággal bírtak a haza, Európa és az egész világ szempontjából. Az ellenség már a Meaux-nál volt: ezt csak abból tudtuk, hogy az ott élők elmenekültek, a legteljesebb tudatlanságban tartottak bennünket, játszottak a félelmeinkkel, nevettek a fájdalmainkon, és csupán megvetették mindazt, amit éreztünk, illetve gondoltunk. Ha egyszer is felemeltük a hangunkat, egy besúgó máris jelentette ezt, a csendőr letartóztatott, a katonai bizottság pedig elítélt bennünket: lecsapták a fejünket és elfelejtettek bennünket.

Nem volt elég megszabadulni az apáktól, a fiúk is sorra kerültek. Láttuk, hogy a birodalom legtávolabbi részeiből is jöttek olyan anyák, akik sírva követelték gyermekeiket, akikről a kormányzat elszakította őket. Ezeket a fiúkat olyan iskolákban helyezték el, ahol az állandó dobszó parancsára ateistává, kicsapongóvá váltak és megvetették az otthonaikban látott erényeket. Ha a bölcs és köztisztelőnek örvendő tanítók csak említést mertek tenni az ősi tapasztalatokról és erkölcsi értékekről, azonnal árulónak, fanatikusnak, a filozófia és a felvilágosodás által hirdetett haladás ellenségeinek bélyegezték őket. Az atyai tekintélyt, amelyet az ókor zsarnokai is feltétel nélkül elismertek, Buonaparte visszaélésnek és berögzült téveszmének tekintette. Fiainkból egyfajta, Isten, család és haza nélküli mamelukokat akart faragni. Úgy tűnik, hogy az emberiség ellensége Franciaországot az alapjainál akarta szétrombolni. Megrontotta az embereket és tíz év leforgása alatt több rosszat okozott az emberi nemnek, mint Róma zsarnokai együttvéve, Nérótól kezdve az utolsó keresztényüldözőkig. Azok az elvek, amelyek igazgatása alapjait képezték, a különböző társadalmi osztályokban is elterjedtek: egy romlott kormány ugyanis úgy terjeszti a korrupciót, mint egy bölcs kormányzat az erényt. A vallás nélküliség, az élvezetek habzsolása, a túlköltekezés, az erkölcsi kötelek megvetése, a kalandvágy, a kegyetlenség és a hatalom vágya, a tróntól kiindulva a családokat is megfertőzte. Ha uralkodásának nem ért volna vége, ma Franciaország a gonosztevők gyűjtőhelye lenne.

Republikánus forradalmunk bűneit a szenvedély diktálta, amely nem fosztotta meg társadalmunkat valamennyi erőforrásától: bár tagadhatatlanul felborult a társadalmi rend, teljes megsemmisítéséről azért nem beszélhattunk. Az erkölcs meglazult, de nem szűnt meg létezni. A kínzó lelkiismeret furdalás fennmaradt, a megsemmisítő közöny nem tudta összemosni az áldozatot a bűnössel: s így a sorscapások hamar orvosolhatóvá váltak. De hogyan lehet meggyógyítani egy olyan, zsarnoki kormányzattól elszenvedett sebet, amely bár állandóan az erkölcsről és a vallásról papolt, mindent megtett, hogy intézményei, és az általa kimutatott megvetés segítségével fokozatosan megsemmisítse a társadalom e két alappillérét? Ez a kormányzat meg sem próbálta a rendet a kötelességre és a törvényre alapozni, hanem kizárólagosan az erőre és a rendőri besúgókra, a rabszolgaságra oly jellemző halotti csöndet pedig, egy olyan jól szervezett társadalom békéjének tekintette, amely hűséges a régi generációk hagyományaihoz és csendesen halad az ősi erények ösvényén. Ennél a helyzetnél még a legszörnyűsebb forradalmak is elviselhetőbbek. Amennyiben a polgárháborúk közbűnöket provokálnak, legalább lehetőséget adnak arra, hogy bizonyos,

kivételes emberek tehetségükről és erényeikről tegyenek tanúbizonyságot. A birodalmakat a zsarnokság öli meg, amely mindennel visszaél, a lelkeket kegyetlenebbül kínozza meg, mint a testeket, s ezek után elkerülhetetlen, hogy hódítás vagy felbomlás útján a birodalom napja leáldozzék. Soha szabad nemzettel nem végzett polgárháború, sőt az állam megerősödve állt talpra az ilyen belső konfliktus után.

Sokan dicsérték Buonaparte államigazgatását. Amennyiben a jó igazgatást a számok jelentik, illetve jól irányítani annyit jelent, hogy pontosan tudjuk, hogy egy terület mennyi búzát, bort, olívaolajat termel, hogy honnan hajtható be az utolsó fillér az adókra, illetve, hogy honnan sorozhatjuk be az utolsó katonát a hadseregbe, akkor Buonaparte valóban jó adminisztrátornak minősül. Lehetetlen ennél jobban megszervezni a rosszat, több szervezeti keretet adni a szervezetlenségnek. Azonban a valóban jó adminisztrációra az a jellemző, hogy a népet békén hagyja, az igazságosság és a megértés érzését sugározza, nem ontja feleslegesen a lakosság vérére, valamint tiszteletben tartja a polgárok jogait és a családok tulajdonait. Nos, ha így nézzük, Buonaparte kormányzata volt talán a történelem legrosszabb kormányzata.

És mennyi hiba és tévedés jellemezte az általa kiépített rendszert! Minden idők legköltésesebb adminisztrációja felemésztette az állami jövedelmek jelentős részét. A vámosok és adószedők sáskahada azokat az adókat élte fel, melyeket be kellett volna szednie az államnak. Nem volt olyan, jelentéktelen kishivatalnok, akinek ne lett volna öt-hat beosztottja. Úgy tűnt, hogy Buonaparte hadat üzent a kereskedelemnek. Amennyiben egy iparág megjelent Franciaországban, arra Buonaparte rögtön lecsapott, és teljesen tönkre tette. Minden állami monopólium lett, és Buonaparte a dohány, a só, a gyapjú és a gyarmati áruk egyedüli kereskedőjévé vált. A tengerészettel kapcsolatos abszurd kombinációinak vagy egyszerűen tudatlanságának és megvetésének eredményeként elvesztettük utolsó gyarmatainkat és a flottánk is megsemmisült. Olyan nagy hadihajókat építtetett, melyek vagy a kikötőkben rohadtak el, vagy amelyeket ő maga szereltetett le, hogy szárazföldi seregeinek a szükségleteit így kielégíthesse. Száz, a tengerekre kiküldött fregatt jelentős nehézségeket jelenthetett volna ellenségeink számára, a jól kiképzett matrózok és a kereskedelmi hajók védelme pedig mind-mind olyan józan elgondolás lett volna, amely meg sem fordult Buonaparte fejében. Az általa hozott törvények a mezőgazdaság fejlődését sem mozdították elő, a mezőgazdaságban elért haladás a nagy földbirtokok felosztásával, néhány feudális jog eltörlésével és más, a Forradalom által kiváltott tényezővel magyarázható. Ez a furcsa és ideges ember nap mint nap gyötörte ellentmondásos és néha kivitelezhetetlen rendeleteivel a

népet, amelynek másra sem volt szüksége, mint nyugalomra. Már este megszegte azt a törvényt, amelyet még a reggel folyamán hozott meg. Tíz év alatt tizenötmilliárdnyi adót emésztett fel (nem töröm magam azzal, hogy pontosan adjam meg az összeg nagyságát frankban és centim-okban – a szerző megjegyzése), amely meghaladja XIV Lajos, hetvenhárom éves uralkodása alatt beszedett adók végösszegét. A lakosság kifosztása és 1500 milliós személyes jövedelme azonban nem volt elegendő számára: a leggyalázatosabb rendeletekkel igyekezett kincstárát feltölteni. Minden prefektusnak, prefektus-helyetteseknek és polgármesternek a jogában állt, hogy megemeljék a városok adóit, hogy kiegészítő költségeket rendeljenek el a falvak és kunyhók tulajdonosai számára, hogy bizonyos, kitalált okokból, önkényesen, a tulajdonosokat bizonyos összegek kifizetésére kötelezzék. Franciaország egészét kifosztották. A nyomorúság, a szegénység, a halál, az oktatás, a művészetek, a tudomány, mind-mind köteles volt megfizetni azt, amire kötelezték. Ha egy apának a fia nyomorék volt és így alkalmatlan a katonai szolgálatra, a sorozásra vonatkozó törvény arra kötelezte, hogy 1500 frankot fizessen e szerencsétlenség miatt. Néha előfordult, hogy az ilyen, sorköteles katona a sorozást végző kapitány vizsgálata előtt elhalálozott: azt gondolják, hogy az apa így mentesült az 1500 frank kifizetése alól? Szó sincs róla. Amer. nyiben a fogyatékossgot már a haláleset előtt bejelentették, tehát a katona élt, mikor e nyilatkozatot megtették, az apát, fia halála után arra kötelezték, hogy befizesse az összeget. Ha egy apa egyik gyermekét taníttatni akarta, akkor először az egyetemnek kellett fizetnie, majd pedig állnia kellett tanító ellátását. Amennyiben egy mai szerző egy antik szerzőtől idézett, akinek műve köztulajdonnak minősült, úgy oldalaként a cenzúra egy centime megfizetésére kötelezte. Ha azonban fordítás közben használtak fel idézeteket, akkor csupán fél-centime-ot kellett fizetni, mivel az idézet így egy köztes jogi elbírálás alá esett, félig az élő fordító munkájának volt a gyümölcse, félig pedig a már elhunyt szerző alkotása volt. Amikor Buonaparte 1812 telén élelmiszert osztott ki a szegények között, azt hittük, hogy saját kincstárából fedezte az ezzel járó kiadásokat: különleges adókat vetett ki és 4 milliót nyerészkedett a szegények kárára. Végül pedig, azt láttuk, hogy a gyászszertartások lebonyolításával is a saját zsebére dolgozott: méltó volt Franciaország meggyalázójához, hogy még a halottakon is nyerészkedett. Hogyan érhattük volna el, hogy a törvényeket tiszteletben tartsák, ha épp ő hozta a törvényeket? A törvényhozó gyűlés csak egyszer merte felemelni a hangját, azonnal fel is lett oszlatva. Az új törvénykönyv egyetlen paragrafusa elegendő volt ahhoz, hogy a kérdésessé tegye a magántulajdont. Egy állami adminisztrátor bármikor így fordulhatott valakihez: „Az ön tulajdona köztulajdon vagy nemzeti tulajdon. Ideiglenesen lefoglalom: ha nem tetszik, forduljon a bírósághoz! Amennyiben Önnek lesz igaza, tulajdonát

viSSzaszolgáztatjuk.” Kihez lehet fordulni ebben az esetben? A rendes bíróságokhoz? Egyáltalában nem: ezek az ügyek az Államtanács hatáskörébe tartoztak és az uralkodó színe előtt lettek megvitatva. Buonaparte pedig, mint peres fél egyben bíraskodott is az ügyekben.

A tulajdonjog tehát bizonytalanná vált, a polgári jogok ellenben még ennél is rosszabb helyzetbe kerültek. Létezik-e szörnyűsegebb dolog a világon, mint az a bizottság, amely a börtönök felügyeletével lett megbízva, s amelynek a jelentései döntöttek arról, hogy egy szerencsétlent vizsgálat, per és ítélet nélkül egész életére elzárjanak a világtól, éjszaka agyonlőjenek vagy egyszerűen két átjáró között megfojtsák? Buonaparte ilyen körülmények között, évente nevezett ki különböző bizottságokat, melyeknek a feladata a sajtószabadság és az egyéni szabadságjogok védelme volt: Még Tiberius sem játszott ilyen kegyetlenül az emberi nemmel.

Utolsósorban pedig a sorozás tette fel zsarnoki munkájára a koronát. Még Skandinávia is - melyet egy történész egyszer az emberi faj gyárának titulált - képtelen lett volna arra, hogy elég férfit adjon ennek az embergyilkoló gépezetnek. A sorozást szabályozó törvények Buonaparte uralkodásának örök emlékeztetőjeként maradnak fenn. Ezekben a törvényekben minden megtalálható, amelyet a legrafináltabb és legleleményesebb zsarnokság valaha is kidolgozott, hogy megkínózza és feleméssze a saját népét: ez volt a pokol törvénykönyve. Franciák generációit - éppúgy, mint a fákat az erdőben - jelölték meg: s évente nyolcvan millió fiatal esett áldozatul e tömeges irtásnak. Ez csupán a rendes, évi „favágás” volt: gyakran még ezt is megduplázták, vagy kiegészítő sorozásokkal növelték a behívott katonák számát. Sőt, az is előfordult, hogy azokat is behívták, akik csak az elkövetkező években váltak volna sorkötelessé, éppúgy, mint amikor valaki jövőbeli jövedelmére fesz fel kölcsönt. Végül már semmi sem számított: a törvény által előírt életkor, azok az adottságok, melyek nélkülözhetetlenek a csatamezőn illetve ahhoz, hogy ott érje a halál az embert, mind-mind nem számítottak többé. Érdekes módon a másszor vasszigorral eljáró törvény ebben az esetben látványosan engedékenynek minősült. Életkor tekintetében is egyre tágultak a határok: gyermekeket éppúgy elvittek, mint aggastyánokat, s akit már kiváltottak egyszer, újra sorkötelessé tettek. Annak a szegény kézművesnek a fiát, akit apja már háromszor váltott meg egy kisebb vagyon lefizetésével a sorozás alól, most kénytelen volt együtt menetelni a többi újonccal. A betegségek, a rokkantság és a testi hibák nem jelentettek többé mentességet. Különböző fegyveres egységek úgy kutattak újoncok után az ország egész területén, mintha ellenséges területen portyáztak volna. Amennyiben panaszkodni mertünk emiatt, azt

válaszolták, hogy ezek az egységek jóképű csendőrökből állnak, s majd ők megvigasztalják az anyákat, fiaik elvesztése miatt. Amennyiben a kijelölt fiú nem volt odahaza, a testvérét vitték el. Az apa felelt a fiáért, a feleség a férjéért: a felelősség éppúgy kiterjedt a legtávolabbi rokonokra, mint a szomszédokra. A falvakban összetartottak és nem adták ki a fiút, aki ott jött a világra. A csendőrök erre berendezkedtek a paraszt házában és arra kényszerítették, hogy az ágyát is eladja, hogy őket el tudja tartani: hogy a szerencsétlen megszabadulhasson tőlük, fel kellett adnia az erdőben bujdosó újoncot. Az abszurd elegyedett a kegyetlennel: többször olyan pároktól követelték a fiukat, akiknek megadatott az a szerencse, hogy gyermektelenek voltak, aljas dolgokat követtek el, hogy megtaláljanak valakit, akinek a neve csupán az ő listáikon létezett, illetve, hogy előállítsanak egy olyan újoncot, aki már öt –hat éve szolgált a hadseregben. Terhes asszonyokat kínoztak meg, hogy elárulják idősebb gyermekük tartózkodási helyét, az apák pedig, elhunyt fiuk holttestével bizonyították, hogy lehetetlen előállítani a szerencsétlent. Néhány, gazdagabb családnál még előfordult, hogy fiaikat kiválthatták: ők lettek volna a jövő hivatalnokai, irányítói, tudósai, földbirtokosai, az ország eljövendő vezetői. Azonban a császári gárda megalakítására vonatkozó rendelet segítségével ezeket a fiatalembereket is elvitték és lemészárolták. Az emberi élet és a Franciaország iránti megvetés olyan magaslatokat ért el, hogy az újoncokat alapanyagnak illetve ágyútölteléknek nevezték: ami az újoncok életben maradását illeti, egyesek ezt harminchárom, míg mások harminchat hónapra taksálták. Buonaparte maga, a következőket mondta: „Háromszáz ezer embernyi jövedelmem van.” Tizenegy éves uralkodása alatt több, mint ötmilliónyi embert ítelt így halálra. Ez meghaladja azoknak a polgárháborúknak a veszteségeit, amelyek háromszáz év alatt pusztítottak Franciaországban, V. János, V. Károly, VI. Károly, VII. Károly, II. Henrik, II. Ferenc, IX Károly, III. Henrik és IV Henrik uralkodása alatt. Az elmúlt év során Buonaparte egy millió háromszáz ezer embert sorozott be (leszámítva a nemzeti gárdát), amely havonta százezer embert jelent: s azt merték állítani, hogy csupán megszabadította a lakosságot a fölöslegtől.

Előre láthatta volna, hogy mi fog történni: minden bölcs ember figyelmeztette, hogy miután Franciaország kivérzett a sorozások miatt, gyöngévé válik és képtelen lesz megvédeni magát egy komoly támadás esetén. Ez, a hóhér által kivéreztetett test csak gyöngé ellenállásra volt képes, azonban nem az iszonyú embervesztés volt a sorozás legnagyobb bűne, hanem az, hogy Franciaországot és egész Európát a barbárság állapotába akarta visszajuttatni. A sorozás következményeképp a különböző foglalkozások, a művészetek és tudományok elhaltak. Egy tizennyolc éves korában halálra ítélt fiatalember nem sajátít el semmilyen ismeretet. A

szomszédos országok pedig, hogy megvédhessék magukat, ugyanezekhez az eszközökhöz folyamodtak. Lemondtak a civilizáció jótéteményeiről és valamennyi, egymás ellen lázított nép úgy viselkedett, mintha a gótok és a vandálok pusztításaitól elhíresült évszázadok köszöntöttek volna újra be. A társadalmi kapcsolatok felszámolásával, a sorozás a családi kapcsolatokat is tönkre tette. A gyermekek már a bölcsőtől potenciális áldozatnak tekintették magukat, és nem engedelmeskedtek többé a szülői parancsnak: s miközben arra a napra vártak, hogy letámadják és legyilkolják az ellenséget, csavargóvá és élvhajhásszá váltak. Milyen erkölcsi vagy vallási meggyőződés vezethette volna őket? Ami pedig a szülőket illeti, legalábbis az alsóbb néposztályokban, nem törődtek többé gyermekeikkel, akiktől úgylis megfosztották őket, illetve akik sem támaszt, sem pedig anyagi biztonságot nem jelentettek többé a számukra, illetve csakis fájdalmat és problémákat okoztak. Így az emberi lélek megtagadta a legtermészetesebb érzéseket, érzéketlenné vált, csak saját érdekeit tartotta szem előtt. Nem törődött többé azzal, hogy mi a jó és a rossz, közönyös lett a hazával kapcsolatban is, képtelenné vált a bűntudatra és a kötelességtudatra, amely szolgaságba visz egy népet, mivel többé nem érez idegenkedést a bűntől, illetve csodálatot az erény iránt.

Ilyen volt tehát Franciaország belső igazgatása Buonaparte uralkodása alatt.

Most pedig vizsgáljuk meg a politikáját – leszámítva tehát kormánya működését – amelyre mindig oly büszke volt, és amelyet a következőképp definiált: „A politika voltaképpen nem más, mint játszani az emberekkel.” Na igen! Ezen az aljas játékon ő minden elvesztett, és adósságait Franciaországnak kellett megfizetnie. Ami a kontinentális zárlatot illetve ennek a rendszerét illeti – amely csakis egy örült vagy egy gyermek agyában foganhatott meg –, ez eleinte nem cél, csupán ürügy volt az általa indított háborúk számára. A szárazföld urává kívánt válni, miközben csakis a tengerek szabadságáról beszélt. És hogy megvalósítsa ezt az örült elképzelést, valóban azt tette, amire ehhez szükség volt? Az a két nagy tévedése, amelyeket a későbbiek folyamán még kifejtünk, és amelyek spanyolországi és oroszországi tervei megsemmisítéséhez vezettek, nem tették-e szintén lehetetlenné a Földközi és a Balti-tenger lezárását? Vagy nem juttatta az angolok birtokába az összes francia gyarmatot? Nem nyitotta-e meg előttük Peru, Mexikó és Brazília piacait, melyek jóval fontosabbnak bizonyultak az európai piacoknál, melyeket lezárt előttük? Ez olyannyira igaz, hogy a háború, ahelyett hogy a nyomorba taszította volna az angolokat, gazdaggá tette őket. Európa csupán néhány dologban van ráutalva az angolokra: az európai nemzetek ereje saját iparukban rejlik, melyek kielégítik a lakosság alapvető szükségleteit. Ezzel ellentétben, Amerikában az

embereknek mindenre szükségük van, még a legutolsó ruhadarabra is, és tíz millió amerikai több angol árucikket fogyaszt, mint a harminc millió európai. Nem is beszélek az ezüst kiáramlásáról Mexikóból az Indiáig, a kakaó, a kinin, a bíborfesték és ezer más termék monopóliumáról, amely új erő és pénzforrásokat jelentettek Angliának. És amikor Buonaparte lezárta Spanyolország és a Baltikum kikötőit, rögtön ezután Görögország, Konstantinápoly, Szíria és Észak-Afrika kikötőivel is ezt kellett volna tennie: e tetteivel pedig, az egész világ meghódítását tűzte volna ki céljául. S azalatt, míg ezeket az új hódításokat tervezte volna el, a már leigázott népek – képtelen lévén arra, hogy ipari cikkeiket illetve mezőgazdasági terményeiket elcseréljék, fellázadtak volna, és kikötőiket újra megnyitották volna a szabad kereskedelem előtt. Mindez tehát rengeteg tévedést és kényszerből naggyá váló, kis üzemet eredményezett, hiszen ennek a bolondnak vagy egyszerűen elvetemült embernek az álmai minden realizást és józan ész nélkülöztek.

Ami a háborút illetve az európai kabinetekkel való viselkedését illeti, a legfelszínesebb elemzés is a lehető legrosszabb képet festi erről az emberről. Egy ember nem attól válik naggyá, amit eltervez, hanem attól, amit megvalósít. Mindenki álmodhat arról, hogy meghódítja a világot: azonban egyedül Nagy Sándor váltotta ezt valóra. Buonaparte úgy uralkodott Spanyolországon, hogy teljesen kivérezte, és minden aranyát lecsapoltatta. Sőt, ennyi sem volt elég: személyesen akarta elfoglalni IV. Károly trónját. Mit tett hát? A legsötétebb politikai cselszövésekkel elérte, hogy a királyi család tagjai egymás ellen fordultak, majd az emberi és isteni törvények áthágásával elraboltatta a királyi családot. Ezután katonáival lerohanta az uralkodójához hűséges spanyol nép földjét, amely még vele együtt harcolt Trafalgárnál. Ezt a népet alázta meg tehát, papjait legyilkoltatta, megsértette a kasztíliaiak gőgjét, Cid és a nagy kapitány leszármazottait fordította maga ellen. Azonban miután Zaragoza saját temetésén mondott misét és újjászületett a romok közül, Pelágiusz keresztény követői pedig elhagyták Asztúria síkságait: a modern kor mór hódítója kiűzetett Spanyolországból. Ez a háború felélesztette az európai népek öntudatát, Franciaország még egy határán kényszerült állandó önvédelemre, az angolokat immár a szárazföldön is nagyszámú csapatok támogatták és négy évszázad óta először, ismét megjelenhettek a poitiers-i csatamezőn, valamint Mexikó kincseivel is ők lettek gazdagabbak.

Ahelyett, hogy Buonaparte egy Borgia praktikáihoz folyamodott volna és egy ugyanilyen aljas, de ügyesebb politikával valamilyen ürüggyel hadat üzent volna a spanyol királynak, ha a Béke hercege által elnyomott kasztíliaiak bosszúállójának a szerepében tetszelgett volna, ha

tiszteletben tartotta volna a spanyol büszkeséget és a szerzetesrendeket, valószínűleg sikerre vihette volna a tervét. „Én nem a spanyolokat akarom – mondta – hanem Spanyolországot!” Na igen! Azonban ez a föld nem tűrte el Buonaparte igáját. A burgosi tűzvész Moszkva leégését vetítette elő, Alhambra megszállása pedig, előjáték volt ahhoz, hogy az oroszok elfoglalják a Louvres-t. Rendkívüli és borzalmas tanulság volt ez!

Ugyanezeket a hibákat követte el Oroszország vonatkozásában is: 1812 októberében még a Duna partjainál állomásozott, és ha megelégedett volna annyival, hogy Rigát elfoglalja, hogy ötszáz ezres seregét itt szállásolja el télire, hogy Lengyelországban megszervezze seregei számára az utánpótlását, a tavasz beálltakor lehetséges, hogy döntő csapást mérhetett volna a Cár birodalmára. Ehelyett azonban meg sem állt egészen Moszkváig, hadtáp vagy bármilyen ellátás lehetősége nélkül. Megérkezett végre a városba: erre pedig, Poltava győzteseinek felégették szent városukat. Buonaparte egy hónapig tétlenkedett a hamu és a romok között, úgy tűnt, nem zavarja, hogy az évszakok változnak és hogy az orosz tél szörnyűséges. Ehelyett különböző béke ajánlatok megvitatására fordította az energiáit és olyannyira nem ismerte az emberi szívet, hogy azt feltételezte, hogy a nép, amely inkább felégette saját városát, csak hogy elkerülje a szolgaságot, kapitulálni fog a kormos házfalak romjai között. Tábornokai folyamatosan figyelmeztették arra, hogy ideje visszavonulni. Ő egyedül visszafordult tehát, miközben egyre átkozódott, mint egy mérges kisgyerek, és esküdözött, hogy egy akkora hadsereggel tér vissza, amelynek csupán az elővédje háromszáz ezer embert tesz majd ki. Hogy Isten sújtsa le rá haragjával: minden elveszett, és csupán egyetlen ember tért haza!

Irányítónak tehetségtelen, politikusnak pedig erkölcstelen volt ez az idegen, mivel tudta tehát megnyerni magának a francia népet? Katonai dicsőségével? Hát igen, mára már ezt is elvesztette. Igazából csak szerencsés volt a csataterén, azonban ettől eltekintve a legutolsó tábornok is tehetségesebb volt nála. Nem értett sem a visszavonuláshoz, sem pedig a terepen való taktikázáshoz, mindig türelmetlenkedett és képtelen volt várni az eredményre, amely mindig egy komplikált katonai tervezés eredménye. Csak meneteltetni tudta az embereit, előre és mindig csak előre, majd rohamra indította őket, gyors győzelmeket aratott így, az elesett katonáknak köszönhetően. Mindig, mindent feláldozott a sikerért, és ennek nem félt a következményeitől, miután emberfeletti erőt követelő meneteléssel kifárasztotta a katonáit, a felüket könnyű szívvel feláldozta a csatamezőkön. Hiszen nem volt ez probléma: a sorozás jól működött és állandóan alapanyaggal látta el a gépezetet. Azt hittük, tökéletesítette a háborút

művészetét, azonban inkább kezdetleges állapotába süllyesztette vissza (Azt azonban el kell ismerni, hogy valóban tökéletesítette a seregek irányítását és a háborús felszerelést – a szerző megjegyzése). A civilizált népeknél a hadászat csúcspontja nem más, minthogy egy kis hadsereg képes egy nagy ország védelmét ellátni, és míg hatvan vagy nyolcvan ezer katona harcol, addig több százezer ember nyugodtan éli tovább az életét, úgy, hogy a paraszt, miközben békésen műveli a földjét, még csak nem is sejti, hogy tőle pár mérföldnyire véres harcok dúlnak. A Római birodalmat százötven ezer ember védte és Cézárnak csupán néhány légiója állomásozott Pharsalos-ban. Most védjen meg minket otthonainkban ez a hódító! Micsoda? Hirtelen minden tehetsége cserbenhagyta? Milyen varázslat tette, hogy Franciaországot, melyet XIV. Lajos erődtítményekkel látott el és Vauban úgy kerített el, mint egy szépen gondozott kertet, most minden oldalról ostromló seregek fenyegetnek? Hol vannak az ezekben az erődtítményekben állomásozó garnizonok? Már nincsenek garnizonjaink. Hol vannak a bástyákban felállított ágyúk? Mindet leszerelték, Brest, Toulon és Rochfort hadihajóival egyetemben, semmi sem maradt. Ha Buonaparte ki akart volna szolgáltatni bennünket az ellenségnek, ha eladott volna minket, és titokban szövetkezett volna nemzetünk ellen, akkor sem viselkedhetett volna különbül. Tizenhat hónap leforgása alatt két milliárdnyi nemesfém, száznegyven ezer embert, erődtítményeink és seregeink teljes felszerelését nyelték el a németországi erdők és az orosz puszták. Drezdában Buonaparte hibát hibára halmozott, elfelejtvén, hogy míg a bűnök gyakran csak a túlvilágon nyerik el méltó büntetésüket, addig a hibákat még ezen a világon megtorolják. Nem tudta, hogy miről tanácskoznak az európai kabinetek, nem bírt Elbán maradni, majd Lipcsénél végzetes vereséget szenvedett és visszautasította a szövetségesek által felajánlott, tisztességes békeajánlatot. A reménytelenség és a harag vezette minden lépését, és miután elhagyta a falut, ahol királyaink kegyéből tartózkodhatott, felégette azt, így szolgáltatván, tévesen, igazságot. Az ellenséggel úgy szállt szembe, hogy semmilyen konkrét terve sem volt, majd miután újfent vereséget szenvedett, megint elmenekült és így a civilizált világ fővárosa végre megszabadult nyomasztó jelenlététől.

Egy francia ember tolla képtelen leírni mindazt a szörnyűséget, amely a csatamezőkön zajlott le: egy sebesült Buonaparte számára csupán tehernek minősült, és halálával egy problémától szabadult meg. A megcsonkított katonák teste halomba gyűjtve heverték egymáson, valami félreeső helyen, és gyakran napokig vagy akár hetekig nem történt semmi: hiszen nem volt olyan kórház, amely alkalmas lett volna arra, hogy egy hét-nyolcszáz ezres hadsereg sebesültjeit ellássa illetve elég orvos sem volt, hogy segítsen a szenvedőkön. A franciák

hóhéra semmilyen óvintézkedést nem hozott ezen a téren: gyakran sem gyógyszerek, sem betegszállító kocsik, sem pedig olyan műszerek nem álltak rendelkezésre, amelyekkel legalább amputálhatták volna a katonák roncsolt végtagjait. A moszkvai hadjárat során, tépés híján, szénával kötözték be a katonák sebeit, és ha már széna sem volt, a szerencsétlenek belehaltak a sérüléseikbe. Ötszáz ezer harcost láttunk bolyongani, olyan katonákat, akik egykor Európa legyőzői és Franciaország dicsőségei voltak, a hóban és a pusztákon vonszolták magukat, fenyőfából készült botokra támaszkodva, mivel annyi erejük már nem volt, hogy elbírják a fegyvereiket. Ruha gyanánt lovaik lenyűzött véres bőre fedte a testüket, és ez a ló volt utolsó táplálékuk is egyben. Az öreg kapitányok, akiknek a haja és a szakálla megdermedt a fagytól, megalázkodtak olyan közkatonák előtt, akiknek még volt valamennyi élelmük és a maradékért könyörögtek: borzalmasan éhesek lehettek! Egész lovasszázadok fagytak meg éjszakánként, a lovak éppúgy, mint a lovasok: hajnalban pedig, kísértetként meredtek a hóban. Katonáink magányos szenvedéseinek egyedüli szemtanúi azok a varjú és fehér vadnyúl hordák voltak, amelyek zsákmány reményében követték csapatainkat. Az orosz cár tavasszal megkerestette a halottakat: 243 ezer 610 holttestet és 123 ezer 133 lótetemet számoltak össze (az adat egy hivatalos minisztériumi jelentésből származik, melyet 1813 május 16-án küldtek az orosz kormányhoz – a szerző megjegyzése). A katonai pestis, amely azóta tűnt el, hogy a háborúkat kis létszámú hadseregekkel vívták, most újra felütötte a fejét a sorozásnak, a milliós hadseregeknek és a kiontott emberi vérnek köszönhetően: és mit tett vajon atyáink, testvéreink és fiaink legyilkolója, miután Franciaország erejét így megcsapolta? Egyszerűen elmenekült. Visszajött a Tuilériákba és miközben fázó kezeit dörzsölgette a kandalló előtt, a következőket mondta: „Hát itt azért jobb az idő, mint a Berezinánál!” A környezetében lévő özvegyeket és anyákat egyáltalán nem vigasztalta, nem bánt meg semmit, nem érzékenyült el, nem mardosta lelkiismeret furdalás, és nem ismerte el, hogy örült módjára viselkedett. Voltak, akik így fogalmaztak: „A visszavonulás során az egyedüli jó az volt, hogy az uralkodó semmiben nem szenvedett hiányt, kielégítően táplálkozott, és kényelmes melegben utazott a kocsiján. Így egyáltalán nem viselték meg a körülmények és ez számunkra is nagy megkönnyebbülés volt. Udvartartása körében jókedvűnek, győzedelmesnek és dicsőségesnek mutatkozott, királyi palástot és IV. Henrik koronáját viselte, ragyogva foglalta el a trónt és a nehezen elsajátított királyi gesztusokat ismételtette: mindez a pompa csupán arra szolgált, hogy őt magát még visszataszítóbbnak láttuk és a korona összes gyémántjának a csillogása sem homályosíthatta el a vér bíborszínét, amellyel beszennyezte magát.”

Oh, Istenem! A csatamezők borzalmi egyre közelebb értek hozzánk: már nemcsak a mezőkön dúltak a harcok, hanem házaink közvetlen közelében, Párizs szívében, ebben a városban, amely ezer évvel ezelőtt hősiezen állt ellen a normandiai hódítóknak és egyedüli leigázójaként kizárólag Klodvigot volt hajlandó elismerni, akit később királyának fogadott el. Kiszolgáltatni egy országot egy ellenséges invázióknak, nem ez a legnagyobb és a legkevésbé megbocsátható bűn a világon? Generációk egésze pusztult el a szemünk láttára, láttuk a behívott újoncok csordáit, a falfehér, megnyomorított, ezernyi nyavalyától sújtott és haldokló öreg katonákat az útfélen, amint egyik kezükben remegve tartják a kardjukat, míg a másikkal alamizsnáért könyörögnek. Bárákat láttunk a Szajrán és kocsikat az utakon, amelyek úgy szállítottak a háborús sérülteket, hogy sebeiket még csak le sem takarták. Az egyik ilyen szekér, amely vércsíkot húzott maga után, a körút közepén felborult: lábak és kezek nélküli katonák teste borította el a földet, a golyó luggatta vagy szuronyok okozta sebekből vérző szerencsétlenek pedig, üvöltve kérték az arra járókat, hogy vessenek véget szenvedéseiknek. Ezeket a szerencsétleneket még azelőtt ragadták el otthonaikból, hogy még valóban férfivé váltak volna, paraszti gúnyáikban hurcolták őket a csatamezőkre, és ágyútöltelékként használták őket a legveszélyesebb helyeken, hogy ekképp enyhítsék az ellenség tűzerejét. Amint elkezdődött az ágyúzás, de még nem érte őket találat, zokogásban törtek ki és ekképp kiáltottak: „Óh, Anyám! Anyám!” Olyan kiáltás ez, amelyre a családjától épphogy csak elszakított, nagyon fiatal férfi képes, aki anyja gyengéd kezei után egy vérszomjas zsarnok kezei között találta magát hirtelen. És kiért történt ennyi szenvedés, ennyi öldöklés? Egy olyan gyűlöletes zsarnokért, egy olyan idegenért, aki azért bánt ilyen nagyvonalúan a francia vérrel, mert neki egy csepp sem csörgedezett az ereiben.

Óh! XVI. Lajos képtelen volt megbüntetni azokat, akiknek a halála elengedhetetlen lett volna ahhoz, hogy megőrizze a trónját, és a következőket mondta:” Nem vagyok hajlandó arra, hogy akár egyetlenegy alattvalóm élete árán vásároljam meg a saját biztonságomat”. A végrendeletében ezeket írta: *”Azt kívánom, hogy a fiam, ha valamely balszerencse folytán mégis királlyá válik, mindig polgártársai boldogságát tartsa szem előtt, felejtse el minden gyűlöletet és rossz érzést, főleg azokat, amelyek az én személyemmel kapcsolatosak, és csakis a törvények tiszteletben tartásával kormányozza a népét.”* A kivégzése előtt pedig, így szólt: *”Franciák! Azért imádkozom, hogy Isten ne a nemzetet torolja meg királyotok kiontani készülő vérével!”* Íme, egy igazi király, egy francia király, egy legitim király, a haza valódi atyja és vezetője!

Buonaparte ezzel szemben túl közepszerűnek mutatkozott bukásában, s így nem hihetjük azt sem, hogy dicsőségét saját tehetségének köszönhette. Ő csupán visszfénye volt nemzetünk nagyságának és mi azt hittük, hogy saját erejéből ért el mindent. Felemelkedése során rendkívüli hatalomnak tettük a birtokosává és nagysága csupán e hatalomnak volt a következménye. Megörökölte a tehetséges tábornokok által kiképzett és a dicső kapitányok vezetésével, számtalanszor győzelemre vezetett seregeinket. Ezek a kapitányok vagy már dicső halált haltak, vagy a zsarnok féltékenysége és dühromai ítelték őket halálra. Egy, a hódításokkal megnövelt, nagy népességű ország élére került, melyet a győzelmek és a forradalomból adódó, folyamatos változások állandó izgalmi állapotban tartottak, s neki csupán dobbantania kellett és máris kincsek és katonák teremtek elő a földből. Az általa megtámadott népek már belefáradtak a harcokba, ő ügyesen egymás ellen fordította őket, majd az egyiket a másik után győzte le, úgy, hogy a francia nép tömegeit zúdította rájuk.

Amikor Isten kijelöl valakit arra, hogy ítéleteit végrehajtsa, semmi nem állhat az akarata útjába: az ekképp kijelölt személy még közepes tehetséggel is rendkívüli sikereket képes elérni. Ezek a végrehajtók a társadalmi széthúzás szülöttei és erejüket épp ezekből a katasztrófákból illetve a katasztrófák emléke által életben tartott terrorból nyerik: a nép teljes behódolását pedig, épp azoknak a sorscsapásoknak a segítségével érik el, amelyek őket is a világra hozták. Hatalmukban áll, hogy megrontsák, lealjasítsák, vagy megsemmisítsék a becsület érzését, lezüllesszék a lelkeket, bemocskoljanak mindent, amihez hozzáérnek, hogy mindent akarjanak és mindent merjenek, és hogy a hazugság, a rémtettek és e kegyetlenség erejével uralkodjanak. A legkülönbözőbb nyelveken tudnak beszélni, hogy az embereket elámítsák és szellemüket is megtévesszék, egyszerű szemfényvesztőként kivételes zseniként állítják be magukat, míg a kiválóság maga elválaszthatatlan az erénytől. A megtévészett nép mindenben követi őt, a sokaság győzedelmeskedik, és a számos győzelemmel bemocskolt tömeg, mind megannyi részeg ember, fáklyával a kezében gázol a kiontott vérben, egészen a világ végéig, Istentől hajtva, de félreismerve Őt.

Amikor azonban a Mindenható nem megbüntetni, hanem megmenteni akar egy birodalmat, amikor hűséges szolgálóit és nem emberi szörnyszülötteket használ fel, amikor az embereknek dicsőséget és nem visszataszító szerepet szán, akkor egyáltalán nem könnyíti meg az odavezető utat – mint Buonaparte esetében – hanem rengeteg akadályt gördít elébük, hogy erényeik így megmérettessenek. Ekképp lehet tehát megkülönböztetni a zsarnokot a felszabadítótól, a népek megnyomorítóját a dicsőséges vezértől, a pusztításra kijelölt embert a

rend helyreállításával megbízott személytől. Míg az előbbi mindenek felett úr, és az eszközök végtelen sora áll a rendelkezésére, hogy elérje céljait, addig az utóbbi csupán szegényes erőforrásokkal rendelkezik: így tehát könnyen felismerhető volt, hogy milyen jellemmel és feladattal volt felruházva Franciaország leigázója.

Buonaparte-ot tévesen hitték nagy embernek: az igazi nagyság, amely a hősök és a legitim uralkodók sajátossága, teljes hiányzott az ő személyéből. Ez magyarázza azt, hogy tőle sosem idézünk semmit, nem úgy, mint Nagy Sándortól, Cézártól és XIV. Lajostól. A természet emberi lélek nélkül alkotta meg. Bár éles elméjű volt, gondolatait a sötétség és a zavarcottság jellemezte. Rengeteg elképzelése volt, sőt, jó szándékú gondolatokra is képes volt, azonban ezeket rögtön el is felejtette és megvalósításukra sosem került sor. Buonaparte-ot kiváltképp a makacs kitartás és a vasakarat jellemezte, azonban e tulajdonságait kizárólagosan az igazságtalanság, az elnyomás és az értelmetlen tervek megvalósítása érdekében használta fel. Ellenben minden olyan elgondolásról, amely az erkölcs, a rend és az erény szolgálatára lett volna, gyorsan lemondott. Míg egyedül a képzelete irányította, az ésszerűség teljesen a háttérbe szorult. Terveit nem egy racionális és koncepciózus elgondolás irányította, hanem egy hirtelen ötlet és egy gyors fellángolás. Volt benne valami a színészből és a történészből: mindent képes volt eljátszani és olyan szenvedélyekkel, amelyeket még hírből sem ismert. Míg Kairóban, mint egy színpadon, a Pápaságra végső csapást mérő renegát szerepét játszotta, addig Párizsban a keresztény vallás megmentőjének a szerepében tetszelgett: felerészben úgy viselkedett, mint akit isteni sugallat irányít, felerészben pedig, mint egy filozófus. Azonban minden játék volt a számára, melyet többször, gondosan el is próbált az előadás előtt. Az ilyen uralkodó pedig, aki leckéket vesz ahhoz, hogy elsajátítsa a királyi magatartást, csupán az utókor ítéletét vonhatja magára. Mivel képtelen volt arra, hogy eredeti legyen, mindig utánzott valakit: azonban ezek a próbálkozások annyira tehetségtelenek voltak, hogy alig hasonlítottak az utánozni kívánt személyre vagy helyzetre. Mindig igyekezett, hogy maradandó dolgokat mondjon, illetve, hogy olyan tetteket vigyen véghez, amelyek szerinte halhatatlanok lesznek. Univerzális zseninek állította be magát, a pénzügyekről ugyanolyan könnyen társalgott, mint a színházi előadásokról, a háborúról éppúgy, mint a divatról, egy király sorsáról pedig úgy döntött, mintha egy külvárosi csavargó életéről lett volna szó. A Kremlből egy, a színházak működését szabályozó rendeletet adott ki, Párizsban pedig, egy fontos csata napján, pár asszony letartóztatását adta parancsba. Mivel a Forradalom szülte, természetesen az anyjára hasonlított: sosem tudott uralkodni a nyelvén, a ponyvairadalomért rajongott és még az újságírás szenvedélye is hajtotta. Cézár és Nagy

Sándor álarca alól előtűnt az egyszerű és szegényes körülmények között felnőtt ember képe. Felsőbbségesen vetette meg az embereket, mivel saját magából kiindulva ítélte meg őket. Meggyőződése volt, hogy az emberek mindent érdekből tesznek, és hogy a nagyvonalúság mindig a számítás eredménye. Ez adta bonyolult kormányzása alapját, egyaránt felhasználta a gonosz és a jó szándékú embereket, vegyítette az erényt a bűnökkel és mindig ügyelt arra, hogy az embereket saját elveikkel állítsa szembe. Öröme lelt abban, ha bemocskolhatta valakinek az erényeit és a jó hírét: csupán azért került valakinek a közelébe, hogy teljesen tönkre tegye. Amikor pedig ezt elérte, az illető – Buonaparte szavajárásával élve – az ő emberévé vált. Buonaparte, azzal, hogy megszégyenített valakit, örökre maga mellé állította, s épp ezért megbecsülés helyett, ő maga is megvetést érzett az ilyen ember iránt. Amikor az országot irányította, mindig csakis az eredményekre volt kíváncsi, nem pedig a módszerekre, amellyel elérték ezeket az eredményeket. Csak egy massa létezett a számára, az egyén jelentősége teljesen háttérbe szorult. „Megrontjuk a fiatalságot, s így az könnyebben fog nekem engedelmeskedni, teljesen kiszipolyozok egy jól működő iparágat, s így azonnal milliókat tehetek zsebre, és bár hatvan ezer katona fog elesni egy csatában, a győzelem az enyém lesz.” Íme így gondolkodott a zsarnok és ekképp semmisültek meg egész királyságok!

Buonaparte a pusztításra született és a rossz csiráját úgy hordozta magában, mint egy terhes asszony méhe gyümölcsét, boldogan és emelt fővel. Gyűlölte, ha az emberek boldogok voltak és a következőket mondta: „Még él néhány, olyan elégedett ember Franciaországban, aki nem ismer engem. Vidéken élnek, kastélyokban, harminc vagy negyven ezer livres-es évjáradékkal, de egy nap ők sem menekülhetnek.” Betartotta a szavát. Egy nap a fiát látta játszózni és így fordult egy jelenlévő püspökhöz: „Püspök úr, úgy gondolja, hogy ennek a gyermeknek van lelke?”

Mindenki, aki valamely tehetsége révén eltért az átlagostól, megrémítette a zsarnokot, a más hírnevét egyszerűen gyűlölte. Féltékeny volt a többi ember szellemi kiválóságára, tehetségére és erényeire, még egy olyan bűn által keltett visszhangtól is irtózott, amelyet nem ő követett el. Mint az emberi nem szégyene, abban lelte örömét, hogy megsebzett mindenkit, aki a közelébe került. Sosem gondolt arra, hogy a francia királyok azért nem gyaláztak meg gúnyolódva senkit, mert tudták, hogy az illető semmit sem tehet ez ellen, nem törődött azzal, hogy egy olyan néphez beszél, amelynek legféltettebb kincse az erény, és amely a XIV. Lajos udvartartása által elterjesztett udvariasság és emelkedettség képviselőjévé vált. Végül pedig, Buonaparte kifejezetten kedvező körülmények között ragadta magához a hatalmat: amint

kiújult az ellenségeskedés, és feléledtek az ősi erélyek, minden a zsarnok ellen fordult. Szerencsecsillaga nyomban le is áldozott: az uralkodó álarca alól előtűnt a kalandor arca, a hős helyett pedig egy, a katonai sikerek segítségével felemelkedett jöttment vált láthatóvá.

Amikor Buonaparte elűzte a Direktóriumot, ezzel a beszéddel készült:

„Mit tettetek azzal a Franciaországgal, melyet dicsőséggel övezve hagytam rátok? Béke uralkodott, mikor elmentem, most pedig háború fogad, dicsőségeket hagytam magam után és most vereségeket látok mindenütt, Itáliából milliókat küldtem az országba és most nyomort és rekviráló törvényeket látok. Mit tettetek azzal a százezer franciával, aki a fegyvertársam volt? Mind halottak. Ez az állapot nem tarthat tovább, mert három hónap se kell hozzá, és újra beköszönt a zsarnokság: mi azonban köztársaságot akarunk, és ez az államforma az erkölcsön, a polgári szabadságjogokon és a politikai tolerancián nyugszik...stb.”

Ma pedig, Franciaország gyilkosa, a saját szavaidat fordítjuk ellened és ugyanezeket a kérdéseket intézzük hozzád. Mond, mit tettél az egykor oly dicső és gazdag Franciaországgal? Hol vannak a kincseink, Itália és egész Európa milliói? Mit tettél, nem százezer, hanem ötmilliónyi franciával, ismerőseinkkel, hiszen apáinkról, testvéreinkről és barátainkról van szó? Ez az állapot valóban nem tarthat tovább, hiszen a legalantasabb zsarnokság igáját erőltetted népünkre. Te köztársaságot akartál, és helyette rabszolgaságba taszítottál bennünket. Mi ellenben monarchiát akarunk, amely olyan szilárd alapokon nyugszik, mint a jogegyenlőség, az erkölcs, a polgári szabadságjogok, a vallási és politikai tolerancia. Megadtad te nekünk ezt a monarchiát? Mit tettél az érdekünkben? Mivé lettünk az uralkodásod alatt? Ki gyilkoltatta le Enghien herceget, kínoztatta meg Pichegru-t, kezdett bele véget nem érő háborúba? Te és egyedül te. Ki vesztette el a francia gyarmatokat, ki semmisítette meg kereskedelmünket, nyitotta meg Amerika piacait az angolok előtt, ki rontotta meg erkölcsünket, ragadta el a gyermekeket szüleiktől, sodorta a kétségbeesésbe a családokat, döntötte romba a világot, égette fel az ország számos területeit és tette gyűlöltté a franciák nevét az egész világban? Te és megint csak te. Ki tette ki Franciaországot a pestisnek, az invázióknak, a feldarabolásnak és a hódításoknak? Te. Íme, mindaz, amit te nem kérhettél számon a Direktóriumtól, mi rajtad kérjük számon. Mennyivel több bűn szárad a lelkedben, mint azoknak az embereknek, akiket te méltatlannak találtál az uralkodásra? Ha egy legitim uralkodó egy elenyésző részét is elkövette volna annak a rossznak, amelyet te tettél a francia néppel, trónját minden bizonnyal elvesztette volna, de te, trónbitorló idegen, te

koronát tettél a fejedre a minket miattad sújtó sorscsapásoknak köszönhetően! Te még sírjaink közt is uralkodtál volna tovább! Azonban balsorsunk révén visszanyertük ősi jogainkat, megtagadtuk, hogy tovább áldozzunk Moloch-nak, nem faljuk fel többé saját gyermekeinket, nem akarunk soha többé az általad elrendelt sorozásról, rendőrségedről, cenzúrádról, az általad éjszaka parancsba adott kivégzésekről és zsarnokságodról hallani. Nem csupán mi, hanem az egész emberi nem a vádlód. A vallás, az erkölcs és a szabadság nevében az emberi faj kéri, hogy igazság tétessen rajtad. Ugyan, van-e egyáltalán olyan hely a világon, ahol nem a kétségbeesést hagyta magad után? A spanyolok hegyeik között, az illírek völgyeikben, az olaszok a sugárzó napsütésben, a németek, az oroszok és a poroszok pedig, hamuvá égett városaik romjai között kérik számon rajtad legyilkolt fiaikat, illetve a seregeid pusztítása által elemésztett otthonaikat, kunyhóikat, sátraikat, kastélyaikat és templomaikat. Arra kényszerítetted őket, hogy idejöjjenek és nálunk keressék mindazt, amit elvettél tőlük, és hogy palotáidban ismerjenek rá elrabolt javaik maradványaira. Az egész világ szerint te vagy a legnagyobb bűnös, akit valaha is a hátán hordott a föld, hiszen nem a barbár népekre és az elcsökevényesedett nemzetekre sújtottál le kardoddal, hanem épp ellenkezőleg, a civilizáció szívében, a Felvilágosodás évszázadában akartál uralkodni Attila bárdjával és Néró kegyetlenségével. Dobd el végre a vasjogart, amit szorongatsz, és szállj alá a romokról, melyekre trónusodat építetted! Menj! Egyedüli büntetésül viseld el annak az örömnél a látványát, amelyet bukásod okoz a franciák szívének, és a haragtól könnyezve nézd, hogy mennyire boldog most ez a nép!

Ezeket a szavakat intézzük hát az idegenhez. Amennyiben pedig megtagadjuk a Trónbitorlót, ugyan ki fog a helyére lépni? – A király.

Bibliográfia

Források

Bulletins de la Direction Générale de l'Administration Départementale et de la Police, Archives Nationales, Série7.

Boulet, Philomène-Antoine de: Réflexions d'un Corse (de Boulet) sur l'état actuel de son pays ou trois années d'administration de M. le Comte de Villot, 1823, De l'imprimerie stéréotype de L-E. Hernan, rue Servandoni, n°13

Chateaubriand, F. A. de: De Bounaparte et des Bourbons, et de la nécessité de se rallier à nos princes légitimes, pour le bonheur de la France et celui de l'Europe, Paris, Chez les Libraires Associés, 1814, deuxième édition

Constant, Tableau sur la Corse, in B.S.S.H.N.C, N°s461-464, 1924.

Franceschini, E. és F.: Un préfet de la Corse sous la Restauration, M. de Saint-Genest: 1815-1818, in B. S.S.H.N.C., 1913, N°s 358-360.

Franceschini, E.és F.: La Corse sous l'administration de M. de Vignolles, in. B.S.S.H.N.C., 1918; N°s385-390.

Franceschini E. és F.: L'élection du général Sebastiani en Corse, en 1819, in Bulletin de la Société des Sciences historiques et naturelles de la Corse, 1916, N°s 367-369, 319-320.

Franceschini, E.és J.: La situation sociale et judiciaire en Corse dans les années 1817-1821, in B.S.S.H.N.C., 1919, N°s397-400.

Franceschini, Emil: Les rapports de Constant commissaire spécial de police en Corse, 1816-1818 in B.S.S.H.N.C, 437-440, 1992, 243-268., 445-448, 1923, 269-346., 449-452, 1923, 3-96., 457-460, 1924, 99-176., 461-464, 1924, 273-359.

Faure, Félix: Voyage en Corse, Paris

Forcioli-Conti, Comte: Notre Corse, Ajaccio, Imprimerie Nouvelle Jean Zevaco, 1897

Histoire de Napoléon Buonaparte depuis sa naissance en 1796 jusqu'à sa translation à l'île de Sainte-Hélène en 1815, par une société de gens de lettres, Paris, Michaud, 1817.

Le Journal Départementale de la Corse (Archives Départementales de la Corse du Sud)

Lettres de Napoléon concernant la Corse, par l'abbé Letteron, in B.S.S.H.N.C., 1911, N°s 331-333

L'Histoire de Napoléon Buonaparte depuis sa naissance jusqu'à ce jour, Paris, Ménard et Desenne, 1816.

L'Histoire secrète du cabinet de Napoléon Buonaparte et de la cour de Saint-Claude, 1815.

La vérité sur les cent jours, Ajaccio, 1825.

Masson, Frédéric: Napoléon dans sa jeunesse, 1769-1793. Paris, Société d'Éditions Littéraires et Artistiques, 1909.

Masson, F. - Biagi G.: Napoléon inconnu: papiers inédits (1786-1793), accompagnés de notes sur la jeunesse de Napoléon (1769-1793) par Frédéric Masson

Mémoire du commandant Poli, Officier de Napoléon Ier, in. Etudes Corses, 1954 július, n°3.

Nasica, Toussaint: Mémoires sur l'enfance et la jeunesse de Napoléon, jusqu'à l'âge de vingt-trois ans, précédés d'une notice historique sur son père, Paris, 1852.

Pietri, Ange de.: Réflexions sur le peuple corse et sur quelques-uns de ses grands hommes, Paris, 1814.

Pompei, P.: Etat actuel de la Corse, Caractère et moeurs de ses habitants, Paris, Librairie Kleffer, 1821.

Renucci, F.-O.: Storia di Corsica, Bastia, 1833-1834, 2 kötet

Rousseau, J.-J.: Projet de constitution pour la Corse, in J.-J. Rousseau, Oeuvres Politiques, Paris, Bordas, 1989.

Salgues, J.B.: Mémoires pour servir à l'histoire de France sous le gouvernement de Napoléon Buonaparte pendant l'absence de la maison de Bourbon, contenant des anecdotes particulières sur les principaux personnages de ce temps, Paris, Fayolle, 1 kötet, 1814.

Staël, Germaine de: Considération sur la Révolution Française, Introduction, bibliographie et notes par Jacques Godechot, Paris, Tallandier, 1983.

Staël, Germaine de: Dix années d'exil, Edition critique par Simone Balayé et Mariella Vianello, Bonifacio, Paris, Fayard, 1996.

Vérard: La Corse ou Résumé des divers écrits relatifs à cette île et à ses habitants depuis leur origine connue jusqu'à la fin de 1815, Editions Alain Piazzola, Ajaccio, 1985.

Monográfiák, cikkek, összefoglaló munkák

Antonetti, G.: La monarchie constitutionnelle, Montchrestien, 1998.

Antonetti, G.: Louis-Philippe, Fayard, 1994.

Antonetti, P.: Histoire de la Corse, Paris, 1973

Antonetti, Pierre: Histoire de la Corse, Paris, Edition Robert Lafont, 1973 és 1990

Antonetti, Pierre: Le Drapeau à la tête de Maure, La Marge, Ajaccio, 1980.

Arrighi, Paul: La vie quotidienne en Corse au XVIIIe siècle, Paris, Hachette, 1970.

Auda, Grégory: *Bandits corses, Des bandits d'honneur au grand banditisme*, Editions Michalon, 2005.

Bartoli, Mathieu : *Pasquale Paoli, père de la patrie corse*, Paris, Albatros, 1974.

Beaucour, Fernand: *Le retour des cendres de Napoléon, ses causes et sa portée politique*, Centre d'Etudes Napoléoniennes, 12, rue Pasteur – 92300 Levallois, 1991.

Beaucour, Fernand: *Napoléon, la Droite et la Gauche aux Cent-Jours, d'après des pamphlets lyonnais de l'époque, ou les origines d'une constante du bonapartisme: l'ambiguïté triomphaliste*, Centre d'Etudes Napoléoniennes, 12, rue Pasteur – 92300 Levallois, 1987.

Beaucour, Fernand: *Un fidèle de l'Empereur en son époque: Jean Mathieu Alexandre Sari*, Thèse, l'Université de Lille III, Société de Sauvegarde du Château impérial de Pont de Briques, 62930/Wimereux et Paris, 1972.

Bertier de Sauvigny, G. de: *La restauration*, Flammarion, 1990. *La révolution de 1830 en France*, A. Collin, 1970.

Bluche, Frédéric: *Le bonapartisme: aux origines de la droite autoritaire, 1800-1815*, Paris, Nouvelles Editions latines, 1980.

Bocognano J., Vanina d'Ornano, Pessac, 1980

Boissieu, J.: *Sampiero Corso*, Paris, 1979

Bonifay, Eugène, « La Préhistoire » in *Histoire de la Corse*, Toulouse, Privat, 1986.

Bordes, Maurice, « La Corse, pays d'états » in *Annales historiques de la Révolution Française*, 1974, N° 218.

Bosc, Célestin, *La conspiration d'Ajaccio contre la France en 1809*, Paris, Louis Ristory, Editeur, 1905.

Boswell, James : *Etat de la Corse*, présentation, traduction et notes de Jean Viviès, CNRS éd. Toulouse, 1992.

Bourde, Pierre: *En Corse, l'esprit de clan, les moeurs politiques, les vendettas, le banditisme*, Paris, 1887.

Bourgeois, R.- Luciani, G.: *Gendarmes en Corse sous la Restauration*, Presses Universitaires de Grenoble, 2001.

Boutier, Jean : « Notes sur les sociétés populaires en Corse (1790-1794) », in *Annales historiques de la Révolution française*, N°268, 1987.

Bradi, Lorenzi di: *Le Corse en Napoléon. De la véritable nature napoléonienne*, Étienne chiron, Éditeur, Paris, 1946.

Braudel, Fernand : *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, Paris, A. Colin, 1949.

Buttafuoco, Antoine : Fragments pour servir à l'histoire de Corse de 1764 à 1769, Bastia, Fabiani, 1859.

Camps, Gabriel : Préhistoire d'une île, Paris, éd. Errance, 1988.

Cancellieri, J.: Les premiers siècles de l'emprise génoise, in: Le Mémorial des Corses, I. kötet, 1981.

Caraffa, M.V. de : Mémoires historiques sur la Corse par un officier du régiment de Picardie (1774-1777), J. Lafitte, 1978.

Caratini, Roger: Histoire du peuple corse, Paris, Editions Criterion, 1995

Carrington, D.: Napoléon et ses parents au seuil de l'histoire, Editions Alain Piazzola et La Marge, Ajaccio, 1989.

Carrington, Dorothy : Corse : île de granit, Paris, Arthaud, 1980.

Casanova, A.-Rovere, A.: La Révolution française en Corse, Privat, 1989.

Castellin P. - Arrighi J.-M.: Projets de constitution pour la Corse, Ajaccio, 1980

Casteret, Alain: Napoléon III, bienfaiteur, Edition Montmarie, 2003.

Cervoni, F.: Image de la Corse, Ajaccio, 1989.

Cini, Marco: Une île entre Paris et Florence, Culture politique de l'élite corse dans la première moitié du XIXe siècle, Albiana, 2000.

Cipriani, Ange: Napoléon, au point de vue corse, Bastia, Imprimerie C. Piaggi, 1912.

Colonna, D.: Le vrai visage de Pascal Paoli en Angleterre, Nice, 1969.

Da Passano, Pierre: Histoire de l'annexion de la Corse, préface de François Léotard, Horvath, 1988.

Dedeck-Hery, Ernestine: J.-J. Rousseau et le projet de constitution pour la Corse, Philadelphie, 1932.

Defranceschi, Jean: „Corse” in Dictionnaire Napoléon, sous la direction de Jean Tulard, Fayard.

Demartini, F. - Graziani, A.-M.: Les Bonaparte en Corse, Ajaccio, Alain Piazzola, 2001.

El Gammal, J.: Histoire politique de la France de 1814 à 1870, Nathan, Paris, 1999.

Emile Franceschini, La Corse à la fin de l'Empire et le retour des Bourbons, in B.S.S.H.N.C

Emmanuelli, F.-X.: „Déportation-colonisation-francisation: la Corse dans les archives des intendants de Provence”, in B.S.S.H.N.C., 1969, N° 593.

Emmanuelli, R.: Vie de Pascal Paoli, Lumio, 1978.

Emmanuelli, René: Le tragique destin de Vannina d'Ornano, Ajaccio, 1935. „Mirabeau et la franc-maçonnerie en Corse”, in B.S.S.H.N.C., N°597, 1970.

Ettori, F.: La Révolution corse, in Le Mémorial des Corses, II. kötet

Friess, C.: Histoire de la Corse depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, Bastia, 1852.

Gai, J.B.: La Tragique Histoire des Corses, Paris, 1946. Rééditée 1967.

Galletti: Histoire illustrée de la Corse, Paris, 1963. Nouvelle édition, Laffitte, 1972.

Girarc, L.: Les Libéraux français 1814-1875, Aubier, 1985.

Girarc, Louis: Napoléon III, Fayard, 1986.

Gregori, Jacques, Nouvelle histoire de la Corse, Paris, 1967.

Grosjean, Roger: La Corse avant l'histoire, Paris, éd. Klincksieck, 1981.

Guionnet, C.: L'apprentissage de la politique moderne: les élections municipales sous la monarchie de Juillet, l'Harmattan, 1997.

Hazareesingh, Sudhir, La légende de Napoléon, Tallendier, Paris, 2005.

Histoire de la Corse, Sous la Direction de Paul Arrighi et Antoine Olivesi, Editions Privat, Toulouse, 1986

Jeoffroy-Faggianelli, Pierrette: L'image de la Corse dans la littérature romantique française, P.U.F., Paris,

Jollivet, M.: Les Anglais dans la Méditerranée (1794-1797). Un royaume anglo-corse, Paris, Chailley, 1896.

Joly, Henry: La Corse française au XVIe siècle. La première occupation (1553-1559), Lyon, Lardanchet, 1942.

Jourdan, Annie: Mythes et légendes de Napoléon, Un destin d'exception entre rêve et réalité, Editions Privat, 2004.

Lamotte, Pierre: „Pascal Paoli mis en accusation par la Convention”, in Corse historique, 1962, N°s 5-6.

Le Nabour, E.: Charles X. Le dernier roi, J.-C. Lattès, 1980.

Lever, E.: Louis XVIII, Fayard, 1986.

Luciani, J.-M.: „La Corse sous Napoléon III.”, in B.S.S.H.N.C., N°s 591-592, 1969.

Mac-Erlean, J.M.P: „Le royaume anglo-corse (1794-1796)”, in Annales historiques de la Révolution française, LVII, 1985.

Marchetti, Pascal (sous la coordination de): Corse, Guides Bleus, Hachette, 1990.

Marchi, Gabriel: Histoire de la guerre de Fiumorbo, pendant des années 1815 et 1816, précédée de quelques détails relatifs au séjour de l'Empereur Napoléon Ier à l'île d'Elbe et à l'arrivée de Murat, Roi de Naples en Corse, Ajaccio, Imprimerie de G. Marchi

Marchini, J.-B.: Pasquale Paoli, Correspondance, (1755-1769), éd. Serre, 1985.

Martin, J.: L'empire renaissant 1789-1871, „L'aventure coloniale de la France”, Denoel, 1987.

Ménager, Bernard: Les Napoléons du peuple, Paris, Aubier, „Collection historique”, 1988.

Mesmay, J.-T. De: Horace Sebastaini , soldat, diplomate, homme d'Etat, Maréchal de France (1772-1851), Champion éditeur, Paris, 1948.

Milza, Pierre: Napoléon III, Perrin, 2004.

Nodier, Charles: „La Napoléone”, Paris, Imprimerie de Charles, 1814

Ornano, d': La Corse militaire, Paris, 1904.

Orsini, Louis: Les arrêtés Miot, La Marge édition, 1990.

P. Arrighi – Olivesi A.: Histoire de la Corse, Editions Privat, Toulouse, 1971.

Paoli, F.: La Jeunesse de Napoléon, Editions Tallandier, Paris, 2005.

Passano, Pierre: Histoire de l'annexion de la Corse, Editions Horvath, 1988.

Petiteau, Nathalie: De la mythologie à l'histoire, Paris, Editions de Seuil, collection « L'Univers historique », 1999.

Pedinelli, Laurent: Corse, ton identité historique, La Garde, 1993.

Pinkney, D.H.: La Révolution de 1830 en France, PUF, 1988.

Poli, Xavier: L'Histoire militaire des Corses au service de la France, Ajaccio, 1898.

Poli, Xavier: La Corse dans l'Antiquité et le Haut Moyen Age, Paris, 1970.

Poli, Xavier: La Corse dans l'Antiquité et le haut Moyen Age, Paris, 1907. Histoire militaire des Corses au service de la France, Ajaccio, 1898.

Pommereul: Histoire de l'isle de Corse, Berne, 1779, 2. kotet

Pomponi, Francis: Histoire de la Corse, Paris, 1979.

Pomponi, Francis (sous la direction de): Le Mémorial des Corses, Ajaccio, 1981.

Pomponi, Francis: „Les cahiers de doléances des Corses de 1730”, in B.S.S.H.N.C., N°610, 1974.

Pomponi, Francis: „Sentiment révolutionnaire et esprit de parti en Corse au temps de la Révolution”, in Annales historiques de la Révolution française, XLIII, 1971.

Rémond, R.: Les Droites en France, Aubier, 1982.

Renucci, Janine: La Corse, Paris, Presses Universitaires de France, 1982.

Ricord, Maurice: Découverte littéraire de la Corse, Paris, nouv.éd. latines, 1963.

Robert, H.: L'Orléanisme, PUF, „Que sais-je?”; 1992.

Robiquet, M.F.: Recherches historiques et statistiques sur la Corse, 1835.

Rodie, petit dictionnaire des noms de lieux corses, Marseille, 1936.

Rosanvallon, P.: La monarchie impossible: les chartes de 1814 et de 1830, Fayard, 1994.

Rossi, Ambroggio: Géographie de la Corse. Osservazioni Storiche sopra la Corsica, 14 kötet, publiés par l'abbé Letteron, 1895-1906, in B.S.S.H.N.C.

Rossi, Henri: „Napoléon et le clergé corse”, in B.S.S.H.N.C., N°563, 1962. „A propos de la succession du comte Marbeuf”, in B.S.S.H.N.C., N°562.

Saint-Germain, Léonard de: Itinéraire en Corse, 1867.

Scalfati Silio P.P.: La Corse médiévale, Ajaccio, Edition Piazzola, 1994.

Sedillot, René: La grande aventure des Corses, Paris, Fayard, 1969.

Séguin, Philippe: Louis Napoléon le Grand, Grasset, 1990.

Sereau, Raymond: La libération de la Corse (1943), Paris, Peyronnet, 1955.

Stacton, David: A Bonaparték, Bp. Gondolat, 1975.

Taviani Carozzi, H.: La tutelle de la Corse aux XIe-XIIe siècles, in Le Mémorial des Corses, I. kötet, Ajaccio, 1981.

Tulard, Jean: „L'Empereur Napoléon et la Corse”, in La Corse île impériale, Troisièmes journées universitaires d'histoire maritime de Bonifacio, 2001. Actes de colloques des 27-28 juillet 2001. Editions Alain Piazzola, Ajaccio.

Tulard, Jean: Dictionnaire du Second Empire, Paris, Fayard, 1995.

Tulard, Jean: L'anti-Napoléon, la légende noire de Napoléon, Julliard, 1964.

Tulard, Jean: Le mythe de Napoléon, Julliard, 1971.

Tulard, Jean: Murat, Fayard, 1999.

Tulard, Jean: Le mythe de Napoléon, Paris, Armand Collin, 1971.

Valery: Voyages en Corse, à l'île d'Elbe et en Sardaigne, Paris, 1937.

Vérard: La Corse ou Résumé des divers écrits relatifs à cette île et à ses habitants depuis leur origine connue jusqu'à la fin de 1815, Editions Alain Piazzola, Ajaccio, 1985.

Verge-Franceschi, M.: Histoire de la Corse du XVIIe siècle à nos jours, Félin, 1996.

Versini, X.: M. de Buonaparte ou le livre inachevé, Paris, 1977.

Versini, Xavier: Grandes heures du tourisme en Corse, Paris, 1969.

Versini, Xavier: La vie quotidienne en Corse au temps de Mérimée, Hachette, 1979.

Versini, Xavier: Un siècle de banditisme en Corse (1814-1914), Paris, 1964.

Versini, Xavier: En Corse. Vieilles affaires et procès oubliés, Paris, 1972.

Versini, Xavier: Ajaccio, mon village, Paris, 1974. M. Buonaparte ou le livre inachevé, Paris, 1977.

Vidalenc, J.: La Restauration, „Que sais-je?”, PUF, 1983.

Vigier, Paul: La Monarchie de Juillet „Que sais-je?”, PUF, 1982.

Villa, Paul-Michel: La Maison des Viale, éd. Alain Piazzola, 1994.

Vuillier, G.: Les îles oubliées: Les Baléares, la Corse et la Sardaigne, Paris, 1893.

Yvia-Croche, H.: Anthologie des écrivains corses, Ajaccio